MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

5

Magda Stan

Istorie

Manual pentru clasa a V-a

LITERA®

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației Naționale.

Acest manual școlar este realizat în conformitate cu Programa școlară aprobată prin OM Nr. 3393 din 28.02.2017.

116.111 – numărul de telefon de asistenţă pentru copii

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

5

Magda Stan

Istorie

Manual pentru clasa a V-a

LITERA®

Manualul școlar a fost aprobat prin Ordinul ministrului Educației Naționale nr. 4864/06.09.2017.

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând cu anul școlar 2017–2018.

Inspectoratul școlar .....

Școala/Colegiul/Liceul .....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

* *Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.*
- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Istorie. Manual pentru clasa a V-a
Magda Stan

Referenți științifici: prof. univ. dr. Pohoață Nicu, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza" din București
prof. gr. I Neculae Cosmin, Liceul Teoretic „Nicolae Iorga", București

Copyright © 2017 Grup Media Litera
Toate drepturile rezervate

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STAN, MAGDA
Istorie: manual pentru clasa a V-a /
Magda Stan. – București: Litera, 2017
ISBN 978-606-33-2020-0
94

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Mihaela Spurcaciu
Corectori: Carmen Bîtlan, Anca Coman
Ilustrații: Adina Mirela Burlan, arhiva Litera
Credite foto: Dreamstime, Shutterstock, Magda Stan,
Muzeul Național de Istorie a României
Copertă: Vlad Panfilov
Tehnoredactare: Olimpia Bolozan, Banu Gheorghe

Deșteaptă-te, române!

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani.

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viața-n libertate ori moarte!" strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

O călătorie către civilizație

Salut!

Sunt manualul tău de istorie din clasa a V-a!

Anul trecut, în clasa a IV-a, ai învățat despre comunitatea locală și națională, despre popoare de ieri și de azi, despre evenimente și personalități din istoria României și a Europei.

Acum te invit la o călătorie pe cărările istoriei, din Africa, prin Europa și până în îndepărtatul Orient.

Vei porni din lumea oamenilor preistorici și vei ajunge până în Evul Mediu. Vei descoperi cum trăiau oamenii în trecut, care au fost credințele lor, ce au creat și ce au lăsat moștenire lumii moderne.

Vei putea să înțelegi astfel că istoria influențează și în prezent viața în societate.

Să pornim la drum!

Competențe generale și specifice, conform programei școlare pentru disciplina ISTORIE, clasa a V-a, aprobată prin OMEN nr. 3393/28.02.2017

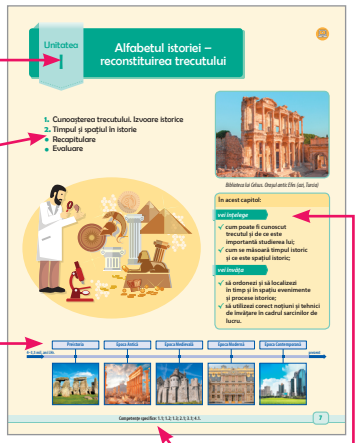
1. **Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu**
   - **1.1.** Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
   - **1.2.** Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
   - **1.3.** Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
2. **Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice**
   - **2.1.** Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
   - **2.2.** Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
   - **2.3.** Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
3. **Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale**
   - **3.1.** Asumarea de roluri în grupuri de lucru
   - **3.2.** Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
4. **Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare educației permanente**
   - **4.1.** Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
   - **4.2.** Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

Domenii de cunoaștere asociate competențelor generale	Ponderea domeniilor de cunoaștere/an de studiu
1. *Reconstituirea trecutului*	5%
2. *Elemente de cultură și civilizație*	70%
3. *Relațiile sociale și statul*	25%

Prezentarea manualului

Varianta tipărită

Pagina de prezentare a unității de învățare

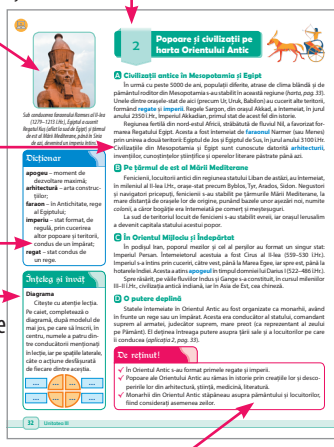
Numărul și titlul unității de învățare

Lecții. Studii de caz

Axă (friză) cronologică generală

Competențe vizate

Lecție

Numărul și titlul lecției

Imagine relevantă

Paragraf lecție

Dicționar

Tehnici de învățare

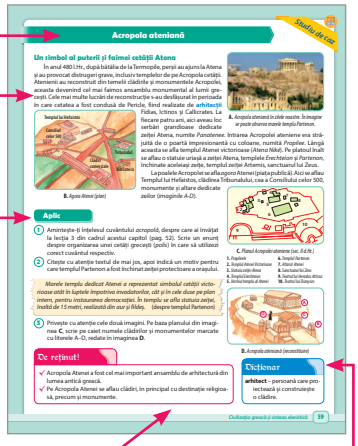
Secvență recapitulativă

Aplicații pentru formarea/ dezvoltarea competențelor specifice

Valorificarea experienței istorice

Axă (friză) cronologică specifică

Studiu de caz

Titlul studiului de caz

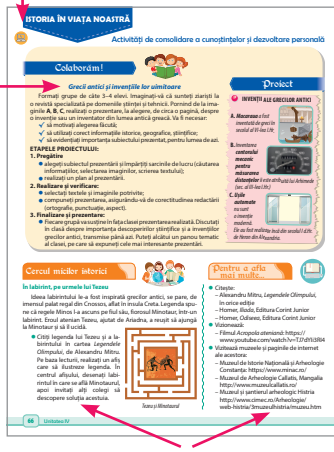
Conținut științific

Aplicații pentru formarea/ dezvoltarea competențelor specifice

Secvență recapitulativă

Dicționar

Pagini de recapitulare

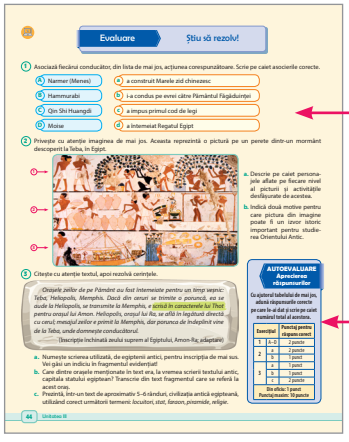
Activități de consolidare

Proiect de grup

Activități de sistematizare și consolidare

Activități de grup și pentru dezvoltare personală

Evaluare sumativă

Itemi de evaluare

Secvență de autoevaluare

Varianta digitală

Forma electronică a manualului școlar are un conținut similar celei tipărite și cuprinde, în plus, o serie de activități multimedia interactive de învățare (statice, animate, interactive).

AMII static	AMII animat	AMII interactiv

Acest simbol te ajută să identifici paginile din manual cu activități multimedia de învățare.

Cuprins

Unitatea I Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului 7

Competențe specifice vizate: 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 3.1; 4.1.
Domeniul de cunoaștere dominant: 1. *Reconstituirea trecutului*

1. Izvoare istorice 8
2. Perceperea timpului și a spațiului 10
- Istoria în viața noastră. Proiect 12
- Recapitulare 13
- Evaluare 14

Unitatea II Preistoria 15

Competențe specifice vizate: 1.3; 2.1; 3.1; 4.1; 4.2.
Domeniul de cunoaștere dominant: 2. *Elemente de cultură și civilizație*

1. Primii oameni 16
2. Revoluția neolitică 18
3. Inventarea metalurgiei 20
- Istoria în viața noastră. Proiect 22
- Recapitulare 23
- Evaluare 24

Unitatea III Orientul Antic 25

Competențe specifice vizate: 1.1; 1.3; 2.2; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2.
Domeniul de cunoaștere dominant: 2. *Elemente de cultură și civilizație*

1. Mediul natural și viața cotidiană 26
   - Studiu de caz. *Orașul-stat Babilon* 28
   - Studiu de caz. *Temple și piramide* 30
2. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic 32
   - Studiu de caz. *Chinezii* 34
   - Studiu de caz. *Evreii* 36
3. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet 38
   - Studiu de caz. *Epopeea lui Ghilgameș* 40
   - Studiu de caz. *Codul lui Hammurabi* 41
- Istoria în viața noastră. Proiect 42
- Recapitulare 43
- Evaluare 44

Unitatea IV Civilizația greacă și sinteza elenistică 45

Competențe specifice vizate: 1.3; 2.2; 2.3; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2.
Domeniul de cunoaștere dominant: 3. *Relațiile sociale și statul*

1. Mediul natural și ocupațiile grecilor 46
   - Studiu de caz. *Ceramica: între utilitate și artă* 48
2. Adevăr și legendă 50
3. *Polis*-ul. Atena și Sparta 52
   - Studiu de caz. *Histria, Tomis și Callatis* 54
4. Războaiele grecilor 56
   - Studiu de caz. *Bătălia de la Maraton* 58
   - Studiu de caz. *Acropola ateniană* 59
5. Alexandru Macedon și civilizația elenistică 60
6. Frumos și cunoaștere în lumea greacă 62
   - Studiu de caz. *Moștenirea lumii grecești* 64
   - Studiu de caz. *Jocurile Olimpice în Antichitate* 65
- Istoria în viața noastră. Proiect 66
- Recapitulare 67
- Evaluare 68

Unitatea V Lumea romană 69

Competențe specifice vizate: 1.3; 2.2; 2.3; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2.
Domeniul de cunoaștere dominant: 3. *Relațiile sociale și statul*

1. Fondarea Romei: istorie și legendă 70
2. Statul roman 72
   - Studiu de caz. *Armata romană* 74
3. Viața cotidiană în lumea romană 76
   - Studiu de caz. *Orașul și monumentele publice* 78
   - Studiu de caz. *Colosseum și gladiatorii* 79
   - Studiu de caz. *Pompei* 80
   - Studiu de caz. *Zeii romanilor. Templele* 81
   - Studiu de caz. *Creștinismul* 82
4. Romanizarea 84
- Istoria în viața noastră. Proiect 86
- Recapitulare 87
- Evaluare 88

Unitatea VI Geto-dacii 89

Competențe specifice vizate: 1.3; 2.3; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2.
Domeniul de cunoaștere dominant: 2. *Elemente de cultură și civilizație*

1. Geții și dacii 90
2. Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane 92
- Istoria în viața noastră. Proiect 94
- Recapitulare 95
- Evaluare 96

Unitatea VII Civilizația islamică 97

Competențe specifice vizate: 1.1; 2.3; 3.1; 3.2; 4.1.
Domeniul de cunoaștere dominant: 2. *Elemente de cultură și civilizație*

Apariția și expansiunea Islamului 98
- Istoria în viața noastră. Proiect 100
- Recapitulare 101
- Evaluare 102

Unitatea VIII Europa medievală 103

Competențe specifice vizate: 1.2; 2.2; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2.
Domeniul de cunoaștere dominant: 2. *Elemente de cultură și civilizație*

1. Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească 104
2. Europa creștină în mileniul I 106
   - Studiu de caz. *Creștinarea francilor. Carol cel Mare* 108
   - Studiu de caz. *Imperiul Bizantin* 109
3. Viața cotidiană în Evul Mediu 110
   - Studiu de caz. *Domeniul feudal* 112
   - Studiu de caz. *Orașul medieval – spațiu al libertății* 113
   - Studiu de caz. *Cavalerism și onoare* 114
   - Studiu de caz. *Cruciadele* 115
   - Studiu de caz. *Catedrale și universități* 116
4. Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German 118
   - Studiu de caz. *Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV* 120
   - Studiu de caz. *Diversitatea culturală în lumea românească: Brașov și Cluj* 121
- Istoria în viața noastră. Proiect 122
- Recapitulare 123
- Evaluare 124

Recapitulare finală 125
Evaluare finală 127

Unitatea

I

Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului

1. Izvoare istorice
2. Perceperea timpului și a spațiului
- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Biblioteca lui Celsus. Orașul antic Efes (azi, Turcia)

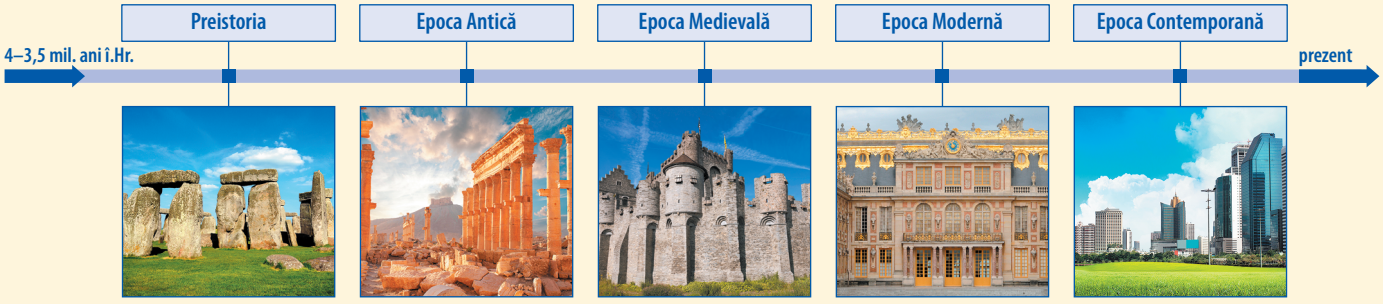
În acest capitol:

vei înțelege

- ✓ cum poate fi cunoscut trecutul și de ce este importantă studierea lui;
- ✓ cum se măsoară timpul istoric și ce este spațiul istoric;

vei învăța

- ✓ să ordonezi și să localizezi în timp și în spațiu evenimente și procese istorice;
- ✓ să utilizezi corect noțiuni și tehnici de învățare în cadrul sarcinilor de lucru.

Izvoarele istorice ne ajută să înțelegem trecutul. În imagine, un istoric cercetează un vas din ceramică.

1 Izvoare istorice

A Istoria – a învăța despre trecut pentru a înțelege prezentul

Din timpuri străvechi, oamenii au fost interesați să știe cum au trăit și ce au realizat cei dinaintea lor, pentru a învăța din faptele trecutului și din experiența înaintașilor. Astfel a apărut istoria ca știință (*documentul 1, pag. 9*). Aceasta studiază **evoluția** omenirii din cele mai vechi timpuri până în prezent.

Istoria cercetează toate aspectele vieții oamenilor: felul în care au trăit aceștia în societate (aspecte *sociale*); modul în care au fost și sunt conduse comunitățile (aspecte *politice*); ocupațiile oamenilor (aspecte *economice*); arta, cultura, credințele religioase (aspecte *culturale* și *religioase*).

Istoricii caută să afle cauzele diferitelor fapte istorice, **consecințele** acestora, ce schimbări au produs și cum au influențat viața oamenilor. Învățând despre trecut, putem înțelege mai bine prezentul, pentru că viața din zilele noastre este rezultatul întregii istorii umane (*aplicația 2, pag. 9*).

B Izvoare istorice – mărturii despre trecut

Pentru că istoria este o știință, istoricii au nevoie de dovezi sau de mărturii pentru a o cunoaște și a o explica. Acestea sunt izvoarele (sau sursele) istorice. Ele sunt foarte variate: unelte, arme, ruine, construcții, vase din ceramică sau din metal, inscripții pe diferite materiale, monede, scrisori, legende, tratate sau documente încheiate între țări diferite etc. De aceea, izvoarele istorice sunt clasificate în două categorii principale: scrise și nescrise. În zilele noastre, izvoarele istorice sunt păstrate și studiate în arhive, muzee, biblioteci, institute de cercetare științifică.

C Științe auxiliare ale istoriei

Studierea amănunțită a anumitor izvoare istorice este posibilă datorită științelor auxiliare (ajutătoare) ale istoriei. Dintre acestea, arheologia descoperă și studiază urmele trecutului păstrate în pământ (îndeosebi izvoare istorice nescrise), epigrafia cercetează inscripțiile pe piatră, os, metal, ceramică, numismatica dezvăluie informațiile oferite de monede și bancnote, cartografia se ocupă de hărțile istorice (*aplicația 3, pag. 9*).

De reținut!

- ✓ Istoria este știința care studiază evoluția oamenilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre.
- ✓ Izvoarele (sau sursele) istorice sunt dovezi sau mărturii care oferă informații despre trecut.
- ✓ Științele auxiliare sprijină cunoașterea istoriei prin descoperirea și cercetarea unora dintre izvoarele istorice.

Dicționar

consecință – rezultat, efect, urmare a unei fapte;
evoluție – dezvoltare, desfășurare.

Înțeleg și învăț

Termeni de specialitate

Atunci când, citind un text, întâlnești un cuvânt (termen) de specialitate care îți este necunoscut, urmărește cuvintele apropiate de acesta pentru a găsi indicii care te pot ajuta să îl înțelegi. Ele pot fi: definiția cuvântului respectiv, o explicație plasată între paranteze etc.

● Citește paragraful **C** al lecției și scrie pe caiet trei cuvinte (termeni) de specialitate. În dreptul fiecăruia, notează explicația potrivită, pe baza indiciilor găsite în textul citit.

Explorez. Aplic

1 Începuturile istoriei ca știință

Herodot, un învățat care a trăit în Grecia antică, este considerat „părintele istoriei”.

În cartea mea, voi vorbi despre cetățile întemeiate de oameni, atât despre cele mici, cât și despre cele mari, pentru că acele cetăți care au fost cândva mărețe și-au pierdut puterea în zilele noastre, iar cele care sunt astăzi vestite au fost, demult, așezări mărunte. Și pentru că bogăția oamenilor este trecătoare, voi vorbi și despre unele și despre celelalte.

(după Herodot, *Istorii*)

a. Copiază pe caiet un fragment din textul de mai sus, din care să reiasă dorința autorului de a prezenta fapte din trecut.
b. Pe baza textului, indică aspectele studiate de istorie pe care autorul dorea să le cerceteze.
c. Textul citat poate fi considerat un izvor istoric? Explică de ce!
d. Istoria este importantă pentru tine? Exprimă-ți opinia într-un text de 5–6 rânduri. Compară apoi răspunsul tău cu cele date de alți colegi din clasă.

2 Cauze și consecințe (urmări)

Întâmplările istorice, ca și cele din viața noastră, au cauze și consecințe. Aceeași întâmplare poate fi cauză pentru o alta, sau consecință. Iată un exemplu:

a. Pe caiet, realizează o schemă după modelul de mai jos, în care să scrii un fapt istoric despre care ai învățat în clasa a IV-a sau o întâmplare din viața ta de școlar, menționând o cauză și o urmare corespunzătoare.
b. De ce crezi că istoricii încearcă să explice cauzele și consecințele (urmările) faptelor din trecut?

Cauză → **Fapt istoric/întâmplare** → **Urmare**

3 Izvoare istorice

Lucrați în perechi. Imaginați-vă că sunteți istorici care cercetează cele trei obiecte redate în imaginile **A**, **B**, **C**. Observați obiectele, apoi scrieți pe caiete răspunsurile care completează tabelul alăturat.

A. *Monedă (anul 1700)*

B. *Vas antic din ceramică*

C. *Hartă (1632)*

	A	B	C
a. Categoria de izvor istoric (scris sau nescris):			
b. Știința auxiliară a istoriei care îl studiază:			
c. Informații care se pot afla prin studierea obiectelor **A**, **B**, **C**.			

ATUNCI ȘI ACUM

Capsula timpului

Cercetarea izvoarelor istorice seamănă cu descoperirea unei capsule a timpului: obiectele găsite în ea ne-ar putea oferi informații despre cei care le-au ales și ni le-au transmis.

Privește în jurul tău: la școală, acasă, pe stradă. Gândește-te: care dintre lucrurile pe care le folosești zi de zi, singur sau împreună cu familia, colegii sau prietenii tăi ar putea fi izvoare istorice? Dacă ai dori să le transmiți oamenilor din viitor, pe care le-ai alege? Ce informații ar putea oferi despre tine sau despre cei din jurul tău obiectele alese?

● Scrie un text sau realizează un desen despre obiectele pe care le-ai alege să fie incluse într-o capsulă a timpului. Indică obiectele respective și precizează motivele pentru care consideri că acestea ar putea deveni izvoare istorice.

Izvoare istorice: călimară cu cerneală și pană pentru scris

Ceas care indică pe cadran cele 24 de ore ale zilei, aflat la Observatorul Regal din Greenwich (Marea Britanie). Aici au fost stabilite primul meridian al Pământului și locul de unde începe calcularea orei exacte pe Glob.

2 Perceperea timpului și a spațiului

A Perceperea timpului în istorie

Pentru a cunoaște istoria, este necesar să știm când și cum s-au desfășurat **evenimentele** și **procesele istorice** (*aplicația 1, pag. 11*).

În trecut, oamenii au început să studieze timpul și să-l măsoare observând stelele, cerul – ziua și noaptea, schimbările produse de anotimpuri în natură sau cele petrecute pe perioade mai lungi. A apărut astfel calendarul. Fiecare popor avea modul său de a măsura durata timpului. De exemplu, grecii antici numărau anii de la primele Jocuri Olimpice (anul 776 î.Hr.), iar romanii, de la întemeierea cetății Roma (anul 753 î.Hr.).

B Cronologia istoriei

Timpul istoric poate fi înțeles în prezent cu ajutorul cronologiei, știință auxiliară a istoriei care studiază datarea evenimentelor și a proceselor istorice, precum și ordonarea lor, de la cel mai îndepărtat de zilele noastre până la cel mai apropiat. Prin **periodizare**, istoria a fost împărțită în mai multe etape sau durate de timp. Astfel, ea se desfășoară pe parcursul a două ere istorice:

- perioada trecută de la apariția oamenilor pe Pământ până la anul nașterii lui Iisus Hristos (anul 1) formează *era înainte de Hristos* sau era precreștină (notată î.Hr.); evenimentele din această eră sunt datate în ordine descrescătoare;
- perioada cuprinsă între anul 1 și zilele noastre formează *era după Hristos* sau era creștină (notată d.Hr.); datarea evenimentelor este realizată crescător.

De asemenea, istoria este împărțită în epoci istorice: *Preistoria*, *Epoca Antică* (Antichitatea), *Epoca Medievală* (Evul Mediu), *Epoca Modernă*, *Epoca Contemporană*. Acestea au o durată diferită, în funcție de evoluția societății omenești (*axa timpului, pag. 11*). Unitățile timpului sunt: mileniul (1000 de ani), secolul sau veacul (100 de ani), deceniul (10 ani), anul.

C Spațiul istoric

Istoria studiază când s-au petrecut anumite evenimente sau procese istorice, dar și unde au avut loc acestea. Spațiul istoric reprezintă locul sau teritoriul pe care oamenii s-au așezat la un moment dat, unde s-au desfășurat evenimente istorice, au fost întemeiate popoare și state. Hărțile ne ajută să-l înțelegem (*aplicația 2, hărțile A, B, pag. 11*).

Dicționar

eveniment istoric – fapt istoric întâmplat la un moment dat;
periodizare – împărțirea istoriei în perioade mai scurte de timp: ere, epoci istorice;
proces istoric – ansamblu de evenimente și schimbări ce se produc într-o perioadă mai îndelungată de timp.

Înțeleg și învăț

Ideea principală

A descoperi ideea principală înseamnă a exprima într-un enunț conținutul unui text.

● Citește cu atenție paragraful **A** al lecției și scrie pe caiet ideea principală a acestuia.

De reținut!

- ✓ *Timpul istoric* este împărțit în ere, epoci, milenii, secole (sau veacuri), decenii, ani.
- ✓ *Cronologia* ne ajută să înțelegem când și în ce ordine au avut loc evenimentele istorice.
- ✓ *Spațiul istoric* reprezintă teritoriul pe care s-a desfășurat viața oamenilor în cursul istoriei.

Explorez. Aplic

1 Eveniment sau proces istoric?

Un **eveniment istoric** poate fi un fapt întâmplat la o anumită dată cunoscută. De exemplu, o bătălie sau ridicarea unei construcții. Un **proces istoric** reprezintă o schimbare care se produce într-o perioadă îndelungată de timp.

- Citește cu atenție evenimentele și procesele istorice de pe listă. Apoi, după modelul de mai jos, copiază-le pe caiet și ordonează-le pe două coloane, în funcție de durata fiecăruia.

- ✓ Inventarea și răspândirea scrierii (aproximativ 3500–1000 î.Hr.)
- ✓ Întemeierea orașului Roma (753 î.Hr.)
- ✓ Întemeierea orașului Constantinopol (330 d.Hr.)
- ✓ Bătălia de la Podul Înalt (1475)
- ✓ Formarea statelor moderne (secolele XVII–XIX)
- ✓ Dezvoltarea industriei moderne (secolele XVIII–XIX)

MODEL DE REZOLVARE

Eveniment istoric	Proces istoric
✓ Întemeierea orașului Roma (753 î.Hr.)	✓ Inventarea și răspândirea scrierii (aproximativ 3500–1000 î.Hr.)
✓	✓ .....

2 Spațiul istoric. Harta istorică

O **hartă istorică** este diferită de una geografică, deoarece prezintă situația și evoluția spațiului istoric de-a lungul timpului. Hărțile istorice pot fi de mai multe feluri: politice (arată teritoriul ocupat de una sau mai multe țări), locale (indică spațiul unei comunități), militare (arată locul și desfășurarea unei bătălii) etc.

- Privește imaginile **A** și **B**. Precizează, pentru fiecare dintre ele, ce fel de hartă istorică reprezintă (politică, locală sau militară). Indică importanța hărților pentru studierea spațiului istoric.

A. *România, azi*

B. *Reconstituirea unei bătălii (model)*

3 Axa timpului

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Priviți cu atenție axa timpului (sau friza cronologică) de mai jos.

- Discutați în cadrul grupei cu privire la informațiile pe care le puteți afla observând axa, apoi răspundeți în scris la următoarele întrebări:
  - **a.** Care este durata aproximativă a fiecărei epoci istorice?
  - **b.** Care dintre epocile istorice are durata cea mai mare? Dar cea mai scurtă?
  - **c.** De ce epocile istorice nu au o durată egală?

Axa timpului

Anul 1 al erei creștine

	î.Hr.		d.Hr.	
4–3,5 milioane	3000	500	1500	1900
PREISTORIA	EPOCA ANTICĂ (ANTICHITATEA)	EPOCA MEDIEVALĂ (EVUL MEDIU)	EPOCA MODERNĂ	EPOCA CONTEMPORANĂ

ATUNCI ȘI ACUM

Milenii, secole, ani

Atunci când notăm mileniile, secolele (sau veacurile) și deceniile utilizăm, de regulă, cifrele romane. Romanii aveau un sistem de numărare simplu, bazat pe 7 litere din alfabet:

I = 1 · V = 5 · X = 10 · L = 50 · C = 100 · D = 500 · M = 1000

Un mileniu numără 10 secole, iar un secol are 10 decenii.

Astfel, mileniul I durează de la anul 1 la anul 1000, iar secolul I, de la anul 1 la anul 100.

Iată cum poți afla în ce secol și în ce mileniu se încadrează un anumit an:

Exemplu

Anul **1247** face parte din **secolul al XIII-lea** pentru că:

1	2	4	7
Mileniu	Secole	Decenii	Ani

12 secole (10 + 2) + 47 de ani (din secolul în curs) ⇨ **13** secole (secolul al XIII-lea).

Același an face parte din **mileniul al II-lea** pentru că

1	2	4	7
Mileniu	Secole	Decenii	Ani

1 mileniu (1000 de ani) + 247 ani (din mileniul în curs) ⇨ **2** milenii (mileniul al II-lea).

a. După exemplul de mai sus, calculează secolul, respectiv mileniul căruia îi aparține fiecare dintre anii: 602, 1330, 1595, 1848, 2017.
Notează secolele cu cifre romane!

b. Caută informații suplimentare și realizează o axă a timpului pe care să înscrii câte trei evenimente petrecute înainte, respectiv după anul nașterii tale.

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

Comunitatea mea – istoria noastră

Formați grupe de câte 4–5 elevi. Pe baza cunoștințelor din clasa a IV-a despre comunitatea locală și a citatului alăturat, fiecare grupă va realiza câte un articol pentru panoul clasei, cu titlul: ***Comunitatea mea – istoria noastră***. Puteți avea în vedere întreaga comunitate, un cartier sau chiar o stradă din localitate.

ETAPELE PROIECTULUI:

1. Pregătire:
- împărțiți între voi subiectele de care vă veți ocupa (istoricul comunității, izvoare istorice despre aceasta, elemente de mediu natural, scriitori, oameni de știință, artiști membri ai comunității etc.);
- căutați informații și imagini, vizitați biblioteca publică, muzeul local, stați de vorbă cu adulții care vă pot ajuta;
- realizați un plan al articolului, în cadrul grupei.

2. Realizare și verificare:
- redactați, fiecare, partea de articol care vă revine;
- compuneți articolul în forma finală;
- corectați articolul (ortografie, așezare în pagină).

3. Finalizare și prezentare:
- expuneți articolele la panoul clasei;
- prezentați fiecare articol în parte;
- organizați o dezbatere, în clasă, despre ceea ce ați învățat în urma realizării proiectului.

Proiect

Fiecare loc de pe pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și trebuie un dram de iubire ca s-o înțelegi.

(Nicolae Iorga, istoric)

Orașul Sibiu (România), comunitate care datează din Epoca Medievală

Cercul micilor istorici

Pasiunea noastră – istoria

- Dacă sunteți pasionați de istorie, trebuie să știți că de studierea acesteia se ocupă oameni cu profesii din domenii foarte variate: arheologie (inclusiv aeriană și subacvatică), cartografie, epigrafie, numismatică, muzeografie, chimie, medicină, biologie, informatică etc. Unii dintre ei caută izvoare istorice, alții le studiază, scriu despre istorie sau chiar creează programe informatice utile istoricilor ori publicului larg.
- În cadrul cercului de istorie, informați-vă cu privire la profesiile din domeniul istoriei și la cele care au legătură cu aceasta. Realizați o prezentare a meseriilor pe care le considerați cele mai interesante. Dacă aveți posibilitatea, invitați un profesionist din domeniul istoriei care să vă povestească despre meseria lui.

Pentru a afla mai multe...

- Citește
  - *Enciclopedie de istorie a lumii*, Editura Aquila
  - Pierre Miquel, *De la primii oameni la barbari. Preistoria, galii, vikingii*, Editura Erc Press
- Vizitează muzeele și paginile de internet ale acestora:
  - Muzeul Hărților și Cărții Vechi din București http://www.muzeulhartilor.ro
  - Biblioteca Națională a României din București http://www.bibnat.ro

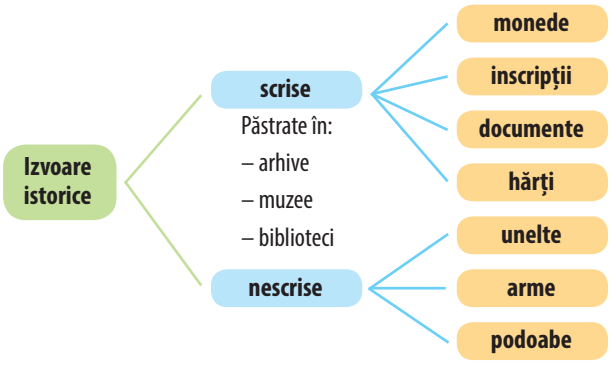
Recapitulare

Harta ideilor

1. Izvoare istorice

2. Timpul și spațiul în istorie. Elemente de cronologie

a. Ere istorice

b. Epoci istorice

c. Spațiul istoric

1 Scrie un text, de 5–10 rânduri, în care să prezinți importanța izvoarelor istorice pentru cunoașterea istoriei. În cadrul textului, utilizează termenii: *izvor istoric scris, izvor istoric nescris, document, istorie, muzeu*.

2 **a.** Copiază pe caiet anii din tabel, apoi așază-i în ordine cronologică, pe o axă a timpului realizată de tine.

275	1030 î.Hr.	2017
525 î.Hr.	1330	1601

b. Pentru fiecare dintre anii înscriși în tabel, precizează epoca istorică din care face parte anul respectiv.

Atelier

O vizită pe șantierul arheologic

Locul în care arheologii își desfășoară activitatea și de unde sunt scoase la lumină diferite izvoare istorice se numește *șantier* sau *sit arheologic*. Munca arheologilor necesită răbdare, atenție și multă disciplină, deoarece obiectele se pot afla la adâncimi mari, pot fi fragmentate, trebuie mânuite și depozitate cu grijă pentru a nu fi deteriorate. Straturile de pământ suprapuse, de diferite nuanțe, ale zonei de cercetare, indică faptul că obiectele descoperite au o vechime diferită: cele descoperite la adâncime sunt mai vechi decât cele aflate la suprafață.

- Privește cu atenție imaginea alăturată. Aceasta redă straturile unui șantier arheologic. Vei putea observa, în imagine, mai multe obiecte. Scrie-le pe caiet și grupează-le astfel:
  a. în ordinea vechimii lor (*indiciu: straturile colorate diferit te vor ajuta!*);
  b. în funcție de categoria de izvoare istorice din care fac parte: scrise sau nescrise.

Evaluare — Știu să rezolv!

1 După modelul alăturat, completează pe caiet câte un tabel, cu datele corecte, pentru fiecare dintre enunțurile **a**, **b**, **c**.

a. Împăratul roman Traian a domnit între anii 98 și 117.
b. Războiul de 100 de Ani, purtat de Anglia și Franța, a durat din anul 1337 până în anul 1453.
c. Voievodul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, a domnit între anii 1688 și 1714.

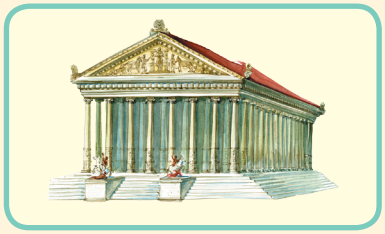
MODEL DE REZOLVARE

Voievodul Moldovei, Ștefan cel Mare, a domnit din anul 1457 până în anul 1504.

Total ani	1457	1504	Mileniul
47	Secolul al XV-lea	Secolul al XVI-lea	II

2 Imaginile de mai jos ilustrează aceeași construcție: Templul zeiței Artemis, din orașul antic Efes, în trecut și în zilele noastre.

a. Scrie epoca istorică și secolul în care a fost construit templul din imaginea **A**, respectiv epoca istorică și secolul în care trăim azi.
b. Precizează câte secole au trecut de la construirea templului zeiței Artemis din Efes și până în prezent.

A. *Aspectul templului în anul 550 î.Hr. (reconstituire)*

B. *Locul unde s-a aflat templul, așa cum arată în prezent*

3 Pe baza imaginilor **A**, **B**, **C** și a documentului **D**, rezolvă cerințele de mai jos.

a. Precizează care dintre izvoarele istorice de mai jos se încadrează în categoria celor nescrise.
b. Scrie ideea principală a documentului **D**.
c. Dacă ai fi istoric și ai dori să completezi informațiile din documentul **D** cu cele oferite de un izvor istoric selectat din imaginile **A**, **B**, **C**, pe care l-ai alege? Argumentează-ți răspunsul!

A. *Vas de ceramică din Grecia antică (reconstituire)*

B. *Hartă a Europei (anul 1851)*

C. *Vas din Roma antică (sticlă)*

D. *Dintotdeauna, omul a vrut să-și cinstească zeii prin sărbători; a stabilit că vor fi anumite zile când sentimentul religios va domni în inima sa, fără a fi tulburat de trudă și supărări. Le-a dăruit astfel zeilor o parte din zilele vieții sale. Fiecare oraș cinstea ziua întemeierii sale. Această sărbătoare era numită ziua natală; toți cetățenii erau obligați să o respecte, să organizeze serbări și să îndeplinească obiceiurile cuvenite, inclusiv prin muzică și dansuri.*

(după Fustel de Coulanges, *Cetatea antică*)

AUTOEVALUARE
Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	a	1 punct
	b	1 punct
	c	1 punct
2	a	1 punct
	b	1 punct
3	a	1 punct
	b	1 punct
	c	2 puncte
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

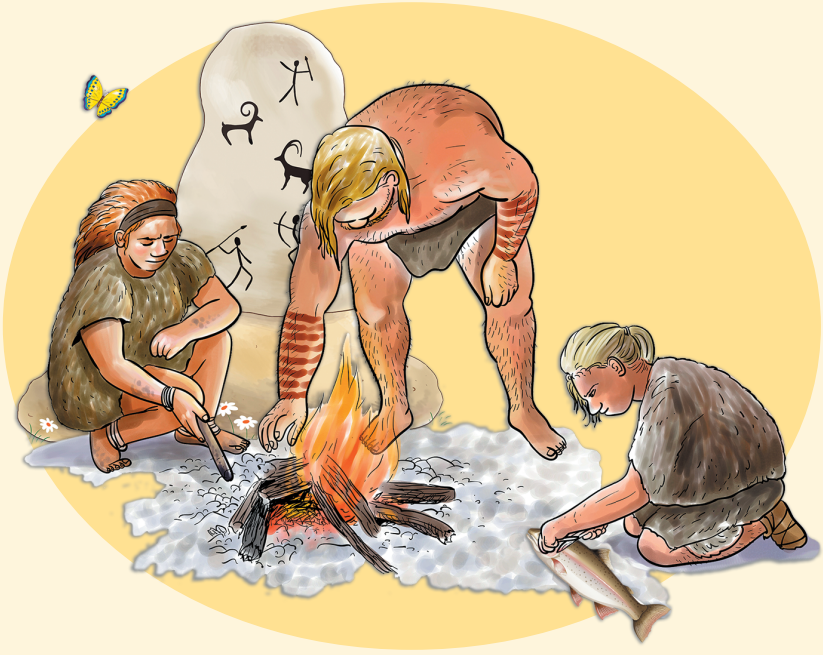
Unitatea II

Preistoria

1. Primii oameni
2. Revoluția neolitică
3. Inventarea metalurgiei
- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Monumentul preistoric de la Stonehenge (Marea Britanie)

În acest capitol:

vei înțelege

- ✓ cum trăiau oamenii în Preistorie;
- ✓ care au fost principalele progrese ce au contribuit la dezvoltarea comunităților preistorice;

vei învăța

- ✓ să localizezi în timp și în spațiu evenimente și procese istorice specifice Preistoriei;
- ✓ să folosești corect termenii istorici;
- ✓ să utilizezi resurse multimedia în scopul învățării.

Competențe specifice: 1.3; 2.1; 3.1; 4.1; 4.2.

Oamenii preistorici au fost nevoiți să se adapteze unor condiții aspre de viață.

Dicționar

fosilă – urmă sau rămășiță de animal ori plantă din trecutul îndepărtat;
hominid – membru al familiei de primate (maimuțe superioare) care include și strămoșii recunoscuți ai omului;
nomad – care se mută frecvent dintr-un loc în altul.

Înțeleg și învăț

Organizarea informațiilor

Pentru a înțelege mai ușor un text, informațiile cuprinse în cadrul acestuia pot fi organizate sub forma unei diagrame sau scheme.

● Citește primul paragraf (**A**) al lecției și completează pe caiet o diagramă (schemă) după modelul de mai jos, pe care să scrii patru informații despre Preistorie.

1 Primii oameni

A Începuturile istoriei oamenilor. Preistoria

În urmă cu peste 4 milioane de ani, pe continentul Africa au apărut strămoșii oamenilor numiți, de oamenii de știință, **hominizi**. Astfel a început Preistoria, prima și cea mai îndelungată epocă a istoriei umane.

Printre hominizi s-au numărat și *australopitecii*. Existența lor a fost dovedită de istorici cu ajutorul **fosilelor** străvechi descoperite în Africa. Un exemplu îl reprezintă scheletul numit „Lucy", care are o vechime de aproape 3,2 milioane de ani, și care a fost descoperit în anul 1974, în Etiopia.

Condițiile favorabile oferite de climă și de natura înconjurătoare au permis evoluția speciei umane numită științific *Homo* (om, în limba latină). Oamenii au adoptat poziția bipedă (pe două picioare), creierul lor s-a dezvoltat, s-au adaptat mediului natural. De la *Homo habilis* (omul abil, făuritor de unelte), ei au evoluat, pe parcursul unei lungi perioade de timp, până la *Homo sapiens sapiens* (omul gânditor), care este omul modern (*aplicația 1, pag. 17*).

În Peștera cu Oase de lângă orașul Anina, din România, au fost descoperite unele dintre cele mai vechi urme (fosile) ale unor oameni din Europa. Istoricii i-au numit *Ion și Maria de la Anina*. Ei au trăit în urmă cu aproape 40 000 de ani.

B Realizarea uneltelor. Obținerea focului

Pentru a supraviețui și a-și procura hrana, oamenii au învățat să obțină focul și să realizeze unelte din piatră cioplită, din lemn, din os sau din corn de animal. Focul le-a permis să se apere de animalele sălbatice, să-și pregătească hrana sau uneltele și să-și încălzească adăposturile. Din Africa, oamenii s-au deplasat către alte continente, pe care s-au stabilit în cursul Preistoriei (*harta, pag. 17*).

C În căutarea hranei

Traiul zilnic al primilor oameni era influențat de natură, de la care aceștia obțineau cele necesare vieții (*aplicația 3, pag. 17*).

Organizați în cete de vânătoare, oamenii preistorici culegeau plante și fructe sălbatice, vânau și pescuiau pentru a supraviețui. Ei duceau o viață **nomadă**, parcurgând teritorii întinse în căutarea vânatului (bizoni, mamuți, cerbi etc.). Oamenii locuiau în peșteri, grote sau alte adăposturi naturale.

De reținut!

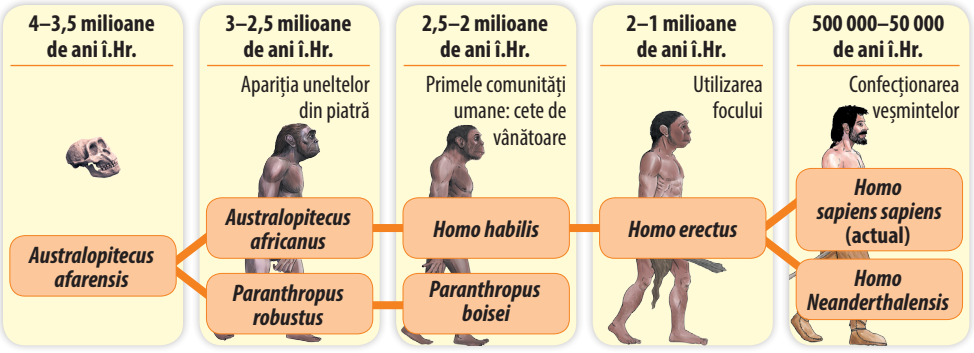
✓ Preistoria a fost cea dintâi și cea mai îndelungată dintre epocile istorice.
✓ În Preistorie, oamenii s-au adaptat la condițiile oferite de mediul natural.
✓ Primii oameni își obțineau hrana prin vânătoare, cules și pescuit.

Explorez. Aplic

1 Dezvoltarea ființelor umane

Schema de mai jos prezintă principalele etape ale evoluției omului, stabilite de oamenii de știință pe baza descoperirilor istorice.

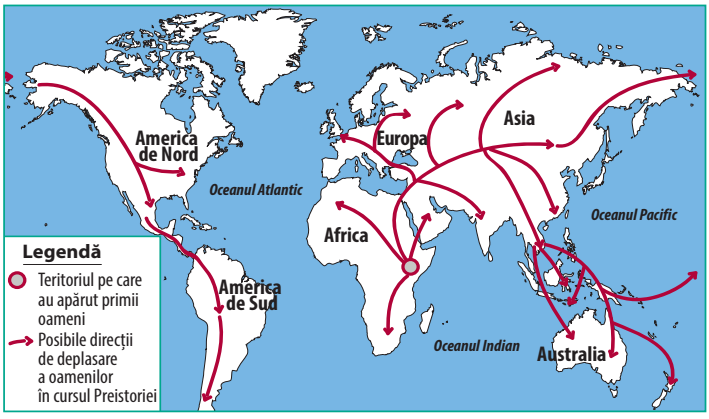
Evoluția primilor oameni

a. Indică o descoperire a primilor oameni care a influențat puternic modul de viață al acestora. De ce aceasta a fost atât de importantă?

b. Privește perioadele de timp înscrise pe schema de mai sus. De ce crezi că evoluția primilor oameni a durat atât de mult? Exprimă-ți opinia oral sau în scris.

2 Răspândirea oamenilor pe Pământ

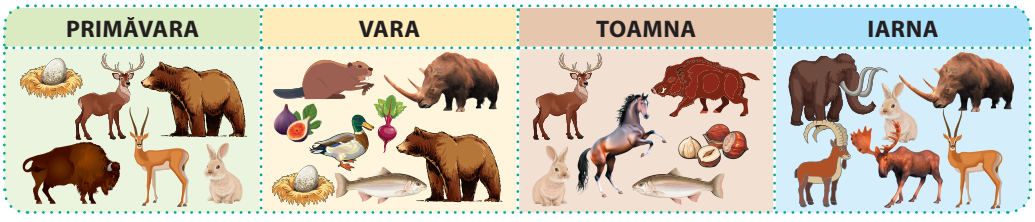
În urmă cu aproximativ două milioane de ani, oamenii au început să se răspândească, din Africa, către alte continente. Privește harta și scrie pe caiet trei motive pentru care, în Preistorie, oamenii s-au deplasat și s-au așezat pe teritorii foarte întinse.

Răspândirea oamenilor în Preistorie

3 Ocupații, unelte și arme

Lucrați în perechi. Priviți diagrama **A** și imaginea **B**, apoi formulați răspunsuri pentru întrebările de mai jos.

A. *Hrana oamenilor preistorici din Europa*

B. *Unelte și arme din piatră cioplită*

a. Care erau principalele ocupații ale oamenilor din Preistorie?

b. În timpul cărui anotimp oamenii își puteau găsi mai ușor hrana? În care anotimp le era mai greu?

c. Din ce erau obținute armele redate în imaginea **B**? La ce fel de activități erau folosite?

d. Cu ce pericole se puteau confrunta oamenii preistorici pe parcursul unui an?

Axa timpului

4–3,5 milioane î.Hr.	3–2,5 milioane de ani î.Hr.	2 milioane de ani î.Hr.	1 milion – 500 000 de ani î.Hr.	30 000 de ani î.Hr.
Apariția hominizilor	Primii vânători	Oamenii se răspândesc pe alte continente	Adăposturi în peșteri	Utilizarea arcului cu săgeți

ATUNCI ȘI ACUM

Pe urmele oamenilor preistorici

În zilele noastre, în diferite locuri din lume, trăiesc oameni care au păstrat modul de viață din Preistorie. Astfel de comunități umane izolate există încă în America de Sud, Africa, Australia, Asia de Sud-Est. Cercetarea modului de viață al membrilor acestor comunități reprezintă o sursă prețioasă de informații despre viața în Preistorie.

Membru al unei comunități din pădurea amazoniană (America de Sud)

*Cele două statuete din lut, numite „**Gânditorul și femeie șezând**”, au fost descoperite în România și fac parte dintre cele mai prețioase obiecte neolitice din lume. Ele au fost realizate în urmă cu aproximativ 6000 de ani.*

Dicționar

economie – ansamblul activităților prin care oamenii își procură și își produc cele necesare traiului;
revoluție – transformare, schimbare importantă într-unul sau mai multe domenii;
sedentarizare – așezarea oamenilor pe un anumit teritoriu;
templu – construcție cu rol religios;
troc – schimb de produse (obiecte).

Înțeleg și învăț

Citirea hărții istorice

Aspectul și legenda unei hărți istorice te ajută să înțelegi conținutul acesteia.

● Privește cu atenție harta de la pagina 19 (*aplicația 2*). Scrie informațiile pe care le poți afla din observarea hărții și citirea legendei.

2 Revoluția neolitică

A Viața oamenilor preistorici

Preistoria umanității a fost împărțită de istorici în două mari perioade de timp: Epoca Pietrei și Epoca Metalelor, numite după materialul principal utilizat pentru producerea uneltelor și armelor.

În cursul primei etape a Epocii Pietrei, Paleolitic (nume ce provine de la cuvintele din limba greacă *palaios* – „vechi” și *lithos* – „piatră”), **economia** oamenilor se baza pe vânătoare, cules și pescuit, iar uneltele și armele erau realizate îndeosebi din piatră cioplită. Treptat, oamenii au comunicat cu ajutorul vorbirii. Pe măsură ce au apărut credințele religioase, ei au început să realizeze podoabe, statuete din os sau din corn, picturi pe pereții peșterilor (picturi rupestre), ce înfățișau oameni și animale (*aplicația 1, pag. 19*). A apărut astfel arta preistorică.

B Revoluția neolitică; sedentarizarea

În etapa numită Mezolitic (în limba greacă *mezos* – „mijloc”) oamenii au îmblânzit unele animale. În jurul anului 8500 î.Hr., s-au format cele dintâi sate. Casele erau construite de membrii comunității. A început perioada istorică numită Neolitic (în limba greacă *neos* – „nou”).

Oamenii au început să cultive plantele necesare hranei de zi cu zi, devenind sedentari. Schimbarea modului de viață a fost numită de istorici ***revoluția neolitică*** (*harta, aplicația 2, pag. 19*).

C Agricultori și meșteșugari

Locuitorii satelor au învățat să semene plante și să culeagă recoltele, devenind agricultori și crescători de animale. Au perfecționat uneltele și armele din piatră prin șlefuire și, uneori, prin perforare. Cei mai îndemânatici au început să toarcă, să țească și să împletească, să modeleze lutul pentru a obține vase din ceramică, dezvoltând meșteșugurile. Produsele care le lipseau erau obținute prin schimburi cu alte comunități.

Economia neolitică se baza pe cultivarea plantelor, creșterea animalelor, meșteșuguri și comerț realizat prin **troc** (*aplicația 3, pag. 19*).

Dezvoltarea credințelor religioase și a preocupărilor artistice s-a manifestat prin realizarea statuetelor din ceramică, a obiectelor de podoabă sau religioase, prin construirea de monumente și **temple** dedicate zeilor.

De reținut!

✓ Timp îndelungat, pe parcursul Epocii Pietrei, oamenii au avut o economie bazată pe cules, vânătoare și pescuit.
✓ Revoluția neolitică a produs schimbări importante în viața oamenilor, care au devenit sedentari și au întemeiat primele sate.

Explorez. Aplic

1 Viața oamenilor în Epoca Pietrei

Privește imaginea **A**, citește cu atenție textul **B** și rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Om preistoric realizând o pictură rupestră*

B. *Pe întinderi uriașe, omul înfruntă nenumărate animale ce inspiră arta paleolitică. Armele și uneltele sunt obținute din piatră, lemn, os, corn sau fildeș. Omul trăiește din cules, vânătoare și pescuit. El se deplasează mereu în căutarea vânatului său obișnuit.*

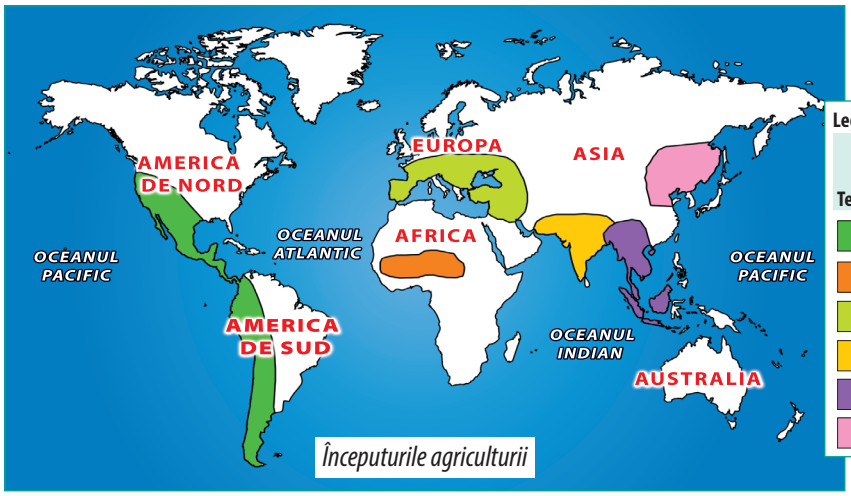
(Christian Peyre, *Arta paleolitică*)

a. Transcrie din textul **B** fragmentul care explică activitatea ilustrată în imaginea **A**.

b. Enumeră două informații despre ocupațiile oamenilor preistorici, desprinse din textul **B**.

2 Revoluția neolitică

Harta și tabelul de mai jos prezintă răspândirea cultivării plantelor și etapele domesticirii animalelor.

Începuturile agriculturii

Legendă

Teritorii	Culturi agricole (aproximativ 8000–3000 î.Hr.)
	porumb, cartof, dovleac, fasole, arahide, ardei
	mei
	grâu, ovăz, orz, linte, mazăre, in
	mei, orez
	banane, trestie de zahăr, orez
	mei, soia, orez, varză

Perioada	Animale domesticite
10 000–7000 î.Hr.	câinele, oaia, capra, porcul, vaca
4000–1000 î.Hr.	cămila, pisica, gâsca, rața, calul

a. Enumeră plantele cultivate în perioada neolitică pe continentul european.

b. Explică înțelesul enunțului: *Cultivarea plantelor și creșterea animalelor l-au făcut pe om să se stabilească definitiv pe un anumit teritoriu.*

3 O zi în comunitatea neolitică

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Pornind de la imaginea alăturată, realizați o descriere a activității desfășurate pe parcursul unei zile de locuitorii dintr-o așezare neolitică.

Comunitate neolitică (machetă)

Axa timpului

4–3,5 milioane de ani – mileniul al IV-lea î.Hr.		
EPOCA PIETREI		
Paleolitic	**Mezolitic**	**Neolitic**
Apariția și răspândirea oamenilor pe Pământ Economie bazată pe vânătoare, cules, pescuit	Domesticirea unor animale	Oamenii devin sedentari și își produc cele necesare traiului

ATUNCI ȘI ACUM

Ötzi, omul neolitic

În anul 1991, la granița dintre statele europene Austria și Italia, în Munții Alpi, a fost descoperit trupul unui bărbat care a trăit în perioada neolitică, acum peste 5000 de ani. Corpul, îmbrăcămintea, încălțămintea și armele omului din Ötztal (numit Ötzi de către istorici) s-au păstrat foarte bine, fiind acoperite timp de mii de ani de un strat de gheață. Studiul lor a oferit informații importante despre viața oamenilor care au trăit în Neolitic în regiunea respectivă: ce fel de cereale cultivau, ce animale vânau, cum arătau armele lor etc.

● Imaginează-ți că ai putea sta de vorbă cu Ötzi. Ce întrebări i-ai adresa? Ce ai dori să știi despre el?

În vremurile străvechi, meșteșugarii care știau să prelucreze metalele erau foarte respectați. Oamenii credeau despre ei că au aflat secretele meseriei de la zei. În imagine, obiecte din Epoca Bronzului.

Dicționar

stat – teritoriu pe care toți locuitorii se află sub aceeași conducere și respectă aceleași reguli sau legi (țară);

tehnologie – un ansamblu de activități desfășurate pentru realizarea unui obiect (a unui produs).

Înțeleg și învăț

A pune întrebări

Întrebările sunt utile pentru a înțelege mai bine un text citit: *De ce?*, *Când?*, *Cine?*, *Cum?*

● Citește cu atenție paragraful **A** din lecție. Pe caiet, scrie întrebările care te-ar putea ajuta să înțelegi conținutul textului. Apoi, în dreptul fiecărei întrebări, formulează răspunsul corespunzător.

3 Inventarea metalurgiei

A O nouă tehnologie

Spre sfârșitul Epocii Pietrei, oamenii au descoperit cum să extragă și să prelucreze metalele. De aceea, perioada istorică următoare este numită Epoca Metalelor. La început, oamenii au realizat obiecte din cupru, aur și argint. Apoi, au inventat **tehnologia** obținerii bronzului. A apărut metalurgia, meșteșugul făuririi obiectelor din metal.

În Epoca Bronzului, pe lângă obiectele realizate din acest material, oamenii au continuat să utilizeze unelte și arme din piatră, la fel ca în Neolitic, deoarece bronzul este un metal care se uzează ușor.

În Epoca Fierului, oamenii au reușit să extragă și să prelucreze fierul, un metal rezistent și solid, așa că obiectele din piatră nu mai erau necesare, fiind înlocuite cu cele obținute din noul material.

Numeroase obiecte au putut fi realizate din metal, la început din bronz, apoi din fier: cuțite, topoare, lame pentru plugul utilizat în agricultură, vârfuri de săgeți, săbii, coifuri și multe altele.

B Popoare noi

În urmă cu peste 4000 de ani, populații războinice, provenite dintr-o zonă aflată la nord de Marea Neagră, au început să se deplaseze pe spații foarte întinse. Numite de istorici populații *indo-europene*, acestea s-au răspândit pe continentele Europa și Asia, formând popoare printre care s-au numărat tracii, grecii, slavii, celții, germanicii, italicii, în Europa, sau hitiții, perșii, indienii, în Asia (*harta, pag. 21*).

C Zorii Epocii Antice

Inventarea metalurgiei a produs consecințe importante în viața oamenilor și a comunităților. Populația a crescut, ca urmare a obținerii mai ușoare a celor necesare vieții. Au început să se formeze triburile și uniunile de triburi – comunități cu un număr mare de membri, conduse de o căpetenie militară. Acestea utilizau arme din metal (*aplicația 2, pag. 21*). Agricultura, meșteșugurile, comerțul și transporturile s-au dezvoltat (*aplicația 3, pag. 21*). În mileniul al IV-lea î.Hr., odată cu inventarea scrierii și cu întemeierea primelor **state**, a început o nouă etapă în istoria omenirii: Epoca Antică sau Antichitatea.

De reținut!

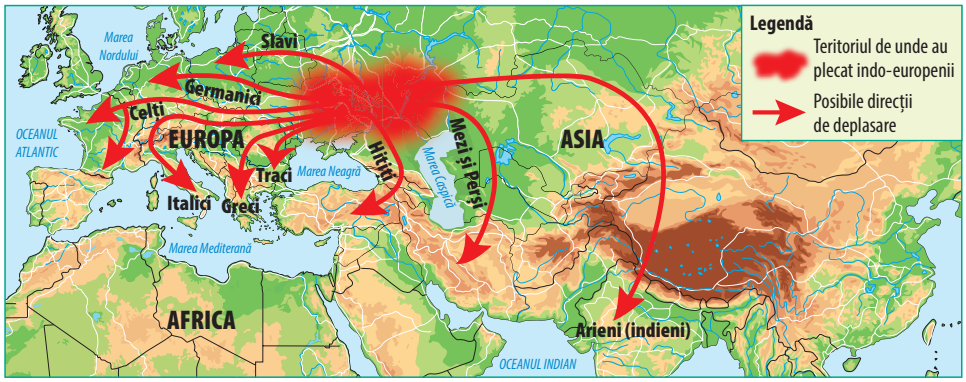
- ✓ Metalurgia a fost inventată de oameni în timpul Preistoriei.
- ✓ Cu ajutorul metalurgiei au fost realizate obiecte din aur, argint, cupru, bronz, fier.
- ✓ La sfârșitul Epocii Pietrei și la începutul Epocii Metalelor, pe continentele Europa și Asia s-au format popoare noi.

Explorez. Aplic

1 Popoare indo-europene

Privește harta de mai jos și indică două urmări ale așezării, în Europa și Asia, a popoarelor înscrise pe hartă.

2 Obiecte din metal

Privește cu atenție imaginea alăturată, apoi prezintă în scris:

– personajul redat;
– obiectele realizate din metal;
– alte elemente din imagine.

Propune un nume pentru imaginea prezentată!

3 Epoca Bronzului – Epoca Fierului

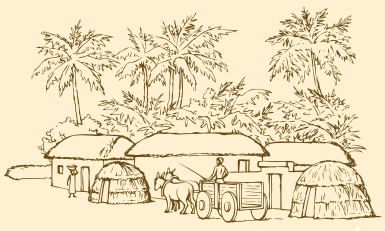
Compară modul de viață al oamenilor din Epoca Bronzului cu cel din Epoca Fierului. Copiază și completează pe caiet tabelul de mai jos. Scrie, pe coloana corespunzătoare, asemănările și deosebirile constatate.

Epoca Bronzului		Epoca Fierului
Deosebiri	Asemănări	Deosebiri

4 Schimbări în viața oamenilor

Lucrați în perechi. Citiți cu atenție textul de mai jos, apoi, pornind de la acesta, desenați un afiș care să ilustreze schimbările petrecute în viața oamenilor în urma inventării metalurgiei. Organizați în clasă o expoziție cu afișele realizate.

Fabricarea obiectelor din bronz a produs o specializare a meșteșugarilor: erau puțini aceia care cunoșteau această tehnologie. În același timp, a fost necesară o nouă organizare a transporturilor și a comerțului: mijloacele de transport se perfecționează – căruța apare în mileniul al IV-lea î.Hr., corabia cu pânze și cu vâsle își face apariția pe marile fluvii –, negustorii devin tot mai numeroși. (după Gilbert Laforgue, *Antichitatea timpurie*)

Axa timpului

Mileniile al IV-lea – al II-lea î.Hr.	
EPOCA METALELOR	
Epoca Bronzului	**Epoca Fierului**
Obținerea și prelucrarea primelor metale: aur, argint, aramă, bronz	Obținerea și prelucrarea fierului Dispariția uneltelor și armelor din piatră

ATUNCI ȘI ACUM

Metalurgia, de la atelierul preistoric la uzinele moderne

În trecut, meșteșugarii care realizau obiecte din metal aveau nevoie de multă forță și de îndemânare pentru a extrage metalul, a-l topi, a-l turna în forme și a-l prelucra. Ei puteau obține astfel, de exemplu, o sabie. Fiecare meșteșugar avea propriul atelier.

Prelucrarea tradițională a unei lame de sabie

În zilele noastre, marile uzine metalurgice prelucrează și produc cantități imense de obiecte din metal.

Uzină metalurgică din prezent

● Numește cel puțin trei obiecte produse din metal, pe care le utilizezi zilnic. Care dintre ele ar fi putut fi realizate și în Epoca Metalelor?

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

Muzeul virtual – o fereastră deschisă către Preistorie

Proiect

Formați grupe de câte 4–6 elevi. Accesați pagina de internet **http://www.capodopere2019.ro**. Fiecare grupă va căuta informații și imagini despre un izvor istoric ce datează din Preistorie, descoperit pe teritoriul României.

Priviți imaginile care redau fiecare izvor istoric și citiți explicațiile oferite în legătură cu acesta.

Realizați o prezentare a obiectului studiat în muzeul virtual, pe baza completării unei fișe care va include:

- ✓ adresa și data la care a fost accesată pagina;
- ✓ numele obiectului studiat;
- ✓ informații despre obiectul respectiv: vechimea acestuia, când și unde a fost descoperit, dimensiuni, importanța obiectului pentru cunoașterea Preistoriei României.

Puteți alege unul dintre următoarele obiecte prezentate la adresa de internet precizată:

a. *Gânditorul și femeie șezând*
(http://www.capodopere2019.ro/ganditorul-i-femeie-ezand-ro.html)

b. *Frontonul de templu de la Trușești*
(http://www.capodopere2019.ro/frontonul-de-templu-de-la-trusesti.html)

c. *Carul votiv de la Bujoru*
(http://www.capodopere2019.ro/carul-votiv-de-la-bujoru.html)

ETAPELE PROIECTULUI:

1. Pregătire:
- realizați un plan al activității, în cadrul grupei;
- stabiliți sarcinile de lucru pentru fiecare membru;
- asigurați-vă că aveți acces la rețeaua internet.

2. Realizare și verificare:
- utilizați informațiile obținute pentru realizarea fișei cerute;
- corectați redactarea (ortografie, așezare în pagină).

3. Finalizare și prezentare:
- prezentați fiecare fișă în cadrul clasei;
- observați asemănările și deosebirile dintre informațiile identificate de fiecare grupă.

Cercul micilor istorici

Satul nostru neolitic

Căutați informații despre așezările oamenilor din Neolitic:

- unde au fost descoperite urme ale satelor din perioada respectivă;
- câți locuitori trăiau într-un astfel de sat;
- ce ocupații aveau, cum arătau locuințele etc.

Le puteți afla din enciclopedii de istorie sau de pe internet. Apoi, pe baza imaginii ***Comunitate neolitică (machetă)***, de la pagina 19, precum și a informațiilor găsite, realizați o machetă a unei comunități umane din Neolitic.

Pentru a afla mai multe...

- Citește
  - *Istoria Universală, vol. I: Preistoria și Antichitatea*, Editura All
  - *Istoria ilustrată a lumii. Preistoria*, Editura Litera
  - *Viața în Preistorie*, Editura Didactică și Pedagogică
- Vizitează muzeele și paginile de internet ale acestora:
  - Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei http://www.mnit.ro
  - Muzeul de Istorie Turda http://muzeulturda.ro

Recapitulare

Harta ideilor

1. Primii oameni

Primii oameni

- au apărut pe continentul Africa
- s-au răspândit, în Preistorie, pe alte continente
- erau vânători-culegători
- au învățat să obțină și să utilizeze focul
- utilizau unelte din piatră cioplită, os, corn de animal

2. Revoluția neolitică

Epoca Pietrei

- Trecerea oamenilor de la viața nomadă la cea sedentară
- Formarea comunităților stabile
- Economie productivă: cultivarea plantelor, creșterea animalelor, meșteșuguri

3. Inventarea metalurgiei

Epoca Metalelor

- Obținerea și prelucrarea bronzului
- Formarea popoarelor antice europene
- Metalurgia fierului

a. Scrie un text de aproximativ 10 rânduri, în care să explici de ce progresele realizate în perioada neolitică au produs o adevărată revoluție în viața oamenilor.

b. Care crezi că sunt cele mai importante dintre invențiile oamenilor preistorici, transmise până în zilele noastre? Scrie-le pe o listă și argumentează-ți răspunsul.

Atelier

Observ ca un istoric!

Schimbările petrecute pe parcursul timpului, în ceea ce privește modul de viață al oamenilor, pot fi mai ușor observate și înțelese dacă sunt comparate izvoare istorice asemănătoare, dar care datează din momente istorice diferite. Atunci când istoricii cercetează vremurile străvechi, în care oamenii nu utilizau scrierea, ei compară diferite unelte, arme, cioburi sau vase din ceramică, statuete, podoabe etc., descoperite de arheologi. Astfel, ei obțin informații despre trecut.

- Privește cu atenție imaginile. Observă obiectele, apoi răspunde la întrebările de mai jos.
  - **a.** Ce reprezintă fiecare dintre cele două obiecte?
  - **b.** Ce materiale au fost utilizate pentru producerea lor?
  - **c.** În ce perioadă a Preistoriei oamenii utilizau obiecte asemănătoare cu cel din imaginea **A**?
  - **d.** Când au inventat oamenii tehnologia care să le permită să realizeze obiecte precum cel din imaginea **B**?
  - **e.** Pentru ce crezi că erau folosite, în Preistorie, obiectele ilustrate în imaginile **A** și **B**?

Evaluare — Știu să rezolv!

1 Copiază și completează pe caiet tabelul de mai jos, înscriind, pe fiecare coloană câte două descoperiri sau progrese realizate de oameni în epocile istorice menționate.

a. Epoca Pietrei		b. Epoca Metalelor	
Paleolitic și Mezolitic	Neolitic	Epoca Bronzului	Epoca Fierului

2 Pornind de la imaginea **A**, scrie câte un enunț despre viața primilor oameni, utilizând corect fiecare dintre cuvintele aflate pe lista **B**.

A.

B.

- ☑ foc
- ☑ natură
- ☑ hrană

3 Privește imaginea **A** și citește textul **B**, apoi rezolvă în scris cerințele.

A. *Pictură preistorică (model)*

B. *Animalele au fost subiectul principal al artei din Epoca Pietrei. În general, este vorba de picturi ce redau natura, așa cum era aceasta, cu multă grijă pentru detalii. Peste 50 de specii de animale apar pictate pe pereții peșterilor din Europa: de la cele mai impunătoare, precum mamuții sau rinocerii lânoși, la cai, reni, cerbi, lei, lupi, chiar și foci! Mult mai rar sunt redate siluete de păsări. Pe lângă animale, în picturi apar adeseori oameni, mai ales în cadrul scenelor de vânătoare.* (Karel Sklenar, *Viața în Preistorie*)

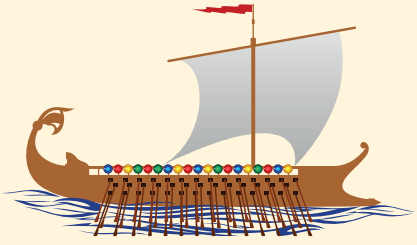
a. Numește trei dintre animalele redate în picturile rupestre menționate în textul **B**.
b. Precizează un alt exemplu de artă preistorică, în afara celui descris în text.
c. Explică un motiv pentru care animalele au fost subiectul principal al picturilor rupestre preistorice.

4 Citește cu atenție textul, apoi, pe baza acestuia, scrie pe caiet cuvintele care completează spațiile libere din enunțurile de mai jos.

În Europa, acum aproximativ 5000–6000 de ani, existența unor cantități mai mari de produse agricole, animaliere sau meșteșugărești a dus la apariția schimbului de produse, realizat pe baza trocului și a comerțului. Ca urmare a navigației pe râuri și pe fluvii, acesta se desfășura uneori la distanțe foarte mari.

(despre comerțul preistoric)

a. Comerțul realizat prin schimbul de produse (mărfuri) se numește … .
b. O activitate care a permis desfășurarea comerțului la distanțe foarte mari a fost … .

Corabie din Epoca Metalelor (model)

AUTOEVALUARE — Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	a–b	1 punct
2	Enunțul 1	1 punct
	Enunțul 2	1 punct
	Enunțul 3	1 punct
3	a	1 punct
	b	1 punct
	c	1 punct
4	a	1 punct
	b	1 punct
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

Unitatea III

Orientul Antic

1. Mediul natural și viața cotidiană
- ♦ Studiu de caz. *Orașul-stat Babilon*
- ♦ Studiu de caz. *Temple și piramide*

2. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic
- ♦ Studiu de caz. *Chinezii*
- ♦ Studiu de caz. *Evreii*

3. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet
- ♦ Studiu de caz. *Epopeea lui Ghilgameș*
- ♦ Studiu de caz. *Codul lui Hammurabi*

- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Templul de la Dendera (Egipt), pictură interioară

În acest capitol:

vei înțelege

- ✓ unde și când a apărut scrierea;
- ✓ cum trăiau locuitorii Orientului Antic;
- ✓ care au fost principalele realizări ale civilizațiilor din Orientul Antic;

vei învăța

- ✓ să localizezi în timp și spațiu principalele civilizații ale Orientului Antic;
- ✓ să extragi informații pe baza surselor istorice;
- ✓ să colaborezi în cadrul grupului de elevi pentru rezolvarea sarcinilor de lucru.

Competențe specifice: 1.1; 1.3; 2.2; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2.

Principala ocupație a oamenilor din Orientul Antic era agricultura. Pictura de mai sus, descoperită într-un mormânt din Egipt, arată momentul strângerii recoltei.

Dicționar

aristocrație – categorie socială cu rol conducător în Antichitate;
civilizație – nivelul de dezvoltare al unui popor;
practică socială – modul de organizare a societății și de comportare a membrilor săi;
religie monoteistă – credință într-un zeu unic;
religie politeistă – credință în mai mulți zei.

Înțeleg și învăț

Amintește-ți!

În capitolul *Preistoria*, ai învățat despre ocupațiile oamenilor din Epoca Pietrei și Epoca Metalelor. Pe baza celor învățate, scrie pe caiet înțelesul cuvântului *economie*, apoi transcrie din paragraful **B** al lecției fragmentele care se referă la activitățile economice și ocupațiile locuitorilor din Orientul Antic.

1 Mediul natural și viața cotidiană

A Sat și oraș în Orientul Antic

În urmă cu mii de ani, mediul natural prielnic, clima blândă și văile înverzite ale râurilor sau ale fluviilor din nord-estul Africii și din Asia au permis formarea comunităților umane stabile, asigurându-le cele necesare vieții. Acest teritoriu întins a reprezentat Orientul Antic. În Mesopotamia (în limba greacă – „ținutul dintre râuri"), s-au dezvoltat sate pe văile fluviilor Tigru și Eufrat, situate în regiunea numită *Semiluna Fertilă* (*harta 1A, pag. 27*). Pe măsură ce numărul locuitorilor a crescut, unele sate au devenit orașe. În nord-estul Africii, valea Nilului a oferit condițiile pentru afirmarea **civilizației** antice egiptene. Revărsându-se anual, apele fluviului depuneau pe maluri un mâl negru, roditor, favorabil agriculturii (*doc. 3A și B, pag. 27*). În așezările din Orientul Antic, locuințele erau construite, în principal, din lut amestecat cu paie sau din cărămizi uscate la soare. Hrana oamenilor era simplă: pâine obținută din cereale, legume, lapte, brânză, miere, carne (de pasăre, pește, vânat etc.).

B Economie și practici sociale

Activitățile economice ale locuitorilor din Orientul Antic constau îndeosebi în cultivarea pământului (agricultură) și creșterea animalelor. Potrivit **practicilor sociale** ale vremii, locul fiecărui om în societate era stabilit prin naștere. Tatăl avea un rol foarte important în familie, dar și femeile erau apreciate, bucurându-se de drepturi. Puțini dintre copii mergeau la școală. Ei erau educați, de regulă, acasă.

În comunități, cu timpul, au apărut deosebiri în ceea ce privește ocupațiile, dar și în averea deținută de locuitori. Cei mai mulți dintre aceștia erau agricultori. Alții erau crescători de animale, meșteșugari, negustori, războinici, preoți. Prizonierii de război deveneau sclavi. Aceștia erau lipsiți de libertate personală și aparțineau celor pentru care munceau. Cei mai înstăriți membri ai comunităților au format **aristocrația**. Din rândul ei au provenit conducătorii primelor state.

C Credința în zei

Oamenii din Orientul Antic credeau în zei, având o **religie politeistă**. Fiecare popor și fiecare așezare avea zeii săi. Aceștia erau considerați atotputernici, stăpâni ai pământurilor și ai oamenilor. De exemplu, sumerienii din Mesopotamia îl aveau ca zeu principal pe Enlil, creatorul omenirii, iar egiptenii – pe Ra (sau Amon-Ra, Soarele). Dintre popoarele Orientului Antic, evreii au fost primii care au adoptat o **religie monoteistă**.

De reținut!

- ✓ Mediul natural a favorizat apariția satelor și a orașelor în Orientul Antic.
- ✓ Economia popoarelor din Orientul Antic se baza pe agricultură, creșterea animalelor, meșteșuguri și comerț.
- ✓ Credința în mai mulți zei a fost specifică majorității popoarelor din Orientul Antic.

Explorez. Aplic

1 Semiluna Fertilă

Privește harta **A**, citește cu atenție textul **B**, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Orientul Antic. Semiluna Fertilă*

B. *În urmă cu aproape 10 000 de ani, vremea mai caldă, cu ploi din belșug, a dus la formarea unei vegetații bogate. Oamenii au început să cultive grâne, mazăre, linte, să crească oi, vite, porci. S-au dezvoltat meșteșugurile: împletirea coșurilor sau a fibrelor textile, olăritul, prelucrarea metalelor.*

(despre viața oamenilor în Semiluna Fertilă)

a. Scrie numele unei regiuni și a două fluvii localizate în zona Semilunei Fertile.
b. Indică două schimbări produse în modul de viață al oamenilor ca urmare a influenței mediului natural.
c. Precizează numele a două meșteșuguri dezvoltate pe teritoriul Semilunei Fertile.

2 Viața oamenilor din Orientul Antic

Privește imaginile **A** și **B**. Pe baza lor, descrie pe caiet mediul natural și ocupațiile oamenilor.

A. *Comunitate agricolă*

3 Pe valea Nilului

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Citiți documentele **A** și **B**, apoi priviți schema.

a. Indicați două asemănări și două deosebiri între faptele relatate în documente. Explicați asemănările constatate.
b. Alcătuiți o listă a activităților pe care le efectuau agricultorii de pe valea Nilului, în funcție de lunile anului.

A. *Egiptul este un dar al Nilului. Locuitorii nu trebuie să facă eforturi prea mari pentru a avea recolte suficiente. Anual, atunci când se revarsă, fluviul le udă câmpurile, iar când se retrage, fiecare plantează semințele. Apoi oamenii nu au decât să aștepte să culeagă recoltele.*

(Herodot, *Istorii*)

B. *Fluviul Nil aduce atâtea foloase pentru oameni, încât majoritatea cultivatorilor nu trebuie decât să arunce sămânța pe locurile care s-au uscat și să aducă vitele acolo, ca să calce sămânța în picioare. Iar, după patru sau cinci luni, ei vin înapoi să facă secerișul. Alții, după ce trec cu niște pluguri ușoare peste ogoarele care au fost udate, strâng roadele fără multă cheltuială și muncă.*

(Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*)

ATUNCI ȘI ACUM

Adaptarea mediului natural la nevoile oamenilor

Locuitorii din Orientul Antic și-au dat seama că, pentru a avea recolte care să le asigure hrana, era important să poată dispune de apa necesară. În Mesopotamia a fost găsită soluția: săparea unor canale de irigații care străbăteau câmpurile și duceau astfel apa râurilor acolo unde era nevoie de ea. Sistemele de irigații sunt utilizate și astăzi.

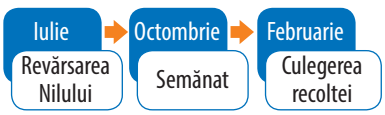

Sistem de irigații pe fluviul Eufrat

● De ce crezi că, și în prezent, oamenii construiesc și utilizează în agricultură sisteme de irigații?

B. *Comerțul în Orientul Antic*

Agricultura pe valea Nilului

Axa timpului

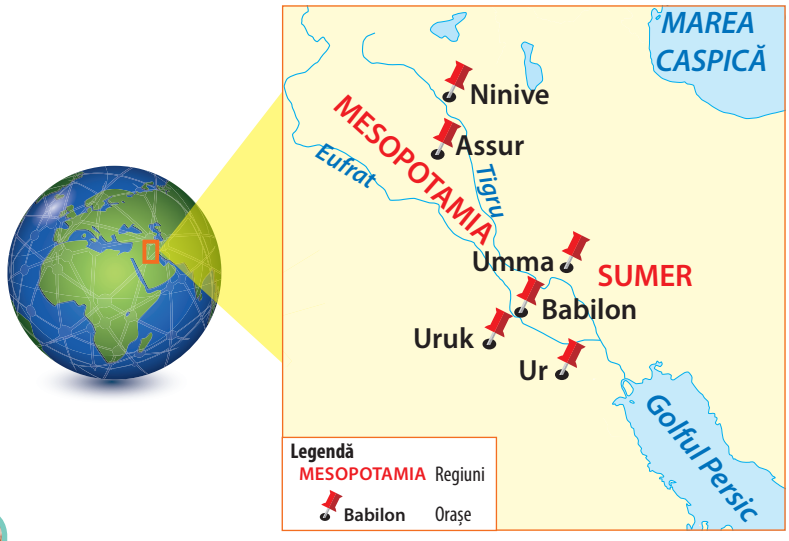
Mileniul VIII î.Hr.	Mileniul VI î.Hr.	Mileniul V î.Hr.	Mileniul IV î.Hr.	Mileniul II î.Hr.
Primele sate în Orientul Antic	Locuitorii satelor construiesc canale de irigații	Apariția primelor orașe în Mesopotamia	Formarea societății egiptene	Dezvoltarea comerțului pe mare și pe uscat

Studiu de caz

Orașul-stat Babilon

Locuitorii Mesopotamiei

În Epoca Antică, pe teritoriul străbătut de fluviile Tigru și Eufrat s-au așezat mai multe popoare: sumerienii, asirienii, akkadienii, chaldeenii etc. Ocupându-se îndeosebi cu agricultura, locuitorii Mesopotamiei au realizat și au întreținut un sistem uriaș de canale de irigații care asigura obținerea unor recolte bogate. De asemenea, meșteșugurile și comerțul reprezentau activități importante în viața de zi cu zi a popoarelor din Mesopotamia.

A. *Regele și supușii săi (mileniul al III-lea î.Hr.)*

Orașe-stat

În Mesopotamia s-au format primele orașe-stat. Printre acestea s-au numărat Uruk, Ur, Umma, Babilon (*harta*).

Orașele-stat erau **independente**, fiind alcătuite dintr-o cetate și teritoriul din jur al acesteia, sub conducerea unui rege (**monarh**), care era considerat zeu sau fiu al zeului (*imaginea A*). Fiecare oraș-stat avea zei, tradiții, obiceiuri și reguli proprii.

Babilon – Poarta zeilor

În urmă cu peste 4000 de ani, pe țărmul fluviului Eufrat din Mesopotamia, era întemeiat un oraș-stat numit Babilon (*Poarta zeilor*).

Între anii 2000 și 1600 î.Hr., orașul Babilon a cunoscut prima sa perioadă de dezvoltare, numită *Vechiul Regat Babilonian*. Sub conducerea regelui Hammurabi, acesta a devenit un stat întins, bogat și bine organizat (*imaginile B, C*).

B. *Orașul antic Babilon, restaurat în prezent (Irak)*

Dicționar

independent – liber;
monarh – rege sau împărat, conducător al unui stat (monarhie).

Aplic

Marele drum comercial care, în Antichitate, făcea legătura între Golful Persic și Marea Mediterană trecea chiar prin orașul Babilon. Negustorii, care călătoreau în grupuri numite caravane, erau nelipsiți din oraș.

(despre comerțul desfășurat la Babilon)

● Explică în scris importanța comerțului pentru dezvoltarea Babilonului.

C. *Orașul Babilon (reconstituire)*

Noul Regat Babilonian

D. *Grădinile suspendate din Babilon, considerate a fi una dintre cele șapte minuni ale lumii antice (model)*

Orașul Babilon a devenit unul dintre cele mai mari centre politice, economice și culturale ale Orientului Antic, în timpul domniei regelui Nabucodonosor al II-lea. Acesta a condus Noul Regat Babilonian între anii 605 și 561 î.Hr. La Babilon locuiau, potrivit estimărilor istoricilor, peste 200 000 de oameni.

E. *Poarta zeiței Ișstar (reconstituire)*

Înconjurat de ziduri puternice dotate cu porți monumentale (precum poarta zeiței Ișstar), orașul avea palate, case, piețe în care negustorii făceau comerț, străzi largi și un templu imens acoperit cu aur, închinat zeului Marduk. Tot la Babilon se aflau *Grădinile suspendate*, construite de Nabucodonosor al II-lea în onoarea soției sale, Semiramida (*imaginile D*, *E*).

Aplic

● Citește cu atenție textul de mai jos, privește imaginile **F** și **G**, apoi rezolvă cerințele.

F. *Zeu mesopotamian*

Ca și locuitorii altor orașe-stat din Orientul Antic, babilonienii aveau zeii lor, iar Marduk era zeul suprem. Marele templu dedicat lui Marduk, înalt de peste 90 de metri, a inspirat, în trecut, povestea Turnului Babel. Zeul Sin era divinitatea Lunii, iar fiul său era Soarele – zeul Șamaș. Ișstar era considerată fiica zeului Șamaș. Ea era zeița dragostei și a vegetației.

(despre religia locuitorilor din Babilon)

G. *Turnul Babel (pictură de Pieter Brueghel cel Bătrân, 1563)*

a. Indică un motiv pentru care locuitorii Orientului Antic credeau atât în zei, cât și în zeițe.
b. Numește construcția care a inspirat legenda Turnului Babel.
c. Caută informații suplimentare despre Turnul Babel și realizează o scurtă prezentare a acestuia.

De reținut!

- ✓ Un oraș-stat din Orientul Antic era format dintr-o cetate și teritoriul din jurul acesteia.
- ✓ Orașul-stat Babilon a fost întemeiat în Mesopotamia, pe malul fluviului Eufrat.
- ✓ Babilon a devenit unul dintre cele mai mari orașe ale Antichității în mileniul I î.Hr., sub conducerea regelui Nabucodonosor al II-lea.

Studiu de caz

Temple și piramide

Templele – case ale zeilor

În Orientul Antic, preoții erau foarte respectați, iar în fruntea lor se afla chiar regele, care conducea marile **ceremonii** religioase.

Templele aveau rolul de locuințe ale zeilor. Acestea nu erau deschise oamenilor obișnuiți: doar preoții și regele aveau acces în interior. Cultul zeilor era considerat deosebit de important, deoarece cu ajutorul divinităților se puteau asigura ordinea în lume și bunul mers al vieții. Prin urmare, oamenii Orientului Antic respectau rânduielile religioase.

Ei participau la construcția templelor, la sărbători, ofereau renta (sau darea) în cereale, animale, lapte, miere, veșminte, alte produse necesare preoților și cultului religios.

Printre cele mai reprezentative temple construite în Orientul Antic se numără **ziguratele** din Mesopotamia, construcțiile religioase din Egipt sau cele din India, numite *stupa* (*imaginile A, B, C*).

A. *Zigurat din Mesopotamia (model)*

C. *Stupa, templu din India*

B. *Templu egiptean (interior)*

Dicționar

ceremonie – eveniment solemn, sărbătoare, paradă;
sacru – având caracter religios, sfânt;
sfinx – ființă fantastică, cu trup de leu și cap de om;
zigurat – templu construit în trepte, din Mesopotamia.

Aplic

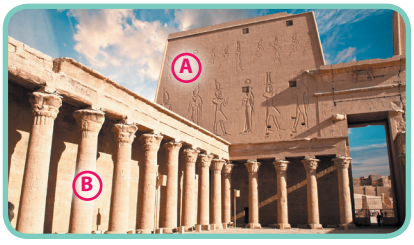
Templul zeului Horus de la Edfu (Egipt)

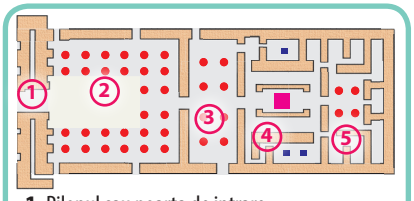
Zeul Horus, protectorul Egiptului

În Egipt, templele erau construite astfel încât să reprezinte întregul Univers: podeaua simboliza Pământul, tavanul decorat cu stele semnifica Cerul, coloanele în formă de plantă de lotus aminteau de fluviul Nil. Pereții erau decorați cu scene care redau faptele zeilor. Templele erau orientate după mersul Soarelui pe cer, de la est la vest.

(despre templele egiptene)

1. *Ruinele Templului lui Horus de la Edfu*

1. Pilonul sau poarta de intrare
2. Curtea mărginită de coloane
3. Sala în care se depuneau dările (ofrandele)
4. Sala în care se păstra barca **sacră** a zeului
5. Sanctuarul – zona secretă unde se afla statuia zeului

2. *Planul Templului lui Horus de la Edfu*

a. Privește cu atenție imaginea **1** și planul Templului de la Edfu, din imaginea **2**. Scrie pe caiet cifrele care indică, pe plan, elementele de construcție marcate cu literele **A** și **B**, din imaginea **1**.

b. De ce crezi că, în interiorul templului, era păstrată barca sacră a zeului? În opinia ta, ce simboliza aceasta pentru egipteni?

c. Pentru ce erau necesare dările (sau ofrandele) aduse de locuitori la templu?

d. Scrie un enunț din care să reiasă înțelesul cuvântului *templu*.

Piramidele

În Egipt, credința oamenilor în viața de după moarte a determinat construirea *piramidelor*, destinate a fi morminte ale faraonilor (regilor). La început, au fost construite piramide în trepte, mai mici, numite *mastaba*. Acestea au fost ridicate din cărămizi nearse, apoi din blocuri de piatră. Marea piramidă a faraonului (regelui) Keops, de pe platoul Gizeh din Egipt, se numără printre cele șapte minuni ale lumii antice, fiind singura dintre acestea păstrată până în zilele noastre (*harta*). Piramida a fost construită în urmă cu aproximativ 4500 de ani, din peste 2,3 milioane de blocuri de piatră, având înălțimea de aproape 150 de metri. Alături de ea se înalță piramidele faraonilor Kefren și Mikerinos (*imaginea D*).

Egiptenii erau convinși că există viață după moarte, astfel că, pentru a trăi veșnic, corpul uman trebuia conservat cât mai bine. De aceea, ei au dezvoltat procesul mumificării (*imaginea E*).

Construcții în formă de piramidă au fost ridicate și în alte regiuni din Orientul Antic, precum în Mesopotamia (ziguratele) și în China.

D. *Statuia **Sfinxului** veghează piramidele de la Gizeh (Egipt)*

E. *Sarcofag egiptean. Realizat din lemn pictat, sarcofagul conținea trupul mumificat al persoanei decedate.*

Egiptul în Antichitate

Aplic

Un proverb egiptean spune că „omul se teme de timp, dar timpul se teme de piramide”.

1. Caută informații suplimentare despre piramidele antice din Egipt și imagini ale acestora, apoi realizează un afiș care să ilustreze proverbul de mai sus.

2. Lucrați în perechi. Priviți imaginile alăturate, care ilustrează simboluri ale egiptenilor antici. Realizați un desen care să reprezinte simbolul clasei voastre.

Crucea Ankh (cu ansă) – simbol al vieții

Ochiul lui Horus – protecția zeilor

Cărăbușul sacru – semnul faraonului

De reținut!

- ✓ În Orientul Antic, templele erau considerate locuințe ale zeilor.
- ✓ Preoții aveau un rol important în societatea antică.
- ✓ Templele și piramidele sunt construcții reprezentative ale Orientului Antic.

Sub conducerea faraonului Ramses al II-lea (1279–1213 î.Hr.), Egiptul a cucerit Regatul Kuș (aflat la sud de Egipt) și ținutul de est al Mării Mediterane, până în Siria de azi, devenind un imperiu întins.

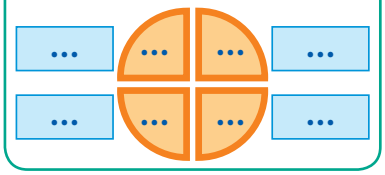
Dicționar

apogeu – moment de dezvoltare maximă;
arhitectură – arta construcțiilor;
faraon – în Antichitate, rege al Egiptului;
imperiu – stat format, de regulă, prin cucerirea altor popoare și teritorii, condus de un împărat;
regat – stat condus de un rege.

Înțeleg și învăț

Diagrama

Citește cu atenție lecția. Pe caiet, completează o diagramă, după modelul de mai jos, pe care să înscrii, în centru, numele a patru dintre conducătorii menționați în lecție, iar pe spațiile laterale, câte o acțiune desfășurată de fiecare dintre aceștia.

2 Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

A Civilizații antice în Mesopotamia și Egipt

În urmă cu peste 5000 de ani, populații diferite, atrase de clima blândă și de pământul roditor din Mesopotamia s-au stabilit în această regiune (*harta, pag. 33*). Unele dintre orașele-stat de aici (precum Ur, Uruk, Babilon) au cucerit alte teritorii, formând **regate** și **imperii**. Regele Sargon, din orașul Akkad, a întemeiat, în jurul anului 2350 î.Hr., Imperiul Akkadian, primul stat de acest fel din istorie.

Regiunea fertilă din nord-estul Africii, străbătută de fluviul Nil, a favorizat formarea Regatului Egipt. Acesta a fost întemeiat de **faraonul** Narmer (sau Menes) prin unirea a două teritorii: Egiptul de Jos și Egiptul de Sus, în jurul anului 3100 î.Hr. Civilizațiile din Mesopotamia și Egipt sunt cunoscute datorită **arhitecturii**, invențiilor, cunoștințelor științifice și operelor literare păstrate până azi.

B Pe țărmul de est al Mării Mediterane

Fenicienii, locuitorii antici din regiunea statului Liban de astăzi, au întemeiat, în mileniul al II-lea î.Hr., orașe-stat precum Byblos, Tyr, Arados, Sidon. Negustori și navigatori pricepuți, fenicienii s-au stabilit pe țărmurile Mării Mediterane, la mare distanță de orașele lor de origine, punând bazele unor așezări noi, numite *colonii*, a căror bogăție era întemeiată pe comerț și meșteșuguri.

La sud de teritoriul locuit de fenicieni s-au stabilit evreii, iar orașul Ierusalim a devenit capitala statului acestui popor.

C În Orientul Mijlociu și Îndepărtat

În podișul Iran, poporul mezilor și cel al perșilor au format un singur stat: Imperiul Persan. Întemeietorul acestuia a fost Cirus al II-lea (559–530 î.Hr.). Imperiul s-a întins prin cuceriri, către vest, până la Marea Egee, iar spre est, până la hotarele Indiei. Acesta a atins **apogeul** în timpul domniei lui Darius I (522–486 î.Hr.).

Spre răsărit, pe văile fluviilor Indus și Gange s-a constituit, în cursul mileniilor III–II î.Hr., civilizația antică indiană, iar în Asia de Est, cea chineză.

D O putere deplină

Statele întemeiate în Orientul Antic au fost organizate ca monarhii, având în frunte un rege sau un împărat. Acesta era conducător al statului, comandant suprem al armatei, judecător suprem, mare preot (ca reprezentant al zeului pe Pământ). El deținea întreaga putere asupra țării sale și a locuitorilor pe care îi conducea (*aplicația 2, pag. 33*).

De reținut!

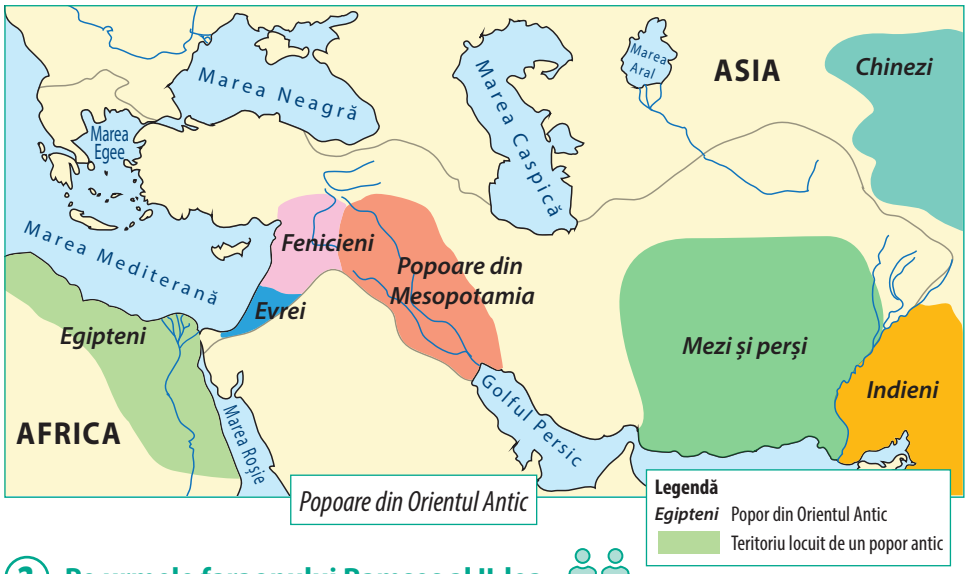
- ✓ În Orientul Antic s-au format primele regate și imperii.
- ✓ Popoarele Orientului Antic au rămas în istorie prin creațiile și descoperirile lor din arhitectură, știință, medicină, literatură.
- ✓ Monarhii din Orientul Antic stăpâneau asupra pământului și locuitorilor, fiind considerați asemenea zeilor.

Explorez. Aplic

1 Popoare ale Orientului Antic

Privește cu atenție harta de mai jos, care indică teritorii ocupate în Antichitate de popoare din Orientul Antic. Numește:

a. un popor format pe teritoriul continentului Africa;
b. două popoare stabilite pe țărmul de est al Mării Mediterane;
c. două popoare care locuiau în centrul continentului Asia;
d. un popor format în estul continentului Asia.

Popoare din Orientul Antic

2 Pe urmele faraonului Ramses al II-lea

Lucrați în perechi. Priviți imaginea **A** și citiți cu atenție documentul **B**, de mai jos.

● Imaginați-vă că sunteți călători în Regatul Egiptului, în timpul domniei lui Ramses al II-lea. Pe baza imaginii **A**, a documentului **B** și a hărților de la paginile 31 și 33, realizați o scurtă povestire a călătoriei voastre, având în vedere: relieful și așezarea țării pe hartă, părțile ei componente, atribuțiile și înfățișarea conducătorului, activitățile locuitorilor.

A. *Simboluri ale puterii faraonului*

Înfățișarea faraonului avea o anumită semnificație.

1. Dubla coroană (albă și roșie), numită *pșent*, simboliza unirea Egiptului de Jos cu cel de Sus.
2. Barba falsă era purtată numai de faraon și arăta că puterea lui provine de la zei.

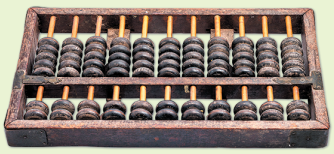
B. *Îți dăruiesc Nilul cel mare, cele Două Țări, ție, toate pline de bogății, de bucate îmbelșugate și merinde, pretutindeni pe unde vei păși. Îți dăruiesc neîncetat grâul, căci hambarele se înalță până la cer. Văzându-te, toți se bucură și se satură, căci sub tălpile tale se află grânele, peștii și păsările; Egiptul de Sus și cel de Jos se ospătează cu bucatele ce sunt ale tale.*

(inscripție dedicată faraonului Ramses al II-lea, mileniul al II-lea î.Hr.)

ATUNCI ȘI ACUM

Începuturile matematicii

Istoricii științelor consideră că civilizațiile Orientului Antic au descoperit și dezvoltat matematica. Sumerienii, akkadienii și babilonienii realizau calcule matematice complexe, precum ecuațiile, extragerea rădăcinii pătrate, ridicarea la pătrat și la cub etc. Egiptenii cunoșteau fracțiile și geometria. Chinezii au inventat *abacul*, primul instrument de calcul.

Abac

● Enumeră trei motive pentru care popoarele din Orientul Antic au dorit să învețe și să dezvolte matematica. Crezi că motivele respective pot fi valabile și în zilele noastre? Argumentează-ți răspunsul.

Axa timpului

circa 3100 î.Hr.	circa 2350 î.Hr.	1279–1213 î.Hr.	circa 1003 î.Hr.	522–486 î.Hr.
Formarea Regatului Egipt	Întemeierea primului imperiu din istorie	Domnia faraonului Ramses al II-lea	Stabilirea capitalei evreilor la Ierusalim	Domnia regelui persan Darius I

Studiu de caz

Chinezii

O istorie îndelungată

Poporul chinez s-a format în urmă cu aproximativ 5000 de ani, pe un teritoriu întins din estul continentului Asia, de-a lungul Fluviului Galben. Potrivit legendelor, primul conducător, Împăratul Galben, a fost cel care i-a învățat pe chinezi agricultura, măsurarea timpului, folosirea arcului cu săgeți, utilizarea busolei, scrierea.

Numele poporului chinez provine de la cel al dinastiei Qin, care s-a aflat în fruntea acestuia în secolul al III-lea î.Hr.

China, în prezent

A. *Soldați din* Armata de teracotă *(ceramică), descoperită în mormântul împăratului Qin Shi Huangdi*

Unul dintre împărații din această familie de conducători, Qin Shi Huangdi, a rămas vestit în istorie prin construcțiile realizate în timpul domniei sale: Marele Zid ridicat în partea de nord a țării și Marele Canal, care făcea legătura între Fluviul Galben și Fluviul Albastru. Împăratul era considerat „fiul Cerului" (*imaginile A, B*).

În Antichitate, Imperiul Chinez a atins dezvoltarea maximă între anii 206 î.Hr. și 220 d.Hr., în timpul dinastiei Han.

B. *Împăratul Qin Shi Huangdi*

Dicționar

mătase – țesătură obținută pentru prima dată în China antică, din firele produse de viermele de mătase.

Înțeleptul Confucius

Considerat primul „educator" al poporului chinez, Confucius a fost un învățat care a trăit în secolele VI–V î.Hr. El a fost profesor, a întemeiat școli și a pus bazele unui nou mod de gândire și religiei chineze. Învățăturile sale sunt urmate în China și astăzi. Potrivit lui Confucius, întreaga viață trebuie să se bazeze pe omenie și pe respect, fiecare om având locul lui în ordinea lumii.

Aplic

- Citește cu atenție textul de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

Oamenii trebuie să trăiască după regulile străvechi: respectul fiului față de părintele său, al fratelui mai mic față de cel mai mare, buna credință a prietenului față de prieten. (după Confucius)

a. Care dintre regulile scrise de Confucius ți se pare mai importantă în zilele noastre? De ce?

b. Crezi că citatul alăturat poate fi considerat un izvor istoric? Argumentează-ți răspunsul!

c. După modelul lui Confucius, scrie trei reguli de comportament pe care consideri că ar trebui să le respecte, în prezent, toți oamenii.

Marele Zid Chinezesc

Sute de mii de oameni au muncit la ridicarea Marelui Zid, adevărat simbol național al Chinei. Început în timpul împăratului Qin Shi Huangdi (secolul al III-lea î.Hr.), zidul a fost ridicat pentru a apăra teritoriul chinez în fața popoarelor invadatoare din nord, numite Xiongnu (*imaginea C*).

Având o lungime de aproape 6400 de kilometri, zidul este considerat cea mai mare construcție realizată vreodată de oameni.

C. *Marele Zid străjuiește și astăzi frontiera de nord a Chinei*

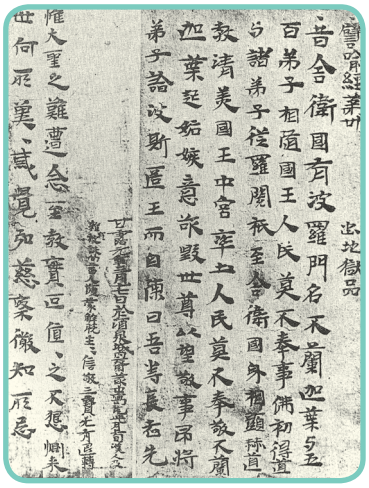

D. *Broderie tradițională chinezească pe mătase*

Inventatori și oameni de știință

Mari maeștri în prelucrarea metalelor și a ceramicii, chinezii au rămas în istorie printr-o serie de invenții remarcabile: **mătasea**, porțelanul, hârtia, busola, tiparul cu litere mobile (*imaginile D*, *E*).

Preocuparea pentru cunoaștere i-a determinat pe savanții chinezi să facă descoperiri importante. Astronomii chinezi au realizat primele observații amănunțite asupra Soarelui și a planetelor cunoscute în Antichitate. În domeniul medicinei, s-au păstrat peste 8000 de scrieri străvechi și rețete farmaceutice.

E. *Cea mai veche carte cu pagini din hârtie păstrată până azi a fost scrisă în China, în secolul al III-lea d.Hr.*

Aplic

Lucrați în perechi. Imaginați-vă că sunteți cercetători și trebuie să studiați obiecte care să reprezinte invenții ale poporului chinez. Căutați informații suplimentare despre acestea, apoi realizați un afiș care să cuprindă imagini și date reprezentative despre una dintre invențiile studiate. Astfel, datele scrise pe afiș ar putea include:

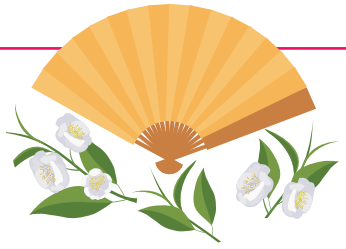
- momentul inventării obiectului respectiv;
- cine a fost inventatorul (dacă este cunoscut);
- la ce a fost utilizat obiectul, cum era fabricat etc.

La finalul activității, organizați în clasă o expoziție în care să vă prezentați afișele.

De reținut!

- ✓ Poporul chinez s-a format în Antichitate, în Asia de Est.
- ✓ Marele Zid se numără printre cele mai importante construcții antice din China.
- ✓ Mătasea, hârtia, busola, porțelanul reprezintă invenții ale poporului chinez.

Studiu de caz

Evreii

O călătorie în timp

Menora, simbol al poporului evreu și al religiei acestuia

Poporul evreu are o istorie de peste 4000 de ani. Potrivit **Bibliei** ebraice, strămoșul acestui popor a fost Avraam (Abraham), care s-a născut în orașul Ur, din Mesopotamia. Acesta a încheiat un Legământ cu Dumnezeu și a întemeiat religia monoteistă.

Scrierile biblice arată că, lui Avraam și urmașilor acestuia, Dumnezeu le-a oferit Pământul Făgăduinței (**Canaan**) (*imaginea A*). Sub conducerea lui Iosif, unul dintre urmașii lui Avraam, evreii s-au îndreptat spre Egipt. Din cauza nedreptăților suferite în această țară, Dumnezeu i-a cerut lui Moise să-i scoată pe evrei din sclavie.

În urma Exodului (Ieșirea din Egipt și drumul spre Pământul Făgăduinței), evreii au revenit în Canaan conduși de Moise. Pe drumul de întoarcere, pe Muntele Sinai, Moise a primit de la Dumnezeu cele 10 porunci, reprezentând norme de comportament respectate și în zilele noastre (*imaginea B*).

Sub conducerea lui Saul, evreii și-au întemeiat statul propriu, în jurul anului 1050 î.Hr. În anul 1003 î.Hr., capitala acestuia a fost stabilită în orașul Ierusalim. În timpul urmașilor lui Saul, regele David și, ulterior, regele Solomon, statul **Israel** a devenit unul dintre cele mai puternice din regiune.

A. *Călătoria lui Avraam și a familiei sale către Pământul Făgăduinței (pictură de J. Molnár, 1850)*

B. *Moise pe Muntele Sinai*

Aplic

1. Citește cu atenție textul *O călătorie în timp*, de mai sus. Pe baza evenimentelor descrise în text, completează un tabel după modelul alăturat, în care să înscrii principalele momente din istoria evreilor.

La început ...	Apoi ...	La final
...	...	...

2. Privește cu atenție harta. Scrie pe caiet numele:
   - țării în care s-au așezat evreii sub conducerea lui Iosif;
   - muntelui pe care Dumnezeu i-a transmis lui Moise cele 10 porunci;
   - regiunii în care s-au întors evreii, sub conducerea lui Moise.

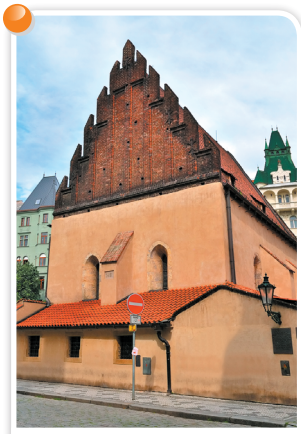
Exodul poporului evreu

Dicționar

Biblia – cartea sfântă a evreilor (Vechiul Testament) și a creștinilor (Vechiul Testament și Noul Testament);
Canaan – Pământul Făgăduinței, teritoriul promis de Dumnezeu evreilor;
Israel – numele statului evreilor întemeiat în Antichitate. Statul modern cu același nume a fost întemeiat în anul 1947.

Un Dumnezeu, o carte, un templu

Lăcașul de cult al evreilor se numește sinagogă. *În imagine, sinagoga din Praga (Republica Cehă)*

Poporul evreu a întemeiat religia monoteistă, bazată pe credința în *Yahve* („cel ce dă viață", „cel ce creează", Dumnezeu), singurul căruia i se datorează supunere. Religia stabilește regulile de comportament în societate, în familie, inclusiv pe cele care țin de hrana zilnică.

Biblia (*Vechiul Testament*, cartea sfântă a evreilor) cuprinde atât aspecte religioase, cât și istorice.

Centrul cultului religios al evreilor a fost Templul de la Ierusalim, casa lui Yahve. În zilele noastre, pe locul unde s-a aflat templul, evreii din întreaga lume vin să se roage la Zidul Plângerii.

SĂRBĂTORI ALE POPORULUI EVREU

Roș Hașana – Anul Nou (septembrie–octombrie), sărbătoare a întemeierii lumii de către Dumnezeu.

Yom Kippur – sărbătoarea iertării.

Paștele și Sărbătoarea Azimilor – (martie–aprilie), dedicate eliberării evreilor din Egipt de către Moise.

Sucot – sărbătoarea corturilor, cu caracter agricol.

Zidul Plângerii (Ierusalim)

Orașul Ierusalim în timpul regelui Solomon (reconstituire)

Templul lui Solomon de la Ierusalim

În timpul regelui David (1006–967 î.Hr.), capitala evreilor a fost stabilită la Ierusalim. Aici, urmașul acestuia, Solomon, a construit Marele Templu, care a devenit lăcașul sfânt al evreilor. Acesta a fost distrus de regele Babilonului, Nabucodonosor al II-lea, în anul 586 î.Hr., apoi a fost refăcut din temelii și, ulterior, a fost distrus a doua oară de romani, în anul 70 d.Hr.

Aplic

Citește cu atenție cele 10 porunci.

Exprimă-ți opinia cu privire la importanța acestora pentru istoria și religia poporului evreu.

- Eu sunt Domnul Dumnezeul tău; să nu ai alți dumnezei afară de Mine.
- Să nu-ți faci chip cioplit, nici altă asemănare, să nu te închini lor.
- Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert.
- Adu-ți aminte de ziua Domnului, ca să o cinstești.
- Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta.
- Să nu ucizi.
- Să nu fii desfrânat.
- Să nu furi.
- Să nu depui mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău.
- Să nu poftești la nimic din ceea ce este al altuia.

(Decalogul – cele 10 porunci)

Hartă a Ierusalimului antic (mozaic)

De reținut!

- ✓ Evreii au fost primul popor care a avut o religie monoteistă.
- ✓ În jurul anului 1050 î.Hr., sub conducerea lui Saul, evreii și-au format statul propriu. Orașul Ierusalim a devenit capitala acestuia în timpul domniei regelui David.

Potrivit credințelor egiptenilor antici, zeul Thot i-a învățat pe oameni scrierea, dar și aritmetica, fiind considerat ocrotitorul științelor. În imagine, zeul Thot purtând instrumentele pentru scris.

Dicționar

alfabet – scriere al cărei nume provine de la primele două litere din alfabetul grecesc, *alfa* și *beta*;
scriere cuneiformă – scriere al cărei nume provine din cuvântul latin *cuneus* (cui), din cauza aspectului semnelor;
scriere hieroglifică – scriere al cărei nume provine de la cuvintele din limba greacă *hieros* (sfânt, sacru), respectiv *glifein* (a scrie);
papirus – suport pentru scriere asemănător cu o foaie, obținut din planta numită *papyrus*.

Înțeleg și învăț

Importanța unui eveniment sau proces istoric

Citește cu atenție lecția. Pe caiet, realizează o diagramă, după modelul de mai jos, care să arate importanța inventării scrierii.

Inventarierea scrierii
Ce a schimbat în viața oamenilor?
.....

3 Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

A Când și de ce au inventat oamenii scrierea?

În cursul mileniului al IV-lea î.Hr., în Orientul Antic, popoarele din Mesopotamia și Egipt au inventat scrierea. Cauzele apariției acesteia au fost foarte diverse. De exemplu, negustorii aveau nevoie să țină socoteala mărfurilor vândute sau cumpărate. Preoții înregistrau date legate de sărbătorile religioase ori darurile oferite templelor de locuitorii comunităților vremii. Conducătorii statelor formate în aceeași perioadă rânduiau în arhive, cu ajutorul funcționarilor, documente privind organizarea țării, numărul oștenilor, hotărârile luate etc.

B Pictograme, hieroglife, cuneiforme, alfabet

La început, scrierea a fost realizată cu ajutorul pictogramelor, adică era alcătuită din imagini simple, schematice, care redau oameni, obiecte, animale etc. Figuri asemănătoare cu pictogramele au fost utilizate în **scrierea hieroglifică**, inventată în Egipt, care includea aproximativ 5000 de semne.

Cu timpul, oamenii și-au dat seama că scrierea cu ajutorul pictogramelor era destul de anevoioasă. Prin urmare, în Mesopotamia a apărut **scrierea cuneiformă**, mai simplă și mai rapidă. Aceasta utiliza în jur de 600 de semne.

În mileniul al II-lea î.Hr., fenicienii au inventat o scriere cu numai 22 de semne, scrise liniar, de la dreapta la stânga. A apărut astfel **alfabetul**. De la fenicieni, acest tip de scriere a fost preluat de vechii greci, apoi de romani (scrierea cu litere latine) și astfel, alfabetul a ajuns până la noi (*aplicațiile 1–3, pag. 39*).

C Cine scria în Orientul Antic? Pe ce scriau oamenii?

Doar unii dintre oamenii care trăiau în Orientul Antic știau să scrie și să citească. Printre aceștia se numărau preoții și funcționarii sau scribii, care erau foarte respectați pentru cunoștințele lor.

În Orientul Antic se scria pe piatră, lemn, tăblițe din lut, **papirus**, pergament (piele de animal prelucrată) și chiar pe hârtie, în China.

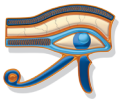
D Izvoare scrise păstrate până în zilele noastre

Din perioada istorică a Orientului Antic s-au păstrat nenumărate izvoare scrise: informații despre conducători, despre credințele locuitorilor, cunoștințe științifice, calendare, opere literare și religioase. Printre acestea din urmă se numără *Epopeea lui Ghilgameș*, *Biblia*, *Poemul cântărețului la harpă* (Egipt), scrierile învățatului chinez Confucius.

De reținut!

- ✓ Scrierea a apărut în Orientul Antic din nevoi practice, legate de activitatea zilnică a oamenilor.
- ✓ La început, oamenii au utilizat pictograme. Cu timpul, acestea au fost înlocuite cu forme mai simple de scriere.
- ✓ Fenicienii au inventat alfabetul.

Explorez. Aplic

1 Forme de scriere din Antichitate

Privește imaginile și citește cu atenție textul de mai jos.

Inventând mijloace împotriva uitării,
Am așezat consoanele și vocalele în silabe
Și am oferit oamenilor știința scrierii
(după Euripide, *Palamedes*)

A. *Pictograme*

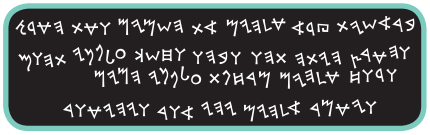
B. *Hieroglife antice egiptene*

C. *Cuneiforme din Mesopotamia*

D. *Alfabet fenician*

a. Transcrie din textul de mai sus fragmentul care arată un motiv pentru care a fost inventată scrierea.

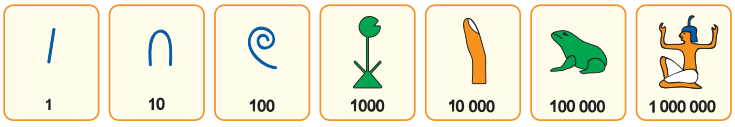
b. Dacă ai fi trăit în Orientul Antic, pe care dintre formele de scriere ilustrate în imaginile **A**–**D** ți-ar fi plăcut să o înveți? De ce?

c. Exprimă-ți opinia în legătură cu motivele pentru care, în Antichitate, oamenii au dorit să se exprime și în scris, nu doar oral.

2 Scrie ca un egiptean din Orientul Antic!

Privește cu atenție imaginile. Folosind hieroglife, scrie pe caiet:
a. vârsta pe care o ai; **b.** anul curent.

Egiptenii scriau cifrele de sus în jos, începând cu ordinul cel mai mare. Simbolurile se repetau de câte ori era necesar.

De exemplu, cifra **567** *se putea scrie astfel:*

Adică: **(5 x 100) + (6 x 10) + (7 x 1)**

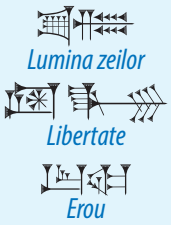
3 Înțelegerea vechilor scrieri

Istoricii au reușit să descifreze scrierile hieroglifică și cuneiformă, precum și alfabetul fenician, astfel încât izvoarele istorice antice să poată fi înțelese. Iată alături câteva exemple:

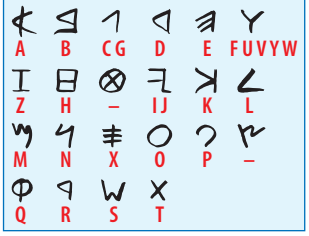
Hieroglife

Cuneiforme

Alfabetul fenician

- Formați grupe de câte 3–4 elevi. Pe baza modelelor de scriere din tabelul de mai sus:
  a. Scrieți, cu ajutorul alfabetului fenician, următoarele cuvinte: *copil*, *școală*, *prieten*, *carte*, *familie*.
  b. Imaginați-vă că ați putea inventa un alt fel de scriere. Cum ar arăta aceasta? Ce fel de semne ați utiliza? Realizați un afiș cu titlul *Scrierea noastră*, prin care să prezentați clasei literele create de voi.

ATUNCI ȘI ACUM

Descifrarea hieroglifelor

Scrierea hieroglifică, din Egipt, a fost utilizată peste 3000 de ani. Ea a putut fi descifrată în urmă cu peste 200 de ani, datorită savantului francez Jean-François Champollion. Acesta a reușit să traducă inscripția de pe piatra de la Rosetta (Egipt), descoperită în anul 1799. Inscripția reprezenta același text, despre domnia regelui Ptolemeu al V-lea, scris cu hieroglife, cu alfabet grecesc și cu alfabet demotic. Prin compararea celor trei tipuri de scriere, hieroglifele au început să fie înțelese.

Piatra de la Rosetta

- Dacă ai putea sta de vorbă cu Jean-François Champollion, ce întrebări i-ai adresa cu privire la activitatea acestuia de cercetător și traducător al scrierii hieroglifice?

Axa timpului

circa 3500 î.Hr.	circa 2700 î.Hr.	circa 1200 î.Hr.	circa 800 î.Hr.	circa 700 î.Hr.
Inventarea scrierii	Apariția scrierii în China	Fenicienii inventează alfabetul	Preluarea alfabetului de către greci	Apariția alfabetului latin

Studiu de caz

Epopeea lui Ghilgameș

Ghilgameș, regele din Uruk

Operă literară vestită a Orientului Antic, ***Epopeea*** *lui Ghilgameș* povestește despre faptele regelui din orașul Uruk, din Mesopotamia (*harta A*, *imaginea B*). Aceasta a fost închinată prieteniei dintre regele Ghilgameș (care, în opinia istoricilor, ar fi domnit în jurul anului 2500 î.Hr.) și voinicul Enkidu. Zeul Cerului, Anu, l-a creat pe Enkidu spre a-l pedepsi pe Ghilgameș pentru comportamentul său, deoarece supușii acestuia s-au plâns zeilor. Ghilgameș l-a învins în luptă pe Enkidu, iar, în cele din urmă, cei doi au devenit prieteni nedespărțiți, reușind împreună să îl răpună pe uriașul Humbaba.

După moartea prietenului său, Ghilgameș a plecat într-o lungă călătorie pentru a găsi *iarba tinereții și a nemuririi*. În cele din urmă, deși a găsit planta căutată, el nu a reușit să o păstreze, fiind nevoit să accepte faptul că este un simplu muritor.

Epopeea reprezintă cea mai veche operă literară despre prietenie, fiind un model pentru întreaga cultură umană.

A. *Orașul Uruk (Mesopotamia, azi Irak)*

B. *Reprezentare a regelui Ghilgameș din Uruk*

Aplic

- Citește cu atenție documentul de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

Cel care a văzut totul, până la marginea lumii,
Cel care a știut totul și a cunoscut totul,
Ghilgameș a înțeles taina tuturor lucrurilor,
El a aflat toată înțelepciunea lumii,
A văzut tot ce era tăinuit și a cunoscut ceea ce a rămas ascuns oamenilor. […]
El a poruncit să se ridice zidul Uruk-ului.
Privește zidul de afară, ce pare de aramă,
Vezi zidul dinăuntru, fără pereche pe lume.
Află că nimic asemenea nu va mai putea construi un rege vreodată!
(*Epopeea lui Ghilgameș*, adaptare)

a. Transcrie din text un fragment care ar putea conține informații istorice. Indică un motiv pentru care ai ales fragmentul respectiv.
b. Caracterizează-l pe Ghilgameș, pe baza versurilor de mai sus.
c. Exprimă-ți opinia cu privire la motivul pentru care una dintre primele opere literare scrise vreodată în istorie a avut ca subiect prietenia dintre oameni.
d. Compune un scurt text despre importanța prieteniei în viața ta. Poți încerca să scrii o poezie pe această temă!

Dicționar

epopee – poem în versuri, de dimensiuni mari, în care se povestesc fapte eroice, legendare.

De reținut!

- ✓ Epopeea lui Ghilgameș a fost scrisă cu semne cuneiforme, pe tăblițe din lut, în urmă cu aproximativ 4000 de ani.
- ✓ Această operă literară povestește despre prietenia dintre Ghilgameș, regele din Uruk, și voinicul Enkidu.

Studiu de caz

Codul lui Hammurabi

La Babilon, în timpul regelui Hammurabi

Regele Hammurabi a domnit în orașul Babilon, din Mesopotamia, între anii 1792 și 1750 î.Hr. El a cucerit o parte dintre orașele învecinate, printre care s-a numărat Uruk, apoi a învins Regatul Mari, ocupând un teritoriu întins. Sub conducerea acestui rege au fost construite mari canale de irigații și temple închinate zeilor.

Potrivit inscripției descoperite în anul 1901, regele Hammurabi a primit de la zeul Șamaș **codul de legi** (*imaginea A*). Acesta era compus din 282 de articole, care reglementau regulile de comportament dintre oameni, modul în care puteau fi judecați supușii regelui, pedepsele ce erau stabilite în funcție de gravitatea faptelor. Erau stabilite relațiile din cadrul familiei: drepturile soțului și ale soției, comportamentul față de copii. Femeile aveau drepturi recunoscute. Unele dintre articolele codului aveau rolul de a le oferi ocrotire celor săraci.

Un aspect deosebit al Codului lui Hammurabi este acela că stabilea nu doar îndatoririle, ci și drepturile oamenilor.

A. ***Stela*** *lui Hammurabi, pe care se află inscripționat codul de legi*

Aplic

- Citește cu atenție documentul de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

> *Am vrut să fac să domnească în țară dreptatea, să distrug răul și pe cei nedrepți, pentru ca cel puternic să nu-l poată asupri pe cel slab. Cel care are un necaz, să vină înaintea chipului meu, al regelui dreptății, și să citească inscripția pe care am scris-o, iar aceasta să-i lumineze necazul, să-și găsească dreptatea în ea și inima lui să se bucure. Hammurabi a adus oamenilor, pentru totdeauna, fericire și a cârmuit țara cum se cuvine.*
>
> (*Codul lui Hammurabi*, adaptare)

a. Transcrie, din text, un motiv pentru care Hammurabi a stabilit legi pentru locuitorii regatului pe care îl conducea.

b. Pornind de la documentul de mai sus, scrie un text de 5–6 rânduri în care să explici de ce, încă din timpuri străvechi, oamenii au stabilit reguli de comportament și legi pe care să le respecte.

c. Completează pe caiet fișa **biografică** a regelui Hammurabi, după modelul alăturat.

d. Organizați în clasă o discuție despre importanța legilor în viața de zi cu zi, în Orientul Antic și în prezent.

FIȘĂ BIOGRAFICĂ. MODEL DE REZOLVARE

Hammurabi	
Regiunea din Orientul Antic în care a trăit	
Statul pe care l-a condus	
Perioada de domnie	
Teritorii cucerite	
Construcții realizate sub conducerea sa	
Activitate în domeniul legilor	

De reținut!

- ✓ Codul de legi al regelui Hammurabi datează din mileniul al II-lea î.Hr.
- ✓ Potrivit acestuia, oamenii aveau atât drepturi, cât și îndatoriri, iar relațiile dintre ei erau reglementate amănunțit.

Dicționar

biografie – text care cuprinde informații despre viața unei persoane;
cod de legi – culegere de reguli și norme de comportament obligatorii;
stelă – bloc de piatră cu inscripție.

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

Călători pe Drumul Mătăsii

Formați grupe de câte 4–6 elevi. Citiți textul alăturat și priviți harta.

Rute de comerț în Antichitate

Imaginați-vă că sunteți negustori ce călătoresc pe Drumul Mătăsii în anul 217 î.Hr. Realizați un jurnal de călătorie în care să notați:

- de unde plecați și care va fi destinația voastră;
- ce mărfuri transportați, unde le veți vinde, ce veți obține în schimbul lor;
- teritoriile pe care le veți străbate, nume de popoare întâlnite în cale;
- sfaturi pentru alți negustori care ar dori să facă comerț pe Drumul Mătăsii.

ETAPELE PROIECTULUI:

1. Alcătuiți un plan de realizare a proiectului: stabiliți responsabilitățile, resursele de care aveți nevoie, termenele de respectat și sarcinile de lucru.
2. Vă puteți completa sursele de informare utilizând un atlas istoric și unul geografic, respectiv căutând pe internet.
3. La final, prezentați în cadrul clasei jurnalele realizate și organizați o discuție despre rolul comerțului din Orientul Antic și în zilele noastre.

Proiect

Drumul Mătăsii a fost una dintre cele mai vechi rute de comerț din istorie. El a fost parcurs încă de acum aproape 4000 de ani. Negustorii, străbătând deșerturi aride și munți stâncoși, traversând râurile și fluviile sau urmându-le cursul, au dezvoltat comerțul cu mătase, porțelan, țesături din lână sau din in, bijuterii, fildeș, esențe parfumate, mirodenii (piper, cuișoare, scorțișoară etc.). Pe Drumul Mătăsii au fost schimbate, între popoarele din Asia, Africa și Europa, nu doar mărfuri, ci și idei, invenții, legende, obiceiuri, credințe religioase.

Cercul micilor istorici

Orașe ale Orientului Antic, ieri și azi

Realizați o prezentare scrisă sau în format multimedia a unui oraș din Orientul Antic, la alegere. Prezentarea voastră va include: întemeierea orașului, istoria sa din Antichitate și până în zilele noastre, viața locuitorilor, imagini reprezentative. La final, organizați o discuție despre modul în care evenimentele petrecute de-a lungul istoriei au influențat viața în orașul studiat.

Indiciu: *puteți găsi informații accesând paginile de internet de mai jos.*

Babilon	https://ro.wikipedia.org/wiki/Babilon
Ierusalim	https://ro.wikipedia.org/wiki/Ierusalim
Persepolis	https://ro.wikipedia.org/wiki/Persepolis
Memphis	https://ro.wikipedia.org/wiki/Memphis,_Egipt

Ruine din orașul Persepolis

Pentru a afla mai multe...

- Citește
  - *Epopeea lui Ghilgameș*, traducere/adaptare în limba română, în orice ediție
  - *China Antică*, Enciclopedie, Editura Litera
  - *Mesopotamia și ținuturile biblice*, Editura House of Guides
  - *Tutankamon, faraonul Egiptului*, Editura Teora
- Vizitează paginile de internet:
  - https://ro.wikipedia.org/wiki/Egiptul_Antic
  - http://descopera.truezone.ro/civilizatii-antice-civilizatia-chineza/

Recapitulare

Harta ideilor

1. Mediul natural și viața cotidiană

Mediul natural	● A influențat apariția primelor comunități umane stabile. ● A favorizat dezvoltarea agriculturii, a creșterii animalelor, a meșteșugurilor și a comerțului.
Organizarea socială	● A cuprins diferite categorii ale populației: nobilimea, preoții, oamenii de rând liberi, sclavii.
Organizarea politică	● În Orient (Mesopotamia, Egipt) s-au format primele state. ● Statele din Orientul Antic au fost organizate ca monarhii, având în frunte un monarh (rege, împărat).

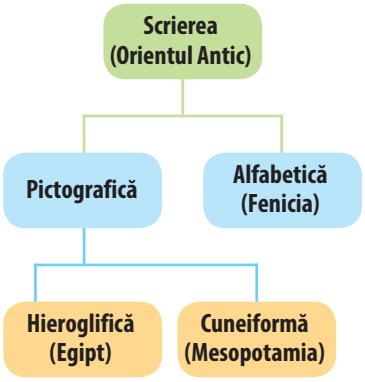
2. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Teritoriul pe care s-au format principalele civilizații ale Orientului Antic

Popoare din Orientul Antic	Așezare geografică	Statul de azi
egipteni	în nord-estul Africii	Egipt
sumerieni, akkadieni, asirieni, babilonieni	în Mesopotamia	Irak
fenicieni	pe coasta estică a Mării Mediterane	Liban
evrei	pe coasta estică a Mării Mediterane	Israel
mezi și perși	în podișul Iran	Iran
chinezi	în Asia de Est	China

3. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

● Alcătuiește pe caiet un tabel, după modelul celui de la rubrica 2, de mai sus, în care să scrii: principalele popoare din Orientul Antic și câte un aspect al vieții politice, sociale sau culturale a fiecărui popor.

Atelier

Stindardul din Ur

Cetatea Ur a fost unul dintre cele mai importante orașe-state din Mesopotamia. Aici a fost descoperit un obiect vechi de aproape 4500 de ani, numit de istorici *Stindardul din Ur*. El reprezintă o cutie din lemn, având două fețe decorate cu personaje umane și cu animale. Acestea au fost numite ***Războiul*** și ***Pacea***.

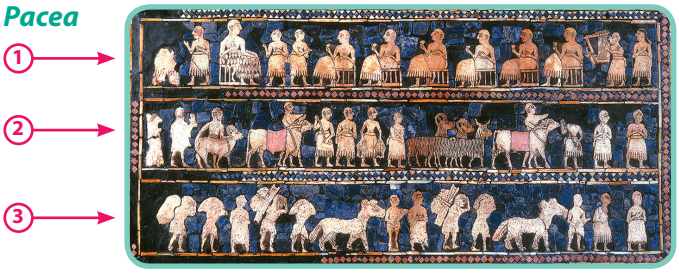
● Privește cu atenție cele două imagini și citește explicațiile corespunzătoare fiecăreia. Pe baza lor, descrie viața oamenilor din cetatea mesopotamiană într-un text cu titlul: *La curtea regelui din orașul Ur*.

Războiul

1. Regele, aflat în centrul imaginii, conduce lupta. Este însoțit de soldați și de un car de luptă (la stânga), iar în fața lui sunt aduși prizonierii (la dreapta).
2. Soldați care luptă pe jos (la stânga). În fața lor se află alți soldați care însoțesc prizonieri răniți (la dreapta).
3. Patru care de luptă, conduse de soldați.

Pacea

1. Regele, împreună cu nobilii, participă la un ospăț. În partea dreaptă, un personaj cântă la liră.
2. Slujitori care duc berbeci și pești, probabil pentru ospățul regelui.
3. Alți slujitori care poartă ofrande (daruri).

Evaluare — Știu să rezolv!

1 Asociază fiecărui conducător, din lista de mai jos, acțiunea corespunzătoare. Scrie pe caiet asocierile corecte.

A	Narmer (Menes)	a	a construit Marele Zid Chinezesc
B	Hammurabi	b	i-a condus pe evrei către Pământul Făgăduinței
C	Qin Shi Huangdi	c	a impus primul cod de legi
D	Moise	d	a întemeiat Regatul Egipt

2 Privește cu atenție imaginea de mai jos. Aceasta reprezintă o pictură pe un perete dintr-un mormânt descoperit la Teba, în Egipt.

a. Descrie pe caiet personajele aflate pe fiecare nivel al picturii și activitățile desfășurate de acestea.

b. Indică două motive pentru care pictura din imagine poate fi un izvor istoric important pentru studierea Orientului Antic.

3 Citește cu atenție textul, apoi rezolvă cerințele.

Orașele zeilor de pe Pământ au fost întemeiate pentru un timp veșnic: Teba, Heliopolis, Memphis. Dacă din ceruri se trimite o poruncă, ea se aude la Heliopolis, se transmite la Memphis, e scrisă în caracterele lui Thot pentru orașul lui Amon. Heliopolis, orașul lui Ra, se află în legătură directă cu cerul; mesajul zeilor e primit la Memphis, dar porunca de îndeplinit vine de la Teba, unde domnește conducătorul.

(Inscripție închinată zeului suprem al Egiptului, Amon-Ra; adaptare)

a. Numește scrierea utilizată, de egiptenii antici, pentru inscripția de mai sus. Vei găsi un indiciu în fragmentul evidențiat!

b. Care dintre orașele menționate în text era, la vremea scrierii textului antic, capitala statului egiptean? Transcrie din text fragmentul care se referă la acest oraș.

c. Prezintă, într-un text de aproximativ 5–6 rânduri, civilizația antică egipteană, utilizând corect următorii termeni: *locuitori*, *stat*, *faraon*, *piramide*, *religie*.

AUTOEVALUARE
Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	A–D	2 puncte
2	a	2 puncte
	b	1 punct
3	a	1 punct
	b	1 punct
	c	2 puncte
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

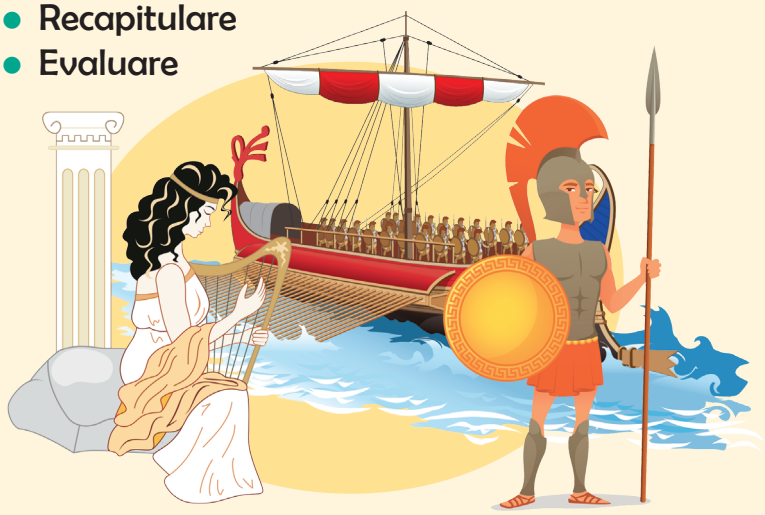
Unitatea
IV

Civilizația greacă și sinteza elenistică

1. Mediul natural și ocupațiile grecilor
   - ♦ Studiu de caz. *Ceramica: între utilitate și artă*
2. Adevăr și legendă
3. *Polis*-ul. Atena și Sparta
   - ♦ Studiu de caz. *Histria, Tomis și Callatis*
4. Războaiele grecilor
   - ♦ Studiu de caz. *Bătălia de la Maraton*
   - ♦ Studiu de caz. *Acropola ateniană*
5. Alexandru Macedon și civilizația elenistică
6. Frumos și cunoaștere în lumea greacă
   - ♦ Studiu de caz. *Moștenirea lumii grecești*
   - ♦ Studiu de caz. *Jocurile Olimpice în Antichitate*
- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Templul Partenon (Atena), simbol al civilizației antice grecești

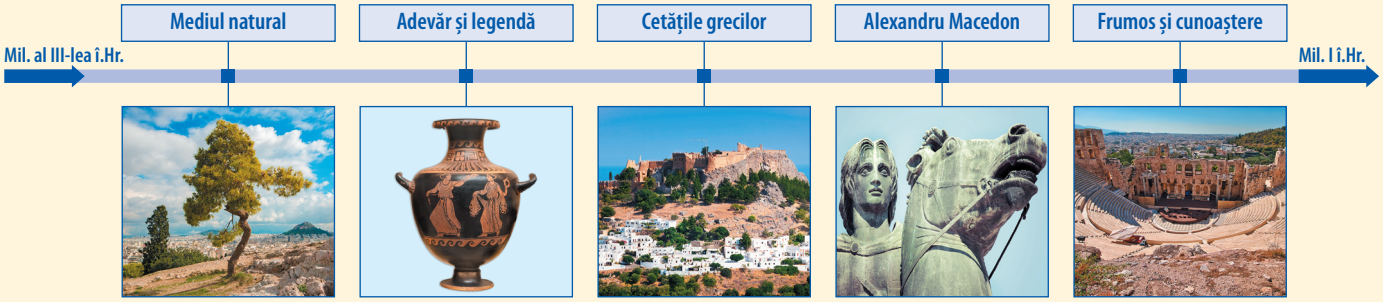
În acest capitol:

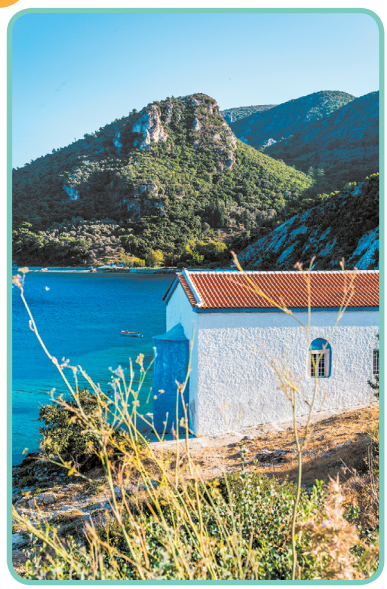
vei înțelege

- ✓ de ce grecii antici au fost „educatorii" Europei;
- ✓ când și unde a apărut democrația;
- ✓ care sunt principalele moșteniri lăsate de civilizația greacă lumii de azi;

vei reuși

- ✓ să descrii evenimente din istoria grecilor antici utilizând surse istorice diferite;
- ✓ să prezinți rolul unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice;
- ✓ să utilizezi diferite tehnici și resurse în scopul învățării.

Marea și munții domină spațiul grecesc din cele mai vechi timpuri. În imagine, peisaj din insula Samos (Grecia, Marea Egee).

Dicționar

Elada – numele țării locuite de eleni (Grecia);
elen – nume prin care sunt desemnați grecii, utilizat îndeosebi începând din mileniul I î.Hr.;
prosperitate – belșug, bunăstare.

Înțeleg și învăț

Rezumatul

A realiza un rezumat înseamnă a prezenta pe scurt conținutul unui text. Pentru aceasta, trebuie să găsești ideile principale și să le redai cu propriile cuvinte.

● Citește cu atenție paragraful **C** al lecției. Pe caiet, scrie două-trei enunțuri prin care să rezumi conținutul textului citit.

1 Mediul natural și ocupațiile grecilor

A Mediul natural. De pe crestele munților până la țărmul mării

În Antichitate, spațiul geografic pe care s-a format și s-a dezvoltat civilizația greacă cuprindea sudul Peninsulei Balcanice (respectiv sud-estul Europei), numeroase insule situate în mările înconjurătoare și țărmul de vest al Asiei Mici (*harta 1A, pag. 47*). Relieful muntos ce acoperă cea mai mare parte a Greciei, cu văi adânci și câmpii reduse ca întindere, a făcut ca, din vremuri străvechi, comunitățile stabilite în acest spațiu istoric să fie relativ izolate unele față de altele. Clima caldă și uscată vara, dar umedă și friguroasă iarna, mai ales în munți, a influențat viața și activitatea oamenilor.

B Ocupațiile locuitorilor

Deoarece câmpiile și sursele de apă erau rare în spațiul grecesc, iar pământul nu era suficient de roditor, cerealele erau greu de cultivat. Grecii antici au preferat măslinii și vița-de-vie, culturi mai bine adaptate mediului natural. De asemenea, ei au devenit meșteșugari pricepuți în prelucrarea lutului, a pietrei și a metalelor, negustori, pescari și navigatori iscusiți. Făcând comerț cu alte populații, grecii obțineau produsele pe care pământul Greciei nu le putea oferi în cantități suficiente sau care le lipseau.

C Începuturile istoriei antice în spațiul grecesc

În urmă cu peste 4000 de ani, pe insula Creta a înflorit civilizația minoică, a cărei **prosperitate** era asigurată de meșteșuguri și de comerțul pe mare. Numele acesteia provine de la regele Minos, care, potrivit legendelor, a condus în trecut Creta. Cea mai importantă așezare din insulă a fost orașul Cnossos. Palatul regal de aici a fost construit în jurul anului 2000 î.Hr. și s-a numărat printre cele mai mari construcții de acest fel din lumea antică.

Grecii, popor de origine indo-europeană, s-au stabilit începând din mileniul al II-lea î.Hr. pe teritoriul locuit și astăzi. Dintre greci, cei numiți *ahei* au întemeiat, în Peninsula Peloponez, din sudul Greciei, civilizația miceniană, numită după cetatea principală, Micene (*aplicația 2, pag. 47*). Aceasta s-a dezvoltat aproximativ între anii 1600–1200 î.Hr.

Indiferent de regiunea sau de insula pe care s-au așezat în Antichitate, grecii vorbeau aceeași limbă și aveau o religie comună. Din mileniul I î.Hr., ei și-au spus **eleni** (sau *heleni*), iar țara a primit numele de **Elada** (sau Helada).

De reținut!

- ✓ Civilizația greacă s-a dezvoltat într-un mediu natural aspru, dominat de munți și de mare.
- ✓ Ocupațiile grecilor au fost influențate de relief și de climă.
- ✓ În jurul anului 2000 î.Hr., grecii (elenii) au început să se așeze în spațiul pe care locuiesc și în prezent.

Explorez. Aplic

1 Spațiul grecesc în Antichitate

Privește harta **A**, citește cu atenție textul **B**, apoi rezolvă cerințele.

A. *Spațiul grecesc în Antichitate*

B. *Ținuturile pe care s-au așezat grecii au fost locuite din cele mai vechi timpuri. Vara, când vânturile încetează, pe oricare traseu s-ar fi îndreptat un navigator grec cu o corabie, ar fi putut atinge ușor țărmul. Aceasta îi dădea siguranță și curaj să călătorească mai departe pe mare. Mult mai dificilă era comunicarea pe uscat, între Grecia de Vest și cea de Est, din cauza reliefului muntos.*

(după A. Piatkovski, *O istorie a Greciei antice*)

a. Pe baza hărții **A** și a cunoștințelor de geografie:
- numește cea mai mare insulă din spațiul grecesc;
- precizează două forme de relief din Grecia și două ocupații ale grecilor antici influențate de acestea.

b. Transcrie din textul **B** un avantaj oferit grecilor de mediul natural.

c. Imaginează-ți că ești un negustor antic grec care pleacă din insula Thasos, aflată în nordul Greciei, având ca destinație cetatea Sparta, din sudul Greciei. Descrie traseul pe care ar trebui să îl urmezi, având în vedere două variante: pe uscat și pe mare. Pentru fiecare dintre variante, precizează:
- mijloacele de transport pe care le-ai utiliza;
- locurile de popas;
- ce vei vinde și ce vei cumpăra din Sparta.

2 *Creta și Micene: oameni, locuri și ocupații.* Alcătuirea unui portofoliu (dosar tematic)

Un portofoliu sau un dosar tematic cuprinde diferite materiale, adunate cu scopul de a studia un anumit subiect. Acesta poate include: fragmente de texte istorice sau literare, imagini ale surselor istorice, date privind activități economice, creații culturale, invenții, prezentări scrise etc. Pentru a realiza un portofoliu, sunt necesare:
- ✓ elaborarea unui plan al acestuia;
- ✓ găsirea surselor de informare, a materialelor necesare;
- ✓ ordonarea documentelor, a imaginilor, în funcție de importanța lor pentru subiectul respectiv;
- ✓ prezentarea scrisă a aspectelor studiate.

Formați grupe de câte 3–4 elevi. La biblioteca școlii sau accesând internetul, căutați informații suplimentare și alcătuiți un portofoliu al grupei cu tema: *Creta și Micene: oameni, locuri și ocupații*. Portofoliul va include scurte prezentări ale civilizațiilor minoică și miceniană, legende legate de acestea, imagini și surse istorice ilustrative. La final, fiecare grupă își poate prezenta în fața clasei portofoliul.

Cetatea Micene. Poarta leoaicelor

Axa timpului

circa 2200 î.Hr.	circa 1600 î.Hr.	circa 1400 î.Hr.	circa 1200 î.Hr.	circa 800 î.Hr.
Apariția civilizației minoice în insula Creta	Dezvoltarea civilizației miceniene	Decăderea civilizației minoice	Decăderea civilizației miceniene	Formarea cetăților-stat din spațiul grecesc

ATUNCI ȘI ACUM

La masă, în lumea grecilor antici

În Grecia antică, locuitorii obișnuiau să mănânce de trei ori pe zi. *Acratismos* era micul dejun: grecii mâncau dimineața pâine cu măsline sau cu smochine. Masa de prânz, numită *ariston*, era destul de simplă, fiind alcătuită din pâine, măsline, fructe, miere. Masa principală era cea de seară, numită *deipnon*. Aceasta consta îndeosebi din pește, carne, brânză, legume, fructe proaspete sau uscate, vin amestecat cu apă.

Măslinii erau principala cultură agricolă, iar uleiul de măsline era numit și „aurul lichid".

Presă antică pentru extragerea uleiului de măsline

- Precizează o asemănare sau o deosebire între programul de masă al grecilor antici și cel al oamenilor din prezent.

Studiu de caz

Ceramica: între utilitate și artă

Ceramica greacă – artă și istorie

În lumea antică greacă, prelucrarea lutului a devenit o adevărată artă. Vasele **ceramice** decorate cu picturi, păstrate până în zilele noastre, sunt prețioase atât pentru frumusețea lor, cât și datorită faptului că prezintă aspecte ale civilizației grecești (*imaginile A–D*).

De la scene din viața de zi cu zi a oamenilor (îmbrăcăminte, mobilier, obiceiuri, sărbători etc.) și până la personaje reprezentând zei, eroi, figuri legendare, ceramica pictată reprezintă o sursă importantă de informații istorice.

Unii olari au devenit celebri pentru vasele pe care le realizau. Primul meșter ceramist cunoscut din istorie a fost Aristonotos, născut în insula greacă Eubeea (Evia). Acesta a trăit în urmă cu peste 2600 de ani.

A. *Vas grecesc din ceramică pictată*

1. gură
2. buză
3. toartă
4. gât
5. umăr
6. corp
7. picior (bază)

B. *Părțile componente ale unui vas din ceramică*

C. *Olar prelucrând lutul (argila)*

D. *Vas din ceramică decorat cu figuri geometrice și cai*

Aplic

Etapele obținerii unui vas din ceramică

Pregătire
- Alegerea materialului
- Frământarea lutului

Realizarea vasului
- Modelarea și obținerea părților componente (picior, bază, toarte)
- Lipirea componentelor
- Întărirea vasului prin ardere ușoară în cuptor

Decorarea vasului
- Aplicarea picturii
- Arderea în cuptor pentru aspectul final

Pornind de la diagrama de mai sus, scrie un text de aproximativ o jumătate de pagină despre realizarea unui vas din ceramică decorat cu picturi. Alege, pentru textul compus de tine, unul dintre următoarele titluri:

- *Dacă aș fi un meșter olar grec din Antichitate…*
- *O zi din viața unui meșter olar grec din Antichitate*

Dicționar

ceramică – tehnică de prelucrare a lutului (argilei) pentru a obține, prin modelare, decorare, uscare sau ardere în cuptor, obiecte diferite (vase, statuete, unelte etc.).

Forme și întrebuințări

În lumea greacă, vasele din ceramică aveau nenumărate forme, mărimi și utilizări. Unele erau destinate păstrării uleiului de măsline, altele, cerealelor. Existau vase pentru vin, apă, fructe, obiecte prețioase, diferite substanțe medicinale și cosmetice etc. (*imaginea E*).

Tehnica obținerii ceramicii era cunoscută de greci din mileniul al II-lea î.Hr., însă pictarea lor a început în jurul anului 900 î.Hr. La început, picturile de pe vase reprezentau figuri geometrice și personaje redate schematic (*imaginea F*). Apoi, de-a lungul secolelor, meșterii olari greci au realizat vase de o măiestrie deosebită, decorate mai ales cu figuri negre sau roșii (*imaginile G, H*).

Comerțul cu vase din ceramică grecești era foarte răspândit în Antichitate, datorită calității și frumuseții acestora.

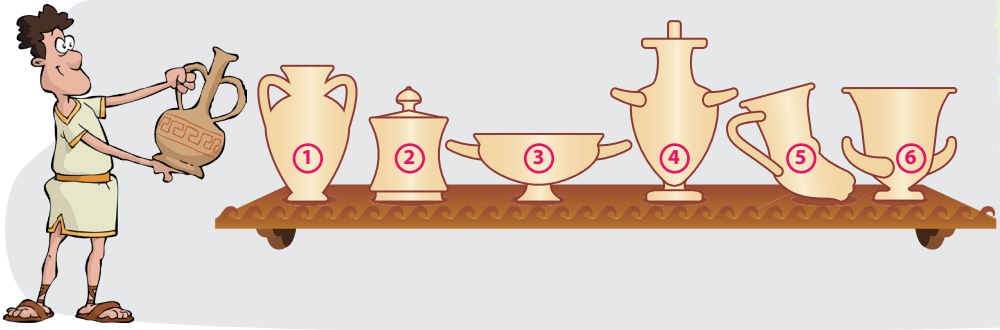

E. *Opaiț (lampă cu ulei) din ceramică*

F. *Vas cu figuri geometrice*

Tipuri de vase din ceramică

1. *Amforă* – vas pentru transportul și păstrarea diferitelor lichide (vin, ulei etc.)
2. *Pixidă* – vas pentru păstrarea obiectelor prețioase (bijuterii)
3. *Kilix* – cupă
4. *Hidrie* – vas (urcior) pentru apă
5. *Riton* – vas de băut
6. *Crater* – vas pentru amestecarea vinului cu apă

Aplic

- Privește cu atenție vasele din imaginile **G** și **H**.
  - **a.** Numește tipul de vas ilustrat în imaginea **G**, respectiv pe cel din imaginea **H**.
  - **b.** Precizează care putea fi întrebuințarea fiecăruia dintre cele două vase.
  - **c.** Descrie scenele pictate pe cele două vase. Ce informații istorice pot fi desprinse din observarea lor?
  - **d.** De ce crezi că meșterul care a realizat vasul din imaginea **H** și-a dorit să ilustreze culesul măslinelor? (*Poți găsi un indiciu în lecția 1, paginile 46–47.*)

G. *Soldați greci. Pictură pe ceramică*

H. *Culesul măslinelor. Pictură pe ceramică*

De reținut!

- ✓ Ceramica pictată realizată de meșterii greci din Antichitate reprezintă, în zilele noastre, o sursă prețioasă de informații istorice.
- ✓ Grecii antici realizau obiecte din ceramică de diferite forme, mărimi și întrebuințări, de la vase mari, pentru păstrarea proviziilor, la statuete.

Muntele Olimp, cel mai înalt din Grecia, se înalță până la aproape 3000 de metri față de nivelul mării.

Dicționar

divinitate – zeu, zeiță;
mit – povestire cu caracter religios privind apariția universului, a oamenilor, despre faptele zeilor etc.;
mitologie – ansamblul miturilor create de un popor;
titan – uriaș, gigant, cu puteri supranaturale.

Înțeleg și învăț

Informații noi

În clasa a IV-a, la istorie, ai învățat despre greci. Amintește-ți ce știi cu privire la acest popor. Transcrie pe caiet paragraful **A** sau paragraful **B** din lecție, apoi notează, la stânga fragmentului transcris, semnele din tabelul de mai jos, marcând în mod corespunzător fiecare informație.

✓	pentru informații care confirmă ce știai
–	pentru informații care contrazic ce știai
+	pentru informații noi
?	pentru informații pe care ai nevoie să le clarifici

2 Adevăr și legendă

A Legendele Olimpului

Grecii antici au creat, pentru a descrie și a explica lumea înconjurătoare, legende și **mituri** de o frumusețe deosebită. Acestea au devenit parte a culturii umanității. Aspecte precum formarea Universului și a Pământului, trecerea timpului, evenimente istorice, comportamentul zeilor sau al oamenilor, erau explicate cu ajutorul legendelor. La început, acestea erau povestite de poeți și cântăreți călători (numiți *aezi*). Cu timpul, ele au fost consemnate în scris. Legendele, în care credințele religioase se împleteau cu realitatea, au devenit astfel subiecte pentru operele literare antice.

Religia politeistă a grecilor includea, în Antichitate, nenumărate **divinități** sau personaje cu însușiri divine, precum Geea (sau Gaia, divinitatea Pământului), **titanii** Cronos (Timpul) și Rhea, cei 12 zei principali, conduși de Zeus etc. Muntele Olimp era lăcașul zeilor, un loc în care oamenii nu puteau ajunge. În **mitologia** greacă, zeii arătau și se comportau asemenea oamenilor, dar, spre deosebire de aceștia, erau nemuritori și atotputernici (*aplicația 1*, *pag. 51*).

B Războiul troian. *Iliada* și *Odiseea*

În mileniul al II-lea î.Hr., grecii ahei din Peninsula Peloponez au întemeiat cetăți puternice, precum Micene, Tirint și Pylos. Acestea erau centrele unor regate conduse de căpetenii războinice. Istoricii consideră că, în secolul al XIII-lea î.Hr., grecii au luptat împotriva cetății Troia (numite și *Ilion*), aflate pe țărmul de vest al Asiei Mici. Conflictul militar dintre greci și troieni, cunoscut cu numele de Războiul troian, a reprezentat sursa de inspirație pentru operele literare *Iliada* și *Odiseea*. Scrise în jurul anului 750 î.Hr., acestea au fost atribuite poetului antic grec Homer. *Iliada* și *Odiseea* sunt cele mai vechi opere din literatura europeană (*aplicația 2*, *pag. 51*).

C Adevărul istoric

Legendele și operele literare ale grecilor conțin numeroase informații istorice. De aceea, ele sunt studiate și în prezent. De exemplu, multă vreme, oamenii au crezut că faptele relatate în *Iliada* și *Odiseea* erau simple povești. Totuși, în secolul al XIX-lea, arheologul Heinrich Schliemann a început să cerceteze adevărul ascuns în spatele poveștilor. El a reușit să demonstreze existența reală a cetăților Troia, Micene și Tirint, atrăgând atenția istoricilor asupra Războiului troian.

De reținut!

- ✓ Legendele grecilor reprezintă izvoare istorice prețioase pentru studierea istoriei acestui popor.
- ✓ Războiul troian a fost un conflict determinat de atacarea cetății Troia de către grecii ahei.
- ✓ Opere literare antice, precum *Iliada* și *Odiseea*, pot oferi indicii despre așezări sau evenimente istorice care au existat în realitate.

Explorez. Aplic

1 Titani și zei din mitologia greacă

Zeus, divinitatea supremă a grecilor antici

TITANII — **Cronos** — **Rhea**

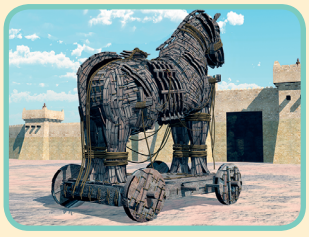
ZEII

- **Zeus** – Zeul cerului
- **Hera** – Zeița familiei
- **Poseidon** – Zeul apelor
- **Demetra** – Zeița recoltelor
- **Hades** – Zeul lumii de dincolo
- **Atena** – Zeița înțelepciunii
- **Ares** – Zeul războiului
- **Hefaistos** – Zeul metalurgiei și al meșteșugurilor
- **Apollo** – Zeul artelor
- **Afrodita** – Zeița dragostei
- **Dionysos** – Zeul viței-de-vie
- **Artemis** – Zeița vânătorii

a. Pe baza cunoștințelor dobândite din clasa a IV-a, explică de ce diagrama de mai sus poate fi asemănată cu un arbore genealogic.

b. Caută informații suplimentare și alcătuiește o listă cu zeii greci și simbolurile atribuite fiecăruia. De exemplu, simbolurile specifice lui Zeus erau fulgerul, stejarul, vulturul și taurul.

2 *Iliada* și *Odiseea*

Calul troian (reconstituire)

A. *Iliada*. *Această operă povestește despre luptele purtate de grecii ahei pentru cucerirea cetății Troia. Din rândul acestora făcea parte eroul Ahile. Conflictul dintre ahei și troieni a durat zece ani. În cele din urmă, printr-un vicleșug, grecii au reușit să intre în cetatea Troia ascunși în interiorul unui cal uriaș din lemn. Astfel, troienii au fost înfrânți, iar cetatea lor a fost distrusă.*

B. *Odiseea*. *Atunci când Războiul troian s-a încheiat, conducătorul grec Ulise (sau Odiseu) a plecat de la Troia, împreună cu tovarășii săi, spre insula sa natală, Itaca. Călătoria pe mare a durat zece ani, timp în care ei au trecut prin nenumărate aventuri: au ajuns pe țărmuri străine, au fost prinși de ciclopul Polifem (un uriaș cu un ochi în frunte, pe care au reușit să îl învingă), au rămas timp de un an la vrăjitoarea Circe. Ulise a reușit totuși să ajungă în Itaca, unde era așteptat de Penelopa, soția sa, și de fiul său, Telemac.*

Ulise și tovarășii săi (mozaic)

a. Precizează numele eroului amintit în textul **A**, respectiv pe cel al conducătorului menționat în textul **B**.

b. Desenează o axă a timpului pe care să înscrii, în ordinea corectă, patru dintre evenimentele relatate în textele **A** și **B**.

3 Povestitorii

Lucrați în perechi. Compuneți o scurtă povestire care să reprezinte continuarea acțiunii din opera literară *Odiseea*. Puteți adăuga și desene realizate de voi, care să ilustreze povestirea. Personajele povestirii ar putea fi Ulise, Penelopa și Telemac. Expuneți povestirile în clasă, pe un panou, pentru a fi citite de colegi.

ATUNCI ȘI ACUM

Legende despre eroi

Pentru grecii antici, eroii erau pe jumătate zei, pe jumătate oameni, dar, spre deosebire de zei, ei erau muritori. Printre aceștia s-au numărat Tezeu, Ahile, Prometeu, Hercule, Perseu. Fiind nevoit să îndeplinească 12 munci neobișnuit de grele, Hercule a ucis fiorosul leu din Nemeea, a prins un taur furios în Creta, l-a învins pe monstrul Gerion, cel cu trei capete etc. Pentru eforturile sale, Hercule a fost singurul erou primit de zei în rândul lor, pe Muntele Olimp.

Hercule luptându-se cu leul din Nemeea

● Numește un erou dintr-o carte citită, dintr-un film pe care l-ai văzut sau dintr-un joc preferat de tine. De ce personajul pe care l-ai numit poate fi considerat un erou? Prin ce se aseamănă acesta cu unul dintre eroii din legendele grecilor?

Axa timpului

circa 3000–2600 î.Hr.	circa 1600–1300 î.Hr.	circa 1300–1200 î.Hr.	circa 800 î.Hr.	circa 500 d.Hr.
Construirea cetății Troia	Construirea cetăților aheilor	Desfășurarea Războiului troian	*Iliada* și *Odiseea*, opere literare atribuite poetului Homer	Părăsirea cetății Troia de ultimii locuitori

Acropola Atenei împodobită cu temple și monumente sub conducerea lui Pericle (sec. al V-lea î.Hr.).

Dicționar

acropola – spațiu sacru într-un *polis*, cu rol religios, amplasat de obicei pe o înălțime (colină, deal);
democrație (sistem politic democratic) – formă de organizare și conducere în cadrul căreia toți cetățenii se bucură de drepturi politice egale. Numele provine de la cuvintele în limba greacă *demos* – popor și *kratos* – putere, conducere.
metropolă – orașul din care plecau coloniștii greci – întemeietorii unei colonii (*oraș-mamă*).

Înțeleg și învăț

Organizarea societății

Ca și în Orientul Antic, în lumea greacă oamenii făceau parte din categorii sociale diferite.

● Citește cu atenție paragraful **A** din lecție. Pe caiet, înscrie pe o piramidă, realizată după modelul de mai jos, categoriile din care făceau parte locuitorii unui *polis*.

3 *Polis*-ul. Atena și Sparta

A Întemeierea și organizarea internă a unui *polis*

În cursul secolelor al IX-lea și al VIII-lea î.Hr., grecii au întemeiat cetăți-stat independente. O astfel de cetate, care era organizată de regulă în jurul sau în apropierea unui loc înalt rezervat zonei sacre (**acropola**), se numea *polis* (*aplicația 1*, *pag. 53*). Aceasta cuprindea cetatea propriu-zisă și teritoriul agricol din jur. Locuitorii unui *polis* erau împărțiți pe mai multe categorii: *cetățenii* – întemeietorii cetății și urmașii lor – care se bucurau de drepturi depline; *străinii*, care erau oameni liberi sosiți în cetate după întemeierea ei; *sclavii* (cei lipsiți de libertate personală). Cetățenii formau poporul, numit *demos*. Unii dintre ei puteau fi oameni înstăriți (aceștia erau aristocrații), iar alții – oameni simpli: agricultori, meșteșugari, negustori. Femeile, copiii, străinii și sclavii nu aveau drepturi politice, de aceea nu puteau participa la conducerea unui *polis*.

B Atena și Sparta

Principalele cetăți-stat au fost Atena, întemeiată în regiunea Attica, și Sparta, din Peninsula Peloponez.

La Atena, cu timpul, toți cetățenii au primit drepturi politice egale. Astfel, a fost adoptată o formă de conducere nouă: **democrația**. În Adunarea Poporului, cea mai importantă instituție politică, cetățenii dezbăteau și aprobau legile. Anual, funcțiile de conducere erau acordate prin tragere la sorți. Atena a atins apogeul în secolul al V-lea î.Hr., sub conducerea lui Pericle. Acesta a îndeplinit funcția de strateg (comandant militar) între anii 443–429 î.Hr. Perioada de dezvoltare și afirmare a cetății a fost numită *Secolul de Aur* al Atenei. Democrația ateniană a devenit un model pentru alte cetăți ale grecilor.

Cetatea Sparta a avut un mod de organizare și conducere (un sistem politic) aristocratic: spartanii formau aristocrația, fiind singurii locuitori care se bucurau de drepturi politice. Statul spartan avea un caracter militar, principala preocupare a spartanilor fiind pregătirea pentru luptă (*aplicațiile 2*, *3*, *pag. 53*).

C Întemeierea coloniilor grecești. Procesul de colonizare

Din secolul al VIII-lea î.Hr., unii dintre locuitorii cetăților grecești au plecat peste mări să întemeieze alte cetăți. Orașele din care proveneau aceștia se numeau **metropole**, iar cele noi – *colonii*. Fiind întemeiate pe țărmurile mărilor Mediterană, Marmara, Egee și al Mării Negre, coloniile au contribuit la răspândirea civilizației grecești în Europa, ca urmare a legăturilor dintre coloniști și populațiile care locuiau pe teritoriile pe care aceștia s-au așezat.

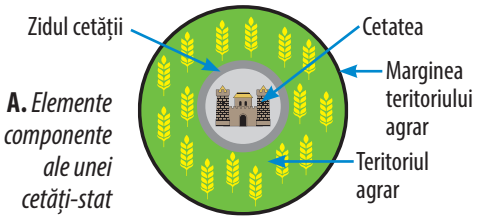
De reținut!

- ✓ *Polis*-ul era format dintr-o cetate și teritoriul agricol din jurul acesteia.
- ✓ La Atena a fost inventat sistemul politic democratic.
- ✓ Coloniile întemeiate de greci au ajutat la răspândirea în Europa a culturii și civilizației acestui popor.

Explorez. Aplic

1 Alcătuirea unei cetăți-stat grecești (*polis*)

Privește cu atenție imaginile **A** și **B**. Vei putea identifica, în imaginea **B**, elemente componente ale unui *polis*, redate în schema din imaginea **A**. Pe caiet, scrie cuvintele care completează enunțurile de mai jos.

A. *Elemente componente ale unei cetăți-stat*

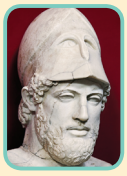
B. *Cetate-stat (reconstituire)*

a. Cifra 1 din imaginea **B** corespunde zonei sacre a unui *polis*, numite … .
b. Cifra 2 indică …, iar cifra 3 arată … .
c. Zona pe care este plasată cifra 4 reprezintă … .
d. Cifra 5 corespunde … teritoriului agrar al *polis*-ului.

2 Viața în cetatea-stat

Citește cu atenție documentele **A** și **B**, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Nimeni din această cetate nu putea să trăiască după bunul plac. Cetatea era ca o unitate militară unde toți respectau aceleași legi stricte, stabilite de stat. Nici măcar viața nu le aparținea, căci ea era pusă în slujba cetății.* (după Plutarh, *Viața lui Licurg*)

Pericle, bust

B. *Deoarece la noi statul este condus în interesul tuturor, regimul nostru politic a luat numele de „democrație”. În viața de zi cu zi, egalitatea este asigurată prin lege, iar în ceea ce privește participarea la viața cetății, fiecare este judecat după meritele sale și după vrednicia sa.* (după Tucidide, *Discursul lui Pericle*)

a. Numește cetatea descrisă în documentul **A**, respectiv pe cea la care se referă documentul **B**.
b. Pe baza documentelor **A** și **B**, precum și a lecției de la pagina 52, descrie într-un text, de circa 10–15 rânduri, viața locuitorilor din cele două cetăți.

3 Atena și Sparta: organizarea politică

Lucrați în perechi. Comparați organizarea politică a Atenei cu cea a cetății Sparta, redate în tabelele **A** și **B**. Completați pe caiet un tabel, după modelul alăturat. Scrieți o asemănare în privința organizării cetăților, respectiv câte trei instituții de conducere specifice fiecăreia.

A. *Atena* – Sistem politic democratic

Conducere:
- **Adunarea Poporului** (cetățenii adoptau legile și participau la tragerea la sorți)
- **Consiliul celor 500** (membrii săi pregăteau legile)
- **Consiliul celor 10 strategi** (comandanți militari, aleși anual)
- **Tribunalul Poporului**

Fără drepturi politice: femeile, copiii, străinii, sclavii

B. *Sparta* – Sistem politic aristocratic

Conducere:
- **Doi regi** (cu rol religios și militar)
- **Consiliul celor 5 efori** (conducătorii propriu-ziși, aleși anual)
- **Sfatul Bătrânilor**
- **Adunarea Poporului** (participau toți spartanii înarmați)

Fără drepturi politice: femeile, copiii, străinii, sclavii

MODEL DE REZOLVARE

ATENA		SPARTA
Instituții de conducere	**Asemănări (organizare)**	**Instituții de conducere**
✓ Consiliul celor 10 strategi	Femeile, copiii, străinii și sclavii nu aveau drepturi politice.	✓ Consiliul celor 5 efori

Axa timpului

Sec. X–IX î.Hr.	Sec. IX î.Hr.	Sec. VIII î.Hr.	Sec. VI–V î.Hr.	Sec. V î.Hr.
Întemeierea cetăților Atena și Sparta	Organizarea cetății Sparta pe baza Legilor lui Licurg	Începutul procesului de colonizare	Organizarea democrației ateniene	Apogeul cetății Atena

ATUNCI ȘI ACUM

Democrația de ieri și de azi

La Atena, în secolul al V-lea î.Hr., grecii au inventat democrația *directă*. Toți cetățenii participau la conducere: în Adunarea Poporului votau legile, luau decizii și atribuiau anual funcțiile de conducere. În zilele noastre, majoritatea statelor moderne aplică o democrație *indirectă*: cetățenii merg la vot, își desemnează reprezentanții, iar aceștia iau decizii și votează legi în numele lor, în adunarea numită, în numeroase state, *Parlament*.

Parlamentul României. Interior

- Care crezi că sunt avantajele democrației directe? Dar dezavantajele?

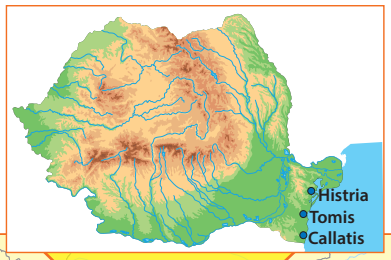
Studiu de caz

Histria, Tomis și Callatis

Navigatori și întemeietori. Coloniile grecilor antici

Indiferent unde au întemeiat cetăți noi, coloniștii greci au păstrat limba, tradițiile, religia, sărbătorile grecești. Coloniile, aflate de regulă în apropierea țărmurilor de mare, imitau, ca mod de organizare, metropolele. Astfel, ele erau formate, ca și orașele de origine, dintr-o cetate și din teritoriul agricol din jurul acesteia, aveau o colină sacră – *acropola*, împodobită cu temple, cartiere de locuințe, ateliere și prăvălii, o piață publică, numită **agora**.

Grecii antici au ajuns și pe țărmul de vest al Mării Negre, în Dobrogea de azi. Prima colonie întemeiată aici a fost **Histria**, care s-a afirmat începând din secolul al VII-lea î.Hr. Acest oraș a fost urmat de **Tomis** (Constanța, în zilele noastre), apoi de **Callatis** (azi, Mangalia) (*harta*).

Colonii și metropole antice grecești

Aplic

Întemeierea unei colonii

În general, conflictele politice sau viața grea dintr-un *polis* îi determinau pe unii dintre locuitori să plece din cetate și să întemeieze o alta. Etapele întemeierii coloniei erau respectate de toți viitorii locuitori ai acesteia. La fel s-au petrecut evenimentele și în privința formării coloniilor Histria, Tomis și Callatis.

- Privește cu atenție diagrama **A** și citește documentul **B**. Acestea ilustrează procesul de întemeiere a coloniilor grecești. Rezolvă apoi cerințele de mai jos.

Dicționar

agora – piața publică, centrală a unui *polis*. Aici se aflau clădiri cu rol politic sau religios, monumente, prăvălii. Locuitorii cetății se adunau în acest loc pentru a afla ultimele noutăți, pentru a dezbate idei, pentru a cumpăra diferite produse.

geto-daci – nume dat geților și dacilor, locuitori din spațiul românesc în Antichitate, strămoși ai poporului român.

A. *Etapele întemeierii unei colonii grecești*

1. Înainte de a pleca din metropolă, grecii cereau protecția zeilor.
2. Cercetau țărmurile, pentru a găsi locul potrivit.
3. După găsirea locului, construiau o vatră, în care aprindeau focul sacru, adus cu ei.
4. Își împărțeau între ei pământul.
5. Construiau noua cetate, după modelul metropolei.

B. *Se spune că atunci când doi greci, Arhias și Myskellos, au cerut părerea zeilor, aceștia l-au îndrumat pe primul să întemeieze orașul Siracuza, iar pe cel de-al doilea – orașul Crotona, ambele în insula Sicilia. Plecând de la Corint, în drum spre Sicilia, Arhias a lăsat o parte a expediției să se stabilească în insula numită Corcira* (azi, Corfu), *unde a fost fondată o așezare, iar apoi, cu restul oamenilor săi, s-a stabilit în insula Sicilia și a început să construiască orașul Siracuza.*

(după Strabon, *Geografia*)

a. Transcrie din documentul **B** numele metropolei de unde pleacă Arhias.

b. Pe baza diagramei **A**, indică etapele întemeierii unei colonii descrise în documentul **B**.

c. Numește, pe baza hărții de mai sus (*Colonii și metropole antice grecești*), marea pe țărmul căreia au fost întemeiate coloniile Histria, Tomis și Callatis.

Pe urmele vechilor greci, la Histria, Tomis și Callatis

Cetățile Histria, Tomis și Callatis au fost construite după modelul metropolelor de unde au provenit întemeietorii lor. Acestea erau Milet, pentru Histria și Tomis, respectiv Heracleea Pontica, pentru Callatis (*imaginile A–C*). Histria a fost primul oraș întemeiat pe teritoriul de azi al României. Timp de mai multe secole, acest oraș a fost cel mai mare și mai important dintre coloniile grecești de la țărmul dobrogean al Mării Negre.

Modul de viață al coloniștilor era tipic grecesc. Locuitorii se ocupau îndeosebi cu meșteșugurile și comerțul. Ei schimbau produse cu alte orașe grecești, dar și cu vecinii lor, **geto-dacii**. Astfel, grecii ofereau vase din ceramică, ulei de măsline, obiecte de podoabă, țesături și cumpărau de la geto-daci cereale, miere, lemn pentru construcții etc. Scrierea cu alfabet grecesc, tehnici de construcție, roata olarului, precum și obișnuința de a utiliza monedele pentru schimburile comerciale au fost preluate de geto-daci de la coloniștii greci.

A. *Zidurile cetății Histria*

B. *Inscripție în limba greacă descoperită la Tomis*

C. *Amforă grecească descoperită la Callatis*

Aplic

Formați grupe de 3–5 elevi. Citiți cu atenție documentele **A** și **B**.

A. *Ascultă, străine, patria și numele meu: locul meu de origine a fost mai înainte Elada* (Grecia). *M-am născut la Atena și numele meu e Epifania. Am trăit în ultima parte a vieții mele la Tomis. Am văzut multe ținuturi și am plutit pe întinsul mării, căci tatăl și soțul meu au fost navigatori.*

(după o inscripție descoperită la Tomis, sec. II–III d.Hr.)

B. *Când grecii din Milet au început, acum 2600 de ani, să trimită coloniști pe malul Mării Negre, aceștia au întemeiat Histria. Ei și-au ales locul de așezare nu doar pentru pescuitul foarte la îndemână în bălțile și pe cursul unor ape așa de mari sau pentru comerțul cu grâne, luate de la geto-daci și vândute apoi în Grecia, ci și pentru a putea pătrunde în ținuturi îndepărtate, pe calea marilor râuri, care erau de fapt singurele drumuri ce puteau fi parcurse ușor la vremea aceea.*

(după Vasile Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*)

- Imaginați-vă că sunteți coloniști greci, plecați în urmă cu peste 2600 de ani în căutarea unui loc potrivit pentru întemeierea unei cetăți. Pe baza informațiilor oferite de documentele **A** și **B**, realizați o descriere a călătoriei și a întemeierii uneia dintre cetățile amintite în documente. Fiecare elev din grup va îndeplini un rol: marinar, negustor, meșteșugar, membru al unei familii. Povestiți fiecare cum a decurs călătoria, unde ați ales să întemeiați cetatea, care ar fi avantajele locului ales, ce reguli de comportament veți respecta în orașul nou întemeiat, cu ce vă veți ocupa, în funcție de rolul îndeplinit.

De reținut!

- ✓ Coloniile grecești Histria, Tomis și Callatis au fost întemeiate, în Epoca Antică, pe țărmul de vest al Mării Negre.
- ✓ Grecii din coloniile din Dobrogea de azi se ocupau mai ales cu meșteșugurile și comerțul. Locuitorii lor au contribuit la răspândirea civilizației grecești în rândul populațiilor vecine, printre care s-au numărat și geto-dacii.

Vas din ceramică ce ilustrează o scenă din timpul Războaielor medice: un soldat grec (dreapta) luptând cu unul persan (stânga).

Dicționar

hegemonie – conducere, dominație, supremație;
hoplit – războinic antic grec; numele provine de la cuvântul *hoplon* – scut;
ligă – alianță, uniune;
Războaiele medice – nume ce provine de la cel al mezilor, întemeietori, împreună cu perșii, ai Imperiului Persan;
Războiul peloponeziac – nume ce provine de la cel al Peninsulei Peloponez din Grecia.

Înțeleg și învăț

Legătura dintre evenimente

În istorie, unele fapte istorice determină desfășurarea altora.

● Citește paragraful **B** al lecției și completează pe caiet, după modelul de mai jos, o diagramă care să includă principalele evenimente din timpul Războaielor medice, în ordinea desfășurării lor.

Răscoala cetăților grecești din Asia Mică
↓
...
↓
...
↓
...

4 Războaiele grecilor

A Războiul în lumea greacă

Cetățile grecești se luptau adeseori între ele sau se confruntau cu alte popoare. De aceea, pregătirea militară era considerată foarte importantă în lumea grecilor antici. La Sparta, de exemplu, educația băieților spartani avea ca scop transformarea acestora în soldați neînfricați, gata oricând de luptă. Soldații greci luptau mai ales pe jos și se numeau **hopliți**. Participarea la luptă era o îndatorire, dar și o mare onoare (*documentele 1A și B, pag. 57*).

B Războaiele medice

La începutul secolului al V-lea î.Hr., cetățile grecești din Asia Mică, ocupate de Imperiul Persan, au hotărât să se răscoale împotriva acestuia, pentru a-și câștiga independența. Astfel au început **Războaiele medice** (sau greco-persane).

Darius I, conducătorul imperiului, a declanșat, în anul 490 î.Hr., o mare campanie militară pentru ocuparea Greciei. Luptând cu mult curaj și hotărâre, atenienii, în frunte cu Miltiade, au reușit să respingă atacul perșilor, pe care i-au înfrânt în bătălia de la Maraton.

După 10 ani, sub conducerea regelui Xerxes, o uriașă armată persană a ajuns, din nou, în Grecia. În ciuda rezistenței lor eroice, grecii au fost înfrânți la Termopile. În cele din urmă, grecii au învins Imperiul Persan. Un moment hotărâtor al victoriei grecilor a fost bătălia desfășurată în anul 480 î.Hr., pe mare, la Salamina, în apropierea Atenei. În această bătălie, sub conducerea lui Temistocle, triremele (corăbiile) grecești au zdrobit flota persană (*harta 2A, documentul 2B, pag. 57*).

În timpul Războaielor medice, pentru prima dată, cetățile grecești au lăsat deoparte rivalitățile dintre ele, pentru a se apăra în fața dușmanului comun. După victoria împotriva Imperiului Persan, Atena a devenit cea mai puternică cetate grecească. Numeroase alte cetăți s-au aliat cu Atena, formând astfel **Liga** de la Delos.

C Războiul peloponeziac

La finalul secolului al V-lea î.Hr., rivalitatea dintre Sparta și Atena pentru **hegemonia** asupra lumii grecești a dus la izbucnirea **Războiului peloponeziac**, desfășurat între anii 431 și 404 î.Hr. Deși Sparta a obținut victoria, ambele cetăți au ieșit slăbite din acest conflict, care le-a pricinuit pierderi foarte mari. Astfel, dominația Atenei asupra lumii grecești a luat sfârșit.

De reținut!

- ✓ Războaiele medice s-au desfășurat în secolul al V-lea î.Hr. Luptând cu îndârjire, grecii au reușit să respingă atacurile Imperiului Persan.
- ✓ La sfârșitul secolului al V-lea, Atena a fost învinsă de Sparta în timpul Războiului peloponeziac.

Explorez. Aplic

1 Calitățile soldaților greci

Citește cu atenție documentele **A** și **B**, privește imaginea **C**.

a. Identifică, în imaginea **C**, armele grecilor antici amintite în documentul **A**.

b. Alcătuiește o listă care să cuprindă principalele calități ale soldaților greci, prezentate în documentele **A** și **B**. La final, subliniază pe listă calitățile pe care le consideri importante și în lumea de azi.

A. *Este demn de cinstire cel ce știe să lupte pentru patria sa. Războinicul trebuie să stea ferm înfipt pe picioarele sale, așezat în linia întâi, fără frică; el își protejează picioarele și pieptul cu uriașul său scut, mânuind cu forță lancea.*

(Tirteu, poet spartan, sec. al VII-lea î.Hr.)

B. *Nu-mi voi părăsi tovarășul de luptă în timpul bătăliei; voi lupta întotdeauna pentru zeii și căminul meu. Mă voi strădui să las urmașilor patria mai mare și mai puternică decât am moștenit-o. Voi respecta ordinele și mă voi supune legilor. Iar dacă cineva ar încerca să le încalce, eu nu voi îngădui aceasta și le voi apăra, singur sau împreună cu toți cetățenii.*

(Inscripție ateniană, sec. al IV-lea î.Hr.)

C. *Echipamentul unui hoplit (soldat antic grec)*

1. *Coif (fabricat din bronz)*
2. *Armură și manta*
3. *Scut*
4. *Sabie*
5. *Protecție pentru picior (cnemidă)*
6. *Suliță sau lance (2–4 metri lungime)*

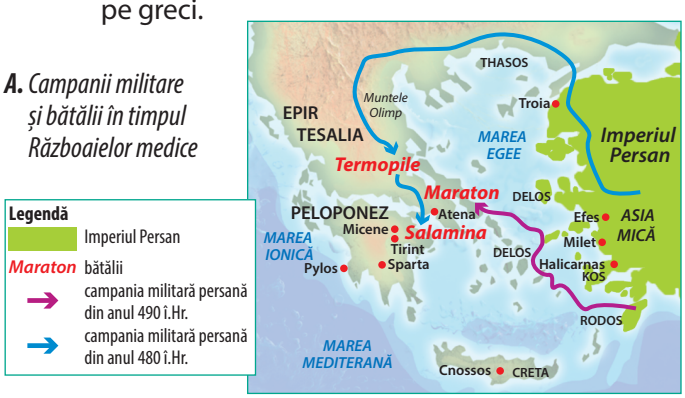
2 Războaiele medice (greco-persane)

Opera istoricului antic grec Herodot, *Istorii* (sec. al V-lea î.Hr.), reprezintă principalul izvor scris despre luptele dintre greci și perși. Privește harta **A** și citește cu atenție documentul **B**, apoi rezolvă cerințele.

a. Pe baza hărții, numește locurile unde s-au desfășurat principalele bătălii din timpul Războaielor medice.

b. Transcrie din documentul **B** fragmentul care arată aspectele care îi uneau pe greci.

***A.** Campanii militare și bătălii în timpul Războaielor medice*

B. *Noi, atenienii, știm că perșii sunt de o mie de ori mai numeroși decât grecii. Dar libertatea ne este atât de dragă, încât o vom apăra cu toate forțele noastre. Grecii sunt toți de același neam, vorbesc aceeași limbă, au aceleași obiceiuri și aceiași zei. Câtă vreme va trăi pe lume chiar și un singur atenian, să facem pace cu Xerxes nu va fi posibil.* (după Herodot, *Istorii*)

Axa timpului

499 î.Hr.	490 î.Hr.	480 î.Hr.	479 î.Hr.	431–404 î.Hr.
Declanșarea Războaielor medice	Bătălia de la Maraton	Bătăliile de la Termopile și Salamina	Încheierea Războaielor medice	Desfășurarea Războiului peloponeziac

ATUNCI ȘI ACUM

Monumentul de la Termopile

Una dintre cele mai eroice fapte ale grecilor din timpul Războaielor medice a fost lupta dusă împotriva perșilor, la Termopile, de cei 300 de soldați spartani, conduși de regele Leonidas:

În patru rânduri grecii i-au pus pe dușmani pe fugă, apoi s-au retras pe colina unde se află azi monumentul în onoarea lui Leonidas, dar au fost în cele din urmă copleșiți de mulțimea dușmanilor. Leonidas și-a pierdut viața după o luptă încrâncenată. Pentru spartani, s-a scris pe monumentul de la locul bătăliei: „Străine, mergi la Sparta și spune că noi ne-am dat viața aici, apărând legile ei.” (Herodot, *Istorii*)

Monumentul regelui Leonidas, de la Termopile (Grecia)

● Caută informații suplimentare despre existența, în comunitatea în care trăiești sau în apropierea acesteia, a unui monument închinat celor ce au luptat cândva pe locurile respective. Scrie o scurtă prezentare a monumentului care să includă: data când a fost realizat, cui îi este dedicat, ce eveniment istoric a prilejuit construirea lui.

Studiu de caz

Bătălia de la Maraton

O poveste despre disciplină și curaj

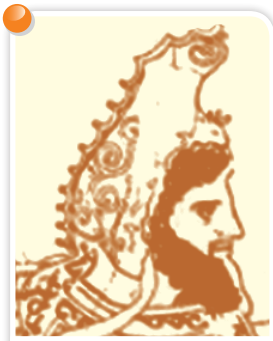
Celebră până astăzi în istorie datorită eroismului soldaților greci, bătălia de la Maraton s-a desfășurat în apropierea cetății Atena, pe țărmul Mării Egee, în anul 490 î.Hr.

La ordinul regelui persan Darius I, o mare armată formată din aproximativ 25 000 de soldați transportați pe corăbii a traversat Marea Egee. Sub conducerea comandanților militari Datis și Artaphernes, perșii au debarcat pe țărmul grecesc, la Maraton. Trupele ateniene, estimate la aproximativ 9000 de oameni aflați sub comanda **strategului** Miltiade, cărora li s-au alăturat circa 1000 de soldați din cetatea Plateea, au reușit să oprească și să respingă invazia persană. Victoria lor s-a datorat disciplinei stricte pe care o urmau soldații greci în luptă, dar și curajului dovedit de aceștia.

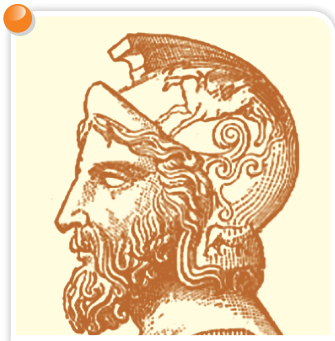
Se spune că un soldat atenian a străbătut în fugă distanța de aproape 42 de kilometri ce despărțea locul bătăliei de Atena, pentru a anunța victoria. Ajungând în cetate, acesta a putut rosti doar cuvintele *Am învins!*, înainte de a-și da viața. Acest soldat este considerat unul dintre eroii de la Maraton (*imaginile A*, *B*, *C*, *harta D*). În zilele noastre, *maratonul*, proba sportivă de alergare pe distanța de 42,192 km, amintește de bătălia de la Maraton.

A. *Locul pe care s-a desfășurat bătălia de la Maraton*

B. *Darius I, conducătorul Imperiului Persan*

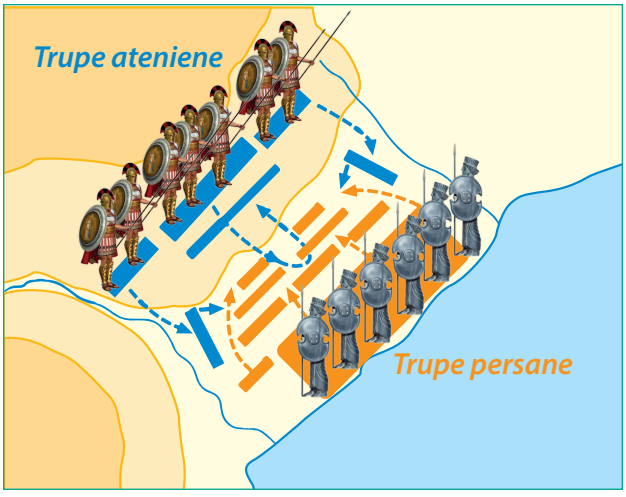

C. *Miltiade, comandantul atenienilor în bătălia de la Maraton*

Aplic

Privește imaginea **D**, care reprezintă planul bătăliei de la Maraton. Pornind de la acesta, imaginează-ți că ești un soldat atenian care a participat la bătălie. Scrie o scrisoare adresată unui prieten din cetatea Corint, care așteaptă vești despre tine și despre lupta la care ai participat. În scrisoare poți să povestești despre:

- soldații greci și cei perși care au participat la luptă;
- echipamentul; acțiunile soldaților;
- sentimentele tale în timpul luptei;
- finalul bătăliei;
- felul în care au fost întâmpinați soldații la întoarcerea lor la Atena.

D. *Bătălia de la Maraton (reconstituire)*

Dicționar

strateg – aici, comandant militar atenian, membru al Consiliului strategilor.

De reținut!

- ✓ Bătălia de la Maraton, din anul 490 î.Hr., a reprezentat unul dintre evenimentele principale ale Războaielor medice.
- ✓ În zilele noastre, cuvântul *maraton* este utilizat pentru proba sportivă de alergare care amintește de cursa soldatului grec ce a anunțat, la Atena, victoria împotriva perșilor.

Studiu de caz

Acropola atenieană

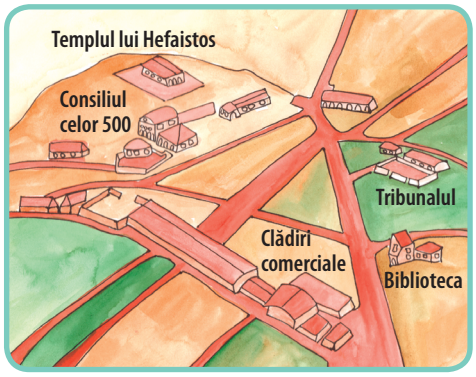
Un simbol al puterii și faimei cetății Atena

În anul 480 î.Hr., după bătălia de la Termopile, perșii au ajuns la Atena și au provocat distrugeri grave, inclusiv templelor de pe Acropola cetății. Atenienii au reconstruit din temelii clădirile și monumentele Acropolei, aceasta devenind cel mai faimos ansamblu monumental al lumii grecești. Cele mai multe lucrări de reconstrucție s-au desfășurat în perioada în care cetatea a fost condusă de Pericle, fiind realizate de **arhitecții** Fidias, Ictinos și Callicrates. La fiecare patru ani, aici aveau loc serbări grandioase dedicate zeiței Atena, numite *Panatenee*. Intrarea Acropolei ateniene era străjuită de o poartă impresionantă cu coloane, numită *Propilee*. Lângă aceasta se afla templul Atenei victorioase (*Atena Niké*). Pe platoul înalt se aflau o statuie uriașă a zeiței Atena, templele *Erechteion* și *Partenon*, închinate aceleiași zeițe, templul zeiței Artemis, sanctuarul lui Zeus.

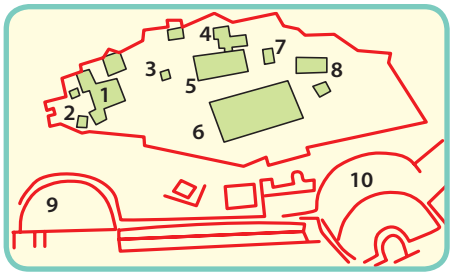

A. *Acropola atenieană în zilele noastre. În imagine se poate observa marele templu Partenon.*

La poalele Acropolei se afla *agora* Atenei (piața publică). Aici se aflau Templul lui Hefaistos, clădirea Tribunalului, cea a Consiliului celor 500, monumente și altare dedicate zeilor (*imaginile A–D*).

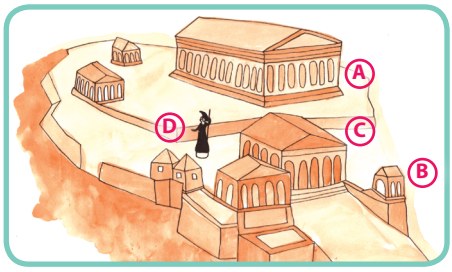

B. *Agora Atenei (plan)*

C. *Planul Acropolei ateniene (sec. II d.Hr.)*

1. *Propileele*
2. *Templul Atenei Victorioase*
3. *Statuia zeiței Atena*
4. *Templul Erechteion*
5. *Vechiul templu al Atenei*
6. *Templul Partenon*
7. *Altarul Atenei*
8. *Sanctuarul lui Zeus*
9. *Teatrul lui Herodus Atticus*
10. *Teatrul lui Dionysos*

D. *Acropola atenieană (reconstituire)*

Aplic

1. Amintește-ți înțelesul cuvântului *acropolă*, despre care ai învățat la lecția 3 din cadrul acestui capitol (*pag. 52*). Scrie un enunț despre organizarea unei cetăți grecești (*polis*) în care să utilizezi corect cuvântul respectiv.
2. Citește cu atenție textul de mai jos, apoi indică un motiv pentru care templul Partenon a fost închinat zeiței protectoare a orașului.

Marele templu dedicat Atenei a reprezentat simbolul cetății victorioase atât în luptele împotriva invadatorilor, cât și în cele duse pe plan intern, pentru instaurarea democrației. În templu se afla statuia zeiței, înaltă de 15 metri, realizată din aur și fildeș. (despre templul Partenon)

3. Privește cu atenție cele două imagini. Pe baza planului din imaginea **C**, scrie pe caiet numele clădirilor și al monumentelor marcate cu literele **A**–**D**, redate în imaginea **D**.

De reținut!

- ✓ Acropola Atenei a fost cel mai important ansamblu de arhitectură din lumea antică greacă.
- ✓ Pe Acropola Atenei se aflau clădiri, în principal cu destinație religioasă, precum și monumente.

Dicționar

arhitect – persoană care proiectează și construiește o clădire.

În cursul domniei sale, care a durat numai treisprezece ani, Alexandru Macedon (cel Mare) a străbătut peste 30 000 de kilometri și a cucerit teritorii de pe trei continente: Europa, Asia și Africa.

Dicționar

diadoh – urmaș, moștenitor, nume dat comandanților militari care și-au împărțit între ei imperiul întemeiat de Alexandru Macedon;
elenism – civilizație care îmbină trăsăturile grecești cu cele orientale, formată ca urmare a întemeierii Imperiului Macedonean;
sinteză – combinare a mai multor elemente într-o nouă formă, cu trăsături comune.

Înțeleg și învăț

Sistematizarea cunoștințelor

Pentru a înțelege și a reține informații noi, este utilă ordonarea acestora.

● Citește cu atenție textul lecției, apoi completează pe caiet o diagramă după modelul de mai jos, notând, în fiecare cadran, informațiile corespunzătoare.

1 conducător …	2 state rivale …
3 evenimente …	4 teritorii cucerite …

5 Alexandru Macedon și civilizația elenistică

A Afirmarea Regatului Macedoniei

Regatul Macedoniei a fost un stat care s-a afirmat în secolul al IV-lea î.Hr. sub conducerea lui Filip al II-lea. Acest stat se afla în nordul Greciei. În urma Războiului peloponeziac, atât Sparta, cât și Atena au decăzut, astfel că regele Filip al II-lea a profitat de slăbirea puterii cetăților-stat grecești, reușind să le cucerească (*documentul 1A*, *pag. 61*). În urma înfrângerii suferite la Cheroneea, în anul 338 î.Hr., Atena a fost nevoită să recunoască stăpânirea Macedoniei.

B Alexandru Macedon și sinteza elenistică

Politica regelui Filip al II-lea a fost continuată, din anul 336 î.Hr., de fiul acestuia, Alexandru Macedon. După ce și-a întărit stăpânirea asupra Greciei și a regiunilor învecinate, Alexandru s-a îndreptat împotriva Imperiului Persan. Acesta era condus de regele Darius al III-lea, pe care Alexandru l-a învins pe câmpul de luptă, la Issos și la Gaugamela. Înfrângând Imperiul Persan, Alexandru a ocupat Egiptul, Fenicia, Palestina, Siria, Asia Mică, Mesopotamia și Persia. În Orient, a stabilit la Babilon capitala imperiului pe care l-a întemeiat. Apoi a ajuns în fruntea armatei sale până în nord-vestul Indiei, regiune care a devenit granița de răsărit a acestui stat (*harta*, *pag. 61*).

Teritoriile stăpânite de Alexandru au format Imperiul Macedonean. În cadrul acestuia, el a dorit să întemeieze o nouă civilizație, care să reprezinte o **sinteză** între instituțiile de conducere, tradițiile, cultura Greciei și cele orientale. Astfel, Alexandru (numit și *cel Mare*) a pus bazele civilizației **elenistice**.

C Civilizația elenistică

Domnia lui Alexandru cel Mare s-a încheiat în anul 323 î.Hr. După moartea întemeietorului său, Imperiul Macedonean s-a destrămat, fiind împărțit între principalii comandanți militari (numiți **diadohi**) ai lui Alexandru. S-au format astfel statele elenistice, printre care s-au numărat Siria, Egipt și Macedonia. Regii care le conduceau aveau putere absolută asupra pământului și a locuitorilor, fiind ajutați de sfetnici sau de funcționari greci. Cultura elenistică a continuat să se dezvolte în aceste state, iar influențele grecești (limba și literatura greacă, alfabetul grecesc, arta) s-au răspândit din Europa de Vest până în Asia (*aplicația 3*, *pag. 61*).

De reținut!

- ✓ Ca urmare a scăderii puterii cetăților-stat grecești, acestea au fost cucerite de Regatul Macedoniei.
- ✓ Alexandru Macedon (cel Mare) a întemeiat un imperiu imens, ce cuprindea teritorii din Europa, Africa și Asia.
- ✓ Civilizația elenistică a îmbinat trăsăturile culturii grecești cu cele ale culturii orientale.

Explorez. Aplic

1 Filip al II-lea și Alexandru Macedon (cel Mare)

Citește textul **A**, privește imaginea **B**, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Cuceririle regelui Filip al II-lea au fost favorizate de organizarea unei armate deosebit de eficiente. Fiecare provincie a Macedoniei contribuia cu câte trei unități, una de cavalerie și două de infanterie, la armata regelui. Forța armatei o constituia falanga, formată din unități de luptători dotați cu o lance lungă de 5–7 m (sarisă). Filip al II-lea a combinat campaniile militare cu negocierile diplomatice, duse cu multă măiestrie. Această politică a fost continuată de fiul său, Alexandru Macedon.*

(despre Filip al II-lea, regele Macedoniei, sec. al IV-lea î.Hr.)

a. Precizează un avantaj de care s-a folosit regele Filip al II-lea pentru a obține victoria în campaniile sale militare.

b. Caută într-un dicționar înțelesul cuvintelor *cavalerie* și *infanterie*. Explică în scris cele două cuvinte.

B. *Soldați din armata Regatului Macedoniei*

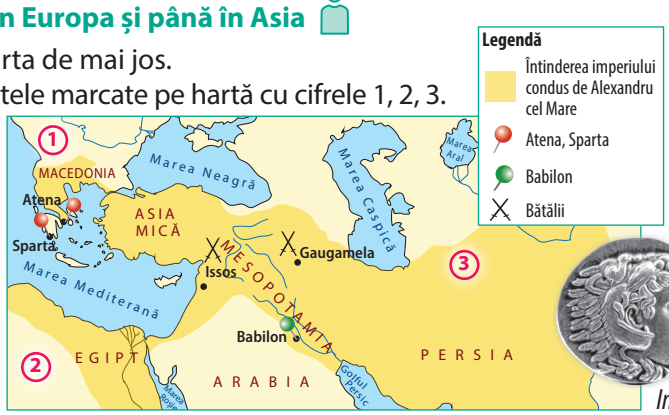
c. Compară soldații din imaginea **B** cu cel din imaginea **1C**, de la *pagina 57*. Care sunt asemănările pe care le poți identifica în privința echipamentului militar?

2 Un imperiu întins din Europa și până în Asia

Privește cu atenție harta de mai jos.

a. Numește continentele marcate pe hartă cu cifrele 1, 2, 3.

b. Precizează locurile unde Alexandru cel Mare a purtat două bătălii împotriva Imperiului Persan, marcate pe hartă.

Imperiul condus de Alexandru cel Mare

Monedă cu chipul lui Alexandru cel Mare (sec. al IV-lea î.Hr.)

3 Alexandria din Egipt, un oraș elenistic

A. *Farul din Alexandria (reconstituire)*

Lucrați în perechi. Priviți imaginea **A** și citiți cu atenție documentul **B**. Pornind de la acestea:

a. Identificați trei informații care demonstrează că Alexandria din Egipt era, în Antichitate, un oraș elenistic.

b. Transcrieți din documentul **B** construcțiile specifice Alexandriei antice. Căutați informații suplimentare și realizați câte o scurtă descriere a construcțiilor respective.

B. *Capitala Egiptului elenistic a fost mutată la Alexandria, oraș întemeiat de Alexandru cel Mare. O populație pestriță umplea străzile orașului: fenicieni, africani, arabi, egipteni, greci, evrei. Cu toții vorbeau între ei limba greacă și respectau legile grecești. Alexandria a devenit cel mai strălucit oraș al vremii sale, cu farul și cu biblioteca sa imensă.* (Frank Welsh, *Istoria lumii*)

ATUNCI ȘI ACUM

Hypatia din Alexandria, o femeie matematician

În Epoca Antică, atât în Orient, cât și în lumea greacă, femeile aveau, în general, mai puține drepturi decât bărbații. Rolul lor era îndeosebi acela de a avea grijă de casă și de familie. Totuși, unele femei au reușit să devină cunoscute prin activitatea lor. Printre acestea s-a numărat Hypatia din orașul egiptean Alexandria. Ea a trăit în urmă cu peste 1500 de ani. Tatăl ei a fost matematician, așa că Hypatia a devenit, la rândul ei, interesată de matematică și de astronomie, contribuind la dezvoltarea acestor științe și a civilizației elenistice.

Hypatia (portret imaginar de J. M. Gaspard)

● Cunoști alte exemple de femei, din trecut sau din prezent, care au devenit cunoscute în literatură și artă ori prin activitatea lor științifică? Numește două dintre ele și precizează domeniul în care s-a afirmat fiecare.

Axa timpului

338 î.Hr.	336 î.Hr.	333 î.Hr.	331 î.Hr.	323 î.Hr.
Bătălia de la Cheroneea	Alexandru Macedon devine conducătorul Regatului Macedoniei	Bătălia de la Issos	Bătălia de la Gaugamela	Încheierea domniei lui Alexandru Macedon

Statuie din marmură care îl reprezintă pe filosoful grec Socrate.

Dicționar

efeb – tânăr grec aflat în perioada pregătirii militare;
filosofie – domeniu al cunoașterii care studiază existența și gândirea umană. Numele provine din limba greacă: dragoste de înțelepciune;
sculptură – creație artistică realizată prin cioplirea sau modelarea unor materiale dure (piatră, metal etc.);
stil – aici, model de construcție.

Înțeleg și învăț

Știu – Vreau să știu – Am învățat

● Amintește-ți ce ai învățat în clasa a IV-a, la istorie, despre vechii greci. Realizează pe caiet un tabel, după modelul de mai jos. La începutul lecției *Frumos și cunoaștere în lumea greacă*, completează primele două coloane ale tabelului. Citește cu atenție lecția. La final, înscrie pe ultima coloană aspectele noi despre care ai învățat.

Știu	Vreau să știu	Am învățat
...	...	...

6 Frumos și cunoaștere în lumea greacă

A La școală: viitori cetățeni și soldați

În lumea greacă, educația copiilor era considerată foarte importantă în vederea pregătirii pentru viața de adult. Copiii erau crescuți în familie până la vârsta de șapte ani. Apoi fetele rămâneau în casa părintească, fiind instruite cum să îngrijească de gospodărie și de familie, iar băieții mergeau la școală. Ei învățau să scrie utilizând alfabetul grecesc, să citească și să socotească, făceau exerciții fizice, studiau religia și mitologia grecilor (*documentul 1B, pag. 63*).

Băieții spartani erau pregătiți, prin antrenamente militare permanente, pentru a deveni soldați neînfricați. Copiii atenieni erau educați ca viitori cetățeni capabili să participe la conducerea statului. La vârsta de 18 ani, tinerii atenieni își începeau pregătirea militară, devenind **efebi**. După doi ani erau considerați cetățeni cu drepturi depline.

B Dragostea pentru frumos

Arta și arhitectura grecilor antici au devenit, de-a lungul istoriei, modele pentru întreaga creație artistică a lumii. Iubitori de frumos, grecii au realizat cu măiestrie **sculpturi** precum *Discobolul* (creație a sculptorului Myron), *Hermes cu Dionysos copil* și *Afrodita din Cnidos* (sculptate de Praxiteles), *Venus din Milo*. Printre operele artistice se numără vasele din ceramică pictată, precum și picturile murale (realizate pe pereții încăperilor). Templele au fost construcțiile reprezentative pentru arhitectura greacă. În funcție de aspectul coloanelor, acestea erau construite în **stil** doric, ionic sau corintic (*aplicația 2, pag. 63*).

C Dorința de cunoaștere

Cercetările științifice ale grecilor antici au contribuit la dezvoltarea cunoașterii umane (*aplicația 3, pag. 63*). În matematică, Pitagora a descoperit teorema care îi poartă numele, iar Arhimede a inventat o metodă de calcul a numărului π (pi – 3,14). De asemenea, acesta a studiat și a descris fenomene și legi ale fizicii. Herodot și Tucidide au pus bazele științei istorice. Hipocrate a rămas în istorie prin descoperirile sale din domeniul medicinei. Savanți greci precum Platon, Aristotel, Socrate au inventat și au dezvoltat **filosofia**, din dorința de a înțelege și de a explica tainele gândirii umane, ale vieții și ale naturii. Civilizația antică greacă a reprezentat baza culturii și a civilizației europene.

De reținut!

- ✓ În lumea greacă, s-au dezvoltat două modele principale de educație: cea spartană și cea ateniană.
- ✓ Arta și arhitectura Greciei antice reprezintă și astăzi surse de inspirație pentru creațiile artistice.
- ✓ Savanții greci au dezvoltat științe și domenii ale cunoașterii precum istoria, matematica, biologia, geografia, fizica, medicina, astronomia și filosofia.

Explorez. Aplic

1 Educația școlară în lumea greacă

Privește imaginea **A**, citește textul **B**, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Profesor și elevi*

B. *Copilul grec trebuia să învețe poezii dacă dorea ca, mai târziu, să fie considerat un om educat. Dar, în același timp, un loc important îi revenea educației fizice, bazate pe alergare, aruncarea suliței și a discului, săritura în lungime. Copiii se antrenau pe terenul de sport, numit* palestră. *Muzica era și ea considerată importantă. Matematica se învăța prin exerciții care îi pregăteau pe copii pentru comerț, meșteșuguri, construcții sau viața militară.*

(Henri-Irénée Marrou, *Istoria educației în Antichitate*)

- Pe baza lecției (*pag. 62*) și a textului **B**, realizează pe caiet un tabel, după modelul de mai jos, în care să scrii asemănări și deosebiri între educația școlară din lumea greacă și cea de astăzi.

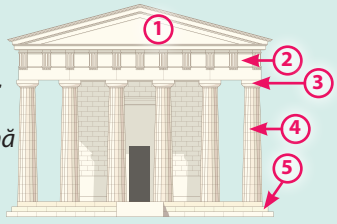
ÎN LUMEA GREACĂ		ÎN PREZENT
Deosebiri	**Asemănări**	**Deosebiri**

2 Arhitectura greacă

Stilurile arhitecturii antice grecești puteau fi deosebite mai ales după forma capitelurilor coloanelor, care reprezentau partea de sus a acestora. În prezent, numeroase clădiri cuprind elemente inspirate din arhitectura greacă.

Componente principale ale templului grec

1. *Fronton* **4.** *Coloană*
2. *Friză* **5.** *Bază*
3. *Capitel*

*Stilul **doric**: capitelul este simplu, fără decorații.*

*Stilul **ionic**: capitelul seamănă cu o panglică răsucită la capete.*

*Stilul **corintic**: capitelul este decorat cu frunze sculptate.*

- Privește cu atenție imaginile **A** și **B**.
  - **a.** Indică trei asemănări în privința elementelor de arhitectură, între construcțiile redate în imagini.
  - **b.** Numește stilul ilustrat de coloanele fiecăreia dintre cele două construcții.
  - **c.** Precizează câte secole au trecut de la construirea templului din imaginea **A** până la realizarea Ateneului Român, din imaginea **B**.

A. *Templu grecesc (Agrigento, Italia, sec. al V-lea î.Hr.)*

B. *Ateneul Român (București, sec. al XIX-lea)*

3 Savanții greci – părinți ai științelor de azi

- Formați grupe de câte 3–4 elevi. Pe baza lecției, căutați informații suplimentare despre un om de știință din lumea antică greacă, apoi alcătuiți o scurtă fișă biografică a acestuia.

Axa timpului

Sec. VI î.Hr.	Sec. V î.Hr.	Sec. IV î.Hr.	Sec. III î.Hr.	Sec. II î.Hr.
Thales descoperă teoremele geometriei	Herodot devine primul istoric	Aristotel pune bazele biologiei	Eratostene calculează lungimea unui meridian terestru	Hiparh întemeiază astronomia științifică

ATUNCI ȘI ACUM

Muzica și dansul

În viața grecilor antici, muzica și dansul erau foarte importante. La școală, copiii învățau să cânte la diferite instrumente muzicale (în principal fluier, nai sau liră). Soldații erau acompaniați de sunete muzicale, care îi ajutau să mențină ritmul de marș. Sărbătorile religioase erau întotdeauna însoțite de muzică și dansuri.

Lecția de muzică (pictură pe un vas din ceramică)

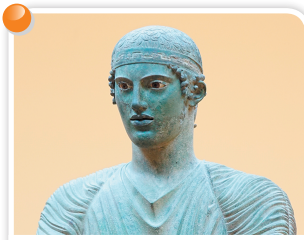
- Crezi că, în prezent, muzica și dansul sunt la fel de apreciate de oameni ca în lumea antică greacă? Argumentează-ți răspunsul.

Studiu de caz

Moștenirea lumii grecești

Sculptura

Grecia este considerată patria sculpturii. Cele mai multe dintre sculpturi au fost realizate în piatră sau în marmură, care se găseau din abundență în spațiul grecesc. Altele au fost obținute prin prelucrarea bronzului (*imaginea A*). Artiști vestiți pentru operele lor au fost Fidias, Myron, Praxitele, Scopas. Sculpturile reprezentau oameni simpli, dar și zei.

A. *Auriga (Conducătorul de car) de la Delfi. Sculptură în bronz din sec. al V-lea î.Hr.*

Teatrul

B. *Măști utilizate în piesele de teatru*

Grecii au inventat spectacolele de teatru. La început, în timpul serbărilor închinate lui Dionysos, zeul viței-de-vie, grupuri de oameni dansau și cântau în jurul unui **altar**, iar din rândul lor, unul sau doi actori rosteau diferite replici. Cu timpul, au fost construite teatre în aer liber, destinate acestor spectacole (*imaginile B, D*). Rolurile erau interpretate numai de bărbați, iar aceștia purtau măști vesele sau triste, după caz. Cei mai vestiți **dramaturgi** ai Greciei au fost Eschil, Sofocle și Euripide, autori de **tragedii**, respectiv Aristofan, primul autor de **comedii** din istorie.

Cunoașterea științifică: numere și armonie

Matematicianul și filosoful grec Pitagora avea convingerea că tot ce există în lume este format din numere. De aceea, studiul matematicii poate explica întregul Univers și fiecare lucru în parte, pentru că, potrivit acestuia, *lucrurile sunt numere*. El a descoperit și a studiat proporțiile aritmetice și pe cele geometrice. De asemenea, a explicat proporțiile matematice ale notelor muzicale, realizând primele cercetări de teorie muzicală (*imaginea C*).

C. *Pitagora cercetând armonia sunetelor (gravură, sec. al XV-lea)*

Aplic

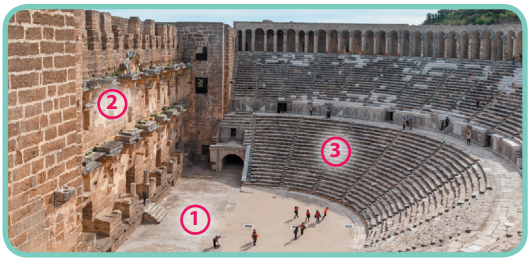
Investigație. *La teatru, în Grecia antică*

Citește documentul de mai jos și privește imaginea **B**. Informează-te suplimentar și realizează o investigație cu titlul *La teatru, în Grecia antică*. Investigația poate avea ca subiecte: aspectul unui teatru, modul în care se desfășurau spectacolele, actorii, piesele de teatru, asemănări și deosebiri între teatrul antic și cel din prezent.

Pentru această activitate este necesar:

- să alcătuiești un plan al investigației (privind etapele de informare, realizare și finalizare);
- să cauți și să selectezi informațiile și imaginile utile;
- să citești cu atenție sursele istorice;
- să realizezi textele și să adaugi imaginile ilustrative;
- să formulezi propriile concluzii privind tema studiată.

O, Pace! Tu ne dai belșug de struguri!
Mi-ar trebui un imn atât de mare
Să te slăvesc! (după Aristofan, *Pacea*)

D. *Teatrul de la Aspendos (azi, Turcia, secolul al II-lea d.Hr.)*
1. *Scena*
2. *Culise (zona rezervată actorilor)*
3. *Locurile spectatorilor*

Dicționar

altar – loc (platformă) destinată cultului unei divinități;
comedie – piesă de teatru cu subiect vesel;
dramaturg – autor de piese de teatru;
tragedie – dramă, piesă de teatru cu subiect grav, trist.

De reținut!

- ✓ Moștenirea lumii grecești cuprinde opere de artă și de arhitectură, creațiile literare și teatrul, cunoașterea științifică.
- ✓ Ca urmare a faptul că civilizația greacă se află la baza celei europene moderne, se poate afirma că Grecia a fost educatoarea Europei.

Studiu de caz

Jocurile Olimpice în Antichitate

Sportul în lumea greacă: competiție pe timp de pace

Jocurile sportive sunt un obicei pentru care suntem gata să lăsăm armele deoparte, să renunțăm la orice dușmănie și să ne întâlnim cu toții pentru a ne aminti de trecutul nostru comun. (după Isocrate, filosof atenian, sec. al IV-lea î.Hr.)

A. *Vas ceramic (sportivi alergând)*

Prima mențiune a unor jocuri sportive se regăsește în opera poetului antic Homer, *Iliada*. Cele mai prestigioase dintre întreceri erau cele numite *panelenice*, deoarece reuneau participanți din toată lumea greacă. Acestea erau organizate la Olimpia, Nemeea, Delfi și Corint. Sportivii proveneau numai din rândul grecilor.

Jocurile Olimpice au început în anul 776 î.Hr., în marele sanctuar al lui Zeus de la Olimpia. Acestea aveau loc la fiecare patru ani. Pe durata desfășurării lor, cetățile grecești încetau orice luptă între ele. Zeci de mii de spectatori greci veneau de pretutindeni să asiste.

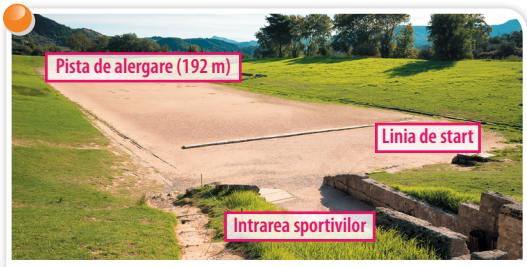
Prima sportivă olimpică a fost Kyniska din Sparta, fiica regelui spartan Arhidamos. Ea a concurat, în secolul al IV-lea î.Hr., la cursa de care. Din anul 632 î.Hr. s-a constituit o categorie specială de jocuri sportive, dedicată copiilor între 12 și 18 ani. Învingătorii erau răsplătiți cu coroane din frunze de măslin și erau considerați adevărați eroi. Nu se acorda decât locul I (*imaginile A*, *B*).

Jocurile Olimpice s-au desfășurat fără întrerupere timp de aproape 1200 de ani, fiind desființate în anul 394 d.Hr.

Probele sportive

Cea mai prestigioasă probă era *stadiul*: alergarea pe distanța de 192 de metri. Se mai adăugau:

- cursa de fond (pe o distanță de 1,3 – 4 km);
- pugilatul (un fel de box);
- luptele corp la corp;
- cursa de care trase de câte patru cai (cvadrigi);
- pentatlonul (întrecere care combina cinci probe: alergare, sărituri, aruncarea discului, aruncarea suliței, lupte).

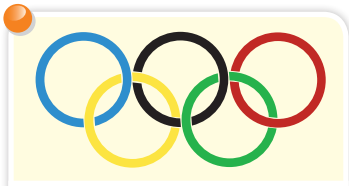

B. *Stadionul – spațiul pentru proba de alergare (Olimpia, în prezent). Lungimea pistei de alergare a fost obținută prin înmulțirea cu 600 a mărimii piciorului lui Hercule!*

Aplic

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Căutați informații despre Jocurile Olimpice (din Antichitate și din lumea modernă) și completați o fișă, după modelul de mai jos. Prezentați în clasă informațiile descoperite. Discutați despre asemănările și deosebirile dintre cele două categorii de jocuri sportive.

	Jocurile Olimpice antice	Jocurile Olimpice moderne
Anul înființării		
Locul desfășurării		
Sportivi participanți		
Stabilirea câștigătorilor		
Sportivi celebri		

Drapelul Jocurilor Olimpice moderne

Stadionul din Atena (Grecia) pe care s-au desfășurat, în 1896, primele Jocuri Olimpice moderne

De reținut!

- ✓ La Jocurile Olimpice din Antichitate participau numai grecii. Sportul avea un rol foarte important în lumea grecilor, de aceea, în timpul Jocurilor Olimpice, orice conflict militar înceta.
- ✓ Jocurile Olimpice antice s-au desfășurat la Olimpia pe parcursul a aproape 1200 de ani.

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

Grecii antici și invențiile lor uimitoare

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Imaginați-vă că sunteți ziariști la o revistă specializată pe domeniile științei și tehnicii. Pornind de la imaginile **A**, **B**, **C**, realizați o prezentare, la alegere, de circa o pagină, despre o invenție sau un inventator din lumea antică greacă. Va fi necesar:

- ✓ să motivați alegerea făcută;
- ✓ să utilizați corect informațiile istorice, geografice, științifice;
- ✓ să evidențiați importanța subiectului prezentat, pentru lumea de azi.

ETAPELE PROIECTULUI:

1. Pregătire

- alegeți subiectul prezentării și împărțiți sarcinile de lucru (căutarea informațiilor, selectarea imaginilor, scrierea textului);
- realizați un plan al prezentării.

2. Realizare și verificare:

- selectați textele și imaginile potrivite;
- compuneți prezentarea, asigurându-vă de corectitudinea redactării (ortografie, punctuație, aspect).

3. Finalizare și prezentare:

- Fiecare grupă va susține în fața clasei prezentarea realizată. Discutați în clasă despre importanța descoperirilor științifice și a invențiilor grecilor antici, transmise până azi. Puteți alcătui un panou tematic al clasei, pe care să expuneți cele mai interesante prezentări.

Proiect

INVENȚII ALE GRECILOR ANTICI

A. ***Macaraua*** *a fost inventată de greci în secolul al VI-lea î.Hr.*

B. *Inventarea* ***contorului mecanic pentru măsurarea distanțelor*** *îi este atribuită lui Arhimede (sec. al III-lea î.Hr.)*

C. ***Ușile automate*** *nu sunt o invenție modernă. Ele au fost realizate încă din secolul I d.Hr. de Heron din Alexandria.*

Cercul micilor istorici

În labirint, pe urmele lui Tezeu

Ideea labirintului le-a fost inspirată grecilor antici, se pare, de imensul palat regal din Cnossos, aflat în insula Creta. Legenda spune că regele Minos l-a ascuns pe fiul său, fiorosul Minotaur, într-un labirint. Eroul atenian Tezeu, ajutat de Ariadna, a reușit să ajungă la Minotaur și să îl ucidă.

- Citiți legenda lui Tezeu și a labirintului în cartea *Legendele Olimpului*, de Alexandru Mitru. Pe baza lecturii, realizați un afiș care să ilustreze legenda. În centrul afișului, desenați labirintul în care se află Minotaurul, apoi invitați alți colegi să descopere soluția acestuia.

Tezeu și Minotaurul

Pentru a afla mai multe...

- Citește:
  - Alexandru Mitru, *Legendele Olimpului*, în orice ediție
  - Homer, *Iliada*, Editura Corint Junior
  - Homer, *Odiseea*, Editura Corint Junior
- Vizionează:
  - Filmul *Acropola ateniană*: https://www.youtube.com/watch?v=TJ7dYIi3Rl4
- Vizitează muzeele și paginile de internet ale acestora:
  - Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța: https://www.minac.ro/
  - Muzeul de Arheologie Callatis, Mangalia http://www.muzeulcallatis.ro/
  - Muzeul și șantierul arheologic Histria http://www.cimec.ro/Arheologie/web-histria/3muzeulhistria/muzeu.htm

Recapitulare

Harta ideilor

Civilizația greacă și sinteza elenistică					
1. Mediul natural și ocupațiile	**2. Adevăr și legendă**	**3. *Polis*-ul. Atena și Sparta**	**4. Războaiele grecilor**	**5. Alexandru Macedon și civilizația elenistică**	**6. Frumos și cunoaștere**
Spațiul grecesc dominat de munți și de mare	Religie politeistă. Zeul suprem: Zeus	Cetăți-stat: Sparta și Atena. Întemeierea coloniilor	Războaiele medice: luptele cetăților-stat împotriva Imperiului Persan	Afirmarea Macedoniei. Întemeierea Imperiului Macedonean	Modele de educație: militară (Sparta) și civică (Atena)
Ocupații: ● agricultură; ● meșteșuguri; ● comerț.	Cele mai vechi opere literare europene: *Iliada* și *Odiseea*	Democrația ateniană	Războiul peloponeziac: decăderea Atenei	Sinteza elenistică: îmbinarea civilizației grecești cu cea orientală	Dezvoltarea artei și a arhitecturii. Noi domenii de cunoaștere științifică

a. Desenează pe caiet o axă (sau o friză) cronologică pe care să notezi cinci evenimente din istoria grecilor antici, despre care ai învățat în cadrul capitolului *Civilizația greacă și sinteza elenistică*.

b. Realizează câte o scurtă prezentare, de circa 10 rânduri fiecare, privind: un personaj legendar, un conducător, respectiv un reprezentant al culturii sau al științei din lumea antică greacă, la alegere. Cele trei prezentări vor include și motivele alegerilor făcute de tine.

Atelier

În muzeul de artă: frescă, basorelief, statuie

O **frescă** este o pictură realizată pe un perete din piatră sau din cărămidă. Frescele descoperite în palatul de la Cnossos, din insula Creta, sunt vechi de peste 3000 de ani. **Basorelieful** este o sculptură în relief realizată pe fundalul unui perete, fără a fi desprinsă de acesta. În lumea greacă, basoreliefurile erau, de regulă, decorate cu diferite culori.

Statuia se deosebește de basorelief prin faptul că este desprinsă de orice fundal. Privitorul poate înconjura o sculptură, pentru a o privi din orice direcție.

- Privește cu atenție imaginile **A**, **B**, **C**. Realizează pe caiet un tabel, după modelul alăturat, în care să notezi informațiile necesare pentru completarea casetelor libere.

MODEL DE REZOLVARE

Opera artistică/ elemente specifice	A	B	C
Modul de realizare	Frescă		
Personaje			Zeiță
Materialul utilizat de artist		Marmură	

A. *Purtătorii de apă (Cnossos, insula Creta)*

B. *Călăreți (Templul Partenon)*

C. *Zeița Atena*

Evaluare — Știu să rezolv!

1 Privește imaginea **A**, citește cu atenție sursa istorică **B**, apoi rezolvă cerințele.

A. *Plantație de măslini în Grecia*

B. *Agricultura este atât de simplă, dacă fiecare se străduiește să o înțeleagă! Atunci când vine toamna, toți oamenii își îndreaptă ochii către cer, așteptând ca zeii să le dea ploaia atât de necesară însămânțării pământurilor. Apoi, când recolta este pregătită, ea trebuie culeasă cu grijă. Vița-de-vie, de pildă: este suficient să o urmărești cum crește, să aștepți ca strugurii să se coacă și astfel îți vor spune chiar ei când sunt gata de cules. La fel trebuie procedat și cu măslinele ori cu smochinele.*

(după Xenofon, *Economica*)

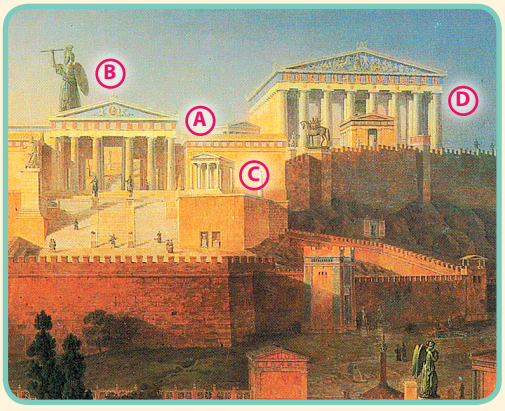
a. Scrie pe caiet ideea principală a textului citit.
b. Transcrie din text fragmentul care arată influența climei asupra activității oamenilor.
c. Precizează o cultură agricolă menționată de autor, ilustrată în imaginea **A**.
d. Numește alte două ocupații ale grecilor antici, în afara celor amintite în sursa istorică.

2 Privește cu atenție imaginea *Acropola ateniană*. Scrie pe caiet varianta corectă de răspuns pentru fiecare dintre enunțurile de mai jos.

a. Litera **A** corespunde:
- unui templu;
- intrării pe Acropola ateniană;
- unei fresce.

b. Litera **B** indică statuia zeiței:
- Artemis;
- Afrodita;
- Atena.

c. Literele **C** și **D** corespund, în ordine, templelor:
- Atenei Niké și Partenon;
- Afroditei și Partenon;
- Herei și Partenon.

Acropola ateniană (pictură de Leo von Klenze)

3 Copiază pe caiet textul lacunar de mai jos. Alege, din lista dată, cuvintele potrivite și completează spațiile libere din text.

O formă de conducere politică, inventată în cetatea …, în care toți cetățenii sunt egali în drepturi se numește … . O …. grecească era o cetate nouă, întemeiată la distanță de orașul de origine al întemeietorilor săi. Cetatea din care proveneau aceștia se numea … .

AUTOEVALUARE — Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	a	1 punct
	b	1 punct
	c	1 punct
	d	1 punct
2	a	1 punct
	b	1 punct
	c	1 punct
3	2 cuvinte plasate corect	1 punct
	Toate cuvintele plasate corect	2 puncte
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

Unitatea V

Lumea romană

1. Fondarea Romei: istorie și legendă
2. Statul roman
   - ♦ Studiu de caz. *Armata romană*
3. Viața cotidiană în lumea romană
   - ♦ Studiu de caz. *Orașul și monumentele publice*
   - ♦ Studiu de caz. *Colosseum și gladiatorii*
   - ♦ Studiu de caz. *Pompei*
   - ♦ Studiu de caz. *Zeii romanilor. Templele*
   - ♦ Studiu de caz. *Creștinismul*
4. Romanizarea
- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Arcul de Triumf al împăratului Constantin cel Mare, Roma

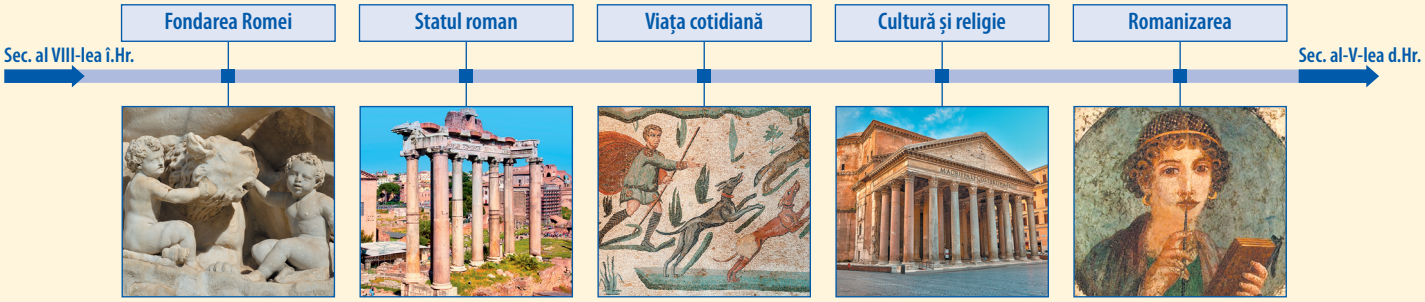
În acest capitol:

vei înțelege

- ✓ cine au fost romanii și cum trăiau aceștia;
- ✓ de ce romanii sunt considerați strămoșii mai multor popoare europene;
- ✓ care sunt principalele moșteniri lăsate de romani lumii moderne;

vei învăța

- ✓ să localizezi în timp și în spațiu evenimente din istoria romanilor;
- ✓ să descifrezi și să compari informații din surse istorice diferite;
- ✓ să descrii rolul unor personalități în desfășurarea evenimentelor din istoria romană.

Statuia reprezentând Lupoaica și pe cei doi gemeni, Romulus și Remus, este considerată un simbol al lumii romane.

Dicționar

colină – formă de relief mai joasă decât dealul;
Eneida – operă literară considerată epopeea istoriei romanilor, scrise de poetul Virgiliu. Aceasta povestește faptele lui Eneas din Troia, strămoșul legendar al poporului roman.
fondare – întemeiere;
Senat – principala instituție politică din statul roman. La început, în perioada regală, a fost format din 100 de membri, având rolul de a-l sfătui pe rege. Cu timpul, importanța Senatului a crescut, iar numărul de membri a ajuns la 300.

Înțeleg și învăț

Descoperirea caracteristicilor comune

Citește cu atenție paragrafele **B** și **C** ale lecției. Amintește-ți ce ai învățat despre orașele-stat din Orientul Antic și din lumea greacă. Scrie pe caiet cel puțin trei asemănări (sau caracteristici comune) între acestea și orașul Roma.

1 Fondarea Romei: istorie și legendă

A Peninsula Italică și locuitorii ei în Antichitate

Peninsula Italică este situată în sudul Europei. Clima blândă, relieful format din munți înalți, dealuri și câmpii roditoare, favorabile agriculturii și creșterii animalelor, au atras numeroase populații care s-au stabilit pe acest teritoriu în trecut. În zona centrală și de nord s-au așezat etruscii, iar în sud și în insula Sicilia grecii au întemeiat numeroase colonii. O mare parte a peninsulei a fost ocupată de italici. Din rândul acestora, latinii s-au stabilit în centrul Italiei de azi. Aici, pe malul fluviului Tibru, ei au întemeiat orașul-stat Roma (*harta 1A*, *documentul 1B*, *pag. 71*). Locuitorii ei, romanii, vorbeau limba latină.

B Fondarea Romei, legendă sau adevăr istoric?

Romanii considerau anul 753 î.Hr. ca fiind primul din istoria lor pentru că, potrivit tradiției istorice, Roma a fost **fondată** în anul respectiv. Legenda întemeierii Romei a fost descrisă de scriitorii și istoricii romani. Printre aceștia s-au numărat poetul Virgiliu, autorul ***Eneidei***, epopeea care povestește despre începuturile istoriei romane, respectiv istoricii Titus Livius și Plutarh (*documentele 2A* și *2B*, *pag. 71*). Conform legendei, strămoșul romanilor a fost eroul Eneas, care a reușit să se salveze din Troia la sfârșitul Războiului troian și s-a stabilit în Italia. Mai târziu, doi gemeni, Romulus și Remus, fiii zeului războiului, Marte și ai prințesei Rhea Silvia (o urmașă a lui Eneas) au decis să întemeieze un nou oraș – Roma. Numele acestuia provine de la cel al lui Romulus.

Cercetările istorice au demonstrat că teritoriul Romei a fost ocupat de oameni încă de acum 3000 de ani. În secolul al VIII-lea î.Hr., pe **colina** Palatin, a fost întemeiată o așezare locuită de latini. Aceasta s-a dezvoltat și a devenit orașul Roma.

C Roma regală (753–509 î.Hr.)

De la întemeiere și până în anul 509 î.Hr., Roma a fost condusă de șapte regi, Romulus fiind considerat de istorici primul dintre aceștia. Regele avea, în principal, atribuții militare și religioase. Un rol important în conducerea Romei îl avea **Senatul** (Sfatul Bătrânilor). Sub conducerea regilor s-au stabilit sărbătorile religioase, au fost construite primele temple, a fost ridicat zidul de apărare care înconjura Roma.

De reținut!

- ✓ Relieful și clima favorabile activității umane au determinat așezarea în Italia a diferitelor populații antice: etrusci, greci, italici.
- ✓ Potrivit legendei, fondarea Romei a fost un eveniment petrecut în anul 753 î.Hr. Studiile istorice au demonstrat prezența oamenilor pe teritoriul Romei în urmă cu peste trei milenii.
- ✓ Între anii 753 și 509 î.Hr., Roma a fost organizată ca regat.

Explorez. Aplic

1 Peninsula Italică și locuitorii ei în Antichitate

Privește harta **A**, citește documentul **B** și rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Locuitori ai Peninsulei Italice în Antichitate (sec. VIII–VI î.Hr.)*

B. *Zeii și oamenii au ales pentru întemeierea orașului aceste coline pe care respiri un aer atât de curat și de sănătos, pe lângă care trece fluviul Tibru. Pe el, corăbiile aduc roadele pământului. Un oraș în vecinătatea mării, nefiind însă prea apropiat de mare, ca să fie amenințat de primejdia năvălirii străinilor ce vin cu flotele lor.*

(după Titus Livius, *De la întemeierea Romei*)

a. Numește orașul a cărei așezare este descrisă în documentul **B**.
b. Precizează trei avantaje ale așezării orașului, amintite în documentul **B**.
c. Localizează pe harta **A** trei populații din vecinătatea Romei.
d. Pe baza cunoștințelor de geografie și a hărții **A**, numește două forme de relief din spațiul italic și câte o ocupație a locuitorilor antici legate de fiecare dintre acestea.

2 Întemeierea Romei

Formați grupe de câte trei elevi. Pe baza documentelor **A** și **B**, respectiv a imaginii **C**, formulați răspunsuri pentru cerințele de mai jos.

A. *Cetatea Romei a fost întemeiată de doi frați gemeni, Romulus și Remus. Abandonați de mici pe malul fluviului Tibru, ei au fost găsiți și hrăniți de o lupoaică. Mai târziu, cei doi frați au hotărât să întemeieze un oraș pe locul unde au fost crescuți de aceasta. Orașul a fost numit Roma, după numele lui Romulus.*

(după Titus Livius, *De la întemeierea Romei*)

B. *Romulus a început construirea orașului. A chemat și oameni din rândul populațiilor vecine să dea o mână de ajutor. Pentru a trasa granița acestuia, a hotărât să sape un șanț în jurul centrului orașului. Trăgând de jug boii înhămați la plug, Romulus a săpat o brazdă adâncă peste care s-au ridicat apoi primele ziduri.*

(după Plutarh, *Vieți paralele*)

C. *Romulus (dreapta), la întemeierea cetății (pictură de A. Carracci, sec. XVI)*

a. Scrieți litera documentului care descrie acțiunea redată în imaginea **C**.
b. Realizați o axă a timpului pe care să plasați, în ordine cronologică, evenimentele prezentate în documentele **A** și **B**, respectiv în imaginea **C**.
c. Imaginați-vă că participați la întemeierea Romei. Ce l-ați sfătui pe Romulus în privința organizării cetății?

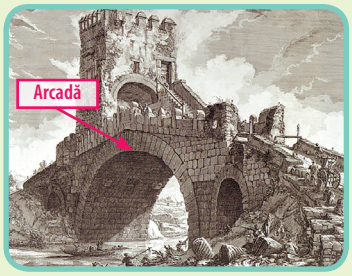
Axa timpului

Sec. X î.Hr.	753 î.Hr.	716–673 î.Hr.	641–616 î.Hr.	Sec VI î.Hr.	509 î.Hr.
Cele mai vechi urme de locuire pe teritoriul cetății Roma	Fondarea Romei, potrivit legendei	Regele Numa Pompilius fixează sărbătorile religioase	Regele Ancus Marcius întemeiază Ostia, portul Romei	Regele Servius Tullius construiește zidurile Romei	Sfârșitul perioadei regalității

ATUNCI ȘI ACUM

Etruscii, un popor enigmatic

Originea acestui popor, ce s-a așezat în Peninsula Italică în urmă cu aproape 3000 de ani, nu este pe deplin cunoscută. Etruscii erau organizați în orașe-stat, precum Falsena (Bologna de azi) sau Perusna (Perugia). Acestea erau ridicate după planuri bine stabilite, având un sistem de construcție foarte avansat. Romanii au fost influențați de etrusci pe plan cultural și religios. În arhitectură, ei au preluat și au dezvoltat arcada (arcul) și construcția boltei, inventate de etrusci. De asemenea, trei dintre cei șapte regi ai Romei au fost etrusci. Etruscii erau numiți tusci de către romani. Numele regiunii Toscana, din Italia zilelor noastre, provine de la cel al etruscilor.

Pons Salarius, de la Roma, cel mai vechi pod din piatră cu arcadă. A fost ridicat în timpul domniei regelui etrusc Tarquinius Priscus (sec. VII–VI î.Hr.)

● Observă construcțiile din localitatea sau regiunea în care trăiești (clădiri, monumente, poduri etc.). Vei putea identifica astfel arcul sau bolta, inventate în Antichitate, dar utilizate și în prezent.

Statul roman a avut cea mai mare întindere teritorială în timpul domniei împăratului Traian (98–117 d.Hr.).

Dicționar

expansiune teritorială – extindere a statului prin cucerirea unor teritorii;
magistrat – în statul roman, conducător ales anual;
patrician – (din limba latină: *pater*, părinte, tată) aristocrat, în Roma antică;
plebeu – locuitor liber al Romei (agricultor, meșteșugar, negustor etc.), fără drepturi politice;
popor migrator – aici, popor nomad, din afara statului roman, care se mută de pe un teritoriu pe altul;
provincie romană – teritoriu din afara Italiei stăpânit de statul roman;
sfetnic – sfătuitor.

Înțeleg și învăț

Glosarul de termeni istorici

Un glosar este o listă de cuvinte culese dintr-un text, însoțite de explicația lor, pe baza cărora textul poate fi înțeles.

● Pe baza paragrafului **C** al lecției și a unui dicționar al limbii române, realizează un scurt glosar de termeni privind perioada decăderii statului roman.

2 Statul roman

A Roma republicană

În anul 509 î.Hr., romanii au adoptat, ca formă de organizare a statului, *republica*. Aceasta era condusă de Senat (cea mai importantă instituție politică), de **magistrați** și de Adunările poporului (numite Comiții). În fruntea magistraților se aflau doi consuli aleși anual. Senatul era format din 300 de membri proveniți din rândul **patricienilor**, conducători ai familiilor fondatoare ale Romei (*aplicația 1*, *pag. 73*). Locuitorii de rând, **plebeii**, erau oameni liberi, sosiți la Roma după întemeierea cetății, care au primit drepturi politice începând din secolul al V-lea î.Hr. Sclavii, femeile și copiii nu aveau drepturi politice.

B Războaie și expansiune teritorială. Imperiul Roman

Romanii au purtat războaie frecvente. În primele secole ale republicii, ei au învins populațiile din centrul și din sudul Italiei, apoi au trecut la cucerirea unor teritorii tot mai îndepărtate. Principalul instrument al **expansiunii teritoriale** a fost armata romană, puternică și eficientă. În secolul I î.Hr., sub conducerea lui Cezar, statul roman s-a extins spre apus până la Oceanul Atlantic, prin ocuparea Galiei (Franța de azi). Spre răsărit, Macedonia, Grecia, Siria și Egiptul au ajuns sub stăpânire romană. Teritoriile cucerite au devenit **provincii romane** (*harta*, *pag. 73*), fiind conduse de magistrați. Orașul Roma era capitala unui *imperiu* întins pe trei continente – Europa, Asia și Africa. Primul împărat roman a fost Octavian Augustus (27 î.Hr.–14 d.Hr.). Împăratul avea atribuții politice, militare și religioase. El era ajutat, în conducerea statului, de un Consiliu format din **sfetnicii** apropiați ai împăratului și de Senat, a cărui importanță a scăzut cu timpul.

C Decăderea statului roman

Începând din secolul al III-lea d.Hr., Imperiul Roman s-a confruntat cu numeroase dificultăți: împărații aveau tot mai puțină autoritate, activitățile economice, precum agricultura, meșteșugurile și comerțul au început să decadă, granițele erau atacate de **popoarele migratoare**. Acestea au ocupat teritorii romane și au atacat orașele, inclusiv Roma. De aceea, împăratul Constantin cel Mare a decis, în secolul al IV-lea d.Hr., întemeierea unei noi capitale. Aceasta s-a numit Constantinopol și a fost ridicată pe locul vechiului oraș grecesc Byzantion (Bizanț). În anul 395, împăratul Teodosius a împărțit statul în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit. În anul 476, istoria Imperiului Roman de Apus a luat sfârșit în urma cuceririi Romei de către migratorii germanici (*aplicația 3*, pag. 73).

De reținut!

- ✓ Între anii 509 și 27 î.Hr., statul roman a avut ca formă de organizare republica.
- ✓ Istoria Imperiului Roman a început în anul 27 î.Hr. și a durat până în anul 476 d.Hr.
- ✓ Ca urmare a expansiunii teritoriale, statul roman a stăpânit provincii aflate pe trei continente.

Explorez. Aplic

1 Conducerea Romei republicane

A. *Senatul roman*

Magistrații	Senatul	Comițiile
Cenzori, consuli, pretori, edili, chestori	Foști magistrați, patricieni	Adunările cetățenilor
• Conduc și administrează Roma • Comandă armata (cei doi consuli)	• Controlează veniturile și cheltuielile statului • Supraveghează magistrații	• Votează legi • Aprobă războiul sau pacea • Aleg magistrați

B. *Instituții și funcții de conducere*

C. *Senatul decide ridicarea construcțiilor sau repararea monumentelor publice. Dacă este nevoie să se ia legătura cu un alt popor, în afara Italiei, Senatul are grijă de acest lucru. Consulii se ocupă de toate problemele zilnice, prezintă proiectele de legi, aplică deciziile. Puterea lor este aproape absolută în privința pregătirii și conducerii unui război.* (după Polybius, *Istorii*)

a. Precizează un motiv pentru care Senatul era considerat cea mai importantă instituție a Romei în perioada republicii.

b. Transcrie din documentul **C** o atribuție a Senatului și o alta a consulilor, în afara celor menționate în tabelul **B**.

2 Expansiunea teritorială romană

Privește cu atenție harta, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

a. Scrie numele mării ale cărei țărmuri au fost ocupate în întregime de romani ca urmare a expansiunii teritoriale.

b. Numește câte două provincii situate la vest de capitala statului roman, respectiv la est de aceasta.

c. Prezintă în scris o urmare a expansiunii teritoriale romane din perioada republicii.

Statul roman și expansiunea acestuia

3 Cauze și urmări

Lucrați în perechi. Realizați și completați pe caiet o diagramă, după modelul alăturat, pe care să scrieți câte două cauze și două urmări ale decăderii statului roman.

Axa timpului

509 î.Hr.	264–146 î.Hr.	27 î.Hr.	Sec. III–V d.Hr.	476 d.Hr.
Republica romană	Desfășurarea Războaielor punice	Roma devine imperiu	Decăderea statului roman	Desființarea Imperiului Roman de Apus

ATUNCI ȘI ACUM

Republica romană

Timp de aproape 500 de ani, statul roman a fost organizat ca *republică*. Acest cuvânt provine din termenul latin *res publica*, ce însemna „un bun public, al tuturor". Conducătorii republicii erau aleși, pentru o anumită perioadă de timp, dintre cetățeni.

Puterea politică în republica romană era simbolizată de expresia *Senatus populusque romanus*, în traducere: „Senatul și poporul roman". Sub forma prescurtată, *SPQR*, această expresie era înscrisă pe monumente și pe clădiri ale statului.

SPQR („Senatul și poporul roman")

• În opinia ta, organizarea republicană a Romei se poate asemăna cu cea a unui stat modern? Argumentează-ți răspunsul.

Studiu de caz

Armata romană

Participarea la oaste – o îndatorire cetățenească

A. *Echipamentul unui militar roman*
1. Coif (*cassis*)
2. Armură (*lorica*)
3. Scut (*scutum*)
4. Sabie (*gladius*)
5. Suliță (*pilum*)
6. Încălțăminte (*caligae*)

În primele secole ale istoriei statului roman, armata era alcătuită din cetățeni, cu vârsta cuprinsă între 17 și 46 de ani, proprietari de pământ. Fiecare cetățean trebuia să fie capabil să își asigure pe cheltuiala proprie echipamentul militar (*imaginea A*). Participarea la oaste era considerată o datorie de onoare. Armata era organizată în legiuni formate din aproximativ 4000 de cetățeni. Ca urmare a expansiunii teritoriale, din rândul populațiilor cucerite se recrutau soldații care făceau parte din trupele auxiliare (ajutătoare). Eficiența armatei era sporită ca urmare a utilizării mașinilor de război, precum catapultele sau balistele, care puteau arunca la distanță diferite proiectile (*imaginea B*).

Între anii 107 și 104 î.Hr., consulul roman Marius a reorganizat armata, sporindu-i eficiența: numărul soldaților din cadrul unei legiuni a crescut la 6000, aceștia fiind plătiți pentru serviciul militar. La finalul carierei militare, ei deveneau *veterani*.

Disciplina era foarte strictă, fiind prevăzute atât recompense pentru cei care se remarcau în luptă, cât și pedepse împotriva celor ce încălcau regulile militare (*tabel*, *imaginea C*).

B. *Catapultă*

Recompense militare
- Decorații
- Dreptul de a-și însuși prada de război
- Aprecierea în fața camarazilor
- Triumful (defilarea la Roma a generalului victorios, în fruntea trupelor)

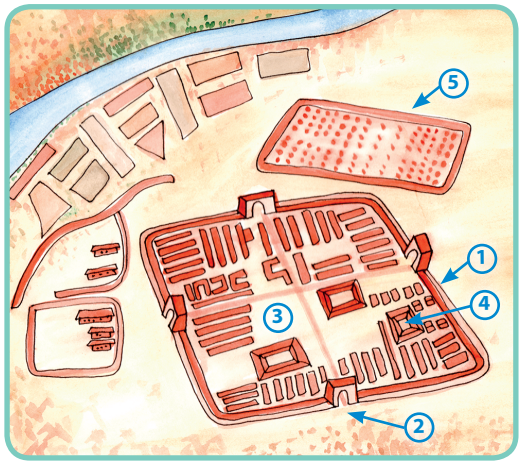
Pedepse militare
- Lovirea (bătaia)
- Retragerea plății (soldei)
- Confiscarea prăzii de război
- Pierderea calității de cetățean
- Condamnarea la moarte

C. Vexillum *(drapel militar) Abandonarea lui pe câmpul de luptă era aspru pedepsită.*

Un castru roman

Castrul era tabără militară romană. Acesta putea avea caracter temporar sau permanent (*imaginea D*). În timpul campaniilor, soldații străbăteau pe jos aproximativ 30 de kilometri pe zi, iar seara construiau tabăra în care se adăposteau peste noapte. În castrul permanent locuiau soldații aflați pentru un timp îndelungat pe un anumit teritoriu (de exemplu, în zonele de graniță).

D. *Castru roman (plan)*
1. Zidul de apărare
2. Poartă de intrare
3. Teren pentru antrenamente
4. Locuințe pentru soldați și ofițeri
5. Tabără provizorie pentru trupele auxiliare

Aplic

Lucrați în perechi. Citiți cu atenție documentul alăturat. Formulați răspunsuri pentru cerințele de mai jos.

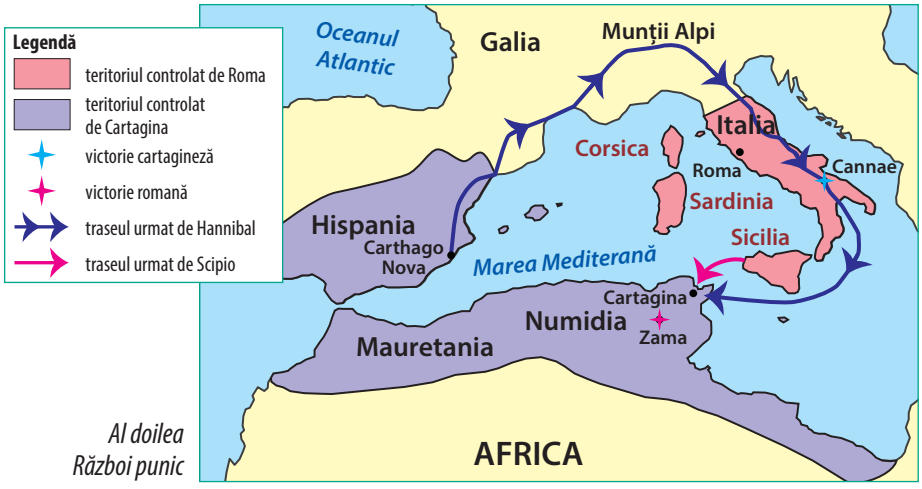
a. Cine nu se putea înrola în armată? De ce?
b. Explicați motivele pentru care doar cetățenii romani puteau participa la oaste.

În perioada regatului și la începutul republicii, cea mai importantă îndatorire cetățenească a fost serviciul în armată, căci numai cetățenii aveau dreptul și obligația de a purta armele.

(Th. Mommsen, *Istoria romană*)

Armata romană în luptă: Războaiele punice (264–146 î.Hr.)

În secolul al III-lea î.Hr., după cucerirea Peninsulei Italice, armata romană s-a îndreptat împotriva **Cartaginei**. Aceasta era un stat puternic din nordul Africii (azi, în Tunisia). Cartagina era considerată principala rivală a Romei în lupta pentru dominația asupra regiunilor din zona de vest a Mării Mediterane. Începând din anul 264 î.Hr., armata romană a desfășurat trei războaie împotriva cartaginezilor (**punilor**). La finalul primului război, Roma a cucerit insula Sicilia. În cursul celui de-al doilea război, comandantul cartaginez Hannibal a atacat Italia dinspre nord, traversând cu armata sa Munții Alpi, dar, în cele din urmă, a fost înfrânt de generalul roman Scipio (numit și *Africanul*) în bătălia de la Zama (202 î.Hr.) (*imaginile E, F, harta*). La sfârșitul celui de-al treilea război, în anul 146 î.Hr., Cartagina a fost distrusă, iar pe teritoriul ei a fost înființată provincia romană Africa.

Al doilea Război punic

E. *Țestoasa. Formațiune romană de luptă*

F. *Întâlnirea de la Zama, dintre comandanții rivali Scipio și Hannibal*

Aplic

- Citește cu atenție documentele **A** și **B**.
  - **a.** Explică înțelesul noțiunii evidențiate în cele două documente.
  - **b.** Transcrie din fiecare document câte un fragment care indică un avantaj oferit de statul roman militarilor.
  - **c.** Prezintă un motiv pentru care veteranii erau, potrivit documentului **B**, „credincioși statului roman".

A. *Sub conducerea mea, în armată au fost înrolați peste 500 000 de cetățeni. Mulți dintre ei au rămas, ca veterani, în provinciile noastre. Tuturor acestora le-am oferit pământ și bani drept răsplată pentru activitatea lor militară.*

(inscripție dedicată împăratului Octavian Augustus)

B. *Succesul cuceririlor romane s-a datorat acordării drepturilor de cetățenie și recompensării cu pământ a militarilor. În scurt timp, multe dintre teritoriile cucerite au fost populate de veterani credincioși statului roman.*

(Frank Welsh, *Istoria lumii*)

De reținut!

- ✓ La început, armata romană a fost organizată pe baza recrutării cetățenilor voluntari.
- ✓ Din secolul al II-lea î.Hr., armata a fost reorganizată. Astfel, a fi soldat a devenit o meserie.
- ✓ Armata a fost principalul instrument al expansiunii teritoriale romane.

Dicționar

Cartagina – oraș-stat întemeiat de fenicieni în secolul al IX-lea î.Hr.;
puni – nume dat de romani locuitorilor Cartaginei.

Familia era deosebit de importantă în lumea romană. În imagine, doi copii romani împreună cu mama lor (sec. III d.Hr.)

3 Viața cotidiană în lumea romană

A Familia și virtuțile romane

Încă de la început, din vremea regalității, baza societății romane a fost familia. În cadrul acesteia, tatăl avea autoritate deplină asupra membrilor familiei. Mama era stăpâna casei, rolul ei fiind de a se îngriji de gospodărie și de a crește copiii. Ea avea o mare influență în cadrul familiei, bucurându-se de respect. În general, fiecare familie romană avea mai mulți copii, aceștia fiind educați acasă până la vârsta de șapte ani (*aplicația 1*, *pag. 77*).

Femeile nu aveau drepturi egale cu bărbații și nu puteau participa la conducerea statului roman. Totuși, în timpul Imperiului Roman, unele femei au putut să desfășoare activități economice și să dețină pământ.

Traiul romanilor, chiar și al celor mai bogați – patricienii – a fost, multă vreme, foarte simplu. Printre **virtuțile** romanilor s-au numărat modestia, **demnitatea**, cinstea, onoarea, respectul față de familie și față de zei. **Integritatea** și comportamentul responsabil ale celor care ocupau funcții de conducere erau foarte apreciate în lumea romană.

B Educația și jocurile

De la vârsta de șapte ani, copiii începeau educația școlară. Cei din familii mai puțin avute mergeau la școli primare, iar copiii din familii bogate învățau acasă, cu un **pedagog**. După vârsta de 12 ani, băieții din familiile patricienilor urmau școala de gramatică sau de **retorică**, unde învățau să vorbească în public, să-și argumenteze ideile, studiau matematica, istoria, precum și operele scriitorilor greci sau latini (*documentele 2A* și *2B*, *pag. 77*).

Jocurile și jucăriile erau nelipsite din viața copiilor romani. Jucăriile erau realizate din lemn sau din diferite materiale textile. Printre jocurile cele mai apreciate se numărau alergarea cu cercul, aruncarea mingii, interpretarea unor roluri diferite („de-a judecătorii", „de-a soldații") etc.

C Acasă, în familia romană

La romani, familia nu cuprindea doar rudele apropiate, ci pe toți cei care locuiau împreună, în aceeași casă, inclusiv pe servitori sau pe sclavi. În primele secole ale existenței statului roman, locuințele erau simple, fiind construite în jurul unei curți interioare numite *atrium*. Treptat, casele celor înstăriți au devenit tot mai mari și mai luxoase. Acestea se numeau *domus*. Locuitorii săraci ai Romei trăiau în clădiri cu mai multe etaje, numite *insula* (*aplicația 3*, *pag. 77*).

Dicționar

demnitate – aici, calitatea de a fi demn;
integritate – aici, cinste, corectitudine;
pedagog – educator, profesor;
retorică – arta de a vorbi frumos, convingător;
virtute – însușire pozitivă a caracterului unei persoane.

Înțeleg și învăț

Ideea principală a lecției

Citește cu atenție fiecare paragraf al lecției. Notează, pe caiet, un scurt rezumat sau ideea cea mai importantă care se desprinde din paragrafele respective. La final, pe baza rezumatului realizat, scrie un singur enunț care să cuprindă ideea principală a lecției.

De reținut!

- ✓ Tatăl era conducătorul familiei romane, iar mama se ocupa de locuință și de creșterea copiilor.
- ✓ Printre virtuțile romane s-au numărat cinstea, demnitatea, onoarea și modestia.
- ✓ Copiii erau crescuți în familie până la vârsta de șapte ani, apoi cei mai mulți dintre ei erau educați de profesori particulari sau la școală.

Explorez. Aplic

1 Adulți și copii în lumea romană

Adulții se deosebeau de copiii romani nu doar prin vârstă sau prin ocupații, ci și prin îmbrăcăminte.

A. *Bărbat roman:*
1. Tunica masculină
2. Toga (sau mantia)

B. *Copii la joacă:* **1.** Tunică simplă

C. *Femeie romană*
1. Mantia (*palla*)
2. Tunica feminină (*stola*)

a. Indică o piesă de îmbrăcăminte asemănătoare, purtată atât de adulți, cât și de copii.

b. Descrie jocurile și jucăriile ilustrate în imaginea **B**. Enumeră asemănările și deosebirile dintre acestea și cele specifice copiilor din lumea modernă.

2 Copilul roman, la școală și acasă

Pe baza lecției, a documentelor **A** și **B**, respectiv a imaginii **C**, scrie un text de aproximativ 10 rânduri despre educația copiilor, în Antichitate și în prezent. Utilizează în text următoarele noțiuni: *școală*, *elev*, *familie*, *profesor*, *drepturi*, *îndatoriri*.

A. *Oricărui copil roman, părinții îi interziceau să iasă pe stradă dacă nu era însoțit de profesorul său. Așezat în fața acestuia, copilul trebuia să îi spună lecția, pentru a-i dovedi că a învățat-o. Și dacă nu o știa bine, pedeapsa putea fi deosebit de aspră!*

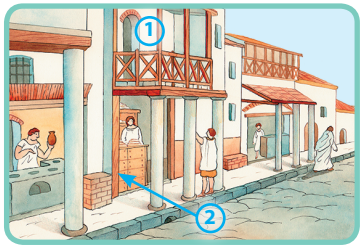
(după Plaut, *Bacchidele*)

B. *În familie, copilul era crescut cu grijă de mama sa, care era mândră să se ocupe de educația lui. Ea nu se îngrijea doar să îl învețe cele necesare, ci îi supraveghea cu atenție jocurile și, în general, modul în care acesta își petrecea timpul liber.*

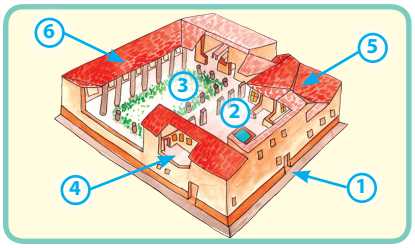
(după Tacitus, *Dialogul oratorilor*)

3 Locuințele romane

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Pe baza imaginilor **A** și **B**, în cadrul fiecărei grupe, formulați răspunsuri pentru întrebările de mai jos.

A. *Insula*
1. Locuințe aflate la etaj
2. Prăvălii și ateliere

B. *Domus*
1. Poarta principală
2. Curte interioară având un bazin cu apă
3. Grădină
4. Hol de primire
5. Bucătărie
6. Camere

a. Care sunt elementele caracteristice fiecărui tip de locuință romană?

b. Există asemănări între locuințele romanilor și cele din zilele noastre? Dar deosebiri? Realizați o listă a acestora.

ATUNCI ȘI ACUM

Virtuțile civice: povestea lui Cincinnatus

În lumea romană, Lucius Quinctius Cincinnatus, care a trăit între anii 519 și 430 î.Hr., a fost considerat un adevărat erou, un model de cinste și modestie. Potrivit tradiției istorice, Cincinnatus era un patrician care muncea din greu pământul pe care îl deținea, ca să-și întrețină familia. În împrejurări foarte grele pentru Roma, care era amenințată de populațiile vecine, membrii Senatului l-au chemat pe Cincinnatus să conducă statul. I-au acordat putere deplină, recunoscându-i astfel vitejia și înțelepciunea. După înfrângerea dușmanilor Romei și reinstaurarea păcii, Cincinnatus s-a retras de la conducere, întorcându-se la cultivarea pământului.

● Care au fost, în opinia ta, cele mai importante virtuți civice de care a dat dovadă Cincinnatus? De ce crezi că acesta a fost considerat un model pentru romani?

C. *Tăblițele cerate pentru scris țineau locul caietelor. Acestea erau din lemn, acoperite cu ceară, iar literele erau imprimate cu un bețișor ascuțit, numit* ***stylus***.

Axa timpului

753–509 î.Hr.	509–27 î.Hr.	27 î.Hr.–476 d.Hr.
Roma regală	Roma republicană	Roma imperială

Studiu de caz

Orașul și monumentele publice

Un oraș în plină dezvoltare

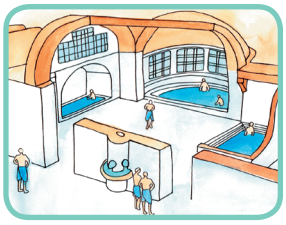
În perioada Imperiului Roman, capitala acestuia, Roma, număra peste un milion de locuitori. Orașul era înfrumusețat permanent cu monumente, clădiri și piețe publice, teatre, arene pentru întreceri și spectacole (*imaginile A–E*).

A. *Ruinele forului de la Roma*

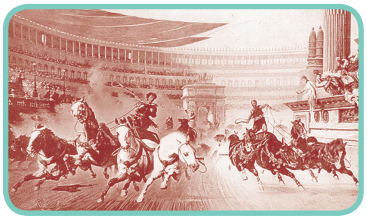
B. *Arcul împăratului Titus (Roma)*

C. *Terme romane (reconstituire)*

D. *Apeductul roman de la Pont du Gard, Franța*

E. *Circus Maximus (Hipodromul Romei), pe care se desfășurau cursele de cai.*

Forul

Centrul comercial și politic al Romei era *forul* – piața publică, asemănătoare cu *agora* din orașele grecești antice. Acesta era locul de întâlnire a cetățenilor dornici să afle ultimele noutăți, să cumpere diverse mărfuri, să meargă la templele aflate aici. În forul principal din Roma se aflau și clădiri publice, printre care se număra sediul Senatului. În majoritatea orașelor romane au fost construite astfel de piețe publice.

Arcul de triumf

În lumea romană, arcul de triumf era construit pentru a sărbători o victorie militară sau un eveniment politic important, precum venirea la tron a unui nou împărat. Armata, în frunte cu generalul învingător, defila pe sub arcul de triumf la întoarcerea dintr-o campanie militară.

Termele și apeductele

Pentru romani, igiena era foarte importantă. Aproape fiecare oraș avea băi publice, numite *terme*. Aici, romanii veneau pentru a face băi calde și reci, pentru exerciții sportive, pentru a discuta sau a citi, deoarece termele aveau și bibliotecă.

Începând din anul 312 î.Hr., pentru transportul apei la distanțe mari, romanii foloseau o construcție din piatră dotată cu rețele de conducte din plumb, numită *apeduct*. Roma a fost aprovizionată cu apă adusă prin 13 apeducte principale.

Aplic

1. Privește imaginile **A**–**E**, apoi, pe caiet, clasifică monumentele și construcțiile ilustrate, în funcție de rolul lor:
   - **a.** monumente și construcții pentru petrecerea timpului liber;
   - **b.** monumente și construcții cu rol politic;
   - **c.** construcții pentru transportul apei către oraș.
2. Caută informații suplimentare și realizează, după modelul alăturat, o fișă de prezentare a unui alt arc de triumf, antic sau modern, construit în Europa. (*Sugestie: poți alege să prezinți Arcul de Triumf din București!*)
3. Explică un motiv pentru care, în prezent, cuvântul „forum” este utilizat cu înțelesul de loc, adunare unde oamenii dezbat anumite subiecte (de exemplu, un forum de pe internet).

Locul construirii	
Anul finalizării construcției	
Scopul construirii	
Aspecte caracteristice	

De reținut!

- ✓ Forul era piața publică a unui oraș roman, centrul său politic și comercial.
- ✓ Printre monumentele și construcțiile romane din Antichitate s-au numărat arce de triumf, terme și apeducte.

Studiu de caz

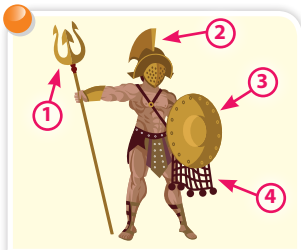
Colosseum și gladiatorii

Un amfiteatru cum nu a mai fost altul

În secolul I d.Hr., la Roma a fost construit cel mai mare **amfiteatru** din lumea romană, numit *Colosseum*. Pe arena acestuia erau organizate lupte cu gladiatori, execuții publice și spectacole impresionante în care erau reconstituite lupte navale. Cu acest prilej, arena era transformată într-un lac artificial. Amfiteatrul putea găzdui peste 50 000 de spectatori. Într-o zi obișnuită, în Colosseum, dimineața aveau loc lupte între oameni și animale sălbatice, la prânz erau executați condamnații la moarte, iar după-amiaza aveau loc luptele gladiatorilor, deosebit de apreciate de public (*imaginile A–D*).

A. *Amfiteatrul Colosseum (reconstituire)*

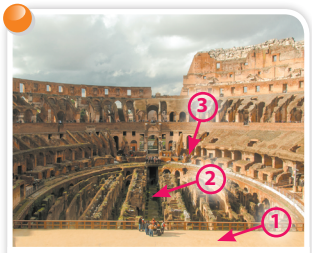

B. *Echipament de gladiator*

1. Trident
2. Coif
3. Scut
4. Plasă pentru prins adversarul

Gladiatorii, luptători în arenă

Gladiatorii erau sclavi proveniți mai ales dintre prizonierii de război, care erau antrenați în școli speciale, numite *ludus*. Cuvântul „gladiator" provine de la *gladius*, sabia scurtă purtată și de militarii romani. Gladiatorii utilizau arme obișnuite sau create special pentru luptele în arenă. Uneori, în urma rănilor suferite, ei își pierdeau viața în arenă. Gladiatorii erau apreciați dacă dădeau dovadă de vitejie. Lupte de gladiatori aveau loc în numeroase amfiteatre de pe tot cuprinsul statului roman.

C. *Roma – ruinele amfiteatrului Colosseum (interior)*

1. Scena (arena)
2. Subsolurile unde stațional gladiatorii și animalele sălbatice care intrau în luptă
3. Locurile spectatorilor

Aplic

Un gladiator faimos: Spartacus

Născut în Tracia, la sudul Dunării, Spartacus a fost luat prizonier de romani, vândut apoi ca sclav și trimis la școala de gladiatori de la Capua, pentru a deveni luptător. În anul 73 î.Hr., el a provocat o mare răscoală a gladiatorilor și a sclavilor. Aceasta a fost înfrântă după doi ani de armata romană condusă de generalul Marcus Licinius Crassus.

Spartacus a convins 70 de gladiatori din școala de la Capua să i se alăture. El i-a încurajat să se răzvrătească spunând că e de preferat să-și riște viața pentru libertate decât să-i distreze pe spectatori în arenă. Cu toții au reușit să evadeze din școală, s-au refugiat pe muntele Vezuviu, iar acolo li s-au alăturat atât de mulți sclavi și oameni săraci încât numărul răsculaților a ajuns la 70 000. (după Appian din Alexandria, *Războaiele civile*)

D. *Gladiatori în luptă*

- Lucrați în perechi. Imaginați-vă că trăiți în Italia în timpul răscoalei conduse de Spartacus. Pe baza documentului de mai sus și a imaginii **D**, descrieți acest eveniment istoric din punctul de vedere al unui gladiator, respectiv al unui militar roman.

De reținut!

- ✓ Cel mai mare amfiteatru din lumea romană s-a numit Colosseum. Acesta a fost construit la Roma.
- ✓ Gladiatorii erau luptători antrenați special pentru spectacolele care aveau loc în amfiteatrele romane.

Dicționar

amfiteatru – construcție circulară destinată, în lumea romană, luptelor de gladiatori și spectacolelor.

Studiu de caz

Pompei

A. *Momentul erupției vulcanului Vezuviu (pictură de G.P. Scrope, sec. al XIX-lea)*

Erupția vulcanului Vezuviu

În anul 79 d.Hr., a avut loc erupția vulcanului Vezuviu, aflat în Peninsula Italică, la sud de Roma. Acesta a acoperit, cu un strat gros de peste doi metri de cenușă, întregul teritoriu din jur, inclusiv orașele Pompei, Herculanum, Stabies și Oplontis (*imaginea A*, *harta B*). Regiunea în care se afla vulcanul era recunoscută pentru fertilitatea pământului și pentru clima blândă, ceea ce a făcut ca aceasta să fie locuită încă din cele mai vechi timpuri. Printre locuitorii care și-au pierdut viața în timpul erupției vulcanice s-a numărat Plinius cel Bătrân, unul dintre cei mai vestiți savanți din Antichitate.

Orașul Pompei, un martor al vieții romane

Localitățile afectate de erupția vulcanului Vezuviu au căzut în uitare până în secolul al XVIII-lea, când au fost descoperite. De atunci, ele sunt studiate de istorici pentru că stratul de cenușă a conservat ființele, casele, străzile, diferitele construcții, exact așa cum au fost surprinse în momentul catastrofei naturale. Orașul Pompei este astăzi un muzeu în aer liber, în care sunt păstrate urmele vieții romanilor de acum aproape 2000 de ani: locuințe, cartiere, teatrul, forumul, fresce cu imagini din legende sau din viața de zi cu zi. Cercetarea acestora reprezintă o sursă prețioasă de informații istorice (*imaginile C*, *D*, *E*).

B. *Muntele Vezuviu și orașul Pompei*

C. *Interiorul unei locuințe*

D. *Ruinele teatrului roman*

E. *Portretul lui Terentius Neo și al soției sale*

Aplic

Imaginea **E** reprezintă o frescă descoperită la Pompei. Femeia ține în mâini o tăbliță cerată și un bețișor pentru scris (*stylus*), iar bărbatul, Terentius Neo, un document rulat.

- Explică înțelesul cuvântului *frescă*. (*Poți descoperi un indiciu la pagina 67!*)
- Istoricii au descoperit că Terentius Neo era *brutar*. Ce producea acesta? Dacă e necesar, utilizează un dicționar pentru a afla răspunsul.
- De ce crezi că cele două personaje sunt redate ținând în mâini obiecte pentru scris? Ce informații privind educația celor doi soți se pot desprinde din studiul frescei?

De reținut!

- ✓ Stratul de cenușă depus în urma erupției vulcanului Vezuviu a permis conservarea așezărilor și a oamenilor care locuiau în ele, așa cum au fost în anul 79 d.Hr.
- ✓ Descoperirile făcute de istorici, atât la Pompei, cât și în alte localități învecinate acoperite în urma erupției vulcanice, au scos la lumină numeroase izvoare istorice privind viața romanilor.

Studiu de caz

Zeii romanilor. Templele

Religia romană

A. *Statuie reprezentându-l pe zeul Jupiter*

Ca și alte popoare ale Antichității, romanii aveau o religie politeistă. Zeii principali, în frunte cu Jupiter, zeul cerului, erau asemănători celor greci, religia romană preluând numeroase influențe din cea greacă (*imaginea A*). Pe lângă aceștia, existau mii de divinități care ocroteau diverse aspecte ale vieții. Fiecare familie avea propriile zeități, numite *lari* și *penați*, care protejau căminul (*imaginea B*).

În timpul Imperiului Roman, împăratul era considerat asemenea unui zeu. El îndeplinea funcția de preot suprem (*pontifex maximus*), fiind cel care asigura legătura dintre poporul roman și zei.

B. *Altar închinat larilor, descoperit la Pompei*

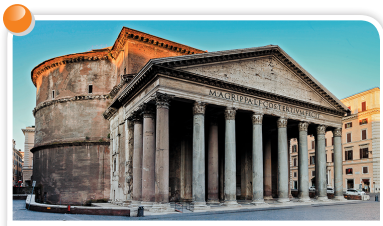
Pe măsură ce statul roman a cucerit noi teritorii, credințe și obiceiuri religioase ale altor popoare s-au răspândit în lumea romană. Printre acestea s-au numărat cultul zeului persan Mithra (Soarele) sau cel al zeiței egiptene Isis.

Templele

Romanii ridicau temple în cinstea diferitelor divinități și respectau sărbătorile religioase organizate de preoți. În privința construcției, acestea s-au inspirat după cele grecești (*imaginile C* și *D*). În toate provinciile statului roman erau înălțate temple dedicate zeilor sau împăratului și familiei acestuia.

C. *Templul zeiței Diana (Merida, Spania)*

D. *Panteon, templul tuturor zeilor (Roma)*

Aplic

1. Privește imaginile **C** și **D**. Indică trei asemănări între templele romanilor și cele grecești.
2. Copiază pe caiet tabelul alăturat. Adaugă tabelului încă cinci rubrici, corespunzătoare divinităților: Ceres (zeița recoltelor), Apollo (zeul artelor), Vulcan (zeul metalurgiei), Bacchus (zeul viței-de-vie), Mercur (zeul comerțului). Completează după model rubricile libere scriind, pentru fiecare divinitate romană, numele zeității corespunzătoare din religia antică greacă.

MODEL DE REZOLVARE

Divinitate romană	Jupiter	Junona	Minerva	Marte	Venus	Neptun	Diana
	Zeul cerului	Zeița familiei	Zeița înțelepciunii	Zeul războiului	Zeița frumuseții	Zeul apelor	Zeița vânătorii
Numele grecesc	**Zeus**						

3. Citește cu atenție textul de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

În fiecare familie zeii primeau ofrande (daruri) zilnic. În casă exista un altar la care se depuneau alimente și cupe cu vin pentru divinitățile casei, larii și penații. Larii reprezentau strămoșii care apărau viața membrilor familiei, iar penații ocroteau focul din vatră și hrana din locuință. (Fiona Macdonald, *Roma antică*)

a. Transcrie din text fragmentele care prezintă atribuțiile larilor, respectiv pe cele ale penaților.
b. De ce crezi că zeilor familiei li se ofereau zilnic ofrande?
c. Scrie câte un enunț despre religia romanilor utilizând cuvintele următoare: *zeu*, *împărat*, *templu*, *sărbători*.

De reținut!

- ✓ Romanii aveau o religie politeistă. Pe lângă zeii principali, ei credeau în numeroase divinități, atât romane, cât și preluate de la alte popoare.
- ✓ Templele erau lăcașurile zeilor. Arhitectura lor a fost influențată de cea a construcțiilor religioase grecești.

A. *Iisus copil, împreună cu părinții săi, Iosif și Maria (frescă)*

Întemeierea religiei creștine

Religia creștină sau *creștinismul* a apărut la începutul mileniului I în Palestina, teritoriu locut de evrei, aflat la vremea respectivă sub stăpânire romană. Întemeierea acestei religii monoteiste i se datorează lui Iisus **Hristos**, care s-a născut la Betleem și a crescut într-un mic oraș, numit Nazaret, din regiunea Galileea (*imaginea A*). Viața sa este cunoscută pe baza Bibliei creștine (Noul Testament). La vârsta de 30 de ani, Iisus a fost botezat în apa râului Iordan de Ioan Botezătorul, apoi a început să predice noua credință în Dumnezeu. Cei doisprezece *apostoli* au contribuit la răspândirea creștinismului pe teritoriul Imperiului Roman.

C. *Crucea și hrismonul, simboluri ale creștinismului*

Crucea simbolizează suferința și Învierea lui Iisus Hristos. *Hrismonul* reprezintă literele grecești Χ (*chi*) și Ρ (*rho*), primele din numele lui Iisus Hristos.

Învățătura creștină

Iisus le-a transmis oamenilor să aibă credință în cuvântul și în voința lui Dumnezeu, să fie drepți, cinstiți, modești, să-și iubească semenii și să respingă violența. Învățăturile sale i-au nemulțumit pe unii dintre conducătorii evrei, ca și pe cei romani. Iisus a fost prins și condamnat la moarte prin răstignire pe cruce. Potrivit tradiției biblice, după trei zile, Iisus a înviat și după 40 de zile petrecute alături de apostoli s-a înălțat la Ceruri (*documentul B*, *imaginile C*, *D*).

B. *Sărbători creștine*

Crăciunul – Nașterea Domnului, 25 decembrie;
Săptămâna Mare (sau a Patimilor) – ultima săptămână înaintea Paștelui;
Paștele – celebrarea Învierii lui Iisus Hristos, primăvara;
Înălțarea Domnului – la 40 de zile după Înviere;
Rusaliile – pogorârea Sfântului Duh, la 50 de zile după Înviere.

D. *Predica de pe Munte. Iisus transmite oamenilor învățătura creștină (pictură de C.H. Bloch)*

Aplic

1 Citește documentul de mai jos. Pornind de la acesta, caută informații suplimentare și prezintă în scris trei momente din viața lui Iisus, pe care le consideri importante pentru întemeierea și răspândirea religiei creștine.

În ținutul acela erau păstori, ce stăteau pe câmp. La ei a venit un înger, care le-a zis: Nu vă temeți, căci, iată, vă vestesc bucurie mare: s-a născut azi Hristos Domnul! *Păstorii vorbeau unii către alții:* Să mergem dar până la Betleem, să vedem! *Și, grăbindu-se, au venit și au aflat pe Maria, pe Iosif și pe Prunc.* (după Evanghelia lui Luca)

2 Privește cu atenție imaginea alăturată, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

a. Pentru ce era utilizată construcția din imagine?
b. Numește simbolul religiei creștine ilustrat de forma construcției din imagine. De ce crezi că baptiseriul a fost construit în această formă?
c. Explică importanța botezului pentru un creștin.

Baptiseriu, bazin pentru apă construit, în Antichitate, pentru botezul creștinilor (Sufetula, Africa de Nord, sec. al VI-lea)

Răspândirea creștinismului

După moartea lui Iisus, apostolii au început să răspândească creștinismul, astfel că, treptat, acesta s-a extins în toate provinciile romane. Atrași de mesajul său simplu de iubire și speranță în viața veșnică, locuitorii Imperiului Roman au format primele comunități creștine. Deoarece respingeau cultul religios al împăratului și zeii romani, creștinii au fost persecutați timp îndelungat. Numeroși **martiri** și-au pierdut viața pentru credința lor.

E. *Constantin cel Mare (306–337)*

Creștinismul, religia Imperiului Roman

În anul 313, prin **Edictul** de la Milano, împăratul roman Constantin cel Mare a acordat creștinilor libertatea religioasă, adoptând el însuși această religie (*imaginea E*). Persecuțiile au încetat, iar în anul 392 împăratul Teodosius I a hotărât ca Imperiul Roman să aibă o singură religie, cea creștină. După modelul bazilicilor romane (clădiri publice de dimensiuni mari) au fost întemeiate primele biserici – lăcașurile religioase creștine.

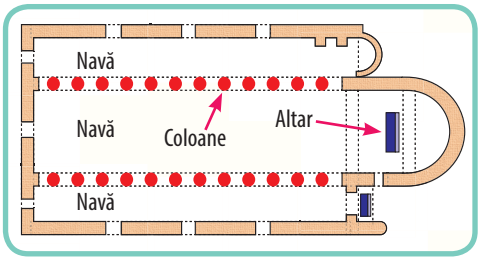
Biblia cuprinde:

Vechiul Testament	Cartea sfântă a evreilor
Noul Testament	
4 evanghelii (după Matei, după Marcu, după Luca, după Ioan)	Scrieri despre viața și învățătura lui Iisus Hristos
21 de epistole (scrisori) scrise de apostoli	Aveau rolul de a explica credincioșilor aspecte ale religiei creștine
Faptele apostolilor	Relatări ale întemeierii și răspândirii religiei creștine
Apocalipsa lui Ioan	Anunțarea sfârșitului lumii

Aplic

1 Imaginea **1** prezintă planul unei bazilici creștine din secolele al IV-lea – al V-lea. Privește cu atenție biserica din imaginea **2**, apoi scrie pe caiet cuvintele care completează enunțurile de mai jos.

a. Litera **A** indică locul unde, în biserică, se află … .
b. Litera **B** corespunde, potrivit planului din imaginea **1**, unei … .
c. Zona centrală a bisericii, indicată prin litera **C**, se numește … .

1. *Planul unei bazilici creștine*

2 Lucrați în perechi. Pe baza documentului de mai jos imaginați un dialog între doi romani, unul creștin și altul adept al religiei tradiționale, despre învățătura transmisă de Iisus. Interpretați în clasă dialogul și discutați despre motivele care au dus la răspândirea creștinismului în Imperiul Roman.

2. *Biserica Sf. Ioan Evanghelistul (Ravenna, Italia, sec. al V-lea)*

Fericirile (fragment)

Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul.
Fericiți cei ce flămânzesc și însetează pentru dreptate, că aceia se vor sătura.
*Fericiți cei **milostivi**, că aceia se vor milui.*
Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.
Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema.

(după *Evanghelia lui Matei, Predica de pe Munte*)

De reținut!

- ✓ Creștinismul este religia monoteistă întemeiată de Iisus Hristos în Palestina, în secolul I.
- ✓ După moartea lui Iisus, apostolii au răspândit creștinismul în Imperiul Roman.
- ✓ În secolul al IV-lea, creștinismul a devenit religia Imperiului Roman.

Dicționar

edict – lege decret;
Hristos (sau Christos, Cristos) – titlu purtat de Iisus, însemnând „unsul lui Dumnezeu” sau Mesia;
martir – persoană care îndură suferințe pentru ideile sau credința sa;
milostiv – iertător, binevoitor, milos.

Teatrul era foarte apreciat de romani. Multe dintre orașele din Imperiul Roman aveau un teatru în aer liber, construit după modelul celor grecești. În imagine, teatrul roman din Orange (Galia romană; azi, Franța)

Dicționar

prosperitate – bunăstare, bogăție, belșug;
provincia romană Dacia – teritoriu stăpânit de Imperiul Roman ca urmare a războaielor purtate între daci, popor antic din spațiul românesc și romanii conduși de împăratul Traian (începutul secolului al II-lea d.Hr.).

Înțeleg și învăț

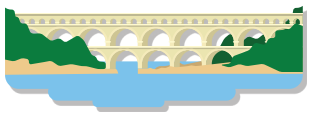
Cauze și urmări

Citește cu atenție paragrafele **B** și **C** ale lecției. Completează pe caiet o diagramă, după modelul de mai jos, pe care să scrii cel puțin două cauze și două urmări ale procesului de romanizare.

Romanizarea

Cauze	→	Urmări
… …		… …

4 Romanizarea

A *Pax romana* – pacea romană

Imperiul Roman a cunoscut, în secolele I–II d.Hr., o perioadă de pace, ordine și **prosperitate**, care a fost numită, în limba latină, *Pax romana* (pacea romană). În secolul al II-lea, în timpul domniei împăratului Traian, Imperiul Roman a atins apogeul extinderii sale teritoriale (*aplicația* 1, *pag. 85*). Sub conducerea acestuia, o parte a teritoriului locuit de daci a devenit **provincia romană Dacia**. Granițele erau apărate de armata romană, formată din peste 400 000 de soldați. Provinciile romane erau conduse de guvernatori care aplicau legile romane astfel încât cei peste 50 de milioane de locuitori ai imperiului puteau să trăiască în siguranță. Sistemul de drumuri făcea legătura între provincii și Roma, permițând dezvoltarea comerțului.

B Romanizarea – o cultură comună și o limbă vorbită pe trei continente

Procesul de romanizare a constat în adoptarea de către populațiile cucerite de romani, care trăiau în provinciile romane, a modului de viață, a tradițiilor, a religiei romane și a limbii latine. Romanizarea s-a desfășurat pe tot cuprinsul statului, fiind mai puternică în orașe, care erau construite după model roman: aveau forum, temple, ateliere și magazine, terme, monumente. Romanii au construit orașe în toate provinciile stăpânite, iar locuitorii lor vorbeau limba latină. Aceștia erau funcționari romani, coloniști, foști soldați (veterani), localnici care s-au romanizat. Orașele erau conduse de consilii alese din rândul cetățenilor romani. În anul 212 d.Hr., toți oamenii liberi din imperiu au devenit cetățeni. Astfel, treptat, limba latină și cultura romană s-au răspândit pe teritorii din Europa, Asia și Africa (*documentul 2A*, *pag. 85*).

C Urmări ale romanizării

Romanizarea a permis instaurarea unui model de conducere unic și a unui mod de viață asemănător în toate provinciile Imperiului Roman. Ideile și credințele religioase au putut circula cu ușurință, romanizarea contribuind și la răspândirea creștinismului. Limba latină era cea în care se scriau actele oficiale, legile, operele literare sau științifice. Totuși, în provinciile din jumătatea de răsărit a imperiului, limba și cultura greacă și-au păstrat importanța. Trăind împreună cu populațiile locale, romanii au contribuit la formarea unor popoare noi, precum galo-romanii (în Franța de azi), sau daco-romanii (în spațiul românesc). Limba latină vorbită de popoarele romanizate se află la orginea limbilor moderne franceză, italiană, spaniolă, portugheză, română.

De reținut!

- ✓ *Pax romana* este numele dat perioadei de pace și prosperitate din Imperiul Roman, caracteristică secolelor I–II.
- ✓ Procesul de romanizare s-a manifestat prin preluarea de către populațiile cucerite a culturii și civilizației romane, precum și a limbii latine.
- ✓ Civilizația latină, alături de cea greacă, se află la baza celei europene moderne.

Explorez. Aplic

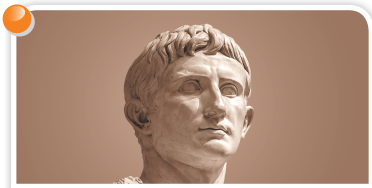

1 Ani de pace și belșug în Imperiul Roman

a. Indică o asemănare și o deosebire între măsurile aplicate de cei trei împărați romani redați în imaginile **A**, **B**, **C**.

b. Explică motivul pentru care împăraților ce au domnit după anul 117 li se adresa urarea *„Să fii mai fericit decât Augustus și mai bun decât Traian!”*.

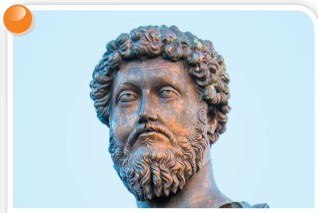
c. Precizează două probleme cu care se confrunta un împărat roman în privința conducerii statului. Descrie soluțiile pe care le-ar fi putut adopta pentru rezolvarea lor.

A. *Octavian Augustus (27 î.Hr. – 14 d.Hr.)*
A instaurat pacea în stat și a reconstruit Roma. A stabilit, prin lege, drepturile și îndatoririle locuitorilor din provinciile romane.

B. *Traian (98–117 d.Hr.)*
A întemeiat provinciile Dacia și Arabia. A luat măsuri pentru educarea copiilor săraci. A fost numit *Optimus* (cel mai bun).

C. *Marcus Aurelius (161–180 d.Hr.)*
A apărat imperiul, care era atacat de populațiile vecine. A modernizat legile și a sprijinit economia.

2 A fi cetățean roman

a. Numește cele două categorii de locuitori ai Imperiului Roman menționate în documentul **A**.

b. Indică, pe baza documentului **A** și a tabelului **B**, trei avantaje de care se bucurau locuitorii Imperiului Roman.

c. Compară drepturile și îndatoririle cetățenilor din Imperiul Roman cu cele ale cetățenilor din România zilelor noastre. Ce asemănări și deosebiri poți identifica?

A. *Locuitorii aflați sub stăpânirea Romei sunt împărțiți în două categorii: cei mai capabili, mai curajoși și mai talentați au primit drepturile politice de cetățeni; restul, sunt cei supuși. Nimic nu împiedică pe cineva să devină cetățean, nici marea, nici întinderea uscatului: nu există nicio diferență între Europa și Asia în această privință. Legile sunt aceleași pentru toți. Peste tot, cetățile nu se mai luptă între ele, ci se întrec în frumusețe și bunăstare.*
(după Aelius Aristides, *Elogiul Romei*)

3 Investigând urmele trecutului

Formați grupe de câte 4–5 elevi. Căutați informații privind existența urmelor culturii și civilizației romane în localitatea, în județul sau în regiunea în care trăiți. Le puteți descoperi citind cărți despre istoria locală aflate la biblioteca școlii, vizitând muzeul de istorie sau accesând internetul. Realizați apoi o scurtă descriere a acestora.

Prezentați în cadrul clasei rezultatele activității grupelor.

Tăbliță cerată, cu text în limba latină, descoperită la Alburnus Maior (provincia romană Dacia, azi Roșia Montană, jud. Alba, sec. al II-lea d.Hr.). Face parte din colecția Muzeului Național de Istorie a României.

ATUNCI ȘI ACUM

Scrierea cu alfabet latin

În Antichitate, romanii au preluat alfabetul de la greci și l-au adaptat limbii latine, vorbite de ei. Ca urmare a procesului de romanizare, alfabetul latin a fost utilizat în toate provinciile Imperiului Roman, depășind chiar granițele acestuia. La început, alfabetul latin avea 22 de litere, dar a fost extins la 26 de litere. În diferite limbi moderne, inclusiv în limba română, acestuia i s-au mai adăugat litere, în funcție de sunetele graiurilor respective.

Inscripție latină dedicată împăratului roman Traian

● Indică un motiv pentru care alfabetul limbii române numără 31 de litere și nu 26, ca cel latin antic. Enumeră literele limbii române care sunt diferite de cele din alfabetul utilizat de romani.

B. *Cetățeanul roman*

Drepturi	Îndatoriri
 ● De a vota ● De a fi ales ● De a fi preot ● De a avea una sau mai multe proprietăți (pământ, locuință etc.) ● De a deschide un proces în justiție	● De a se prezenta la recensământ (înregistrarea locuitorilor) ● De a-și îndeplini serviciul militar ● De a plăti taxele datorate statului ● De a participa la ceremoniile religioase

Axa timpului

27 î.Hr. – 14 d.Hr.	98–117 d.Hr.	161–180 d.Hr.	212 d.Hr.	Sec. III d.Hr.
Domnia împăratului Octavian Augustus	Domnia împăratului Traian	Domnia împăratului Marcus Aurelius	Acordarea cetățeniei pentru oamenii liberi din Imperiul Roman	Începutul decăderii Imperiului Roman

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

Legile – aceleași pentru toți

Formați grupe de câte 4–6 elevi. Pornind de la textul alăturat, căutați informații, utilizând biblioteca școlii sau internetul, despre *Legea celor Douăsprezece Table*. Apoi, elaborați un proiect de lege, format din 10–12 articole, care să reglementeze una dintre problemele lumii de azi.

Zeița romană a dreptății, numită Iustitia, era înfățișată ca o femeie legată la ochi ce purta în mâini o balanță și o sabie.

ETAPELE PROIECTULUI:

1. Pregătire

- stabiliți sarcinile de lucru ale membrilor grupei și planul activității – căutarea informațiilor, identificarea problemei, elaborarea articolelor legii etc.).

2. Realizare și verificare:

- adunați informațiile necesare;
- explicați, într-o scurtă introducere, motivele alegerii problemei pe care doriți să o rezolvați;
- redactați articolele legii.

3. Finalizare și prezentare:

- prezentați în clasă rezultatul activității voastre;
- organizați o discuție privind asemănările și deosebirile dintre legile propuse de fiecare grupă de lucru.

Proiect

Una dintre cele mai importante moșteniri ale civilizației romane păstrate până în prezent este Legea celor Douăsprezece Table. *Aceasta a fost elaborată între anii 451–449 î.Hr., fiind primul cod de legi din istoria romanilor. Numele său provine de la faptul că a fost scrisă pe douăsprezece tăblițe din bronz care au fost expuse în Forumul Romei, astfel încât să poată fi citite și cunoscute de toți locuitorii. Legea stabilea reguli clare privind familia, proprietatea și moștenirea, valabile pentru toți locuitorii. La școală, copiii romani învățau pe de rost prevederile acesteia.*

(despre *Legea celor Douăsprezece Table*)

Cercul micilor istorici

Toate drumurile duc la Roma!

Romanii au fost meșteri neîntrecuți în construcția drumurilor. Rețeaua acestora măsura peste 80 000 km. Unele dintre ele s-au păstrat până în prezent. Drumurile făceau legătura cu Roma și permiteau negustorilor să-și transporte mărfurile, iar armatei, să ajungă rapid în oricare provincie.

Via Appia, cel mai vechi drum roman

- Imaginați-vă că sunteți soldați romani. Utilizând drumurile terestre, trebuie să ajungeți:
  - **a.** din provincia Armenia la Roma (circa 9000 km);
  - **b.** din provincia Belgica la Roma (circa 1500 km);
  - **c.** de la Roma în provincia Dacia (circa 1700 km).

Stabiliți, cu ajutorul hărții de la *pagina 73* sau al unui atlas istoric, ruta cea mai scurtă pe care trebuie să o urmați și notați provinciile romane prin care veți trece. Calculați câte zile va dura călătoria (*indiciu: soldații romani parcurgeau aproximativ 30 km zilnic!*).

Pentru a afla mai multe...

- Citește:
  - Enciclopedia *Lupte de gladiatori*, Editura Teora
  - Enciclopedia *Roma antică*, Editura Litera
- Vizionează:
  - Filmul (reconstituire artistică) *O zi în Pompei*: https://www.youtube.com/watch?v=dY_3ggKg0Bc
- Vizitează muzeele și paginile web:
  - secțiile de istorie antică ale muzeelor de istorie județene și naționale;
  - complexul arheologic Porolissum (comuna Moigrad, jud. Sălaj);
  - complexul arheologic Ulpia Traiana Sarmizegetusa (comuna Sarmizegetusa, jud. Hunedoara) http://cetateasarmizegetusa.ro

Recapitulare

Harta ideilor

1. Fondarea Romei: istorie și legendă

Adevărul istoric	Legenda
● Circa 1000 î.Hr. – primele comunități se stabilesc în zona Romei ● Circa 800 î.Hr. – triburi de păstori formează o așezare la Roma	● 753 î.Hr. – Romulus și Remus decid să întemeieze un oraș ● Orașul-stat Roma – numit după Romulus

2. Statul roman

Sec. VIII-VI î.Hr	Sec. VI-I î.Hr.	Sec. I î.Hr.-V d.Hr.
● Organizare: regat (oraș-stat)	● Organizare: republică ● Războaie și expansiune teritorială	● Organizare: imperiu ● Maxima extindere teritorială ● Decăderea statului

3. Viața cotidiană în lumea romană

Familia	● Condusă de tată ● Virtuți romane: modestia, cinstea, responsabilitatea, onoarea
Educația	● Copiii studiau la școală sau acasă, cu profesori plătiți de părinți ● Studiile erau continuate de copiii din familiile înstărite

4. Romanizarea

Pax romana
● Perioadă de pace, dezvoltare, ordine și prosperitate în Imperiul Roman

Romanizarea
● Preluarea civilizației romane și a limbii latine de către popoarele cucerite; formarea unor popoare noi (romanice)

● Imaginează-ți că ești profesor într-o școală romană. Citește documentul alăturat, apoi scrie cinci sfaturi pe care le-ai oferi elevilor tăi, astfel încât aceștia să fie pregătiți pentru viața în societate.

Ai grijă să-ți amintești că ești roman! Trebuie să asiguri pacea prin legi drepte și prin respectarea ordinii: să-i protejezi pe cei nedreptățiți, să respecți voința zeilor și să-i învingi în luptă pe dușmani! (după Virgiliu, *Eneida*)

Atelier

Ce este un mozaic?

În lumea romană, mozaicul făcea parte din viața de zi cu zi. Locuințele, piețele, lăcașurile religioase, erau decorate cu mozaicuri. Un mozaic reprezintă o imagine realizată din mici bucăți de piatră, ceramică, sticlă, tăiate astfel încât, prin îmbinare, să rezulte figuri geometrice, flori, animale, oameni. În alcătuirea unui mozaic puteau fi utilizate metale și pietre prețioase. Mozaicurile romane sunt izvoare istorice importante pentru studierea lumii antice.

*Mozaic roman realizat la Ravenna (Italia), în secolul al V-lea. Iisus este înfățișat ca **bunul păstor** ce-și îngrijește și ocrotește turma.*

● Privește cu atenție mozaicul din imagine și citește explicația acestuia.

a. Precizează câte secole au trecut de la realizarea mozaicului și până azi.

b. Numește personajul principal redat pe mozaic. Indică trei momente din viața acestuia.

c. Ce simbolizează turma păstorului? Care crezi că este mesajul pe care îl transmite opera artistică din imagine?

Evaluare — Știu să rezolv!

1 Privește imaginile de mai jos.

a. Numește construcțiile notate cu literele **A**, **B**, **C**.

b. Explică în câte un enunț scopul pentru care a fost ridicată fiecare construcție.

A.

B.

C.

2 Explică în scris înțelesul fiecăruia dintre termenii istorici de mai jos:

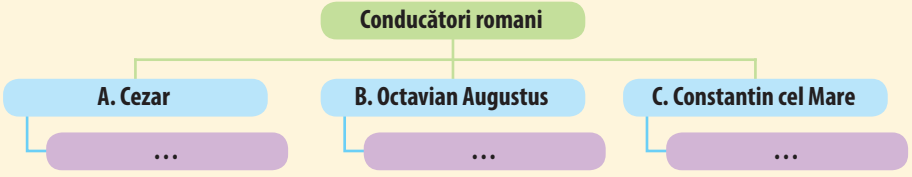
a. expansiune teritorială;

b. for;

c. creștinism;

d. romanizare.

3 Copiază pe caiet diagrama de mai jos. Completează rubricile libere scriind câte o acțiune a fiecăruia dintre cei trei conducători romani.

4 Realizează pe caiet o axă a timpului, după modelul de mai jos. Plasează pe aceasta, în ordinea inventării lor, următoarele sisteme de scriere:

a. alfabetul grecesc; **b.** alfabetul latin; **c.** alfabetul fenician.

5 Citește documentul **A** și privește imaginea **B**. Pornind de la acestea, scrie un text de circa 10 rânduri în care să continui legenda fondării Romei, utilizând următoarele cuvinte: *oraș*, *Romulus*, *locuitori*, *organizare*, *rege*, *regat*.

A. *Îl laud pe Eneas, bărbatul care, de pe plaiurile Troiei, a ajuns pe țărmurile Italiei după o călătorie lungă. El a întemeiat poporul latininilor și astfel strămoșii noștri din Alba Longa au venit la Roma.*

(după Virgiliu, *Eneida*)

B. *Păstorul Faustulus cu gemenii Romulus și Remus (pictură de N. Mignard, sec. al XVII-lea)*

AUTOEVALUARE
Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	a	1 punct
	b	1 punct
2	Termenii a, b, explicați corect	1 punct
	Termenii c, d, explicați corect	1 punct
3	1–2 acțiuni plasate corect	1 punct
	Cele 3 acțiuni plasate corect	2 puncte
4		1 punct
5		2 puncte
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

Unitatea VI

Geto-dacii

1. Geții și dacii
2. Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane
- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Sarmizegetusa Regia, centrul religios și politic al geto-dacilor

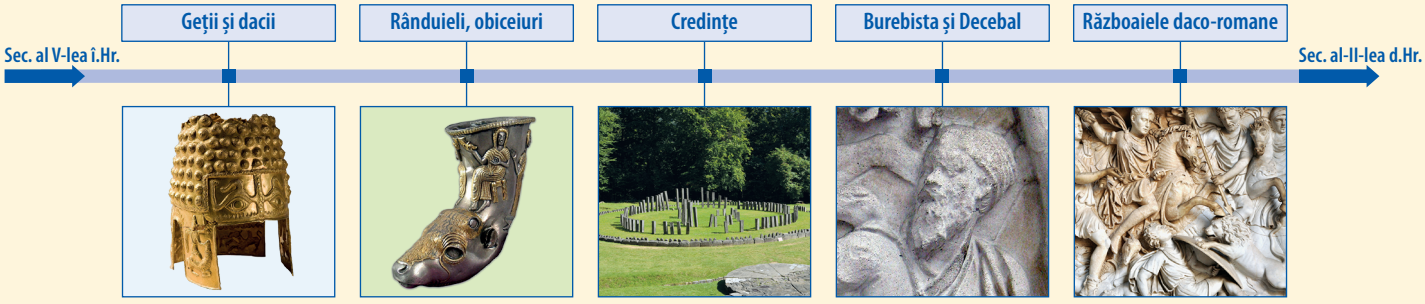
În acest capitol:

vei înțelege

- ✓ cine au fost geții și dacii;
- ✓ cum trăiau și care erau credințele geto-dacilor;
- ✓ care au fost principalii conducători ai geto-dacilor;
- ✓ de ce au avut loc războaiele daco-romane și ce consecințe au produs;

vei învăța

- ✓ să compari informații din surse istorice diferite;
- ✓ să folosești tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru;
- ✓ să descrii rolul istoric al personalităților din istoria geto-dacilor.

Comati *geto-daci: oameni de rând, liberi, redați pe monumentul Columna lui Traian, de la Roma (gravură de P. S. Bartoli, sec. al XVII-lea)*

1 Geții și dacii

A Locuitori ai spațiului dintre Munții Carpați, Dunăre și Marea Neagră în Antichitate

Teritoriul României de azi a fost locuit încă din Preistorie. Munții Carpați, acoperiți de păduri și pășuni, dealurile, podișurile și câmpiile roditoare, apele curgătoare și țărmul Mării Negre au favorizat dezvoltarea așezărilor umane. În urmă cu aproximativ 4000 de ani, tracii, popor de origine indo-europeană, s-au stabilit atât la nord, cât și la sud de Dunăre. Cu timpul, din rândul acestora s-au desprins geții și dacii. Potrivit istoricilor, geții locuiau în Muntenia, Moldova și Dobrogea de azi, iar dacii, în Banat și în Transilvania. Locuitorii antici din spațiul românesc erau numiți *geți* în izvoarele scrise grecești și *daci* în cele romane. Dar, pentru că vorbeau aceeași limbă și aveau aceleași obiceiuri, aceștia sunt cunoscuți și cu numele de *geto-daci*. În vecinătatea geto-dacilor s-au aflat, în Antichitate, numeroase alte populații: grecii, în orașele Histria, Tomis și Callatis, tracii sudici, celții, sciții etc. (*harta 1A, documentul 1B, pag. 91*).

B Rânduieli, obiceiuri și credințe în lumea geto-dacilor

Geto-dacii se ocupau cu agricultura, păstoritul, meșteșugurile și comerțul. Ei erau organizați în triburi conduse de căpetenii războinice. Locuințele lor erau realizate mai ales din lemn, pe fundații din piatră, acoperite cu paie sau cu **șindrilă**. Cetățile geto-dacilor, numite **dava**, erau construite pe locuri înalte, fiind fortificate cu ziduri din pământ sau din piatră. Oamenii liberi formau marea parte a populației. Locuitorii de rând erau numiți *comati* sau *capillati* („cei pletoși"). Nobilii, care purtau o căciulă pe cap, erau numiți *tarabostes* sau, în limba latină, *pileati* (de la *pileum* – căciulă, cușmă). Geto-dacii aveau o religie politeistă, iar preoții aveau un rol important în societate, fiind foarte respectați. Zeul principal era Zalmoxis, o divinitatate a pământului, a naturii și a nemuririi. Alți zei erau Gebeleizis, zeul Cerului, Bendis, zeița Lunii și a pădurilor, un zeu al războiului asemănător cu zeul roman Marte. Principalul centru religios al geto-dacilor a fost cetatea Sarmizegetusa Regia (regală), aflată în Munții Orăștiei (*aplicația 2, pag. 91*).

C Începuturile istoriei geto-dacilor

Cele mai vechi informații scrise despre geto-daci provin din secolul al V-lea î.Hr., fiind cuprinse în opera istoricului antic grec Herodot. Mai târziu, diferite inscripții și scrieri ale autorilor antici au relatat despre teritoriul, obiceiurile și conducătorii geto-dacilor. Unul dintre aceștia, Dromichaites, a reușit să se opună regelui Macedoniei, Lysimach, un urmaș al lui Alexandru cel Mare (*aplicația 3, pag. 91*).

Dicționar

dava – cetate geto-dacică întărită. Printre cetățile *dava* s-au numărat Argedava, Cumidava, Tamasidava;
șindrilă – scândură îngustă, din lemn de brad, utilizată la construirea acoperișurilor.

Înțeleg și învăț

Eseul de cinci minute

Citește cu atenție lecția. Scrie, în aproximativ cinci minute, un text scurt despre modul de viață al geto-dacilor și completează-l, la final, cu o întrebare pe care ai dori să o formulezi în legătură cu aspectul prezentat în scris.

De reținut!

- ✓ Geții și dacii au format o singură civilizație, cea a geto-dacilor.
- ✓ Religia avea un rol important, la Sarmizegetusa Regia aflându-se cele mai mari sanctuare ale geto-dacilor.
- ✓ Cele dintâi informații scrise despre geto-daci datează din secolul al V-lea î.Hr.

Explorez. Aplic

1 Geto-dacii și populațiile învecinate cu aceștia

Privește harta **A** și citește documentul **B**, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Spațiul locuit de geto-daci în Antichitate*

B. *Romanii numeau Danubius* (Dunărea) *partea dinspre izvoare a acestui fluviu. Ţinuturile de aici se află, în cea mai mare parte, în stăpânirea dacilor. Partea inferioară a fluviului, până la mare, de-a lungul căreia trăiesc geții, ei o numesc Istros* (Istru). *Dacii au aceeași limbă cu geții. Aceștia din urmă sunt mai bine cunoscuți de greci.* (după Strabon, *Geografia*)

a. Pe baza cunoștințelor de geografie și istorie, numește principalele unități de relief ale spațiului românesc și indică trei ocupații ale geto-dacilor, influențate de mediul natural.

b. Precizează două populații cu care se învecinau geto-dacii.

c. Selectează și transcrie, din documentul **B**, fragmentul care indică o trăsătură comună dacilor și geților.

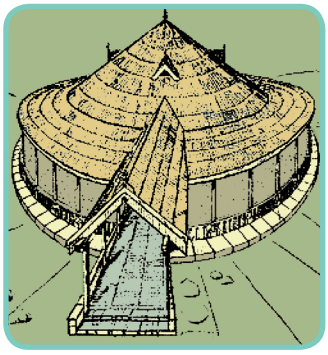
d. Explică de ce autorul antic Strabon a afirmat că „geții […] sunt mai bine cunoscuți de greci”. (*Poți găsi indicii pe harta **A**!*)

2 Lumea geto-dacilor

Imaginează-ți că ești un călător antic ce vizitează ținuturile locuite de geto-daci. Pe baza lecției și a imaginilor **A** și **B**, prezintă în scris viața și credințele geto-dacilor, utilizând corect termenii: *popor, familie, religie, locuințe, sanctuar, Sarmizegetusa Regia, ocupații, obiceiuri.*

A. *Familie geto-dacă (reconstituire)*

B. *Sanctuar dacic (reconstituire)*

3 Lysimach și Dromichaites. Joc de roluri

Lucrați în perechi. Citiți cu atenție textul de mai jos, apoi scrieți continuarea dialogului dintre Lysimach și Dromichaites. Interpretați în fața clasei dialogul.

A. *Monedă cu chipul lui Lysimach*

B. *Regele Macedoniei, Lysimach, porni împotriva căpeteniei geților, Dromichaites, dar ajunse împreună cu armata sa prizonier la geți, în cetatea lor, Helis. În loc să-l pedepsească, Dromichaites organiză un ospăț mare, la care Lysimach și oamenii lui au fost așezați la o masă îmbelșugată, cu platouri și pahare din aur. Geții, în schimb, aveau o masă simplă, cu bucate puține și pahare din lemn. Văzându-i mirarea, Dromichaites i-a spus lui Lysimach: „De ce ai lăsat un regat plin de strălucire ca să vii împotriva noastră, în acest ținut sărac, în care nicio oaste străină nu are scăpare?”.* (după Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*)

C. *Nobil geto-dac*

ATUNCI ȘI ACUM

Portul geto-dacilor și cel popular românesc

S-au păstrat puține informații despre înfățișarea și îmbrăcămintea geto-dacilor. Femeile purtau cămăși și fuste, iar capul și-l acopereau, probabil, cu o broboadă. Bărbații purtau pantaloni din postav, cămașă, un brâu lat, mantie, iar în picioare, opinci.

Ie, cămașă specifică portului popular românesc

● Caută imagini care să ilustreze portul tradițional românesc. Scrie apoi asemănările și deosebirile pe care le poți constata între portul geto-dacilor și cel popular din zilele noastre.

Axa timpului

Mil. II î.Hr.	Sec. VII–VI î.Hr.	Sec. V î.Hr.	Sec. III î.Hr.	Sec. III–II î.Hr.
Așezarea tracilor în zona Dunării	Întemeierea orașelor grecești Histria, Tomis și Callatis	Prima mențiune scrisă despre geți	Conflictul dintre Lysimach și Dromichaites	Menționarea conducătorilor geți în inscripții grecești

Istoricii au descoperit monede de aur și de argint din vremea geto-dacilor. Un atelier pentru realizarea monedelor se afla la Sarmizegetusa Regia.

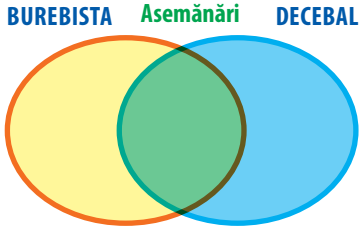
Dicționar

celți – popor de origine indo-europeană, răspândit, în Antichitate, din vestul Europei (Irlanda, Marea Britanie, Franța, Spania de azi) și până în centrul continentului.

Înțeleg și învăț

Asemănări și deosebiri. Diagrama Venn

Citește cu atenție primul paragraf (**A**) al lecției. Realizează și completează pe caiet diagrama Venn, după modelul de mai jos. În centrul diagramei, scrie asemănările dintre acțiunile întreprinse de conducătorii geto-dacilor, Burebista și Decebal, iar pe spațiile laterale, deosebirile.

2 Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

A Unirea geto-dacilor sub conducerea lui Burebista

Dezvoltarea economică și socială, precum și nevoia de a se apăra în fața **celților**, aflați la vest, respectiv a romanilor, care amenințau zona dunăreană dinspre sud, i-au determinat pe geto-daci să se unească sub conducerea regelui Burebista. Prin urmare, în jurul anului 82 î.Hr., s-a format statul geto-dacilor. Centrul politic și religios al acestuia se afla la Sarmizegetusa Regia, în sud-vestul Transilvaniei.

Oștile comandate de Burebista au reușit să îi învingă pe celți și apoi să îndepărteze pericolul roman. Astfel, regatul dac a cuprins un teritoriu întins, la vest, până la Dunărea Mijlocie, iar spre est, până la țărmul Mării Negre. La conducerea acestuia, Burebista a fost ajutat de marele preot Deceneu (*harta 1A*, *documentul 1B*, *pag. 93*). După moartea lui Burebista (în anul 44 î.Hr.), statul s-a fărâmițat în patru-cinci teritorii, fiecare având conducători proprii.

B Statul geto-dac în timpul domniei lui Decebal

În secolul I d.Hr., în condițiile creșterii pericolului roman, statul dac s-a refăcut sub conducerea regelui Decebal, care a domnit între anii 87 și 106 d.Hr. Acest regat era mai puțin întins decât în timpul domniei lui Burebista, dar era mai bine organizat și mai dezvoltat din punct de vedere economic. Sarmizegetusa Regia, capitala statului, precum și cetățile de apărare din regatul geto-dac au fost întărite cu noi fortificații. O armată puternică și bine înarmată era pregătită să lupte împotriva Imperiului Roman, care ajunsese până la Dunăre, ocupând Dobrogea de azi.

C Războaiele daco-romane

Pentru romani, Dacia era importantă atât datorită așezării ei în zona Dunării, la granița imperiului, cât și a resurselor naturale respectiv a zăcămintelor de aur, argint, fier și aramă din munții ei. În anul 101, împăratul roman Traian a decis să pornească o campanie militară împotriva dacilor. Pentru a ajunge mai ușor în Dacia, el i-a cerut arhitectului Apolodor din Damasc să construiască peste Dunăre, în anul 103, marele pod din piatră de la Drobeta (azi, orașul Drobeta-Turnu Severin). Conduși de regele Decebal, dacii au luptat cu vitejie în cursul celor două războaie desfășurate în anii 101–102, respectiv 105–106 (*documentele 2A* și *2B*, *pag. 93*). Totuși, ei au fost învinși de romani, iar o parte a regatului dac a devenit provincia romană Dacia. Aceasta a avut centrul la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, un oraș roman situat în apropierea fostei capitale a dacilor. Teritoriile din afara provinciei Dacia au fost locuite de dacii liberi, iar în regiunile stăpânite de romani s-a desfășurat procesul de romanizare (*harta 3A*, *pag. 93*).

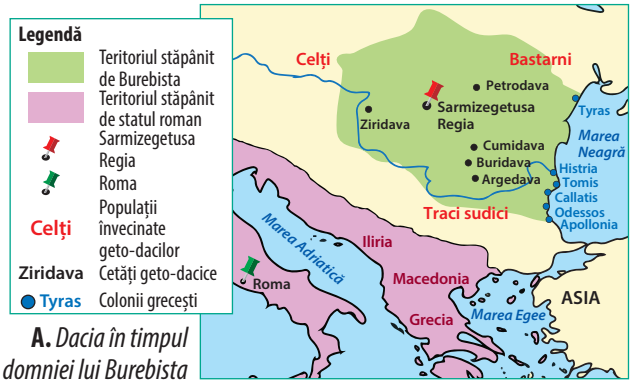
De reținut!

- ✓ Primul regat dac a fost întemeiat în secolul I î.Hr. sub conducerea lui Burebista.
- ✓ Statul dac a ajuns la apogeu în timpul domniei lui Decebal (87–106 d.Hr.).
- ✓ În urma războaielor daco-romane, o parte a regatului dac a devenit provincia romană Dacia.

Explorez. Aplic

1 Statul dac sub conducerea lui Burebista (sec. I î.Hr.)

Privește harta **A**, citește documentul **B**, apoi rezolvă cerințele.

A. *Dacia în timpul domniei lui Burebista*

B. *Ajungând în fruntea neamului său, Burebista a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine – pe celți și pe traci. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani.*

(după Strabon, *Geografia*)

a. Precizează, pe baza hărții **A**, capitala statului dac, respectiv pe cea a statului roman.

b. Scrie numele a trei cetăți ale geto-dacilor, menționate pe harta **A**.

c. Indică două populații supuse de regele Burebista, amintite în documentul **B**.

2 Istoricul roman Dio Cassius, despre Traian și Decebal

a. Pe baza documentelor **A** și **B**, enumeră calitățile celor doi conducători.

b. Dacă ai fi sfetnicul împăratului Traian, ce sfaturi i-ai da acestuia în privința purtării războiului cu dacii?

c. Dacă ai trăi în Dacia în timpul domniei lui Decebal, ce ai dori să știi despre acesta? Completează o listă cu informațiile care te-ar interesa.

Împăratul roman Traian

A. ***Traian*** *porni cu oaste împotriva dacilor. Acesta era un om cu totul deosebit, mai ales prin dreptatea și vitejia sa. Înfrunta toate greutățile cot la cot cu ceilalți și nu se lăsa purtat de îndrăzneala tinereții, dar nici împiedicat de bătrânețe.*

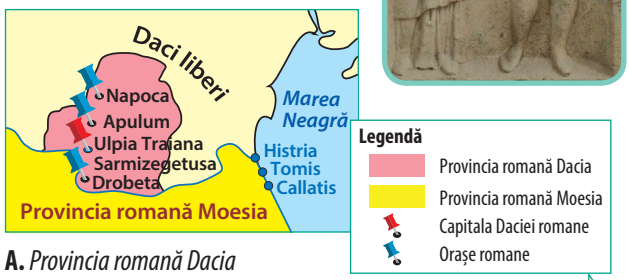
Regele dacilor, Decebal

B. ***Decebal*** *era foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind când să atace și când să se retragă la timp. Era un bun luptător și se pricepea să folosească izbânda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrângere. Din această pricină, multă vreme a fost un dușman de temut pentru romani.*

(după Dio Cassius, *Istoria romană*)

3 Geto-dacii, după războaiele daco-romane

Formați grupe de câte 4 elevi. Pe baza hărții **A**, a imaginii **B** și a cunoștințelor dobândite la lecția *Romanizarea* (*pag. 84–85*), fiecare elev va prezenta în scris o schimbare petrecută în viața geto-dacilor în urma războaielor purtate de aceștia cu romanii. Alcătuiți apoi un dosar tematic al grupei și prezentați-l în fața clasei.

A. *Provincia romană Dacia*

ATUNCI ȘI ACUM

Columna lui Traian, un izvor istoric în piatră despre daci și romani

Construită la Roma, de arhitectul Apolodor din Damasc, în cinstea victoriei împotriva geto-dacilor, Columna lui Traian reprezintă și astăzi o sursă prețioasă de informații istorice.

Basoreliefurile de pe suprafața Columnei descriu cele două războaie purtate de daci și de romani în anii 101–102 și 105–106.

Scenă de pe Columna lui Traian

● Dacă ai fi un sculptor și ai realiza un monument dedicat istoriei geto-dacilor, cum ai dori să arate acesta? Realizează un desen care să-l ilustreze.

B. *Coloniști romani în provincia Dacia*

Axa timpului

Sec. I î.Hr.	87–106 d.Hr.	101–102 d.Hr.	105–106 d.Hr.	106 d.Hr.
Unificarea geto-dacilor, sub conducerea lui Burebista	Domnia regelui Decebal	Primul război daco-roman	Al doilea război daco-roman	O parte a statului dac devine provincia romană Dacia

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

Desenăm, învățăm. Istoria geto-dacilor în imagini

Formați grupe de câte 4–6 elevi. Pornind de la documentul **A** și de la imaginile **B** și **C**, fiecare grupă va realiza o bandă desenată sau un colaj de desene care să ilustreze civilizația geto-dacilor, având în vedere:

- ✓ originea acestora;
- ✓ principalele evenimente din istoria lor;
- ✓ conducători;
- ✓ așezări;
- ✓ credințe, obiceiuri.

A. *Geții sunt cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci.*

(după Herodot, *Istorii*)

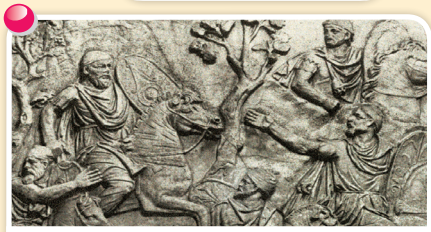
ETAPELE PROIECTULUI:

1. Stabiliți sarcinile de lucru în cadrul grupei: unii dintre membri se ocupă de culegerea și organizarea informațiilor, ceilalți realizează desenele.
2. Identificați resursele necesare: surse de informare – enciclopedii, atlas istoric, atlas geografic, internet, materiale de lucru (hârtie, culori etc.), timpul alocat.
3. Realizați banda desenată sau colajul. Verificați corectitudinea informațiilor și aspectul general. Formulați un titlu sugestiv.
4. Expuneți lucrarea în clasă și prezentați rezultatele activității celorlalte grupe de lucru.

Proiect

B. *Războinic trac*

C. *Daci în luptă. Scenă de pe Columna lui Traian*

Cercul micilor istorici

La șezătoare

Șezătoarea este un obicei străvechi. În serile de iarnă, în sate, oamenii locului se adunau în casa unuia dintre ei și, în timp ce femeile țeseau sau torceau lâna, se spuneau povești, glume, ghicitori.

- Citiți povești și legende din vremea dacilor, pe care le puteți găsi la biblioteca școlii sau accesând internetul. Organizați apoi o șezătoare istorică și literară în care să prezentați colegilor cele citite. Discutați despre informațiile istorice pe care le-ați descoperit pe calea lecturii.

Pentru a afla mai multe...

- Citește:
  - Dan Berindei, *Portrete istorice ale românilor*, Editura Compania
  - Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, Editura Humanitas
  - Radu Oltean, *Dacia. Războaiele cu romanii*, Editura Art Historia
- Vizionează:
  - Filmul (reconstituire artistică): *Sarmizegetusa Regia*, https://www.youtube.com/watch?v=h5cB3qXmCsM
- Vizitează muzeele și paginile de internet ale acestora:
  - Muzeul Național de Istorie a României, București http://www.mnir.ro/ http://www.capodopere2019.ro http://www.muzeulvirtual.ro
  - Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva http://www.mcdr.ro/

Recapitulare

Harta ideilor

1. Geții și dacii

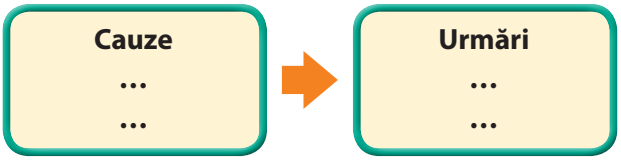
Așezare, organizare	● Geții – în Moldova, Muntenia, Dobrogea de azi ● Dacii – în Transilvania și Banat ● Au format triburi, conduse de căpetenii militare
Mod de viață	● Nobili (tarabostes, pileati) și oameni de rând (comati) ● Așezări fortificate numite *dava* ● Religie politeistă: Zalmoxis – zeul suprem ● Centrul religios principal: Sarmizegetusa Regia
Informații istorice	● Cele mai vechi informații scrise despre geto-daci: în opera istoricului Herodot (sec. V î.Hr.) ● Alte informații provin din cercetări arheologice și operele scriitorilor antici (Strabon, Dio Cassius)

2. Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

Burebista (sec. I î.Hr.)	Decebal (sec. I–II d.Hr.)
A unit triburile geto-dacilor	A întemeiat un stat dac puternic și bine organizat
A întemeiat primul stat al geto-dacilor	A întărit armata și cetățile de apărare
Capitala statului: Sarmizegetusa Regia	I-a condus pe geto-daci în cele două războaie cu romanii (sec. II d.Hr.)

a. Realizează pe caiet o axă a timpului (sau o frază cronologică) pe care să scrii, în ordinea desfășurării lor, următoarele evenimente:
- războaiele daco-romane;
- domnia regelui Burebista;
- confruntarea militară dintre căpetenia Dromichaites, căpetenia geților și Lysimach, regele Macedoniei.

b. Copiază și completează pe caiet diagrama de mai jos, scriind câte două cauze și două urmări ale războaielor daco-romane.

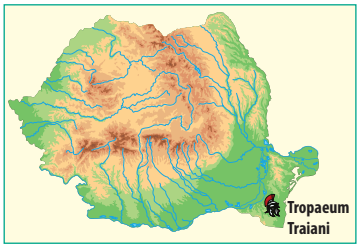
Atelier

Monumentul Tropaeum Traiani de la Adamclisi, simbol al războaielor daco-romane

În timpul primului război daco-roman, desfășurat între anii 101 și 102, romanii au luptat împotriva dacilor pe teritoriul Dobrogei. În amintirea victoriei obținute, împăratul Traian a ordonat să fie ridicat monumentul triumfal numit *Tropaeum Traiani*. Pe cele 54 de basoreliefuri (sau metope) aflate pe fațada monumentului sunt redați atât romani, cât și localnici (daci sau aliați ai acestora).

A. *Monumentul* Tropaeum Traiani, *Adamclisi (jud. Constanța)*

B. *Femei dace, detaliu de pe monumentul Tropaeum Traiani*

a. Pe baza hărții **3A** de la pagina 93, numește provincia romană din care făcea parte Dobrogea în timpul războaielor daco-romane.

b. Privește imaginea **A**. Ce sugerează statuia aflată în vârful monumentului?

c. Observă imaginea **B**. Pe cine reprezintă? De ce crezi că, pe monument, au fost redați și locuitori ai regiunii stăpânite de romani?

d. Exprimă-ți opinia în legătură cu importanța monumentului *Tropaeum Traiani* pentru cunoașterea istoriei antice a României.

Evaluare — Știu să rezolv!

1 Pe baza imaginilor de mai jos, compune pe caiet un rebus sau un aritmogrif care să includă șase cuvinte referitoare la istoria geto-dacilor.

A. *Comunitate geto-dacă (reconstituire)*

B. *Urme ale sanctuarelor de la Sarmizegetusa Regia*

C. *Soldat roman (reconstituire)*

2 Privește cu atenție imaginea alăturată. Pornind de la aceasta, completează pe caiet propozițiile lacunare de mai jos cu termenii care lipsesc.

a. Fluviul peste care romanii au trecut pentru a lupta pe teritoriul Daciei se numește … .

b. În timpul evenimentului redat în imagine, în fruntea geto-dacilor se afla conducătorul numit … .

c. Romanii au luptat împotriva geto-dacilor, în secolul al II-lea, în timpul a … războaie.

d. În anul 106, o parte a statului geto-dac a devenit … romană Dacia.

Romanii trec fluviul pentru a lupta împotriva geto-dacilor (gravură după Columna lui Traian, MNIR)

3 Privește cu atenție harta, apoi scrie pe caiet, pentru fiecare dintre enunțurile de mai jos, cuvintele care formează răspunsul corect.

a. Cifra 1 indică locul pe care s-a aflat capitala:
● celților; ● geto-dacilor; ● romanilor.

b. Pe locul indicat prin cifra 2 s-a aflat capitala:
● Imperiului Roman;
● provinciei romane Dacia;
● provinciei romane Moesia.

c. În dreptul orașului indicat prin cifra 3, arhitectul roman Apolodor din Damasc a construit:
● un pod; ● o cetate; ● un for.

d. Cifra 4 arată locul unde a fost construit un:
● oraș-stat; ● monument roman; ● port roman.

Urme ale istoriei antice pe teritoriul României

4 Citește cu atenție documentul de mai jos. Continuă întâmplările povestite de istoricul antic Dio Cassius, scriind un text de circa 10 rânduri, prin care să prezinți războaiele daco-romane.

Când Traian a pornit împotriva dacilor și se apropia de locul unde dacii își aveau tabăra, i se aduse o ciupercă mare, pe care era scris cu litere latine că atât aceștia, cât și aliații lor îl sfătuiesc pe Traian să se întoarcă și să facă pace...
(după Dio Cassius, *Istoria romană*)

AUTOEVALUARE
Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	Rebus cu 1–4 cuvinte	2 puncte
	Rebus cu 5–6 cuvinte	3 puncte
2	a, b	1 punct
	c, d	1 punct
3	a, b	1 punct
	c, d	1 punct
4		2 puncte
Din oficiu: 1 punct		
Punctaj maxim: 10 puncte		

Unitatea VII

Civilizația islamică

Apariția și expansiunea Islamului
- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Marea moschee de la Mecca (Arabia Saudită) și sanctuarul Kaaba (în centru), lăcașul religios principal al civilizației islamice

În acest capitol:

vei înțelege

- ✓ cine și unde a întemeiat credința musulmană;
- ✓ cum s-a format civilizația islamică;
- ✓ când și unde s-a produs expansiunea militară și culturală a Islamului;

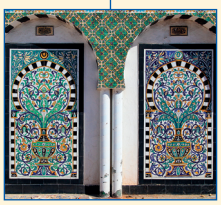
vei învăța

- ✓ să ordonezi cronologic evenimente din istoria civilizației islamice;
- ✓ să compari evenimente și procese istorice utilizând surse diferite;
- ✓ să descrii rolul istoric al unor personalități din lumea islamică.

Sec. al VI-lea — Sec. al IX-lea

Apariția Islamului | Credința musulmană | Expansiunea militară | Expansiunea culturală | Savanți și inventatori

Sosirea lui Mahomed, întemeietorul credinței musulmane, la Mecca (operă persană, sec. al XVI-lea)

Dicționar

Coran – cartea sfântă a credincioșilor musulmani. Aceasta include 114 *sure* (capitole); numele „Coran" înseamnă „citire" sau „recitare";
Islam – numele religiei islamice sau musulmane înseamnă „supunere față de Allah";
profet – predicator, trimis al lui Dumnezeu pentru a transmite mesajul divin oamenilor;
revelație – descoperire; pentru credincioși, dezvăluirea voinței divinității.

Înțeleg și învăț

Extragerea ideilor principale

● Citește cu atenție paragrafele **B** și **C**, apoi completează pe caiet, cu informațiile corespunzătoare, o diagramă realizată după modelul de mai jos.

Aspecte	Ideea principală
Militare	
Culturale	
Politice	

Apariția și expansiunea Islamului

A Apariția Islamului

În secolul al VII d.Hr., în Peninsula Arabică, a apărut **Islamul**, o nouă religie monoteistă, având la bază credința în *Allah* (Dumnezeu, în limba arabă). Această religie se mai numește *islamică* sau *musulmană*. Întemeietorul ei a fost Mahomed, considerat de musulmani **profetul** lui Allah. Potrivit tradiției religioase, îngerul Gabriel i-a **revelat** lui Mahomed cuvântul lui Allah, transmițându-i cartea sfântă a noii religii, **Coranul**. Mahomed a început să predice Islamul în orașul său natal, Mecca. În anul 622, intrând în conflict cu negustorii bogați din Mecca, ce se opuneau noii credințe, Mahomed a fost nevoit să plece în orașul Yathrib, numit apoi *Medina* (orașul profetului). În următorii zece ani, religia islamică s-a răspândit în Peninsula Arabică. Statul întemeiat de Mahomed s-a numit *califat* având în frunte un *calif*, conducător politic și religios. Islamul s-a extins pe măsură ce musulmanii au cucerit noi teritorii (*harta 1A, pag. 99*).

B Credința musulmană

În credința musulmană Dumnezeu (Allah) este unic, la fel ca în religia evreilor și în cea creștină. Credincioșii trăiesc potrivit învățăturilor Coranului, care cuprinde atât aspecte religioase, cât și reguli privind viața de zi cu zi: comportamentul în societate, îndemnul la studiu și cunoaștere, respectarea simbolurilor islamice (*aplicația 2, pag. 99*). Lăcașul religios specific Islamului este *moscheea*. În cadrul acesteia, slujba religioasă este oficiată de un *imam*. Centrul religios principal al musulmanilor este Mecca. În marea moschee din acest oraș se află sanctuarul Kaaba, considerat primul lăcaș de cult al noii religii.

C Expansiunea militară și culturală a Islamului

La începutul istoriei Islamului, arabii erau organizați în triburi conduse de căpetenii războinice și se ocupau îndeosebi cu păstoritul, meșteșugurile și comerțul. Însuflețite de noua credință, în numele războiului sfânt (*jihad*), armatele arabe conduse mai întâi de Mahomed, apoi de califi, au cucerit teritorii din Asia, Africa de Nord și Europa, pătrunzând în Peninsula Iberică în anul 711. Totodată, s-au răspândit invențiile și cunoștințele științifice dezvoltate de savanții arabi, precum cele din domeniile matematicii, chimiei, astronomiei, medicinei, respectiv arhitectura islamică (*aplicația 3, pag. 99*).

În secolul al VIII-lea, orașul Bagdad a devenit capitala califatului arab, care a atins apogeul în timpul domniei lui Harun al-Rașid (786–809).

De reținut!

✓ În secolul al VII-lea d.Hr., în Peninsula Arabică a apărut Islamul, o nouă religie monoteistă, propovăduită de profetul Mahomed.
✓ În Evul Mediu, arabii au cucerit teritorii întinse în Asia și Africa de Nord, iar în Europa au ocupat Peninsula Iberică.
✓ Știința și cultura islamică au influențat civilizația europeană medievală.

Explorez. Aplic

1 Islamul: apariția și expansiunea teritorială

Privește harta **A** și citește documentul **B**, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Expansiunea Islamului între secolele al VII-lea și al IX-lea*

B. *Ți-am revelat Coranul în limba arabă, pentru ca tu să vestești Maica Cetăților (Mecca) și pe cei care se află în jurul ei, că Ziua Adunării va veni.* (*Coran*, Sura 42, 7)

a. Scrie numele continentelor marcate, pe harta **A**, cu cifrele 1, 2, 3.
b. Identifică pe harta **A** orașul în care Mahomed a început să propovăduiască credința musulmană, menționat în documentul **B**.
c. Numește, pe baza documentului **B**, cartea sfântă a religiei musulmane și limba în care aceasta a fost scrisă în secolul al VII-lea.
d. Pe baza lecției, a hărții **A** și a documentului **B**, realizează o scurtă prezentare scrisă a apariției și expansiunii Islamului, utilizând termenii: *credință, carte, armată, califat, război.*

2 Credința musulmană

Ca și alte credințe religioase, cea islamică respectă anumite reguli și simboluri.

Cei cinci stâlpi ai credinței

- **Mărturisirea** credinței în Allah, al cărui profet este Mahomed
- **Rugăciunea**, realizată de cinci ori pe zi, cu fața către Mecca
- **Ajutorarea** celor săraci
- **Postul**, îndeosebi în luna sfântă, Ramadan
- **Pelerinajul** (vizita) la Mecca, efectuat cel puțin o dată în viață

Simboluri religioase

- **Semiluna** – indică faptul că timpul, în lumea islamică, este măsurat după calendarul lunar.
- **Steaua cu cinci colțuri** – semnifică cele cinci reguli de bază sau cinci stâlpi ai credinței musulmane.

a. De ce crezi că regulile pe care orice credincios musulman trebuie să le respecte sunt numite „stâlpi ai credinței”?
b. Numește două simboluri religioase aparținând altor religii (creștină, ebraică etc.). Care este importanța simbolurilor pentru cei credincioși?
c. Ce asemănări și deosebiri poți constata între credința musulmană și cea creștină?

3 Un monument al arhitecturii islamice: Moscheea din Cordoba (Spania)

Lucrați în perechi. Pornind de la imaginea alăturată, căutați informații suplimentare și alcătuiți un portofoliu (sau dosar tematic) despre Moscheea din Cordoba. Acesta va include informații și imagini despre istoria lăcașului religios și schimbările suferite de acesta de-a lungul timpului.

Moscheea din Cordoba, interior. Construită în secolele VIII–IX a fost cel mai mare edificiu religios musulman după Moscheea de la Mecca.

ATUNCI ȘI ACUM

Cifre și cuvinte moștenite de la civilizația islamică

În jurul anului 1000, europenii au învățat, de la negustorii arabi, să utilizeze cifrele pe care le folosim și azi, numite „arabe”. De fapt, acestea au fost preluate de arabi de la indieni. Din limba arabă s-au păstrat în vorbirea curentă numeroase cuvinte: *amiral, bazar, barcă, buget, carafă, cifră, divan, magazin, recif, sirop, tarif, zenit, zero.*

Cifre arabo-indiene
٠.١.٢.٣.٤.٥.٦.٧.٨.٩
Cifre europene
0.1.2.3.4.5.6.7.8.9

- Caută în dicționar explicația cuvintelor provenite din limba arabă, menționate mai sus, a căror semnificație nu o cunoști.

Axa timpului

610–613	622	631	632-661	711
Mahomed începe să predice credința în Allah	Refugierea lui Mahomed de la Mecca la Medina	Unirea triburilor din Peninsula Arabică	Perioada primilor patru califi	Cucerirea Peninsulei Iberice de către musulmani

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

Dorința de cunoaștere: savanți vestiți din lumea islamică

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Pornind de la documentul alăturat și de la imaginile **A**, **B**, **C**, căutați informații suplimentare despre învățații din lumea islamică care au contribuit, în Evul Mediu, la dezvoltarea științei și la răspândirea acesteia în Europa. Completați apoi o fișă biografică privind viața și activitatea unuia dintre savanții despre care ați citit.

ETAPELE PROIECTULUI:

1. Stabiliți sarcinile de lucru în cadrul grupei și resursele necesare. Căutați informațiile utile, selectați datele și aspectele esențiale.
2. Completați fișa biografică. Aceasta va include: numele savantului studiat, țara de origine, perioada istorică în care a trăit, domeniile științei pe care le-a studiat, realizări științifice remarcabile.
3. Susțineți în fața clasei prezentarea rezultatelor activității grupei. Organizați o dezbatere despre importanța activității oamenilor de știință din lumea islamică pentru progresul civilizației umane.

Proiect

Pentru arabi, astronomia era principala știință, fiindcă era legată de religie: orientarea către Mecca, fixarea sărbătorilor, a orelor de rugăciune. Al Kwarizmi a fost unul dintre cei mai mari matematicieni: cartea sa, Al-djabr, *se află la originea algebrei. Ibn Sina (Avicenna) a studiat medicina, chimia, fizica, filosofia, chiar și muzica.*

(după A. Clot, *Civilizația arabă în vremea celor 1001 de nopți*)

Domenii ale științei dezvoltate în lumea islamică

A. Botanica
În imagine, un atlas care cuprinde studii asupra plantelor, alcătuit în secolul al XIV-lea.

B. Geografia
Imaginea prezintă o hartă a Lumii realizată de geograful arab al-Idrisi (secolul al XII-lea)

C. Matematica
Pagină din cartea de matematică scrisă de savantul și poetul persan Omar Khayyam (secolele al XI-lea–al XII-lea)

Cercul micilor istorici

Călătorind împreună cu Sindbad Marinarul

Povestea despre Sindbad spune că acesta a trăit la Bagdad, în Califatul islamic, în timpul domniei lui Harun al-Rașid. Negustor fiind, el a navigat pe mări și a vizitat ținuturi neobișnuite, trecând prin numeroase aventuri.

- Citiți, la biblioteca școlii sau accesând rețeaua internet, povestea celor șapte călătorii ale lui Sindbad Marinarul. Cu ajutorul atlaselor istoric și geografic, realizați o hartă a călătoriilor celebrului personaj. Notați pe hartă: mările pe care a navigat, ținuturile vizitate, ființele fantastice pe care le-a întâlnit. Prezentați clasei rezultatul activității voastre.

Sindbad în călătoria a șasea

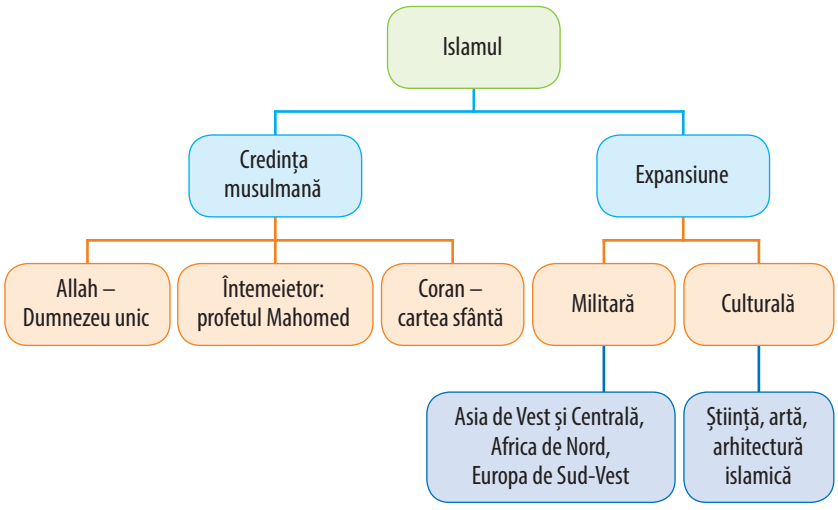
Pentru a afla mai multe...

- Citește:
  - *Basme de pe Tigru și Eufrat*, Editura Polirom
  - *Călătoriile lui Sindbad Marinarul*, Editura Gramar
  - *Peripețiile lui Juha năzdrăvanul*, Editura Polirom
- Vizionează:
  - Filmul (reconstituire artistică) *Moscheea din Cordoba* https://www.youtube.com/watch?v=Kg-6TYWFRhA
- Vizitează:
  - Moscheea „Esmahan Sultan” din Mangalia (monument istoric din secolul al XVI-lea)
  - Marea moschee din Constanța (monument istoric din secolul XX)

Recapitulare

Harta ideilor

Apariția și expansiunea Islamului

- Citește cu atenție documentul de mai jos, apoi rezolvă în scris cerințele.
  - **a.** La cine face referire documentul prin pronumele „El”?
  - **b.** Numește simbolul care ilustrează măsurarea timpului conform credinței musulmane.
  - **c.** Precizează o consecință a apariției Islamului pentru locuitorii Peninsulei Arabice.

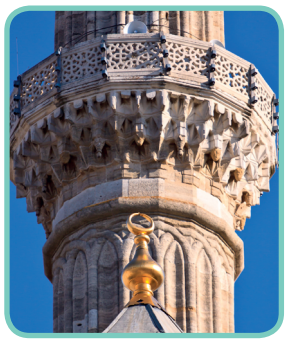
El este cel ce a dat soarelui strălucire și lunii, lumină. El a hotărât fazele lunii, ca să cunoașteți numărul anilor și socoteala timpului.

(*Coran*, Sura 10, 5)

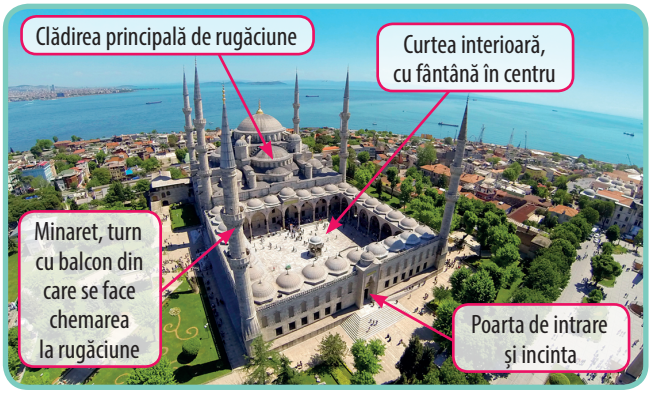
Atelier

Moscheea – lăcașul religios musulman

Privește cu atenție imaginile **A**, **B**, **C**, pentru a descoperi elemente componente ale unei moschei. Rezolvă pe caiet cerințele de mai jos.

A. *Balcon de la care credincioșii sunt chemați pentru cele cinci rugăciuni zilnice*

B. *Moscheea Albastră din Istanbul (Turcia, secolul al XVII-lea)*

C. *Minbar – mic turn cu trepte, aflat în moschee, în care urcă imamul pentru a rosti predica*

- **a.** Precizează importanța moscheei pentru viața credincioșilor musulmani.
- **b.** Indică rolul îndeplinit de fiecare dintre construcțiile din imaginile **B** și **C**.
- **c.** Pe baza cunoștințelor de geografie din clasa a IV-a, desenează un plan simplu al moscheii redate în imaginea **B**. Notează pe plan elementele constructive principale ale lăcașului religios musulman.

Evaluare — Știu să rezolv!

1 Explică în scris fiecare dintre cuvintele de mai jos.
a. Islam **b.** Coran **c.** moschee

2 Realizează o axă a timpului (sau o friză cronologică) pe care să scrii, în ordinea corectă, evenimentele istorice ilustrate în imaginile **A**–**C**.

A. *Pătrunderea musulmanilor în Peninsula Iberică, sub conducerea lui Tariq ibn-Ziyad*

B. *Unirea triburilor din Peninsula Arabică sub conducerea lui Mahomed*

C. *Întemeierea Islamului de către Mahomed*

3 Privește cu atenție harta alăturată. Pe baza acesteia, scrie pe caiet numele:
a. orașului considerat centrul religios al civilizației islamice;
b. peninsulei pe teritoriul căreia a apărut Islamul;
c. orașului care a fost capitala califatului arab în secolul al VIII-lea.

4 Privește imaginea **A** și citește documentul **B**, apoi rezolvă în scris cerințele.

A. *Savanți musulmani*

B. *Califul este interesat să caute tot ce e nou în știință. El trimite mesageri în statele vecine, cu daruri scumpe, ca să aducă de acolo cărți prețioase, scrise de Aristotel, Hipocrate, Euclid, pe care învățații lui să le traducă. De asemenea, el îi încurajează pe toți supușii săi să studieze, iar califatul pe care îl conduce este acum la fel de măreț precum a fost Imperiul Roman.*

(după Said al-Andalusi, *Despre popoarele lumii*, secolul al XI-lea)

a. Explică înțelesul cuvintelor *calif* și *califat*.
b. De ce crezi că era nevoie, potrivit documentului **B**, să fie traduse operele scrise de autorii menționați? În ce limbă au fost scrise acestea?
c. Numește statul cu care autorul documentului **B** compară califatul. Ce dorește acesta să transmită cititorului prin comparația făcută?
d. Descrie imaginea **A**. Precizează trei domenii ale științei ilustrate de personajele din imagine.
e. Scrie două obiecte sau instrumente științifice redate în imaginea **A**, care sunt utilizate și în zilele noastre.

AUTOEVALUARE — Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	2 definiții corecte	1 punct
	3 definiții corecte	2 puncte
2		1 punct
3	a, b, c	1 punct
4	a	1 punct
	b	1 punct
	c	1 punct
	d	1 punct
	e	1 punct
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

Unitatea VIII

Europa medievală

1. Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească
2. Europa creștină în mileniul I
   - Studiu de caz. *Creștinarea francilor. Carol cel Mare*
   - Studiu de caz. *Imperiul Bizantin*
3. Viața cotidiană în Evul Mediu
   - Studiu de caz. *Domeniul feudal*
   - Studiu de caz. *Orașul medieval – spațiu al libertății*
   - Studiu de caz. *Cavalerism și onoare*
   - Studiu de caz. *Cruciadele*
   - Studiu de caz. *Catedrale și universități*
4. Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German
   - Studiu de caz. *Lumea românească și statele medievale în secolele XIV–XV*
   - Studiu de caz. *Diversitatea culturală în lumea românească: Brașov și Cluj*

- Istoria în viața noastră. Proiect
- Recapitulare
- Evaluare

Castelul Huniazilor de la Hunedoara (România), monument al arhitecturii medievale europene

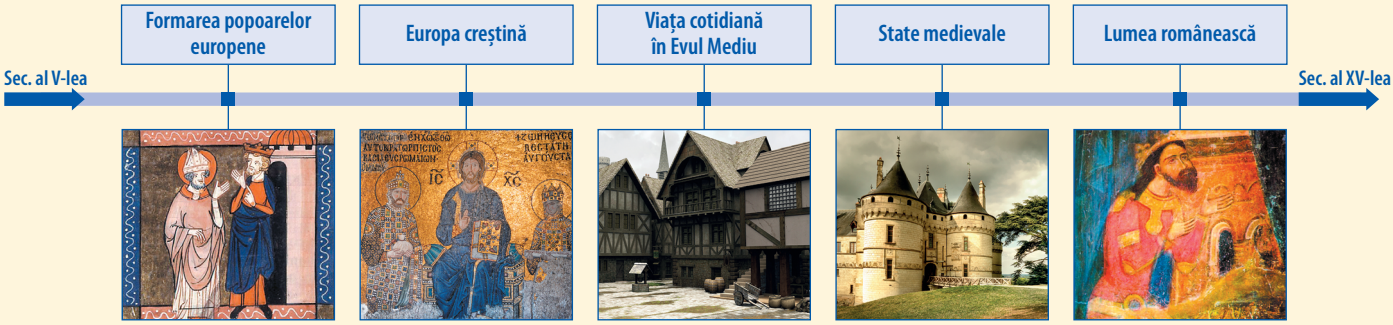
În acest capitol:

vei înțelege

- ✓ cum s-au format popoare europene care există și în prezent;
- ✓ care au fost principalele state din Europa medievală;
- ✓ cum trăiau europenii în Evul Mediu;

vei învăța

- ✓ să relatezi despre evenimente pe baza surselor istorice;
- ✓ să utilizezi diverse tehnici de învățare pentru a îndeplini sarcinile de lucru;
- ✓ să prezinți rolul unor personalități din istoria Europei medievale.

Donariul *(obiect dăruit) descoperit în România, la Biertan (jud. Sibiu), datează din perioada etnogenezei românești. Acesta prezintă simbolul creștin* (hrismonul), *precum și inscripția în limba latină „Ego Zenovius votum posui" („Eu, Zenovie, am dat acest dar").*

Dicționar

autohton – localnic, persoană care trăiește pe același teritoriu pe care s-a născut;
etnogeneză – proces istoric în cursul căruia se formează un popor și limba vorbită de acesta.

Înțeleg și învăț

Etapele unui proces istoric

Deoarece un proces istoric se desfășoară pe o durată mai lungă de timp, acesta poate cuprinde mai multe etape. Cunoașterea lor te ajută să-l înțelegi.

● Citește paragraful **C** al lecției și completează pe caiet o diagramă, după modelul alăturat, pentru a înțelege procesul etnogenezei românești.

Etapa 1 .....
↓
Etapa 2 .....

1 Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească

A Migrațiile de la sfârșitul Antichității și din primele secole ale Evului Mediu

Timp de aproape 1000 de ani, începând din secolul al III-lea, pe continentul european s-au deplasat numeroase popoare migratoare, primele dintre acestea fiind cele germanice. Ele au fost numite de romani *barbare*, deoarece nu făceau parte din cultura și civilizația romană.

Organizați în uniuni de triburi conduse de căpetenii războinice, germanicii se ocupau cu agricultura, păstoritul și meșteșugurile. Printre populațiile germanice s-au numărat goții (vizigoți și ostrogoți), francii, anglo-saxonii, vandalii, suebii. Instalați din secolul al V-lea pe teritoriul Imperiului Roman de Apus, unii dintre germanici au întemeiat state și au contribuit la desființarea acestui imperiu în anul 476. Alte popoare care au migrat pe teritoriul Europei au fost cele de origine asiatică, precum hunii, avarii, maghiarii (sau ungurii) ori cele slave (*harta 1A*, *pag. 105*).

B Popoare noi în Europa medievală

Ca urmare a decăderii Imperiului Roman și a așezării migratorilor pe teritoriul acestuia, dar și în afara lui, în a doua jumătate a mileniului I s-au format noi popoare europene. Unele dintre populațiile migratoare așezate în foste provincii romane au fost asimilate de localnicii romanizați, adică au adoptat modul de viață al acestora și limba latină. S-au constituit astfel popoarele numite *romanice*, deoarece limba vorbită de acestea este de origine latină. În centrul, nordul și vestul Europei, s-au format popoarele *germanice*, care și-au impus modul de viață asupra populațiilor cucerite. Popoarele care vorbesc limbi *slave* s-au format pe teritoriile ocupate de triburile slavilor. Spre finalul mileniului I, migratorii *fino-ugrici* au format popoarele maghiar, finlandez și eston (*aplicația 2*, *pag. 105*).

C Etnogeneza românească

În timpul stăpânirii Imperiului Roman în Dacia și în Dobrogea (regiune care a făcut parte din provincia romană Moesia), coloniștii, soldații și veteranii care vorbeau limba latină, aduși în aceste provincii, au contribuit la romanizarea **autohtonilor** geto-daci. S-a format astfel poporul daco-roman. Între secolele al III-lea și al VI-lea, pe teritoriul României de azi au trecut numeroase popoare migratoare: germanici, asiatici, slavi de sud. Limba vorbită de localnicii daco-romani a devenit, treptat, limba română. Aceasta face parte din rândul limbilor romanice, având fondul principal de cuvinte provenit din latină. Unele cuvinte din limba română au fost moștenite de la geto-daci. Altele, provin din graiul slavilor. Prin limba vorbită și prin modul cum s-au format, românii sunt un popor romanic, ca și francezii, spaniolii, italienii, portughezii.

De reținut!

✓ În mileniul I s-au format popoare europene care există și în prezent: romanice, germanice, slave, fino-ugrice.
✓ Românii vorbesc o limbă romanică. Ei fac parte din rândul popoarelor de origine latină (popoarele romanice).

Explorez. Aplic

1 Europa la începutul Evului Mediu

Privește cu atenție harta **A** și imaginea **B**, apoi rezolvă cerințele.

A. *State noi pe teritoriul fostului Imperiu Roman*

B. *Războinici ostrogoți (reconstituire)*

a. Descrie personajele din imaginea **B**. Precizează, pe baza hărții **A**, numele statului întemeiat de poporul migrator ilustrat în imaginea **B**.

b. Scrie un text alcătuit din patru enunțuri, despre formarea popoarelor europene, utilizând corect termenii: *migratori*, *popoare*, *asimilare*, *etnogeneză*.

2 Popoare europene formate în mileniul I

Pornind de la documentul **A** și de la tabelul **B**:

a. numește cele trei elemente care, potrivit autorului documentului **A**, au influențat popoarele europene;

b. indică popoarele care, prin limba vorbită, pot fi considerate moștenitoare ale romanității.

A. *Popoarele europene au cunoscut, în istoria lor, trei influențe: mai întâi, cea romană, care se poate observa în instituții și legi; apoi cea creștină; nu în ultimul rând, cea greacă – un anume mod de a gândi și de a prețui viața.*
(după Paul Valéry, *Eseuri*)

B.

Popoare	Limbi vorbite
românii, italienii, francezii, portughezii, spaniolii	romanice
germanii, englezii, danezii, suedezii, norvegienii, islandezii, austriecii, elvețienii (de limbă germană)	germanice
slave de apus: cehii, polonezii, slovacii *slave de răsărit*: rușii, bielorușii, ucrainenii *slave de sud*: sârbii, bulgarii, slovenii, croații	slave
maghiarii (ungurii), finlandezii, estonii	fino-ugrice

3 Etnogeneza românească. Alcătuirea unui cvintet

Lucrați în perechi. Priviți imaginea **A** și citiți cu atenție documentul **B**. Pe baza lor, compuneți o poezie de cinci versuri (un cvintet) cu referire la etnogeneza românească, respectând următoarea structură:

- *titlul* – un singur cuvânt (substantiv);
- *descrierea* – două cuvinte (adjective);
- *acțiunea* – trei cuvinte (verbe);
- *sentimentele* – patru cuvinte (enunț);
- *încheierea* – un cuvânt reprezentativ.

Citiți în clasă cvintetele realizate.

A. *Așezare rurală din a doua jumătate a mileniului I (reconstituire)*

B. *Pe aceste meleaguri, călătorul ar fi întâlnit sate românești, care cuprindeau numai rude, toți locuitorii unui sat scoborându-se din același strămoș, al cărui pământ se chema moșia lui și al cărui nume se pomenea în numele satului: Albești înseamnă urmașii lui Albu. Pământul era al strămoșului care tăiase codrul, care scosese rădăcinile, înlăturase pietrele și făcuse ogorul.* (după Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*)

Axa timpului

Sec. III	Sec. IV	Sec. V	Sec. VI	Sec. XI–XIII
Retragerea stăpânirii romane din provincia Dacia	Divizarea Imperiului Roman	Încetarea existenței Imperiului Roman de Apus	Prezența slavilor în spațiul românesc	Migrațiile târzii, ale unor popoare de origine asiatică

ATUNCI ȘI ACUM

Limba română

În urmă cu aproximativ 1500 de ani, pe când locuitorii din zona Dunării luptau împotriva migratorilor avari, au fost rostite cuvintele *„Torna, torna fratre!"* („Întoarce-te, întoarce-te, frate!"). Acestea sunt considerate cele mai vechi cuvinte din limba română. Ele demonstrează că limba vorbită de daco-romani s-a transformat, cu timpul, în limba română veche, care se află la originea limbii române moderne.

Războinici din secolele V–VI

- Pornind de la înțelesul termenului *romanizare*, explică de ce poporul român face parte din grupul popoarelor europene romanice.

***Vitraliu** din Biserica din Auvergne, închinată Sfântului Nectarie, care a răspândit creștinismul pe teritoriul actual al Franței.*

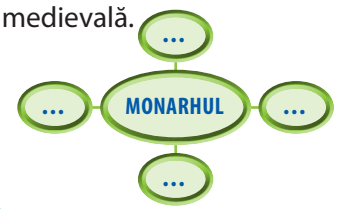
Dicționar

cnezat – stat medieval timpuriu, condus de un cneaz;
misionar – persoană care răspândește creștinismul în rândul celor de o altă credință;
rit – rânduială, formă de organizare bisericească;
schismă – despărțire; aici, separarea Bisericii catolice de cea ortodoxă;
țarat – stat slav condus de un țar (împărat);
vitraliu – fereastră realizată din bucățele de sticlă în culori diferite prinse într-o rețea metalică;
voievodat – stat medieval, condus de un voievod.

Înțeleg și învăț

Atribuțiile monarhului

Citește cu atenție paragraful **C** al lecției. Completează pe caiet o diagramă, după modelul de mai jos, pe care să înscrii patru atribuții ale unui monarh din Europa medievală.

2 Europa creștină în mileniul I

A O lume creștină

Până în secolul al V-lea, religia creștină a pătruns în toate provinciile Imperiului Roman, devenind unica religie din acest stat. În rândul daco-romanilor, creștinismul s-a răspândit în limba latină încă din timpul stăpânirii romane. Un rol important l-au avut **misionarii**, care purtau credința creștină chiar și dincolo de hotarele imperiului. Unele dintre popoarele migratoare sau cele nou formate pe teritoriul european au devenit creștine, astfel că această credință s-a răspândit, în primele secole ale Evului Mediu, pe întregul continent.

S-au constituit două centre religioase principale: cel de la Roma (catolic), condus de papă, și cel de la Constantinopol (ortodox), având-l în frunte pe patriarh. Popoarele din Europa Apuseană și Centrală au adoptat creștinismul de **rit** catolic, iar cele din Europa de Sud-Est și Răsăriteană, pe cel de rit ortodox (*harta 1A*, *documentul 1B*, *pag. 107*). Ca urmare a deosebirilor apărute de-a lungul timpului între cele două ramuri ale creștinismului, acestea s-au despărțit în anul 1054, când s-a produs evenimentul numit *Marea **Schismă***.

B State noi pe harta Europei

Din secolul al V-lea, pe teritoriul fostului Imperiu Roman de Apus s-au format state noi, întemeiate de migratorii germanici. Dintre acestea, regatul francilor, întemeiat de Clovis I, a reușit să se mențină vreme îndelungată. În secolul al VIII-lea, sub conducerea lui Carol cel Mare, acesta s-a transformat într-un stat întins, cunoscut cu numele de *Imperiul Carolingian*. În același timp, Imperiul Roman de Răsărit, având capitala la Constantinopol, a devenit un stat puternic și bine organizat. În Europa Centrală, de Sud-Est și de Răsărit, slavii și-au întemeiat state proprii între secolele al VII-lea și al IX-lea (*aplicația 2*, *pag. 107*). În statele nou formate, adoptarea de către conducător a creștinismului era urmată de trecerea întregii populații la această credință. Printre acestea s-au numărat **Țaratul** Bulgar sau **cnezatele** ruse. Maghiarii (sau ungurii) și-au întemeiat statul la sfârșitul secolului al IX-lea. În același secol, în spațiul românesc, existau **voievodatele** conduse de Glad, Gelu și Menumorut.

C Monarhul și supușii săi

Conducătorii statelor întemeiate în Europa în mileniul I erau considerați stăpâni ai teritoriilor pe care le dețineau și ai oamenilor. Monarhul stabilea legile, conducea armata, purta războaie sau încheia pacea, acorda pământuri supușilor săi. El era ajutat de curteni sau de sfetnici, care alcătuiau nobilimea, precum și de conducătorii Bisericii. În Imperiul Roman de Răsărit, împăratul era sprijinit de patriarhul din Constantinopol atât pe plan politic, cât și religios.

De reținut!

- ✓ Creștinismul s-a răspândit pe întregul continent european în mileniul I.
- ✓ Statele europene din mileniul I au fost organizate ca monarhii. În multe dintre acestea, adoptarea creștinismului a reprezentat urmarea deciziei monarhului.

Explorez. Aplic

1 Răspândirea creștinismului: catolici și ortodocși

Privește harta **A**, citește cu atenție documentul **B**, apoi rezolvă cerințele.

A. *Europa în jurul anului 800*

B. *În anul 988, la Kiev, cneazul slav Vladimir a renunțat la vechea sa credință. Însoțit de popor și de preoți el a mers pe malul Niprului. Acolo, s-a scufundat în apă, iar preoții i-au citit din cărțile sfinte. Alți oameni au făcut la fel. Apoi, Vladimir a început să construiască în toată țara biserici.*

(după *Cronica vremurilor trecute*, sec. al XII-lea)

a. Pe baza hărții **A**, numește câte două popoare europene care au adoptat, în mileniul I, creștinismul de rit catolic, respectiv pe cel de rit ortodox.

b. Precizează numele ceremoniei religioase descrise în documentul **B**. Prezintă importanța acesteia pentru răspândirea creștinismului în rândul slavilor.

2 Monarhi creștini din Europa mileniului I

Privește imaginile **A**, **B**, **C**, apoi copiază și completează pe caiet diagrama, realizată după modelul de mai jos.

A. *Împăratul Ludovic cel Pios (Credincios), conducător al Imperiului Carolingian (814–840)*

B. *Țarul Simeon I, conducător al Țaratului Bulgar (893–927)*

C. *Încoronarea împăratului Ioan Tzimiskes (stânga), conducător al Imperiului Bizantin (925–976)*

MODEL DE REZOLVARE

Monarh	Nume	Titlul purtat	Statul condus	Simboluri politice și religioase redate în imagini
A	Ludovic cel Pios			
B		țar		coroana
C			Imperiul Bizantin	

3 Investigație. Chiril și Metodiu, inventatorii alfabetului chirilic

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Pornind de la imaginile **A** și **C**, respectiv de la documentul **B**, realizați o investigație cu tema: *Alfabetul chirilic, ieri și azi*. Căutați informații despre apariția și răspândirea scrierii chirilice în Evul Mediu și în zilele noastre. Prezentați în clasă rezultatele investigației.

A. *Sfinții Chiril și Metodiu*

B. *Unele dintre popoarele slave utilizează alfabetul chirilic sau slavon. Acesta a fost creat de frații Chiril și Metodiu, în secolul al IX-lea, prin adaptarea alfabetului grecesc. În fiecare an, în Bulgaria, la data de 24 mai se serbează* ziua alfabetului chirilic, *o sărbătoare unică în lume.*

(despre alfabetul chirilic)

C. *Inscripție chirilică pe piatră*

Axa timpului

Sec. V	Sec. VII	Sec. VIII	Sec. IX	Sec. X
Creștinarea francilor	Întemeierea statului slavilor de apus, condus de Samo	Întemeierea imperiului condus de Carol cel Mare	Activitatea religioasă și culturală a fraților Chiril și Metodiu	Creștinarea rușilor

ATUNCI ȘI ACUM

La școală

În primele secole ale Evului Mediu, școlile aproape că au dispărut din Europa. Însă dorința de cunoaștere nu s-a pierdut. Ea a fost păstrată și transmisă mai departe în școlile întemeiate de Biserică în cadrul mănăstirilor. Aici, elevii învățau să scrie și să citească în limbile latină, greacă ori slavonă. Călugării traduceau și realizau manuscrise (cărți scrise de mână), dintre care unele s-au păstrat până azi. Educația avea un puternic caracter religios.

Profesorul și elevii săi, manuscris medieval

● De ce crezi că școlile de la începutul Evului Mediu au fost întemeiate de Biserică? Care era importanța școlilor pentru lumea europeană? Dar pentru cea modernă?

Studiu de caz

Creștinarea francilor. Carol cel Mare

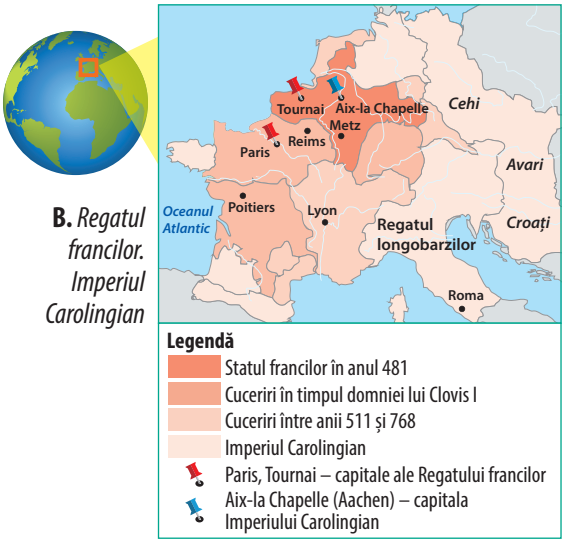
A. *Botezul lui Clovis (manuscris medieval)*

Clovis I, rege creștin

Sub conducerea lui Clovis I (481–511) statul francilor s-a extins prin cuceriri teritoriale. Clovis a fost primul dintre regii germanici care a adoptat creștinismul, sub autoritatea papei de la Roma. El a fost botezat la Reims, în anul 496 (*imaginea A*). Prin aceasta, Clovis a atras de partea sa atât populația locală galo-romană, deja creștină, cât și Biserica. Creștinismul s-a răspândit apoi în rândul francilor și al altor popoare germanice. În secolele următoare, catedrala din Reims a fost locul tradițional de încoronare a monarhilor Franței.

Carol cel Mare, întemeietorul Imperiului Carolingian

În secolul al VIII-lea, sub conducerea lui Carol cel Mare (768–814), regatul francilor s-a transformat într-un imperiu care se întindea de la Oceanul Atlantic și până în Europa Centrală. Cucerind Regatul longobarzilor din Italia, Carol cel Mare a fost încoronat în anul 800 ca împărat, la Roma, de papa Leon al III-lea. Prin acest gest, se dorea reînființarea Imperiului Roman. Imperiul Carolingian a avut capitala în orașul Aix-la-Chapelle (Aachen) (*harta B*). În timpul domniei sale, Carol cel Mare a acordat o atenție deosebită științei, culturii și școlilor, susținând dezvoltarea acestora (*imaginile C, D*).

B. *Regatul francilor. Imperiul Carolingian*

C. *Carol cel Mare (vitraliu)*

D. *Carol cel Mare, sfătuindu-l pe fiul său, Ludovic (manuscris)*

Aplic

1. Exprimă-ți opinia în legătură cu motivele pentru care regele Clovis I a adoptat religia creștină.
2. Privește imaginile **C** și **D**, citește cu atenție documentul de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

> *Am hotărât să înființăm școli, deschise pentru copii indiferent din ce familii provin aceștia. În toate mănăstirile, preoții îi vor învăța, pe cei care vin la școală, să scrie, să cânte, să socotească, să citească din cărțile religioase.* (decretul lui Carol cel Mare privind școlile, sec. al VIII-lea)

a. Indică, pe baza documentului, o măsură luată de Carol cel Mare pentru răspândirea științei de carte.
b. Ce trebuia să învețe un copil în secolul al VIII-lea? De ce era importantă educația religioasă?
c. În imaginea **C** se află un indiciu privind măsurile luate de Carol cel Mare în domeniul educației. Care este acesta?
d. Imaginează-ți că asiști la discuția dintre Carol cel Mare și fiul său, viitorul împărat Ludovic cel Pios, ilustrată în imaginea **D**. Scrie trei sfaturi pe care Carol i le-ar fi putut oferi urmașului său la tronul Imperiului Carolingian.

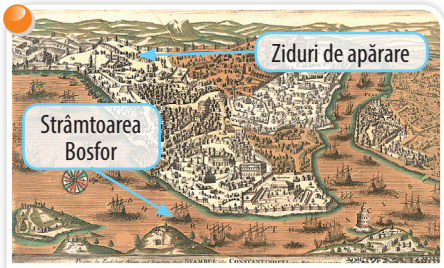
De reținut!

- ✓ Clovis I i-a unit pe toți francii sub conducerea sa. Adoptarea de către acesta a creștinismului a fost urmată de trecerea francilor la această credință.
- ✓ Carol cel Mare a luat măsuri pentru întemeierea școlilor și dezvoltarea culturii în imperiul pe care îl conducea.

Studiu de caz

Imperiul Bizantin

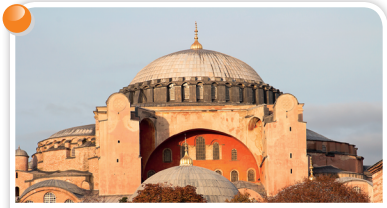
Imperiul Roman de Răsărit – Imperiul Bizantin

A. *Orașul Constantinopol (hartă de epocă)*

Imperiul Roman de Răsărit a avut o istorie de aproape 1000 de ani. Baza teritorială a acestuia era Grecia, iar capitala sa, Constantinopol, a fost întemeiată de împăratul roman Constantin cel Mare pe locul orașului grecesc Byzantion (Bizanț) (*imaginea A*). Treptat, în acest stat, limba latină a fost înlocuită cu cea greacă. Prin urmare, Imperiul Roman de Răsărit a devenit *Bizantin*. Acesta a fost centrul religiei creștine ortodoxe și, timp de mai multe secole, a fost cel mai puternic și mai influent stat din Europa.

Sub conducerea împăratului Iustinian (527–565), care a încercat să refacă fostul Imperiu Roman, Imperiul Bizantin a cucerit teritorii din Africa de Nord și Europa de Sud, inclusiv Italia. La Constantinopol a fost ridicată marea biserică Sfânta Sofia, ca simbol al puterii imperiale (*imaginea B*, *harta C*). De asemenea, pe baza legilor romane, a fost elaborat *Codul lui Iustinian*, care se numără printre cele mai importante culegeri de legi din istorie.

B. *Biserica Sfânta Sofia (Sfânta Înțelepciune) din Constantinopol (exterior). A devenit moschee după cucerirea otomană a orașului, iar în prezent este muzeu.*

Decăderea Imperiului Bizantin

După anul 1000, imperiul a decăzut, pierzând numeroase teritorii, care au fost ocupate de alte popoare. În anul 1453, când orașul Constantinopol a fost cucerit de otomani (turci), Imperiul Bizantin a fost desființat.

C. *Imperiul Bizantin în timpul domniei lui Iustinian*

Aplic

Lucrați în perechi. Citiți documentul alăturat și priviți imaginea **D**.

a. Menționați elementele care arată, în document și în imaginea **D**, faptul că Iustinian era un împărat creștin.

b. Descrieți imaginea **D**. Indicați pe cine reprezintă personajele notate cu cifrele 1–4.

c. Care credeți că este semnificația mozaicului din imaginea **D**? Ce mesaj putea transmite acesta privitorului?

În numele lui Iisus Hristos, împăratul Iustinian, credincios, glorios și victorios, a hotărât aceste legi, pentru ca statul să fie bine condus în timp de pace.

(după *Instituțiile lui Iustinian*)

D. *Împăratul Iustinian înconjurat de soldați, oameni ai Bisericii și sfetnici (mozaic, sec. al VI-lea)*

De reținut!

- ✓ După dispariția Imperiului Roman de Apus, cel mai important stat din Europa a fost, timp de mai multe secole, Imperiul Roman de Răsărit, devenit Imperiul Bizantin.
- ✓ În secolul al VI-lea, împăratul Iustinian a cucerit o parte dintre fostele teritorii ale Imperiului Roman.

Orașul Londra a fost reconstruit în Evul Mediu pe locul fostului oraș roman Londinium. În imagine, aspectul orașului redat într-un manuscris medieval.

3 Viața cotidiană în Evul Mediu

A Societatea medievală: familia, așezările, alimentația oamenilor, sărbătorile

În urmă cu un mileniu, pădurile acopereau o mare parte din continentul european, iar așezările erau, în majoritate, rurale. Societatea era formată din nobilime, reprezentanții Bisericii (clerul) și țărănime (*aplicația 1*, *pag. 111*). Nobilii locuiau în castele fortificate, ocupația lor fiind purtarea războiului. Țăranii trăiau în sate alcătuite din așezarea propriu-zisă, loturile agricole și proprietățile comune (pășuni, păduri etc.). Familia medievală era, de regulă, numeroasă, deoarece îi includea pe părinți, pe bunici și pe copii. Existau deosebiri mari între viața îmbelșugată a nobililor și cea modestă, dusă de țărani. În timp ce alimentația celor dintâi se baza pe consumul frecvent de carne și produse lactate, hrana țăranilor era formată îndeosebi din cereale, legume și fructe (*aplicația 2*, *pag. 111*). Sărbătorile erau religioase, fiind stabilite de Biserică: zilele de duminică, Crăciunul, Paștele, alte momente festive, erau prilejuri de bucurie în fiecare comunitate.

B Economia și tehnologia

Economia medievală se baza mai ales pe agricultură. Oamenii își produceau în gospodărie cele necesare traiului, monedele erau puțin folosite. Noutățile tehnologice, precum plugul cu brăzdar de fier, roți și **cormană**, moara de vânt (care permitea măcinarea mai rapidă a cerealelor) **rotația culturilor**, au asigurat sporirea producției agricole, îmbunătățirea vieții zilnice și creșterea treptată a populației (*aplicația 3*, *pag. 111*). În jurul anului 1000, au început să se dezvolte orașele, ai căror locuitori se ocupau îndeosebi cu meșteșugurile și comerțul.

C Credința și Biserica

Biserica era locul de întrunire al comunității, iar ca instituție, ea reglementa calendarul anual și pe cel cotidian, stabilea regulile de comportament, înființa școli sau se îngrijea de cei bolnavi. Mănăstirile erau atât centre religioase, cât și de cultură, călugării fiind cei care traduceau texte antice, copiau manuscrise, alcătuiau și păstrau cu grijă biblioteci.

D Proprietatea; libertate și dependență

În lumea rurală, țăranii liberi erau proprietari ai pământului pe care trăiau și munceau. Numărul acestora era însă redus în Europa Apuseană și Centrală. Cei mai mulți dintre țărani se aflau într-o relație de dependență față de nobilul pe al cărui pământ (sau **domeniu feudal**) trăiau. Aceștia erau țăranii dependenți sau aserviți. Traiul lor era mai greu decât cel al țăranilor liberi, deoarece erau nevoiți să se supună stăpânului domeniului feudal.

Dicționar

cormană – lamă din metal atașată plugului, care răstoarnă brazda de pământ;
domeniu feudal – pământ (moșie), acordat în anumite condiții unui nobil de monarh (sau suzeran) sau de un alt nobil (senior);
rotația culturilor – sistem prin care pământul agricol era împărțit în loturi ce erau cultivate alternativ, la doi ani (asolament bienal) sau la trei ani (asolament trienal).

Înțeleg și învăț

Alcătuirea unei liste

O listă ajută la organizarea mai bună a cunoștințelor. Citește cu atenție primul paragraf (**A**) al lecției.

● Alcătuiește, pe caiet, o listă care să cuprindă principalele informații despre viața oamenilor din Evul Mediu, pe care le-ai aflat citind paragraful indicat.

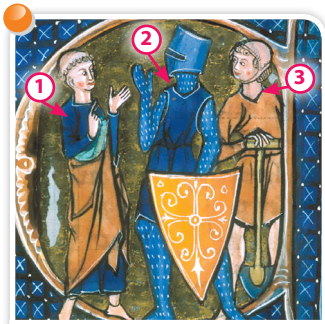
De reținut!

- ✓ În Europa medievală, țărănimea alcătuia marea majoritate a populației.
- ✓ După anul 1000, au început să se dezvolte orașele medievale.
- ✓ Biserica avea atât rol religios, cât și cultural.
- ✓ Țărănimea medievală era împărțită în două categorii: liberă și dependentă.

Explorez. Aplic

1 Societatea medievală

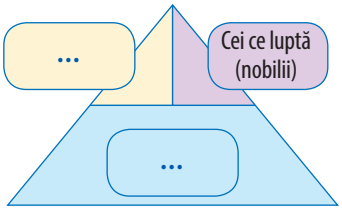
Privește imaginea **A**, citește documentul **B**, apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Cele trei categorii de oameni din Europa medievală*

B. *Casa lui Dumnezeu este împărțită în trei: cei ce se roagă, cei care luptă și cei ce muncesc. Aceste categorii nu pot fi despărțite: fiecare este folositoare în felul ei.*
(după Adalberon de Laon, *Poemul regelui Robert*)

a. Transcrie din documentul **B** numele dat fiecăreia dintre categoriile de oameni ilustrate, în imaginea **A**, prin cifrele 1, 2, 3.
b. Indică elementele din imaginea **A** (îmbrăcăminte, obiecte etc.) care arată ocupațiile membrilor societății medievale.
c. Copiază și completează pe caiet diagrama alăturată, plasând fiecare categorie de oameni la locul corespunzător.

2 Nobili și țărani

Privește imaginile **A** și **B**. Descrie în scris fiecare imagine, alcătuind câte un text format din 3–5 enunțuri, în care să utilizezi termenii potriviți, selectați din lista dată.

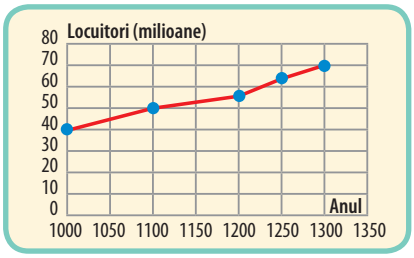

3 Progresul tehnologic și creșterea populației medievale

Lucrați în perechi.
a. Pornind de la imaginile **A** și **C**, respectiv de la graficul **B**, de mai jos, indicați trei cauze care au determinat evoluția populației europene în Evul Mediu.
b. Precizați câte un avantaj oferit de fiecare dintre inovațiile ilustrate în imaginile **A** și **C**.

A. *Moară de vânt*

B. *Evoluția populației europene*

C. *Plug cu cormană*

ATUNCI ȘI ACUM

Copilăria în Europa medievală

În Evul Mediu, primii 12–14 ani de viață erau cei ai copilăriei, apoi urma viața de adult. Copiii din familiile sărace munceau de la 8–9 ani alături de părinții lor. Jocurile și jucăriile făceau parte din lumea tuturor copiilor. Pentru băieți, de exemplu, joaca de-a războiul era o formă de pregătire pentru maturitate.

Copii jucându-se, manuscris medieval

● Compară viața copiilor din Evul Mediu cu cea a copiilor din lumea de azi. Ce asemănări poți constata? Dar deosebiri?

Lista termenilor

- nobili
- orășeni
- țărani
- castel
- alimente
- muncă
- sat
- familie

Axa timpului

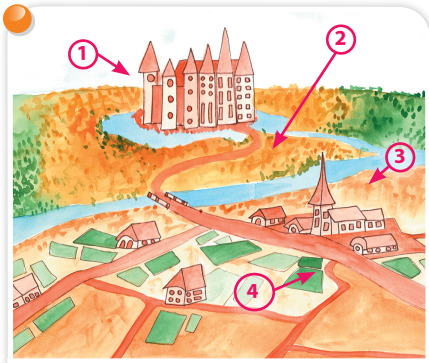
Sec. X	Sec. X–XI	Sec. XII	Sec. XIII	Sec . XIV
Utilizarea potcoavelor pentru cai	Renașterea orașelor europene	Inventarea macaralei medievale și a morii de vânt	Fabricarea hârtiei în Europa	Fabricarea armelor de foc europene

Studiu de caz

Domeniul feudal

Pământul – principala bogăție

În Europa medievală, pământul, împreună cu oamenii care îl munceau, reprezenta principala bogăție. Conducătorul statului (monarhul, considerat **seniorul** suprem sau **suzeran**) acorda pământ oamenilor liberi, de obicei nobililor (**vasali**), în schimbul îndeplinirii unor obligații. Pământul obținut astfel este cunoscut cu numele de *feudă* sau *domeniu feudal*. Cu timpul, nobilii au putut să acorde și ei domenii feudale. Aceștia au devenit seniori, ce dispuneau de vasali. Biserica, la rândul ei, deținea domenii feudale.

A. *Domeniul feudal*
1. Castelul. **2.** Rezerva feudală
3. Comunitate țărănească
4. Loturile lucrate de țăranii dependenți

Organizarea domeniului feudal

Domeniul feudal era format din *rezerva feudală* și loturile de pământ acordate țăranilor dependenți, care locuiau în satele de pe acesta. Rezerva feudală era partea domeniului ale cărei recolte sau venituri aparțineau în totalitate nobilului. Aici se aflau castelul acestuia, mori pentru măcinat, teascul de vin, păduri, iazuri. Castelul era atât locuința nobilului, cât și locul unde se puteau adăposti vasalii acestuia și țăranii de pe domeniu, în cazul unui atac. La început, castelele au fost construite din lemn, dar apoi au fost ridicate din piatră, fiind puternic fortificate (*imaginea A*).

Țăranii datorau nobilului *renta*. Astfel, ei aveau obligații în muncă, pe domeniul feudal, în produse (o parte din produsele gospodăriei era destinată nobilului) și în bani (*tabelul B*, *imaginile C–E*). Copiii țăranilor dependenți moșteneau situația părinților.

B. Obligații ale țăranilor dependenți față de nobili

Economice	Militare
• achitarea dărilor (în produse și în bani) cerute de nobil • munca pe rezerva feudală	• întreținerea fortificațiilor de pe domeniu

Aplic

1 Citește documentul, apoi alcătuiește o listă cu obligațiile pe care țăranii le aveau față de nobil.

Cei unsprezece țărani datorează trei zile de muncă pe domeniul feudal, la cosit și secerat; femeile trebuie să toarcă fiecare câte o măsură de in. Orice țăran trebuie, timp de șase zile pe an, să-și îndeplinească datoria de cărăușie, pentru a transporta vinul seniorului. În septembrie, un sfert dintre purceii din gospodăria țăranului trebuie dăruiți stăpânului. (obligații ale țăranilor din Pas de Calais, Franța, document din secolul al XII-lea)

2 Privește imaginile **C**–**E**. Descrie activitățile desfășurate de personaje și precizează trei aspecte care arată că imaginile redau munca de pe un domeniu feudal.

C.

D.

E.

Dicționar

senior – în Evul Mediu, monarhul sau nobilul care acorda domeniul feudal unui alt nobil (vasal);
suzeran – seniorul suprem, conducător al tuturor nobililor, monarhul;
vasal – nobilul care primea domeniul feudal din partea altui nobil (senior).

De reținut!

- ✓ Domeniul feudal reprezenta, în Evul Mediu, pământul deținut, în anumite condiții, de un nobil. Aici se afla castelul nobilului.
- ✓ Domeniul feudal era format din rezerva feudală și loturile țăranilor dependenți.

Studiu de caz

Orașul medieval – spațiu al libertății

Întemeierea și organizarea orașelor medievale

Unele dintre orașele medievale europene dezvoltate din secolul al XI-lea erau vechi centre urbane antice, care au renăscut (precum Roma, Paris, Londra, Alba Iulia), iar altele erau orașe noi, întemeiate în locuri prielnice: pe anumite domenii feudale, în preajma unor porturi, poduri, târguri. De regulă, orașele erau fortificate cu ziduri puternice și turnuri de apărare, iar în centrul acestora se afla biserica principală (catedrala) (*imaginea A*).

Locuitorii unui oraș medieval erau oameni liberi, meșteșugari și negustori care formau împreună *comuna* orășenească. În fruntea lor se afla un primar, ajutat de consilieri, aleși dintre orășenii înstăriți (patricienii). Meșteșugarii formau organizații care le apărau drepturile, numite *bresle*. Negustorii erau organizați în *ghilde*. Treptat, prin luptă deschisă ori prin negocieri, orașele au obținut din partea nobililor locali sau a monarhilor recunoașterea libertății și a drepturilor cuvenite.

A. *Orașul Paris în secolul al XV-lea (document medieval)*

Orașele italiene și orașele germane

B. *Veneția (pictură de Canaletto)*

În spațiile istorice italian și german, orașele medievale s-au putut dezvolta fără îngrădiri, devenind, practic, independente. Astfel, ele și-au impus dominația asupra unor teritorii întinse. Orașele italiene Veneția, Genova, Pisa, controlau comerțul dintre Europa și Asia desfășurat pe Marea Mediterană și pe Marea Neagră. În nordul Europei, orașele germane, asociate într-o alianță numită Liga Hanseatică (sau Hansa) controlau comerțul pe Marea Baltică și pe Marea Nordului (*imaginile B, C*).

C. *Activitatea Hansei (document medieval)*

Aplic

Portofoliu tematic. Orașe medievale europene

Formați grupe de câte 4 elevi. Pornind de la documentul alăturat, alcătuiți un portofoliu tematic cu titlul *Orașe medievale europene*. Acesta va conține prezentarea întemeierii și a principalelor momente din istoria a patru orașe europene: *Bruxelles, Florența, Sibiu, București*. Fiecare membru al grupei va căuta informațiile necesare pentru unul dintre orașele precizate, iar la final va fi alcătuit portofoliul grupei. Prezentați în clasă rezultatele activității.

Indiciu: *(Puteți reveni la pagina 47, pentru a vă reaminti etapele alcătuirii unui portofoliu tematic!)*

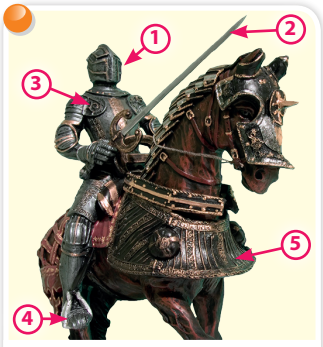
> *Să fie cunoscut de toată lumea că eu, Conrad, am întemeiat un oraș pe domeniul meu, primind aici negustori și alți oameni veniți de peste tot.*
>
> *Fiecăruia i-am acordat un loc să construiască. Locuitorii își vor alege singuri conducătorii.*
>
> (despre întemeierea orașului Freiburg, document medieval, sec. al XII-lea)

De reținut!

- Orașele medievale s-au dezvoltat în locuri favorabile comerțului.
- Orășenii erau oameni liberi, care aveau propria organizare.
- Orașele italiene și germane au dominat comerțul pe Marea Mediterană, Marea Baltică, Marea Nordului și Marea Neagră.

Studiu de caz

Cavalerism și onoare

A. *Cavaler în armură, echipat de luptă*
1. Coif cu vizieră. **2.** Spadă
3. Armură. **4.** Scară pentru șa
5. Protecție metalică pentru cal

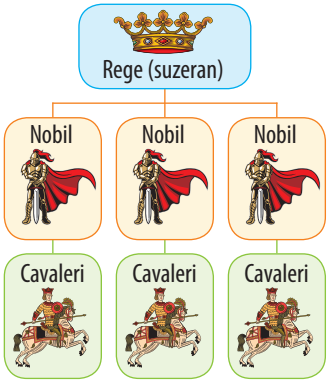

C. *Principele Carol d'Orléans primind omagiul unui vasal*

Seniori și vasali

Cavalerismul a fost un mod de comportament specific nobilimii din Europa medievală. Într-o lume în care războaiele erau frecvente, iar numărul celor ce luptau era limitat, legăturile dintre nobili, respectiv dintre aceștia și monarh sau suzeran erau asigurate prin acordarea domeniilor feudale și prin respectarea obligațiilor. Un om liber devenea vasalul unui senior printr-o ceremonie care includea trei momente:

- omagiul – vasalul se declara supus seniorului;
- jurământul – vasalul jura credință față de senior;
- învestitura – seniorul acorda vasalului domeniul feudal, reprezentat simbolic de o floare sau de un bulgăre de pământ.

B. *Organizarea nobilimii*

Fiind nobili, seniorii și vasalii duceau o viață asemănătoare: dețineau domenii feudale, mergeau la război, formau categoria conducătoare în statele medievale. Cu toții datorau supunere monarhului, care era seniorul suprem (suzeranul) (*imaginile A*, *C*, *diagrama B*).

A fi cavaler medieval

Fiii nobililor se pregăteau pentru a deveni cavaleri de la vârsta de 7 ani: făceau exerciții sportive și militare, învățau rânduielile vieții nobiliare. După vârsta de 15 ani, ei erau apți pentru a primi învestitura de cavaler. Activitatea principală a cavalerilor era cea militară. Când nu mergeau la război, aceștia se ocupau cu vânătoarea sau se întreceau în cadrul turnirurilor (*imaginile D*, *E*). Cavalerul trebuia să respecte anumite reguli: să fie generos, curajos, loial, să dea dovadă de onoare pe câmpul de luptă și în viața de zi cu zi.

D. *Turnir – întrecere între cavaleri*

Aplic

Lucrați în perechi. Priviți imaginea **E**, citiți documentul de mai jos, apoi rezolvați cerințele.

Cel care jură credință seniorului său trebuie să țină minte aceste cuvinte: sigur, onest, util. ***Sigur****, pentru ca el să nu dăuneze seniorului său divulgându-i secretele.* ***Onest****, adică de încredere pentru senior.* ***Util****, ca să nu producă stricăciuni seniorului său. În plus, el trebuie să acorde seniorului său sfatul și ajutorul la nevoie. Seniorul trebuie să se poarte la fel de bine, să protejeze și să ajute.* (după Fulbert de Chartres, *Scrisori*, sec. al XI-lea)

E. *Regele și vasalul său. Ceremonia de învestitură*

a. Identificați, în imaginea **E**, elementele care indică ceremonia pe care aceasta o redă.
b. Selectați din document cuvintele care exprimă regulile de comportament ale unui cavaler, respectiv pe cele care arată obligațiile seniorului.
c. Închipuiți-vă că sunteți cele două personaje din imaginea **E**. Pe roluri, interpretați momentele ceremoniei de învestitură.

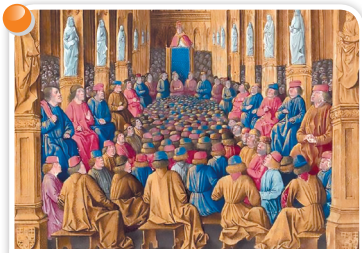
De reținut!

- ✓ Seniorii și vasalii formau, în Europa medievală, nobilimea. Principala preocupare a acesteia era purtarea războiului.
- ✓ Cavalerismul presupunea respectarea unor reguli de comportament bazate pe onoare, credință și generozitate.

Studiu de caz

Cruciadele

Creștinii în luptă

A. *Conciliul de la Clermont, din anul 1095 (manuscris medieval)*

La sfârșitul secolului al XI-lea, la chemarea papei Urban al II-lea, adresată cu prilejul **Conciliului** de la Clermont, s-au declanșat expedițiile militare cunoscute cu numele de „cruciade" (*imaginea A*). Desfășurate până în secolul al XIII-lea, acestea au avut ca scop principal eliberarea de sub stăpânirea musulmană a Locurilor Sfinte ale creștinismului – Ierusalim, Palestina. În anul 1096, două mari armate s-au pus în mișcare, îndreptându-se spre Ierusalim: cea a săracilor, însuflețiți de credință și de speranța unei vieți mai bune, și cea a cavalerilor. Aceasta din urmă a reușit să cucerească Ierusalimul în anul 1099. S-au format astfel state creștine (latine) în Orient, organizate după model european, aflate sub autoritatea Regatului Ierusalimului (*imaginile C*, *D*, *harta B*).

Urmări ale cruciadelor. Cruciadele târzii

În cele din urmă, teritoriile ocupate de creștini în Orient au fost recucerite de musulmani. Cruciadele au oferit orașelor din Italia prilejul de a-și dezvolta puterea maritimă și comercială. Contactul dintre lumea europeană și cea asiatică a contribuit la răspândirea inovațiilor tehnologice și a cunoștințelor științifice.

În secolul al XIV-lea, statul otoman, de religie musulmană, a început să se extindă în Europa. Împotriva otomanilor, creștinii au organizat așa-numitele „cruciade târzii", care însă nu au avut succes.

B. *Traseul primei cruciade (1096–1099)*

Aplic

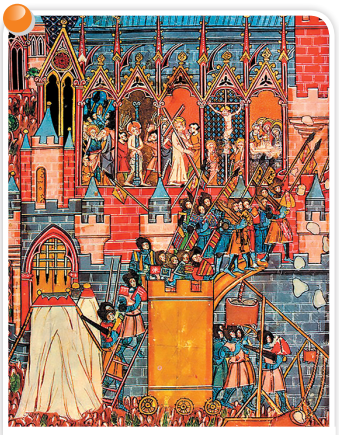
1. Explică de ce expedițiile militare organizate în secolele al XI-lea–al XIII-lea pentru eliberarea Locurilor Sfinte au fost numite „cruciade". La care dintre simbolurile religiei creștine se referă numele acestora?
2. Caută informații suplimentare despre istoria orașului Ierusalim, apoi prezintă în scris motivele pentru care acesta este considerat sfânt atât de creștini, cât și de evrei, respectiv de musulmani.
3. Imaginează-ți că ești un creștin cruciat sau un musulman, în timpul cruciadei I. Pornind de la imaginile **C** și **D**, respectiv de la documentul de mai jos, compune o scrisoare către familia ta în care să povestești desfășurarea acesteia.

C. *Cruciații în fața porților orașului Edessa*

Creștinii au încercat în zadar să ocupe Antiohia. Apoi s-au îndreptat către Ierusalim. După 40 de zile de luptă au reușit să-l cucerească și au ucis o mare parte dintre locuitorii aflați în oraș. Orașul a fost jefuit timp de o săptămână.

(după istoricul musulman Ibn al-Athir, *Istoria desăvârșită*, sec. al XIII-lea)

D. *Cruciada I. Cucerirea Ierusalimului (manuscris medieval)*

De reținut!

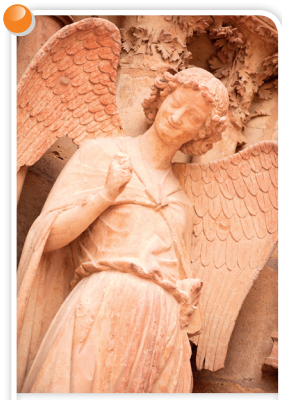
- ✓ Cruciadele au fost campanii militare organizate de creștini pentru eliberarea Locurilor Sfinte de sub stăpânirea musulmanilor.
- ✓ Cruciadele au favorizat răspândirea cunoștințelor științifice din lumea islamică spre Europa, precum și dezvoltarea schimburilor comerciale.

Dicționar

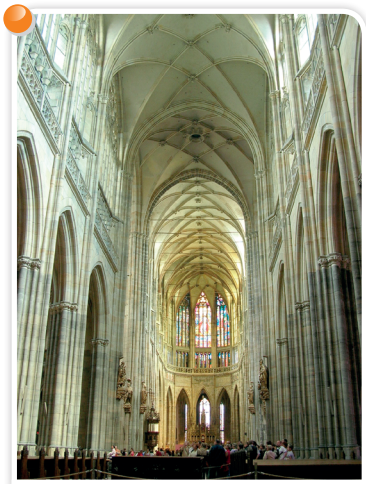
conciliu – întrunire religioasă a conducătorilor Bisericii.

Catedrala medievală – o Biblie cioplită în piatră

În Evul Mediu, credința religioasă puternică a oamenilor s-a manifestat și prin ridicarea a numeroase lăcașuri de cult creștine în toate regiunile Europei. Biserici modeste în sate sau catedrale impresionante, construite din piatră, în orașe, acestea erau decorate cu scene din Biblie, redate prin sculpturi, picturi sau ferestre decorate (vitralii). Comunitățile se întreceau între ele în privința frumuseții și a dimensiunilor bisericilor și catedralelor, pe care constructorii lor le considerau o imagine a Paradisului pe Pământ (*imaginea A*).

A. *Înger zâmbind. Catedrala Notre Dame din Reims (Franța)*

C. *Interior gotic. Catedrala Sfântul Vitus, Praga (Cehia)*

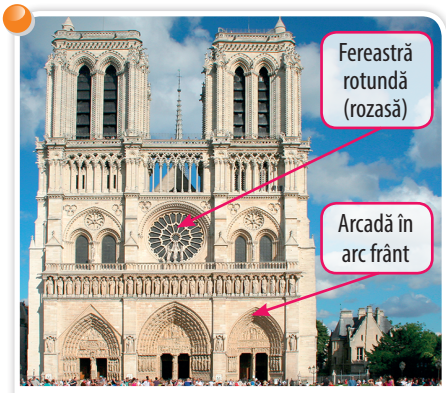
Arhitectura catedralelor: stilul romanic și stilul gotic

Din secolul al X-lea, în Franța, s-a dezvoltat un stil al arhitecturii religioase inspirat din construcțiile romane, căruia i s-a spus *romanic*. Construcțiile romanice erau solide, cu ferestre puține, coloane subțiri, arcade și bolți în formă de semicerc. La exterior, acestea erau decorate cu sculpturi, iar la interior, cu picturi. Printre catedralele construite în stil romanic se numără Saint Sernin din Toulouse, Notre Dame din Poitiers, Sfântul Mihail din Alba Iulia.

Stilul *gotic* a fost caracteristic secolelor al XII-lea – al XIV-lea. Construcțiile gotice se remarcă prin înălțimea lor, prin ferestrele mari, acoperite cu vitralii, arcade și bolți de forma unui arc frânt, turle foarte înalte, sculpturi. Catedrale gotice sunt Notre Dame din Paris, Sfântul Ștefan din Viena, Biserica Neagră din Brașov.

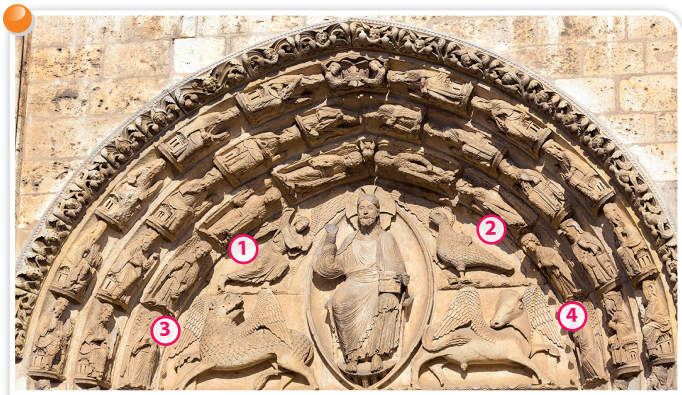
B. *Catedrală romanică: Sf. Trofim din Arles (Franța)*

D. *Catedrală gotică. Notre Dame din Paris (Franța)*

Aplic

- Privește cu atenție imaginea **E** și citește explicațiile date. Scrie pe caiet răspunsurile la întrebările de mai jos.
  - **a.** Pe cine reprezintă personajul central? Ce simbolizează cartea pe care acesta o ține în mână?
  - **b.** Ce semnifică cele patru animale redate în jurul personajului central?
  - **c.** Catedrala Notre Dame din Chartres a fost construită în stil romanic sau gotic? Argumentează-ți răspunsul.
  - **d.** De ce crezi că decorația din imagine a fost realizată deasupra porții principale a catedralei?

E. *Decorația intrării principale. Catedrala Notre Dame din Chartres (Franța)*

În jurul personajului central se află patru animale care îi reprezintă pe autorii Evangheliilor: **1.** omul – Matei; **2.** vulturul – Ioan; **3.** leul – Marcu; **4.** taurul – Luca.

Universitatea – o lume a cunoașterii

Dezvoltarea orașelor medievale a determinat creșterea nevoii de cunoaștere și întemeierea școlilor urbane. Astfel au apărut universitățile, școli superioare, formate, la început, ca asociații (în limba latină, *universitas*) ale profesorilor și studenților, supravegheate de Biserică. Prima dintre acestea a fost Universitatea din Bologna (Italia), constituită în anul 1088. Au urmat apoi universitățile de la Oxford și Cambridge (Anglia), Paris (Franța), aceste instituții răspândindu-se în Europa Apuseană și Centrală (*imaginea A*).

În universitățile europene se studia în limba latină, iar profesorii și studenții proveneau de pe întregul continent (*tabelul B*). Cursurile durau între patru și șase ani, iar la final studenții susțineau examene de absolvire. Facultățile specializate erau cele de medicină, drept (învățământul juridic), arte, teologie (religie). Universitățile se bucurau de drepturi recunoscute de conducătorii statelor în care erau înființate: se puteau organiza și conduce singure, își puteau stabili în mod liber disciplinele de studiu. Până la sfârșitul secolului al XV-lea, în Europa au fost întemeiate 80 de universități (*imaginile C, D, E*).

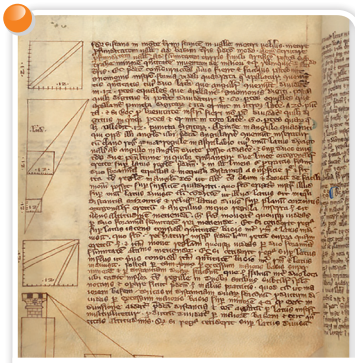
A. *Universitatea din Bologna*

B. *Materiile de studiu erau împărțite pe două categorii:*

Trivium	Quadrivium
gramatică	matematică
retorică	astronomie
logică	geometrie
	muzică

C. *Profesori la Universitatea din Paris, în secolul al XIV-lea*

D. *Manual de științe de la Universitatea din Oxford (anul 1300)*

E. *Studenți împreună cu profesorul lor la Universitatea din Bologna*

Aplic

1. Pe baza studiului de caz și a imaginilor **C**, **D** și **E**, compară modul în care se studia în Evul Mediu cu activitatea ta școlară. Ce asemănări și deosebiri poți constata?
2. Lucrați în perechi. Pornind de la imaginea **F** și de la documentul alăturat, realizați o prezentare de 10–20 de rânduri cu titlul: *Importanța cărților în lumea școlii, în Evul Mediu și în prezent*.

F. *Bibliotecă medievală*

E important să le atragem atenția celor ce învață asupra stricăciunilor ce le pot produce cărților. De exemplu, să le deschidă și să le închidă cu grijă, pentru că foile se pot rupe din grabă. E mai important să păstrezi cu grijă o carte decât orice alt obiect.

(după Richard de Bury, *Dragostea de carte*, sec. al XIV-lea)

De reținut!

- ✓ În Europa medievală, stilurile de arhitectură utilizate pentru construcția bisericilor și catedralelor au fost cel romanic și, respectiv, cel gotic.
- ✓ Începând de la sfârșitul secolului al XI-lea, în Europa au fost întemeiate universitățile, școli de învățământ superior care funcționau în orașe.

Dicționar

logică – știința legilor gândirii.

4 Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German

Ioana d'Arc a fost o tânără din Franța care a luptat în Războiul de 100 de Ani. Ea a condus armata franceză și a contribuit la victoria țării sale împotriva Angliei.

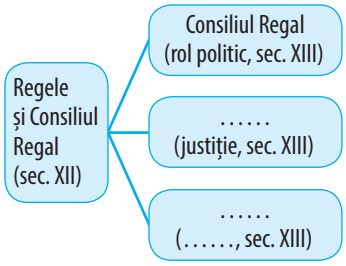
Dicționar

Cartă – act care stă la baza funcționării unei instituții sau prin care se recunosc drepturi și libertăți;
duce – titlu purtat de un nobil, conducător al unui teritoriu numit ducat.

Înțeleg și învăț

Evoluția instituțiilor

Etapele dezvoltării instituțiilor unui stat pot fi înțelese cu ajutorul unei diagrame. Citește cu atenție primul paragraf (**A**) al lecției, apoi completează pe caiet diagrama evoluției instituțiilor Franței medievale, realizată după modelul de mai jos.

A Regatul Franței

Imperiul întemeiat de Carol cel Mare s-a împărțit, în anul 843, în trei teritorii diferite. Regiunea apuseană a acestuia a devenit Regatul Franței, condus, din anul 987, de Hugo Capet. El a întemeiat o nouă dinastie, numită *capețiană*. În secolele următoare, sub conducerea regilor Filip al II-lea August, Ludovic al IX-lea și Filip al IV-lea cel Frumos, Franța a devenit un stat puternic și bine organizat (*documentul A*, *harta B*, *pag. 119*). Treptat, s-au dezvoltat instituțiile statului: în secolul al XIII-lea, din vechea Curte regală s-au desprins *Consiliul regal*, format din sfetnici sau miniștri, care îl ajutau pe rege în problemele conducerii politice, *Parlamentul*, care reprezenta justiția, respectiv *Curtea de Conturi*. Aceasta controla finanțele statului (veniturile și cheltuielile). Instituții cu rol asemănător există și în statele moderne.

Ca urmare a rivalității politice și economice dintre regatele Franței și Angliei, în anul 1337 a izbucnit, între cele două țări, Războiul de 100 de Ani. Acesta s-a încheiat în anul 1453 cu victoria Franței și eliberarea teritoriilor franceze ocupate de englezi în timpul conflictului.

B Regatul Angliei

În secolul al XI-lea, Wilhelm, **ducele** Normandiei (regiune din nord-vestul Franței), împreună cu armata sa, a debarcat în Anglia, pentru a ocupa tronul la care considera că are dreptul. Învingându-l pe rivalul său, regele Harold, în bătălia de la Hastings, din anul 1066, el devenit rege al Angliei, fiind cunoscut cu numele de Wilhelm Cuceritorul. Noul rege și-a impus autoritatea asupra nobilimii, consolidând statul. În secolul al XIII-lea, în condițiile scăderii puterii regale, nobilimea i-a impus regelui Ioan fără Țară să accepte documentul numit *Magna Charta Libertatum* (*Marea **Cartă** a Libertăților*) prin care monarhia engleză recunoștea drepturile oamenilor liberi. Apoi, în anul 1265, s-a format Parlamentul Angliei. Alcătuit din nobili, oameni ai Bisericii și orășeni, acesta avea rolul de a discuta asupra impozitelor impuse de rege (*aplicația 2*, *pag. 119*).

C Imperiul Romano-German

Teritoriul răsăritean desprins în anul 843 din Imperiul Carolingian a devenit, cu timpul, Germania. Regele german Otto I a cucerit o parte a Italiei, fiind încoronat de papă la Roma, în anul 962, ca împărat roman. Astfel a fost înființat Sfântul Imperiu Roman, sau Imperiul Romano-German. Autoritatea împăraților germani a slăbit în secolele următoare în favoarea puterii nobililor locali și a orașelor care își doreau tot mai multă libertate. Fărâmițarea politică a acestui imperiu s-a menținut de-a lungul Evului Mediu.

De reținut!

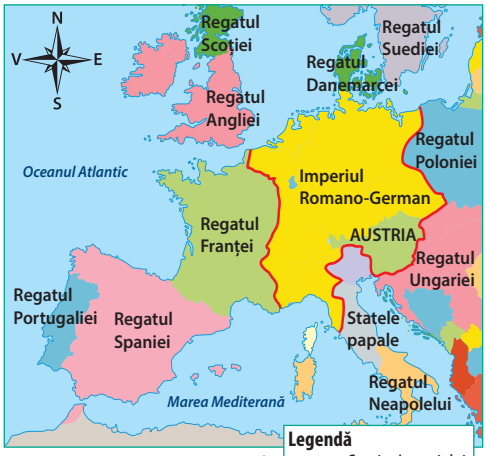
- ✓ În secolele X–XI, în Europa Apuseană Centrală au fost întemeiate regatele medievale Franța și Anglia, respectiv Imperiul Romano-German.
- ✓ Pe parcursul Evului Mediu, puterea regilor Franței s-a consolidat, cea a monarhilor Angliei a fost limitată, iar cea a împăraților germani a scăzut permanent.

Explorez. Aplic

1 State medievale

Citește documentul **A**, privește harta **B** și apoi rezolvă cerințele de mai jos.

A. *Regele Franței are putere deplină asupra tuturor seniorilor și este răspunzător pentru soarta întregului regat.*
(după Ph. de Beaumanoir, *Obiceiuri din Beauvaisis*, sec. al XIII-lea)

B. *Europa Apuseană și Centrală în secolul al XV-lea*

a. Explică de ce, potrivit documentului **A**, regele „are putere deplină asupra tuturor seniorilor".

b. Cu ajutorul hărții, numește un stat cu care regatul menționat în document se învecina la est, respectiv un stat aflat la granița de sud-vest a aceluiași regat.

2 Drepturi și libertăți în Regatul Angliei

Observă cu atenție imaginea **A** și citește documentul **B**.

a. Numește pe cine reprezintă personajele așezate, în imaginea **A**, în tribunele din fața regelui.

b. Indică o atribuție a instituției redate în imagine.

c. Explică de ce unele personaje sunt, în imagine, mai mari decât altele. Cine este personajul cel mai mare?

d. Menționează trei drepturi asigurate oamenilor liberi prin prevederile cuprinse în documentul **B**.

A. *Regele în fața Parlamentului*
1. Regele. **2.** Conducătorii Bisericii. **3.** Sfetnicii (miniștrii)

B. *Niciun impozit nu va fi stabilit în regatul nostru fără acordul supușilor. Niciun om liber să nu fie prins sau închis, lipsit de bunurile sale, decât în temeiul unei judecăți legiuite a egalilor săi și potrivit legii țării. Orice negustor va putea circula liber, fără teamă, pe uscat sau pe apă, în Anglia sau în afara ei.* (*Magna Charta Libertatum*, adaptare, 1215)

3 Oameni și fapte

Lucrați în perechi. Pornind de la imaginile **A**, **B** și **C**; realizați o axă cronologică pe care să plasați în ordinea corectă:

- perioadele de domnie ale conducătorilor redați în imagini;
- câte o acțiune a fiecăruia dintre cei trei conducători.

A. *Wilhelm Cuceritorul (1066–1087)*

B. *Otto I (936–973)*

C. *Hugo Capet (987–996)*

Axa timpului

962	987	1066	1215	1265
Otto I este încoronat ca împărat al Imperiului Romano-German	Hugo Capet devine rege al Franței	Cucerirea Angliei de către Wilhelm, ducele Normandiei	Adoptarea, în Anglia, a documentului *Magna Charta Libertatum*	Întemeierea Parlamentului englez

ATUNCI ȘI ACUM

Monarhia, în Evul Mediu și în prezent

Anglia (Marea Britanie) este și în zilele noastre organizată ca regat (monarhie), în timp ce Franța și Germania au devenit republici. Spre deosebire de Evul Mediu, puterea monarhului a fost redusă în Epoca Modernă prin legi.

Palatul regal Buckingham din Londra, în zilele noastre (Marea Britanie)

- Caută informații suplimentare despre statele europene de azi și alcătuiește o listă a celor care sunt organizate ca monarhii.
- Explică de ce oamenii au considerat că puterea monarhului trebuie reglementată prin lege.

Studiu de caz

Lumea românească și statele medievale în secolele XIV–XV

State medievale în spațiul românesc

Istoria statelor medievale din spațiul românesc a fost influențată de relațiile acestora cu statele vecine: Regatul Ungariei, Regatul Poloniei, Imperiul Otoman (*harta A*). Între secolele al XI-lea și al XVI-lea, Transilvania a fost organizată ca voievodat, în frunte cu un voievod, aflat sub autoritatea (suzeranitatea) Regatului Ungariei. La sud de Munții Carpați, în secolul al XIV-lea, Basarab I a întemeiat statul Țara Românească, iar la est s-a format statul medieval Moldova. Acesta a fost întemeiat de voievodul Bogdan. Țara Românească și Moldova erau conduse fiecare de câte un domn (sau voievod), ajutat de sfetnicii care formau Sfatul Domnesc.

A. *Țările Române în secolele XIV–XV*

Târgoviște

Orașul Târgoviște a fost capitală a statului medieval Țara Românească din secolul al XIV-lea, din timpul domniei lui Mircea cel Bătrân. Aici s-a aflat Curtea Domnească (reședința voievodului și a familiei acestuia), ale cărei urme s-au păstrat până în prezent. Un monument al orașului este Turnul Chindiei, construcție medievală cu rol de supraveghere și de apărare (*imaginea B*).

B. *Ruinele Curții Domnești și Turnul Chindiei din Târgoviște*

C. *Cetatea Sucevei*

Suceava

Orașul Suceava a fost capitala statului medieval Moldova timp de aproape două secole. Cetatea de Scaun (Curtea Domnească) a fost construită în secolul al XIV-lea, în timpul domniei lui Petru Mușat. Mai târziu, din ordinul voievodului Ștefan cel Mare, cetatea a fost întărită cu turnuri de apărare și ziduri puternice (*imaginea C*)

Aplic

1 Citește cu atenție documentul istoric. Copiază pe caiet și completează tabelul de mai jos cu informațiile transmise de acesta.

Târgoviștea este un oraș nu prea mare, așezat în șes și înconjurat de ziduri. Cetatea din acel oraș, în care locuiește domnul țării, e mare și împrejumuită cu pari de stejar foarte groși. Locuitorii trăiesc după legea ortodoxă și se îmbracă în haine lungi, purtând pe cap căciuli. Limba lor e puțin deosebită de limba noastră italiană: ei își zic în limba lor romani, spunând că au venit din vremuri străvechi, de la Roma, pentru a se așeza în această țară. (relatarea călătorului italian Francesco della Valle, adaptare)

Informații transmise de documentul istoric		
Orașul	Cetatea (Curtea Domnească)	Locuitorii
…	…	…

2 Formați grupe de câte 3–4 elevi. Pornind de la cunoștințele de istorie din clasa a IV-a, căutați informații suplimentare și alcătuiți o fișă biografică a unui conducător din spațiul românesc, din secolele XIV–XV. La final, prezentați în clasă rezultatele activității voastre și organizați o discuție despre importanța voievozilor în istoria Țărilor Române.

De reținut!

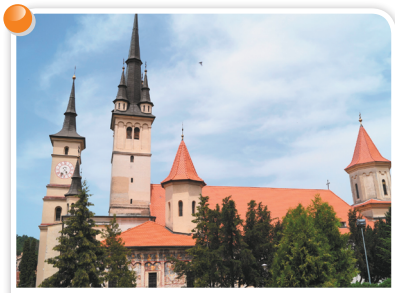
- ✓ În Evul Mediu, Transilvania a fost organizată ca voievodat sub autoritatea Regatului Ungariei. Țara Românească și Moldova s-au format ca state distincte, conduse de domnitori sau voievozi.
- ✓ Târgoviște a fost capitală a statului medieval Țara Românească, iar Suceava, capitală a statului medieval Moldova.

Studiu de caz

Diversitatea culturală în lumea românească: Brașov și Cluj

A. *Biserica fortificată din Cloașterf (jud. Mureș, România), un exemplu de construcție medievală întâlnită în satele locuite de sași și de secui în Transilvania*

B. *Biserica Sf. Nicolae din Brașov, pe lângă care a fost întemeiată prima școală românească*

Culturi diferite în același spațiu de istorie și civilizație

În cursul Evului Mediu, pe teritoriul României de azi s-au stabilit și oameni de alte etnii, având alte origini și vorbind limbi diferite față de români. Printre aceștia s-au numărat maghiarii, secuii, sașii, evreii, armenii, tătarii, romii, turcii și alții. Trăind și muncind alături de români, cu toții au contribuit la diversitatea culturală din lumea românească medievală, prin tradiții și obiceiuri, opere istorice, literare, științifice sau artistice (*imaginile A, D, E, F*).

Brașov

În acest oraș medieval din Transilvania, întemeiat în secolul al XIII-lea, au locuit de-a lungul timpului, în principal, români, sași, maghiari. Brașovul a fost unul dintre cele mai importante centre meșteșugărești și comerciale din spațiul românesc, alături de Sibiu. În acest oraș a fost înființată, în anul 1495, prima școală românească (*imaginea B*). În secolul al XVI-lea, la Brașov, învățământul în limba germană a fost dezvoltat de învățatul sas Johannes Honterus, iar **diaconul** Coresi a tipărit primele cărți în limba română.

Cluj

C. *Orașul Cluj (document medieval)*

La începutul secolului al XIV-lea, așezarea întemeiată de sași pe locul unde s-a aflat, în Antichitate, orașul roman Napoca, a primit rangul de *civitas*, respectiv de oraș cu drepturi și libertăți recunoscute (*imaginea C*). În Evul Mediu, Clujul a fost un centru economic important al Transilvaniei, dar și de învățământ: aici a fost întemeiată prima universitate din Țările Române – Colegiul Academic (1581).

Aplic

● Pornind de la imaginile **D**–**F**, caută informații suplimentare despre istoria și locuitorii comunității sau județului în care trăiești. Identifică aspecte ale diversității culturale: tradiții populare, obiecte, construcții. Prezintă în scris unul dintre aspectele descoperite.

D. *Casă germană din Banat (interior)*

E. *Cetate țărănească (Viscri, Transilvania)*

F. *Ceramică de Corund (zona Harghita)*

De reținut!

- ✓ Lumea românească medievală s-a caracterizat prin diversitatea tradițiilor, obiceiurilor și creațiilor culturale ale locuitorilor.
- ✓ Orașul Brașov a fost unul dintre marile centre comerciale și meșteșugărești din spațiul românesc.
- ✓ În orașul Cluj, a fost întemeiată prima universitate din Țările Române.

Dicționar

diacon – rang bisericesc.

Activități de consolidare a cunoștințelor și dezvoltare personală

Colaborăm!

O zi la castelul medieval

Formați grupe de câte 3–4 elevi. Citiți cu atenție documentul **A** și priviți imaginea **B**. Pornind de la acestea, căutați informații suplimentare, la biblioteca școlii sau accesând internetul, pentru a realiza:

- o machetă a unui castel medieval sau un afiș care să ilustreze o astfel de construcție;
- o prezentare în scris sau în format multimedia a vieții locuitorilor unui castel medieval: ocupațiile, creșterea copiilor, alimentația, sărbătorile etc.

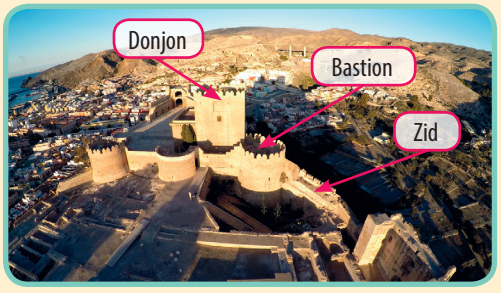
ETAPELE PROIECTULUI:

1. Stabiliți sarcinile de lucru (căutarea informațiilor, selectarea imaginilor, realizarea machetei/afișului, scrierea textului).
2. Alcătuiți macheta/afișul; selectați textele și imaginile potrivite; compuneți prezentarea, asigurându-vă de corectitudinea redactării (ortografie, punctuație, aspect).
3. Prezentați clasei rezultatele activității. Expuneți machetele realizate.
   - Vă puteți completa sursele de informare accesând pagina de internet:
     - ✓ http://castelulcorvinilorhd.ro/castelul/castelulieri/viatalacurte/viataintr-uncastelmedieval

Proiect

A. *Stăpânul castelului a pus să se ridice un donjon. La parter, se aflau cămările cu alimente și diferite unelte de-ale casei. Primul etaj era pentru locuit și pentru a ține diferite adunări. La etajele următoare erau camerele de dormit ale copiilor seniorului și apoi ale soldaților din garda castelului.*

(despre organizarea castelului, document din secolul al XII-lea)

B. *Castel medieval, Spania*

Cercul micilor istorici

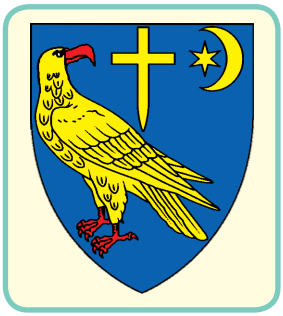

Stema clasei noastre

În Evul Mediu, stemele sau blazoanele au fost utilizate ca simboluri ale diferitelor familii, comunități locale sau țări. Figurile și culorile utilizate la decorarea lor aveau o anumită semnificație: bunătate, vitejie, noblețe etc. *Heraldica* este știința auxiliară istoriei care studiază stemele.

- Pornind de la modelul alăturat și de la exemplele de culori date, alcătuiți stema sau blazonul clasei voastre. Explicați semnificația fiecărui element decorativ utilizat. Prezentați clasei rezultatul activității.

Roșu: victorie, vitejie	**Auriu:** respect, bunătate, înțelegere	**Verde:** sănătate, bucurie, speranță	**Albastru:** adevăr, credință, seriozitate

Stema Țării Românești (sfârșitul secolului al XIV-lea)

Pentru a afla mai multe...

- Citește:
  - Neagu Djuvara, *Cum s-a născut poporul român*, Editura Humanitas
  - Petru Demetru Popescu, *Legende și povestiri istorice*, Editura Aramis
  - Enciclopedia *Istoria lumii*, Editura Litera
- Accesează pagina web:
  - http://legendeleromanilor.ro
- Vizitează muzeele și paginile web ale acestora:
  - Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti", din București https://www.muzeul-satului.ro
  - Complexul Muzeal Național „ASTRA", din Sibiu – http://www.muzeulastra.ro
  - Castelul Huniazilor (Corvinilor, Hunedoara) http://www.castelulcorvinilor.ro

Recapitulare

Harta ideilor

1. Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească

Popoare europene formate la sfârșitul Antichității și în Evul Mediu

- romanice
- germanice
- slave
- fino-ugrice

Popoare romanice: românii, francezii, italienii, spaniolii, portughezii

2. Europa creștină în mileniul I

Europa creștină

- extinderea creștinismului la noile popoare

State în mileniul I

- Regatul francilor, cnezate ruse, Țaratul Bulgar, voievodate în spațiul românesc
- Imperiul Bizantin, Imperiul Carolingian

3. Viața cotidiană în Evul Mediu

Lumea medievală

- rurală
  - nobili
    - seniori
    - vasali
  - țărani
    - liberi
    - dependenți
- urbană
  - orășeni

4. State medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German

Franța	Anglia	Imperiul Romano-German
● regat (sec. X) ● putere regală consolidată (sec. XIII)	● regat (sec. XI) ● putere regală limitată (sec. XIII)	● imperiu (sec. X) ● putere imperială redusă; fărâmițare politică

● Imaginează-ți că trăiești în anul 1200. Ai putea face parte dintre nobili, orășeni, țărani sau oamenii Bisericii. Descrie, sub forma unei scrisori adresate unui prieten din Orient, locul în care trăiești, cu ce te ocupi, cum arată locuința ta, care sunt regulile pe care trebuie să le respecți în viața de zi cu zi.

Atelier

Asemănări și deosebiri. Legendă și adevăr despre întemeierea statului medieval Moldova

Documentele și legendele medievale numeau *descălecat* constituirea unui stat. În cazul Moldovei medievale, acestea consideră începutul întemeierii ca fiind *descălecatul lui Dragoș*, desfășurat în secolul al XIV-lea.

● Citește documentele **A** și **C**, privește imaginea **B**.

a. Precizează o asemănare între informațiile din sursa **A** și elementele reprezentate pe stema din imaginea **B**.

b. Numește un element de pe stema din imaginea **B**, care indică religia locuitorilor Moldovei medievale.

c. Indică o asemănare și o deosebire între informațiile transmise de documentele **A** și **C**. Explică asemănarea și deosebirea constatate.

A. *Legenda*

Umblând păstorii conduși de Dragoș, din Transilvania, ce se cheamă Maramureș, în munți au dat de o fiară ce se cheamă bour și după multă goană prin munți cu dulăii, au scos-o la șesul apei Moldovei. Acolea fiind și bourul obosit, l-au biruit la locul unde se cheamă acum Boureni. Și așa au întemeiat o țară nouă.

(după Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*)

B. *Stema Moldovei medievale*

C. *Faptele istorice*

Potrivit cercetătorilor, istoria Moldovei medievale începe cu descălecatul voievodului român Dragoș. Acesta a venit din Maramureș, teritoriu din nordul Transilvaniei, fiind trimis de regele Ungariei peste munți, în nordul Moldovei de astăzi, pentru a lupta împotriva tătarilor, care atacau deseori Moldova și Transilvania.

(despre întemeierea Moldovei)

Evaluare — Știu să rezolv!

1 Scrie pe caiet asocierea corectă dintre fiecare noțiune de pe coloana I și enunțul corespunzător acesteia, de pe coloana a II-a.

Coloana I	Coloana a II-a
A. creștinism	**a.** formarea unui popor și a limbii vorbite de acesta
B. cruciadă	**b.** pământ acordat, în Evul Mediu, unui om liber, cu condiția îndeplinirii unor obligații
C. domeniu feudal	**c.** campanie militară întreprinsă de creștini pentru eliberarea Locurilor Sfinte de sub stăpânirea musulmanilor
D. etnogeneză	**d.** credință răspândită pe întregul continent european în mileniul I

2 Privește cu atenție imaginea alăturată, care reprezintă stema breslei dulgherilor (lucrători în lemn) din Sibiu. Aceasta a fost realizată în jurul anului 1450.

a. Explică înțelesul cuvântului „breaslă”.

b. Indică un element de pe stemă care arată profesia membrilor breslei reprezentate.

c. Descrie, în 3–4 enunțuri, un oraș medieval european, utilizând următoarele cuvinte: *întemeiere, comerț, meșteșuguri, bresle*.

Însemn de breaslă, Sibiu (MNIR)

3 Citește textul **A**, privește imaginile **B** și **D**, reprezentând scene de pe Tapiseria de la Bayeux, respectiv harta **C**.

a. Descrie în două-trei enunțuri acțiunile personajelor din imaginile **B** și **D**.

b. Numește statul din care pornește campania militară condusă de ducele Wilhelm, notat pe harta **C** cu cifra 1 și, respectiv, teritoriul pe care se desfășoară aceasta în anul 1066, notat cu cifra 2.

c. Explică de ce Tapiseria de la Bayeux este considerată un izvor istoric important pentru istoria statelor medievale europene.

A. *Tapiseria de la Bayeux (localitate din regiunea Normandia, Franța) este o pânză de 70 de metri lungime pe care, acum aproape 1000 de ani, au fost brodate 50 de scene reprezentând campania militară condusă de Wilhelm, ducele Normandiei, în anul 1066.* (despre Tapiseria de la Bayeux)

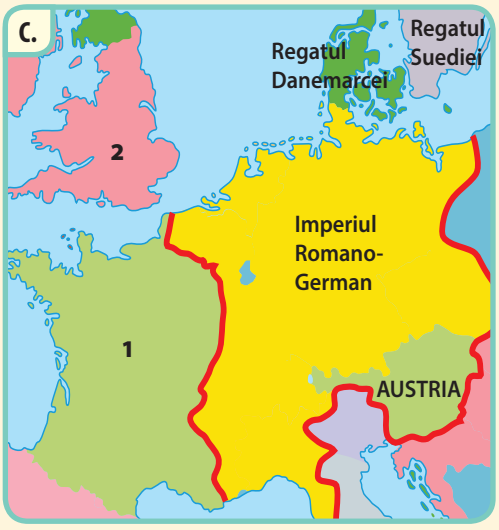
B.

D.

C.

AUTOEVALUARE
Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1	2 asocieri corecte	1 punct
	4 asocieri corecte	2 puncte
2	a	1 punct
	b	1 punct
	c	1 punct
3	a	1 punct
	b	1 punct
	c	2 puncte
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

Recapitulare finală

CĂLĂTORIA CĂTRE CIVILIZAȚIE – DIN PREISTORIE PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XV-LEA

Activități de sistematizare și consolidare a cunoștințelor

Am învățat despre...

Reconstituirea trecutului

- Timpul și spațiul în istorie
- Izvoarele (sursele istoriei), termeni de specialitate, metode de lucru

Elemente de cultură și civilizație

- Viața în Preistorie, popoare din Antichitate și din Evul Mediu, familia, așezările, credințele religioase
- Economie și tehnologie, educație, artă

Relațiile sociale și politica (statul)

- Organizarea societății umane în Preistorie, Antichitate și Evul Mediu, libertate, proprietate, lege
- Forme de organizare politică și de conducere: monarhie, republică, democrație

I. Știu să ordonez și să localizez în timp și spațiu evenimente și/sau procese istorice.

1 Citește documentul de mai jos. Pe baza acestuia, formulează întrebări pornind de la cuvintele date. Apoi solicită colegilor să răspundă la întrebările tale.

În Antichitate, oamenii respectau sărbătorile muncilor agricole, cea a aratului, cea a semănatului, cea a culesului, cea a podgoriilor. În Grecia, ca și în Italia, muncile câmpului erau săvârșite în timp ce se recitau texte sacre. La Roma, preoții fixau, în fiecare an, ziua când trebuia să înceapă culesul strugurilor, precum și ziua când putea fi băut vinul cel nou. Totul era reglat de religie. Religia poruncea tăierea viței-de-vie, căci ea spunea: zeii nu primesc vinul unei vițe ce nu a fost tăiată la momentul potrivit. (după Fustel de Coulanges, *Cetatea antică*)

- ✓ *Cine …?*
- ✓ *Ce …. ?*
- ✓ *Când … ?*
- ✓ *Unde … ?*

2 Privește hărțile **A** și **B**.

a. Indică patru deosebiri între situația politică a Europei redată de harta **A** și cea ilustrată de harta **B**.

b. Precizează câte secole au trecut între momentele istorice ilustrate de cele două hărți.

A. *Imperiul Roman în secolul al II-lea d.Hr.*

B. *Europa în secolul al VIII-lea d.Hr.*

II. Știu să utilizez critic surse istorice și termeni de specialitate pentru a descrie și a explica evenimente și/sau procese istorice.

1 Citește cu atenție documentele **A** și **B**.

A. *Au fost atinse hotarele întregii lumi mulțumită brațului său puternic, ocrotit de zei, ce caută mereu a se lupta. Nu se mai află nimeni pe lume în stare să cuteze a se măsura cu faraonul. Hotarul său se întinde până în partea de miazăzi a acestei țări, iar hotarul de miazănoapte până la vestita mare.*

(inscripția faraonului Tutmes I, mileniul al II-lea î.Hr.)

B. *Eu, Senaherib, mare rege al Asiriei, iubit de zei, păstrătorul dreptății și al legii, cel atotputernic, primul dintre regi, mărețul războinic ce îi zdrobește pe dușmani, am primit din mâna zeului suprem conducerea tuturor popoarelor. El mi-a dat putere asupra tuturor locuitorilor pământului, de la o mare la alta.*

(inscripție asiriană, mileniul I î.Hr.)

a. Numește țara condusă de fiecare dintre monarhii amintiți în documentele **A**, respectiv **B**.
b. Transcrie din documentul **A** cuvintele care indică o acțiune militară a faraonului.
c. Transcrie din documentul **B** cuvintele care indică:
- ✓ o atribuție a regelui în domeniul justiției;
- ✓ o atribuție militară a regelui.

d. Precizează două asemănări între faptele descrise de cele două izvoare istorice.

2 Descrie domeniul feudal în aproximativ 4–5 rânduri, utilizând termenii: *nobili, țărani, castel, obligații*.

III. Știu să descriu rolul unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice. Îmi asum roluri în activități de grup.

Joc didactic: *Cubul*. Tema jocului: *Civilizația greacă și sinteza elenistică*

Formați în cadrul clasei 6 grupe de elevi. Utilizați un cub cu laturi marcate cu cifre de la 1 la 6. Fiecare grupă va rezolva în scris sarcina primită prin rostogolirea cubului, iar la final se vor prezenta în clasă rezultatele activității grupelor.

1 **DESCRIE** – Personalitatea și faptele lui Alexandru Macedon.

2 **COMPARĂ** – Modul de viață al grecilor cu cel al romanilor, stabilind asemănări și deosebiri între acestea.

3 **ASOCIAZĂ** – Numele unei zeițe cu un oraș din Grecia, respectiv pe cel al acestui oraș cu o luptă purtată de greci în Antichitate.

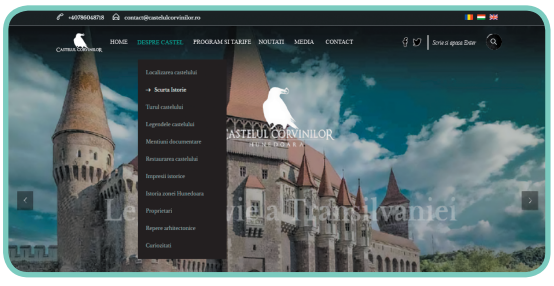
4 **APLICĂ** – Compuneți un cvintet cu tema: *Adevăr și legendă în lumea grecilor antici.*

5 **ANALIZEAZĂ** – Democrația ateniană: întemeiere, reguli, instituții. Prezentați un avantaj și un dezavantaj al democrației, pentru locuitorii Atenei.

6 **ARGUMENTEAZĂ** – Grecia este considerată „educatoarea Europei”. Ce moștenește civilizația modernă de la vechii greci?

IV. Știu să folosesc tehnici de învățare și resurse multimedia în scopul rezolvării sarcinilor de lucru.

Vizitează pagina de internet: http://www.castelulcorvinilor.ro/. Accesează secțiunea „Despre castel” de pe bara de navigare, apoi, din meniul acesteia, selectează „Scurtă istorie”. Citește cu atenție textul afișat pe ecran. Apoi, pe baza informațiilor oferite, realizează o axă a timpului (friză cronologică) pe care să înscrii 3–5 evenimente din istoria Castelului Huniazilor (Corvinilor) din Transilvania, desfășurate în secolele XIV–XV.

Evaluare finală — Știu să rezolv!

1 Copiază pe caiet și completează diagrama de mai jos scriind în casetele corespunzătoare evenimentele din lista dată, în ordinea corectă.

A. Era înainte de Hristos (î.Hr.)	B. Era după Hristos (d.Hr.)
…	…
…	…

Lista evenimentelor:
- Fondarea Romei
- Desfășurarea cruciadei I
- Întemeierea democrației ateniene
- Întemeierea imperiului condus de Carol cel Mare

2 Privește imaginea de mai jos. Aceasta reprezintă o hartă a lumii, publicată în anul 1565. Notează pe caiet răspunsul corect pentru fiecare dintre enunțurile **A**–**C**.

A. Harta din imagine reprezintă un izvor istoric:
a. nescris; **b.** scris.

B. Harta a fost realizată în secolul:
a. al XIV-lea; **b.** al XV-lea; **c.** al XVI-lea.

C. Știința auxiliară istoriei care se ocupă cu studiul hărților se numește:
a. arheologie; **b.** cartografie; **c.** numismatică.

3 Scrie pe caiet asocierea corectă dintre fiecare noțiune de pe coloana I și definiția corespunzătoare, de pe coloana a II-a.

Coloana I	Coloana a II-a
A. metalurgie	**a.** spațiu sacru, cu destinație religioasă, din Grecia antică, amplasat pe o înălțime (colină, deal)
B. acropolă	**b.** extragerea metalelor din minereuri și prelucrarea acestora
C. nobilime	**c.** suport pentru scriere asemănător cu o foaie, obținut, în Egiptul antic
D. papirus	**d.** aristocrație, categorie socială înstărită, conducătoare în Antichitate și Evul Mediu

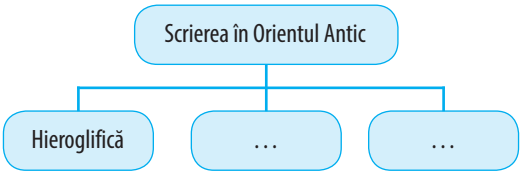
4 Privește imaginea de alături, care reprezintă un cilindru inscripționat cu un text despre regele Sargon I din Asiria (Mesopotamia) și întemeierea de către acesta a orașului Khorsabad (azi Dur-Sharrukin, Irak).

a. Numește scrierea utilizată pentru inscripția de pe cilindru.
b. Indică alte două orașe întemeiate în regiunea în care a domnit regele Sargon I.
c. Copiază și completează pe caiet diagrama de mai jos, cu termenii care lipsesc.

Barilul (cilindrul) de la Khorsabad, sec. al VIII-lea î.Hr. (MNIR)

5 Citește cu atenție textul **A** și privește imaginea **B**.

A. *Locuitorii își zic, în limba lor, români și numesc patria lor Țara Românească, iar limba lor, limba românească. Și de fapt, dacă mai sunt de cei care s-ar îndoi că națiunea română se trage din romanii care s-au stabilit aici, să observe cu atenție limba lor și vor recunoaște că limba română nu este altceva decât pur și simplu o formă a limbii latine.* (după Anton Maria del Chiaro, 1718)

B. *Lupoaica și cei doi gemeni*

a. Numește poporul la care se referă autorul documentului **A**. Transcrie din textul acestuia un argument în favoarea caracterului latin al limbii vorbite de acesta.

b. Indică poporul antic al cărui simbol istoric este statuia redată în imaginea **B**.

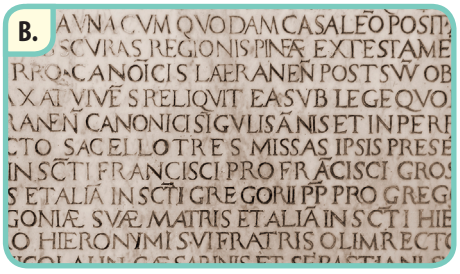
c. Explică de ce statuia redată în imaginea **B** este considerată un simbol al popoarelor care vorbesc limbi de origine latină. Enumeră popoarele respective.

6 Privește imaginile **A**–**E**. Pornind de la acestea, copiază și completează pe caiet diagrama de mai jos, scriind, pe fiecare coloană cel puțin câte patru elemente moștenite, în lumea modernă, din epocile trecute.

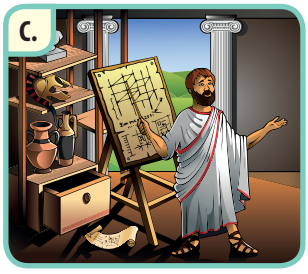
A.

B.

C.

D.

E.

Moștenirea istorică a lumii de azi		
Preistoria	Epoca Antică	Epoca Medievală
.....	.....	.....

Drumul pe care l-ai parcurs pe firul istoriei, în clasa a V-a, a ajuns la final. Ai pornit din Preistorie și ai ajuns până în secolul al XV-lea. Acum ești pregătit pentru clasa a VI-a! Succes!

AUTOEVALUARE
Aprecierea răspunsurilor

Cu ajutorul tabelului de mai jos, adună punctele pentru răspunsurile corecte pe care le-ai dat și scrie pe caiet numărul total al acestora.

Exercițiul		Punctaj pentru răspuns corect
1		1 punct
2		1 punct
3	A, B	1 punct
	C, D	1 punct
4	a, b	1 punct
	c	1 punct
5	a, b	1 punct
	c	1 punct
6		1 punct
Din oficiu: 1 punct Punctaj maxim: 10 puncte		

Manualul tipărit
este însoțit de un CD care
cuprinde varianta digitală, având
un conținut similar variantei tipărite.
În plus, pe CD se găsesc o serie
de activități multimedia interactive
de învățare (exerciții interactive,
jocuri educaționale, animații,
filme, simulări).

Tradiție din 1989
www.litera.ro
ISBN 978-606-33-2020-0
9 786063 320200